

Universitat de Barcelona
Departament de Mètodes d'Investigació i Diagnòstic en Educació

**“Avaluació participativa d’un programa d’acollida per
adolescents en un centre de medi obert”**

Tesi Doctoral

Zona Part

Doctoranda: Maria Àngels Pavón Ferrer
Directores: María Ángeles Marín Gracia i María Paz Sandín Esteban

BARCELONA, 2009

VOLUM 2.SEGONA PART DE LA RECERCA: AVALUACIÓ PARTICIPATIVA

Capítol Sisè	•Cap a la transformació del treball d'intervenció social en el centre obert de Sant Boi
Capítol Setè	•El Centre Obert Don Bosco, objecte d'estudi de la nostra recerca
Capítol Vuitè	•Elaboració d'un pla d'acollida per al Centre Obert Don Bosco
Capítol Novè	•Disseny del Programa de Formació dels Companys-guia
Capítol Desè	•Aplicació i Avaluació del Programa de Formació dels Companys-Guia
Capítol Onzè	•L'experiència de l'avaluació participativa per part de l'equip del centre obert
Capítol Dotzè	•Límits i Prospectiva

ÍNDEX ZONA PART

CAPÍTOL SISÈ: CAP A LA TRANSFORMACIÓ DEL TREBALL D'INTERVENCIÓ SOCIAL EN EL CENTRE OBERT DE SANT BOI

1. Introducció	347
2. Objectius generals i específics	348
3. La recerca participativa	349
3.1. Marc teòric referencial	349
3.2. Característiques de l'avaluació participativa	352
3.2.1. <i>Camí cap a la transformació social</i>	353
3.2.2. <i>Una metodologia per a la participació</i>	355
3.2.3. <i>Proposta metodològica des de la formació</i>	357
3.3. L'avaluació participativa transformadora	359
3.3.1. <i>Característiques que identifiquen la recerca amb el</i> <i>model transformador</i>	362
4. Disseny i fases de la recerca amb l'equip del Centre Obert Don Bosco	365
4.1. Avaluació inicial del context institucional	366
4.1.1. <i>El Centre Obert Don Bosco</i>	366
4.1.2. <i>Disseny i elaboració del pla d'acollida del Centre Obert Don Bosco</i>	367
4.1.3. <i>Presa de decisions entorn el pla d'acollida i concreció de la recerca</i> ...	367
4.2. Disseny i desenvolupament del programa de formació "companys-guia" ...	368
4.3. Avaluació del procés i dels resultats de l'aplicació del programa de formació de companys-guia	369
4.3.1. <i>Avaluació del procés</i>	370
4.3.2. <i>Avaluació dels resultats</i>	371
4.4. L'experiència de l'avaluació participativa en l'equip del Centre Obert Don Bosco	371
5. Descripció de les estratègies de recollida de la informació	373
5.1. Anàlisi documental i de materials	374
5.1.1. <i>Documents i materials analitzats</i>	375
5.2. Entrevistes en profunditat	377

5.2.1. Entrevistes a l'etapa d'aproximació al camp del Centre Obert Don Bosco	378
5.2.2. Entrevistes a la fase de disseny del programa	379
5.2.3. Entrevistes a la fase d'aplicació del programa	379
5.2.4. Entrevistes a la fase d'avaluació del programa	381
5.3. Registres observacionals	382
5.3.1. Diari autorreflexiu de la investigadora i de les educadores de l'equip .	386
5.3.2. Convocatòries i actes de les reunions d'equip	388
6. Anàlisi de la informació	389
7. Rigor científic	393
7.1. Criteri de Credibilitat	394
7.2. Criteri de Transferibilitat	396
7.3. Criteri de Dependència	397
7.4. Criteri de Confirmabilitat o Neutralitat	397
8. Implicacions ètiques en l'avaluació participativa	398
8.1. Criteri d'equitat	400
8.2. Criteri d'autenticitat ontològica	400
8.3. Criteri d'autenticitat educativa	401
8.4. Criteri d'autenticitat catalítica	401
8.5. Criteri d'autenticitat tàctica	401
9. A tall de resum	402

CAPÍTOL SETÈ: EL CENTRE OBERT DON BOSCO, OBJECTE D'ESTUDI DE LA NOSTRA RECERCA

1. Introducció	407
2. Objectius de l'avaluació inicial	408
3. Selecció del Centre Obert.....	409
3.1. Opció pel camp dels centres oberts	409
3.2. Per què el Centre Obert Don Bosco?.....	410
3.3. L'accés al camp.....	411
4. Caracterització del centre.....	412
4.1. Descripció de l'entitat.....	412

4.2.	Les finalitats educatives de l'entitat.....	413
4.3.	Els destinataris del centre.....	414
4.4.	Els objectius de l'entitat	415
4.5.	Les seccions de l'entitat.....	415
4.5.1.	<i>El projecte Atlas.....</i>	416
4.5.2.	<i>El projecte d'Aula d'Estudi .....</i>	419
4.6.	Els recursos personals de l'entitat	420
4.6.1.	<i>L'organigrama del centre .....</i>	422
5.	L'estudi diagnòstic del centre.....	423
5.1.	El context sociocultural del Centre Obert Don Bosco.....	425
5.2.	Destinataris del centre, característiques i anàlisi de necessitats.....	427
5.2.1.	<i>Composició dels grups de destinataris al Centre Obert Don Bosco .....</i>	427
5.2.2.	<i>Dades més significatives del curs 2006/2007 .....</i>	429
5.2.3.	<i>L'arribada dels infants i adolescents al centre obert.....</i>	435
5.2.4.	<i>Selecció dels destinataris i adscripció als projectes del centre .....</i>	436
5.2.5.	<i>Els mecanismes de derivació i seguiment del centre a altres recursos de la ciutat .....</i>	439
5.3.	L'atenció a les famílies en el Centre Obert Don Bosco	441
5.3.1.	<i>El context familiar: font de prevenció i de risc. El per què de la intervenció des dels centres oberts .....</i>	442
5.3.2.	<i>Les famílies en situacions de risc social: destinatàries de l'acció del medi obert .....</i>	445
5.3.3.	<i>La família immigrada en el context de centre obert.....</i>	447
5.3.4.	<i>La intervenció amb les famílies des del Centre Obert Don Bosco.....</i>	449
5.4.	Els programes educatius	452
5.5.	L'educació en valors en el Centre Obert Don Bosco.....	455
5.6.	La formació de l'equip educatiu del Centre Obert Don Bosco	459
5.7.	Relacions externes de l'entitat.....	463
5.7.1.	<i>Vinculació amb l'Ajuntament de Sant Boi de Llobregat .....</i>	463
5.7.2.	<i>Vinculació amb altres entitats de Sant Boi de Llobregat .....</i>	464
6.	A tall de resum	465

CAPÍTOL VUITÈ: ELABORACIÓ D'UN PLA D'ACOLLIDA PER AL CENTRE OBERT DON BOSCO

1. Introducció	471
2. Treball previ amb l'equip. Les decisions inicials i les propostes de treball	473
2.1. Les decisions inicials, planificació del desplegament de la recerca.....	473
2.2. Treball amb l'equip de coordinació: anàlisi de les necessitats del centre	475
2.3. Treball amb l'equip de coordinació: de l'anàlisi de les necessitats del centre a la proposta de les línies d'actuació en el pla d'acollida al centre obert	477
3. El pla d'acollida al centre obert.....	478
3.1. Introducció	478
3.2. Definició.....	479
3.3. Fonamentació.....	480
3.4. Principis-guia del pla d'acollida.....	480
3.5. Descripció del pla d'acollida.....	482
3.6. Objectius del pla d'acollida	483
3.6.1. <i>Objectius generals</i>	483
3.6.2. <i>Objectius específics</i>	484
3.6.3. <i>Objectius específics en funció dels destinataris</i>	485
3.7. Possibles línies d'actuació pel que fa als destinataris	490
3.7.1. <i>Possibles actuacions en la millora dels mecanismes de difusió, detecció, derivació i adscripció al centre</i>	491
3.7.2. <i>Possibles línies d'actuació per a la millora de l'acollida inicial dels adolescents nouvinguts i les seves famílies</i>	496
3.7.2.1. <i>L'acollida inicial a les famílies de l'infant o adolescent nouvingut</i>	496
3.7.2.2. <i>Derivació i coordinació a altres recursos de l'infant o adolescent en el centre obert</i>	496
3.7.3. <i>Possibles línies d'actuació per part de l'entitat en el treball transversal de l'educació intercultural i ciutadania activa en medi obert</i>	500
3.7.3.1. <i>Proposta de l'estructura de les accions educatives en relació als programes educatius</i>	502

4. De la proposta general del pla d'acollida al desenvolupament d'una línia d'actuació	503
---	------------

CAPÍTOL NOVÈ: DISSENY DEL PROGRAMA DE FORMACIÓ DELS COMPANYS-GUIA

1. Introducció	509
2. L'acompanyament entre iguals en el Centre Obert Don Bosco.....	510
2.1. Decisió entorn la línia de treball a desenvolupar	510
2.2. L'acompanyament entre iguals, una proposta en dues fases.....	511
3. L'equip de treball	512
3.1. Constitució de l'equip de treball	512
3.2. Pla de treball realitzat	514
3.3. Caracterització de l'equip de treball de la recerca curs 2007/2008	518
4. El procés d'elaboració del material de formació dels companys-guia	520
4.1. Procés d'organització i gestió de l'equip	520
4.2. Formació de l'equip de treball.....	524
4.2.1. <i>Visita a l'IES Jaume I de Salou</i>	524
4.2.2. <i>Material de lectura entorn al marc teòric de la recerca</i>	530
4.2.3. <i>Reunions formatives de l'equip de treball de recerca</i>	531
4.3. Elaboració dels objectius del programa de companys-guia.....	532
4.4. Desplegament del disseny de les activitats de la formació.....	536
4.4.1. <i>Sobre l'estructura del programa</i>	536
4.4.2. <i>Sobre l'elaboració de les activitats</i>	538
5. El programa de formació dels companys-guia	541
5.1. Objectius del programa de formació	541
5.1.1. <i>Objectius generals i específics del programa de formació</i>	541
5.2. Les activitats del programa de formació de "companys-guia"	543
6. Decisions sobre la implementació del programa de formació dels companys-guia	571
6.1. Equip directiu i implementació del programa.....	571
6.2. Equip educatiu i concreció de la implementació del programa	576
7. A tall de resum	578

CAPÍTOL DESÈ: APLICACIÓ I AVALUACIÓ DEL PROGRAMA DE FORMACIÓ DELS COMPANYS-GUIA

1. Introducció	585
2. Organització de l'equip educatiu en l'aplicació del programa formatiu "companys-guia"	586
2.1. L'equip educatiu implicat en l'aplicació del programa formatiu de "companys-guia"	586
2.2. Reunions de l'equip per la implementació del programa de formació dels "companys-guia"	590
2.3. Planificació de l'aplicació del programa formatiu.....	592
3. Els destinataris de la formació de "companys-guia"	594
3.1. La selecció dels participants en el programa de formació.....	594
3.2. Els participants del programa	596
3.2.1. <i>Variables descriptives del grup</i>	596
3.2.2. <i>Una aproximació més personal als participants del curs de formació ..</i>	599
3.2.2.1. <i>La relació amb el centre obert dels participants del curs.....</i>	600
3.2.2.2. <i>El centre obert, espai de referència .....</i>	600
3.2.2.3. <i>Vivència del fenomen de la multiculturalitat .....</i>	602
3.2.2.4. <i>Vivència del propi procés migratori .....</i>	603
3.2.2.5. <i>El coneixement dels recursos de la zona i del context.....</i>	606
3.2.2.6. <i>Motivació cap al curs de formació.....</i>	607
3.2.3. <i>L'acceptació de la proposta a la participació del programa de formació dels companys-guia .....</i>	608
4. Aplicació del programa de formació.....	611
4.1. Organització i temporització de l'aplicació del programa de formació	611
4.2. Descripció de les sessions d'aplicació del programa	612
4.2.1. <i>Sessió Inicial: Presentació del curs.....</i>	612
4.2.2. <i>Sessions formatives del curs .....</i>	612
4.2.3. <i>Celebració final i reconeixement públic.....</i>	614
5. L'avaluació del procés del desenvolupament del programa "formació dels companys-guia"	618
5.1. L'estructura de l'avaluació del procés	618
5.2. Valoració de les activitats del programa.....	620

5.2.1.	<i>Activitat 1: Amb qui aniries a la fi del món?</i>	621
5.2.2.	<i>Activitat 2: Coneixem les cultures</i>	623
5.2.3.	<i>Activitat 3: Processos migratoris I</i>	626
5.2.4.	<i>Activitat 4: Quins recursos del barri conec?</i>	628
5.2.5.	<i>Activitat 5: La Teva Xarxa Personal</i>	629
5.2.6.	<i>Activitat 6: Processos Migratoris II</i>	631
5.2.7.	<i>Activitat 7: Et comprenc, sé com et sents, no et preocupis, t'ajudaré!</i>	633
5.2.8.	<i>Activitat 8: Tot Val</i>	634
5.2.9.	<i>Activitat 9: Ara jo seré l'acompanyat</i>	636
5.2.10.	<i>Activitat 10: El món a l'inrevés</i>	639
5.3.	Avaluació del procés del programa en la seva globalitat.....	640
5.3.1.	<i>Bloc cogntiu</i>	6492
5.3.2.	<i>Bloc emocional</i>	6515
5.3.3.	<i>Bloc conductual</i>	6578
5.4.	Alguns elements a destacar entorn l'avaluació del procés.....	66249
5.4.1.	<i>Pel que fa a la temporització</i>	649
5.4.2.	<i>Pel que fa a la participació en el curs de formació</i>	651
5.4.3.	<i>Pel que fa a la motivació</i>	657
5.4.4.	<i>Consideracions últimes respecte l'aplicació del programa</i>	662
6.	Avaluació de resultats del programa de formació “companys-guia”	666
6.1.	Avaluació de l'eficàcia del programa.....	666
6.2.	Avaluació dels efectes del programa	668
6.2.1.	<i>Pel que fa a la satisfacció de les expectatives dels destinataris</i>	669
6.2.2.	<i>Pel que fa a la sostenibilitat i continuïtat del programa</i>	670
6.3.	Avaluació de l'impacte del programa	671
6.3.1.	<i>Permanència dels efectes</i>	671
6.3.2.	<i>Projecció de futur</i>	671
7.	A tall de resum	672
CAPÍTOL ONZÈ: L'EXPERIÈNCIA DE L'AVALUACIÓ PARTICIPATIVA PER PART DE L'EQUIP DEL CENTRE OBERT		
1.	Introducció	679
2.	La creació d'un equip	681
2.1.	Característiques d'un equip	681

2.2.	La composició de l'equip.....	685
2.3.	La grandària del grup.....	686
2.4.	La cohesió de l'equip	688
3.	El desenvolupament de l'equip.....	689
3.1.	Primera etapa: la formació de l'equip. Què és això dels companys-guia?... 689	
3.2.	Conflicte per la tasca, dificultats amb la temporització del programa	691
3.3.	Etapa de normalització i etapa de producció del programa de formació de "companys-guia"	691
3.4.	Assimilació i Dissolució.....	692
4.	Les aportacions de la recerca a l'equip.....	694
4.1.	La formació/aprenentatge de l'equip, objectiu de la recerca	695
4.2.	L'espai de reflexió d'equip: objectiu de la recerca	700
4.3.	Valoració de l'objectiu de recerca: la innovació en el treball de l'equip	703
4.4.	L'"empowerment" en el procés de la recerca	706
5.	Implicacions per al futur del centre obert	712
5.1.	Implicacions com equip de treball, mecanismes de comunicació.....	712
5.2.	Implicacions metodològiques, mecanismes de control i rigor	713
5.3.	Implicacions d'obertura d'expectatives en el treball amb nous nens	714
5.4.	Implicacions entorn a la proposta de generalització del treball realitzat	716
6.	A tall de resum	718

CONCLUSIONS 2A PART DE LA RECERCA:

L'AVALUACIÓ PARTICIPATIVA

1.	Introducció	721
2.	La proposta del pla d'acollida	722
2.1.	L'avaluació inicial per a l'elaboració del pla d'acollida	722
2.2.	La proposta de millora	726
3.	La innovació pedagògica.....	727
4.	Implicacions de l'aplicació del programa i de l'avaluació participativa del procés	729
4.1.	L'avaluació del procés	730
4.2.	L'avaluació dels resultats.....	732

5. Els processos formatius	7364
6. Les dinàmiques d'empowerment a l'equip educatiu	7346
7. Esdevenir referència per altres	738
8. Apunt final sobre el procés de recerca	739

CAPÍTOL DOTZÈ: LÍMITS I PROSPECTIVA

1. Introducció	744
2. Límits	745
2.1. Límits referents al marc teòric.....	745
2.2. Límits associats amb l'objecte d'estudi	746
2.3. Límits relacionats amb la metodologia	747
2.4. Pel que fa a la generalització de la proposta.....	748
3. Prospectiva.....	749

BIBLIOGRAFIA **755**

ÍNDEX DE GRÀFICS

CAPÍTOL DESE

Gràfic 10.1.	Gènere grup “companys-guia”.....	596
Gràfic 10.2.	Distribució per edats del grup companys-guia.....	597
Gràfic 10.3.	Origen cultural dels companys-guia.....	597
Gràfic 10.4.	Temps d’estada a Catalunya dels companys-guia.....	598
Gràfic 10.5.	Domini de llengües dels companys-guia.....	599

CAPÍTOL ONZÈ

Gràfic 11.1.	Evolució del nivell d’influència dels diferents agents entorn les propostes.....	711
---------------------	--	-----

ÍNDIX DE TAULES

CAPÍTOL SISÈ

Taula 6.1.	Principals enfocaments en l'avaluació de programes (Greene, 1994). Adaptació de Sandín (2003:178).....	352
Taula 6.2.	Nous models d'avaluació de programes en educació multicultural i necessitats actuals de les quals emergeixen (Bartolomé i Cabrera, 2000).....	359
Taula 6.3.	Característiques de l'avaluació pràctica i l'avaluació transformadora.....	361
Taula 6.4.	Distribució de les tècniques de recollida de la informació en funció de les etapes de l'avaluació participativa.....	373
Taula 6.5.	Classificació de les entrevistes en funció dels destinataris i la fase d'aplicació.....	377
Taula 6.6.	Criteris ètics en la investigació educativa segons Guba (1990).....	398

CAPÍTOL SETÈ

Taula 7.1.	Estadística general dels destinataris de l'entitat 2006/2007 en funció de l'entrada a l'entitat. Font: Memòria 2006-07.CO Don Bosco.....	430
Taula 7.2.	Estadística general dels destinataris de l'entitat 2006/2007 en funció de l'origen dels destinataris. Font: Memòria 2006.co Don Bosco.....	430
Taula 7.3.	Estadística general dels destinataris de la secció infantil (2006/2007) en funció de la secció de treball.....	431
Taula 7.4.	Estadística general dels destinataris de la secció juvenil (2006/2007) en funció de la secció de treball	432
Taula 7.5.	Estadística general dels destinataris de l'aula d'estudi (2006/2007) en funció de la secció de treball	433
Taula 7.6.	Estadística general dels destinataris del Projecte Atlas (2006/2007) En funció de la secció de treball	434

CAPÍTOL VUITÈ

Taula 8.1.	Recull reunions anàlisi exploratori necessitats centre obert.....	476
Taula 8.2.	Objectius Pla d'Acollida pel que fa al treball amb els destinataris	485
Taula 8.3.	Objectius Pla d'Acollida pel que fa al treball amb famílies.....	486
Taula 8.4.	Objectius Pla d'Acollida pel que fa als educadors.....	487
Taula 8.5.	Objectius Pla d'Acollida pel que fa a la institució.....	488
Taula 8.6.	Objectius Pla d'Acollida pel que fa a l'entorn.....	489
Taula 8.7.	Descripció Línia d'actuació 1: Mecanismes de difusió.....	491

Taula 8.8.	Descripció Línia d'actuació 2: Protocol d'entrada i adscripció al centre.....	492
Taula 8.9.	Descripció Línia d'actuació 3: Protocol de derivació.....	493
Taula 8.10.	Descripció Línia d'actuació 4: Detecció de nous casos.....	494
Taula 8.11.	Descripció Línia d'actuació 5: Gestió del llitat d'espera.....	495
Taula 8.12.	Descripció Línia d'actuació 6: Mecanismes de derivació i coordinació.....	498
Taula 8.13.	Descripció Línia d'actuació 7: Els companys-guia en l'acollida dels adolescents nousinguts.....	499
Taula 8.14.	Exemple estructura desplegament de les accions educatives entorn la interculturalitat i l'educació ciutadana en el marc dels programes del Centre Obert Don Bosco.....	503

CAPÍTOL NOVÈ

Taula 9.1.	Recull reunions elaboració del Programa formatiu dels companys-guia”.....	517
Taula 9.2.	Cronograma inicial equip de treball.....	522
Taula 9.3.	Cronograma final equip de treball.....	523
Taula 9.4	Objectius del programa “Padrins a l'escola” IES Jaume I (Salou).....	525
Taula 9.5.	Tasques dels “padrins” a l'IES Jaume I.....	527
Taula 9.6.	Principals aportacions de la visita a la recerca.....	529
Taula 9.7.	Temes formatius equip de treball.....	531
Taula 9.8.	Exemple del repartiment de tasques bloc 1 del programa formatiu “companys-guia”.....	539
Taula 9.9.	Desenvolupament activitat 1 “Programa de Formació Companys-guia.....	547
Taula 9.10.	Desenvolupament activitat 2 “Programa de Formació Companys-guia”.....	549
Taula 9.11.	Desenvolupament activitat 3 “Programa de Formació Companys-guia”.....	551
Taula 9.12.	Desenvolupament activitat 4 “Programa de Formació Companys-guia”.....	553
Taula 9.13.	Desenvolupament activitat 5 “Programa de Formació Companys-guia”.....	555
Taula 9.14.	Desenvolupament activitat 6 “Programa de Formació Companys-guia”.....	556
Taula 9.15.	Desenvolupament activitat 7 “Programa de Formació Companys-guia”.....	562

Taula 9.16.	Desenvolupament activitat 8 “Programa de Formació Companys-guia”.....	564
Taula 9.17.	Desenvolupament activitat 9 “Programa de Formació Companys-guia”.....	566
Taula 9.18.	Desenvolupament activitat 10 “Programa de Formació Companys-guia”.....	568
Taula 9.19.	Anàlisi de les diferents alternatives d’implementació del Programa de “Companys-guia”.....	575

CAPÍTOL DESÈ

Taula 10.1.	Trobades de l’equip educatiu responsable del programa de companys-guia.....	591
Taula 10.2.	Distribució de les sessions de formació per part de l’equip d’educadors.....	592
Taula 10.3.	Extracte de les entrevistes amb els participants, el centre com espai de referència.....	601
Taula 10.4.	Recursos d’acompanyament segons la visió dels futurs participants al curs de “companys-guia”.....	606
Taula 10.5.	Relació entre les activitats del curs formatiu, la temporització i les persones responsables.....	611
Taula 10.6.	Indicadors d’assoliment dels objectius cognitius-Evidències de les sessions formatives.....	644
Taula 10.7	Millora de la capacitat empàtica.....	647
Taula 10.8	Incidències durant el curs. Actituds disruptives dels participants.....	658
Taula 10.9	Recollida de les valoracions dels participants en funció de les metodologies.....	659

CAPÍTOL ONZÈ

Taula 11.1.	Valoració de la formació/aprenentatge en el procés de recerca per part de les educadores de l’equip.....	699
Taula 11.2.	Valoració de la innovació que suposa la recerca.....	705
Taula 11.3.	Valoració del procés de participació i “empowerment” que suposa la recerca.....	708
Taula 11.4.	Exemples de decisions al llarg del procés de recerca.....	710

ÍNDIX DE FIGURES

CAPÍTOL SISÈ

Figura 6.1.	La metodologia de l'avaluació participativa en el marc de la recerca.....	345
Figura 6.2.	Objectius específics avaluació participativa.....	348
Figura 6.3.	Tipus d'avaluació associats a l'avaluació participativa	360
Figura 6.4.	Disseny de l'avaluació participativa transformadora.....	365
Figura 6.5.	Tasques principals en el disseny i desenvolupament del programa.....	368
Figura 6.6.	Relació entre les metodologies utilitzades en el procés.....	370
Figura 6.7.	Guió de valoració de les sessions per part de l'educadora. Diari de l'educador responsable i de l'acompanyant.....	388
Figura 6.8.	Criteris de rigor científic segons Guba i Lincoln (1981) per la investigació qualitativa.....	394

CAPÍTOL SETÈ

Figura 7.1.	El camp d'estudi en el marc de la recerca.....	405
Figura 7.2.	Objectius de l'avaluació inicial.....	408
Figura 7.3.	Organigrama recursos personals centre obert Don Bosco 2007/2008.....	422

CAPÍTOL VUITÈ

Figura 8.1.	L'avaluació de necessitats en el marc de la recerca.....	469
Figura 8.2.	Procés elaboració pla d'acollida centre obert i posada en marxa.	472
Figura 8.3.	Els equips de treball de l'avaluació participativa i tasques.....	474

CAPÍTOL NOVÈ

Figura 9.1.	El disseny i desenvolupament del programa de formació de companys guia en el marc de la recerca.....	507
Figura 9.2.	Fonamentació decisió línia de treball a desenvolupar.....	510
Figura 9.3	Línia d'actuació del centre obert, l'acompanyament entre iguals..	512

Figura 9.4.	Comissions de treball C.O. Don Bosco curs 2007/2008.....	513
Figura 9.5.	Model de convocatòria i acta de reunió.....	521
Figura 9.6.	Acords entorn l'organització i la gestió de l'equip de treball.....	521
Figura 9.7.	La formació equip de treball.....	524
Figura 9.8.	Contracte de compromís "Els padrins a l'escola".....	528
Figura 9.9.	Lectures formatives equip de treball de la recerca.....	530
Figura 9.10.	Decisions inicials de l'equip respecte els criteris d'elaboració del programa.....	532
Figura 9.11.	Materials de referència per l'elaboració d'objectius del programa	533
Figura 9.12	Els objectius generals del programa "Companys-Guia.....	534
Figura 9.13.	Objectius generals de la formació a valorar des de l'avaluació de resultats.....	535
Figura 9.14.	Estructura de la formació com a companys-guia i objectius per blocs.....	538
Figura 9.15.	Fitxa guia redacció de les activitats.....	540
Figura 9.16.	Índex del programa formatiu "Companys-guia".....	543
Figura 9.17.	Decisions implementació Programa "Companys-guia".....	577
 CAPÍTOL DESÈ		
Figura 10.1.	L'aplicació i avaluació del programa en el marc de la recerca.....	583
Figura 10.2.	Organigrama dels recursos personals del Centre Obert Don Bosco 2008/2009.....	587
Figura 10.3.	Configuració de l'equip d'implementació del programa de formació "companys-guia".....	588
Figura 10.4.	Condicions per participar al curs de formació "companys-guia"...	595
Figura 10.5.	Full de compromís dels "companys-guia".....	609
Figura 10.6.	Desenvolupament sessió formativa.....	614
Figura 10.7.	Invitació a l'acte celebratiu.....	615
Figura 10.8.	Diploma del curs "companys-guia" en medi obert.....	616
Figura 10.9.	Fotografia grup participants curs "companys-guia" en medi obert.....	616

Figura 10.10.	Fotografia acte lliurament de diplomes curs “companys-guia”	617
Figura 10.11.	Dimensions avaluació del procés del curs de formació “companys-guia”	618
Figura 10.12.	Fonts/estratègies per a la recollida d’informació per a l’avaluació del procés.....	619
Figura 10.13.	Objectius generals i indicadors d’avaluació de l’eficàcia del curs de formació dels “companys-guia”	641
Figura 10.14.	Estructura constructe participació per part de les educadores responsables i observadores del curs de formació.....	660
Figura 10.15.	Estructura constructe participació per part dels participants del curs de formació.....	661
Figura 10.16.	Exemple de “xarxa personal”.....	664
Figura 10.17.	Valoració de l’assoliment de les competències per ser “company-guia”	668

CAPÍTOL ONZÈ

Figura 11.1.	L’experiència de l’avaluació participativa en el context de la recerca.....	677
Figura 11.2.	Triangle en la investigació participativa basat en el model de Lewin (1947).....	680
Figura 11.3.	Objectius de la formació en la investigació participativa.....	695
Figura 11.4.	Característiques comunes respecte la formació en el diagnòstic del centre obert i l’equip de treball de la recerca participativa.....	696
Figura 11.5.	Reflexió de l’equip entorn la formació de la recerca.....	700
Figura 11.6.	Dificultats en la dinàmica dels espais de reflexió de l’equip.....	702
Figura 11.7.	Procés reflexiu sobre la possible generalització de la proposta innovadora a altres contextos.....	706
Figura 11.8.	Contribució en aspectes metodològics de l’entitat.....	713
Figura 11.9.	Recordatori d’algunes conclusions de l’estudi exploratori als centres oberts de la província de Barcelona.....	715

CAPÍTOL DOTZÈ

Figura 12.1.	Límits i prospectiva en el context de la recerca.....	743
Figura 12.2.	Classificació dels límits de la recerca.....	745

ANNEXOS CD

A-DOCUMENTACIÓ

- A-I** Projecte educatiu del centre (PEC)
- A-II** Projecte educatiu anual del Centre Obert Don Bosco (PEC)
- A-III** Reglament de Règim Interior (RRI)
- A-IV** Definició de centre obert amb criteris de qualitat FEDAIA
- A-V** Document Marc de les plataformes educatives socials salesianes
- A-VI** Memòria del centre curs 2006/2007
- A-VII** Projecte Educatiu de Centre d'altres centres oberts
- A-VIII** Pla per la Ciutadania i la Immigració de la Generalitat de Catalunya
- A-IX** Programa transversal de Nova Ciutadania de Sant Boi de Llobregat
- A-X** FEDAIA. Memòria seminari infància i adolescència en risc.
- A-XI** Avantprojecte Llei Serveis Socials
- A-XII** Model prevenció i detecció infància en risc
- A-XIII** Conveni infància, joventut, família i altres en risc

B-INSTRUMENTS I DADES DE LA RECERCA

- B-I** Qüestionari estudi exploratori educadors centres oberts província de Barcelona
- B-II** Carta presentació als jutges avaluació externa qüestionari
- B-III** Guió de l'entrevista a les directores dels centres oberts de la província de Barcelona
- B-IV (a-e)** Transcripció de les entrevistes a les directores dels centres oberts
- B-Va** Carta presentació als jutges avaluació externa qüestionari
- B-Vb** Instrument per a la validació del qüestionari per part dels jutges externs
- B-VI** Proposta dels canvis al qüestionari per part dels jutges externs
- B-VII** Guió de l'entrevista als responsables de les entitats del teixit associatiu de Sant Boi
- B-VIII (a-k)** Transcripció de les entrevistes als responsables de les entitats
- B-IX** Diari autoreflexiu de la investigadora del procés de recerca
- B-X** Registre de valoració de les educadores de la sessió del programa formatiu
- B-XI** Recull de les fitxes de valoració de les sessions del programa formatiu
- B-XII** Model de convocatòria de reunió
- B-XIII** Convocatòries de les reunions amb l'equip de treball companys-guia
- B-XIV** Model d'acta de reunió
- B-XV** Recull de les actes de reunió amb l'equip durant el procés de recerca
- B-XVI (a-b)** Productes elaborats pels adolescents durant les sessions
- B-XVII** Transcripció entrevista direcció titular del Centre Obert Don Bosco
- B-XVIII** Transcripció entrevista direcció pedagògica del Centre Obert Don Bosco
- B-XIX** Entrevista educadores equip treball curs formació "companys-guia"
- B-XX** Transcripció entrevistes prèvies al curs de formació als participants
- B-XXI** Transcripció entrevistes educadores posteriors al curs de formació als participants
- B-XXII** Transcripció entrevista equip educatiu avaluació procés de recerca

- B-XXIII** Guió del registre observacional
- B-XXIV** Model de consentiment de les famílies per la gravació audiovisual
- B-XXV** Graella valoració de les activitats. Creuament de les diferents fonts d'informació
- B-XXVI** Fotografies
- B-XXVII** Exemple gravació audio

C-MATERIALS ELABORATS PER A LA TESI

- C-I** Material preparatori grup de discussió entorn l'estudi diagnòstic del teixit associatiu de Sant Boi
- C-II** Proposta pla d'acollida
- C-III** Curs de Formació "Companys-Guia"
- C-IV** Curt el "hiyab"
- C-V** PPT Sessió 1: Amb qui t'aniries a la fi del món?
- C-VI** PPT "Els processos migratoris I"
- C-VII a** Full de compromís com a company-guia
- C-VIIb** Full de compromís participació a la formació
- C-VIII** PPT presentació pla d'acollida equip educatiu centre obert

CAPÍTOL SISÈ:
**Cap a la transformació del treball d'intervenció
social al centre obert de Sant Boi**

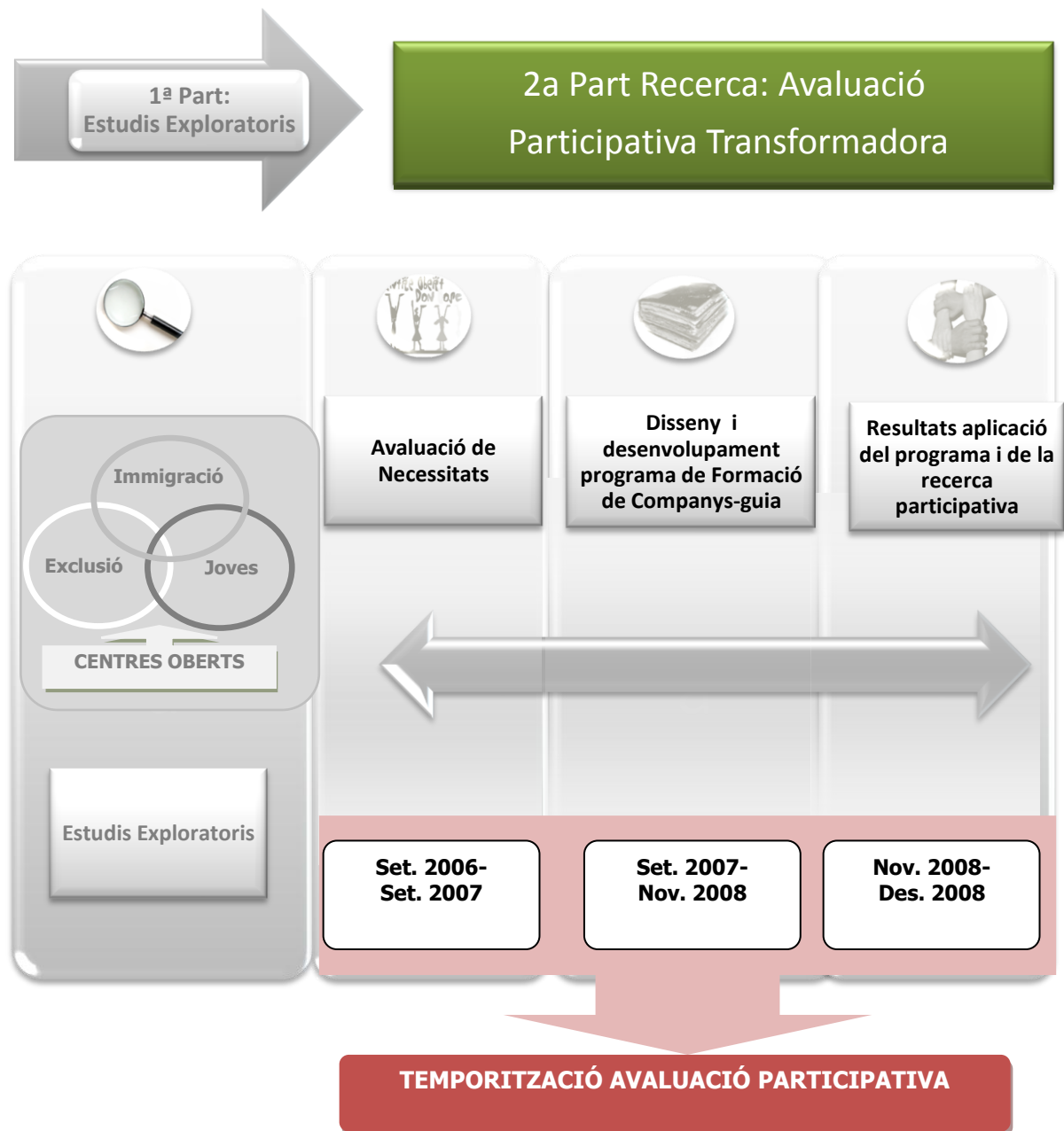

Figura 6.1. La metodologia de l'avaluació participativa en el marc de la recerca

1. INTRODUCCIÓ

El segon objectiu principal de la tesi és el de millorar l'atenció socioeducativa que reben els adolescents fills i filles de famílies immigrades en la seva acollida al centre obert. Per fer aquesta proposta ens situem des d'una perspectiva pràctica de transformació de la realitat, involucrant a aquells professionals responsables socials d'aquesta tasca. Així, optem pel marc que aporta l'avaluació participativa, tot intentant assolir aquest horitzó de treball.

Volem aconseguir que els propis educadors i educadores del centre obert siguin protagonistes en la incorporació de canvis a la seva pràctica educativa i que aquesta transformació es pugui anar generalitzant en altres àrees de millora detectades per ells mateixos.

El present capítol té com objectiu emmarcar l'opció metodològica presa a l'estudi, decisió que cal descriure en el seu context i els seus antecedents en el camp de la investigació social. Farem un recorregut històric per entendre les causes i motivacions en l'ús d'aquesta estratègia metodològica, per posteriorment poder veure les principals característiques i possibles aportacions que es poden realitzar al camp d'estudi.

2. OBJECTIUS GENERALS I ESPECÍFICS

L'objectiu general al que respon aquesta segona part de la tesi doctoral respon al següent enunciat:

Millorar el treball d'intervenció social en el Centre Obert Don Bosco de Sant Boi per mitjà de l'avaluació participativa.

L'especificació d'aquest objectiu general respon als següents objectius específics que guiaran l'avaluació participativa en el Centre obert Don Bosco:

2.1. Elaborar una proposta de millora del pla d'acollida i d'incorporació dels adolescents nous conjuntament amb l'equip del Centre Obert Don Bosco- Sant Boi.

- 2.1.1. Recopilar, revisar i sistematitzar les accions d'acollida realitzades des del centre obert Don Bosco- Sant Boi en funció del teixit associatiu on s'inscriu i les necessitats detectades per l'equip.
- 2.1.2. Fer propostes per a la millora de les actuacions d'acollida que realitza en el centre obert, a través de la sistematització i la propostes d'innovació en aquest camp.

2.2. Dissenyar, implementar i avaluar part de la proposta de millora del Pla d'acollida del Centre Obert Don Bosco-Sant Boi a partir d'un model d'avaluació participativa transformadora.

- 2.2.1. Incorporar elements innovadors i transformadors de la pràctica en el disseny de l'acollida dels adolescents nous del centre obert Don Bosco
- 2.2.2. Contextualitzar, aplicar i avaluar part del pla d'acollida elaborat de forma participativa amb l'equip educatiu responsable de l'entitat.
- 2.2.3. Promoure processos formatius en l'equip educatiu des d'un aprenentatge actiu entorn l'acollida dels adolescents nous en el centre obert.
- 2.2.4. Generar dinàmiques d'"empowerment" de les persones implicades en el projecte a partir de l'autocrítica i la renovació professional.
- 2.2.5. Aportar propostes d'intervenció per a l'orientació de plataformes socials educatives en medi obert des de l'experiència feta pel propi equip educatiu.

Figura 6.2. Objectius específics avaluació participativa

3. LA RECERCA PARTICIPATIVA

La recerca participativa descansa sota la definició d'una metodologia d'estudi on, a partir de la demanda d'algun ens social, bé siguin grups comunitaris, col·lectius específics, institucions, etc., es proposa una acció en la qual professionals, tècnics/ques o voluntaris/es treballen per a buscar solucions a problemes socials identificats.

Les intervencions participatives sorgeixen des de la pròpia realitat i des de les persones que estan implicades en la transformació en positiu de situacions d'injustícia i exclusió. Allunyant-nos de plantejaments heroics, entenem que el treball diari dels equips d'educadors, inserits en el territori i des d'una perspectiva vocacional de la seva feina, lluiten des de la base per la millora d'aquestes situacions de risc que viuen molts adolescents i joves en el nostre context, en especial, aquells provinents de processos migratoris i amb determinades condicions socioeconòmiques.

El plantejament d'aquesta recerca sorgeix des de les necessitats detectades en el dia a dia del centre obert. Així, la institució en un primer moment aposta per poder donar temps i dedicació a la formació i posteriorment, i una vegada finalitzada la meua relació professional amb l'entitat, oferir el marc per realitzar la recerca participativa.

3.1. MARC TEÒRIC REFERENCIAL

Entre els anys 50 i 60 dins de les ciències socials va haver una sèrie de moviments que proposaven certes transformacions en les formes de fer ciència que fins a aquell moment s'estaven realitzant. A partir d'aquestes crítiques, es va començar a parlar de la crisi de les ciències socials com un moment que es van trencar alguns d'aquests pressupostos i es van asseure les bases per a l'estudi i la reflexió dels assumptes socials des de perspectives diferents.

Algunes de les crítiques que es van fer en aquells temps i que han tingut repercussió per al sorgiment dels models de recerca participatius, són les següents:

- La constatació que les ciències socials no havien col·laborat per a aconseguir el benestar humà.
- La importància de fer un coneixement amb rellevància social pel que fa als problemes reals de la societat; de manera que aquest coneixement pogués col·laborar a identificar i entendre situacions problemàtiques diverses.
- La necessitat de posar-se en contacte amb el món social. Sortir dels laboratoris on s'experimentava amb petits grups i començar a transformar alguns contextos a través de l'acció.
- En l'àmbit epistemològic, es proposa la impossibilitat de la transparència del coneixement amb l'objecte d'estudi. El coneixement està intervingut pels subjectes que ho produeixen.
- Per tant, no hi ha neutralitat ni en la manera de conèixer ni en els resultats que es produeixen. Aquesta premissa porta com a conseqüència la necessitat de posicionar-se amb relació a l'estudi i transformació de la societat.
- Les ciències socials, tal com es venia fent des d'un punt de vista objectivista i experimentalista, tenia com efecte el control social i la opressió de diferents col·lectius i grups socials.

Els/les investigadors/es van haver de comprometre's amb la transformació social i amb la denúncia i intervenció sobre la injustícia social. Aquestes crítiques són preses com pilars fonamentals per a conformar alguns dels plantejaments de la recerca participativa. Es tracta de produir un coneixement i una acció rellevant amb relació als problemes concrets de la societat per a donar-li resposta.

D'aquesta manera, s'enforteix la capacitat d'incidir sobre diverses problemàtiques socials des d'àmbits acadèmics i professionals, entre d'altres la sociologia, la psicologia social, el treball social, etc. Les perspectives participatives sorgeixen, doncs, com a alternativa a formes de intervenció que tenien com resultat el control social i la permanència de cert estat de coses.

Payne (1991) realitza una caracterització d'aquesta nova perspectiva d'investigació dels corrents participatius en la recerca. A continuació resumim alguns dels trets descriptius.

1. **Els problemes socials**, sota aquestes postures, no són definits com individuals sinó **com estructurals i socials**. En aquest sentit, no es fa èmfasi en les característiques que poden agrupar a un grup de persones amb una "manca" comuna (drogodependents, nens, immigrants...) sinó que es treballa majoritàriament amb grups provinents de comunitats o col·lectius organitzats que s'agrupen entorn de necessitats o objectius comuns sense que pertanyin necessàriament a una categoria identitària definida. El centre obert, es configura com a plataforma de construcció social, de transformació del barri; no com un "ghetto" on participen els adolescents i joves amb situacions problemàtiques.

2. **Les injustícies** de les quals són víctimes aquestes persones són enteses majoritàriament per estar **localitzades en certs punts de l'estructura social**. En tant que els adolescents amb els que treballarem, compten amb una doble afiliació social, el fet de ser immigrants i tenir una situació socioeconòmica desfavorida, els encabeix dins d'un nínxol social especialment maltractat, pel que volem fer les propostes d'incorporació a millors condicions vitals.

3. **L'organització es basa en la cooperació i la solidaritat**. Les perspectives participatives defensen el treball conjunt entre els/les agents externs/es i les persones amb les quals es treballa i per la capacitat organitzativa dels propis grups; fins i tot moltes de les tècniques desenvolupades per aquestes perspectives aprofundeixen en la capacitat de generar la participació i formes de organització de les persones en els grups de treball que es generen o enforteixen en la intervenció. A l'estudi veiem com la construcció conjunta d'espais de treball entre l'equip educatiu i l'expert extern aporten força a la proposta de recerca.

4. **L'objectiu, com ja s'ha dit, és la transformació de la societat**. En aquest sentit la recerca és vista com una pràctica política mentre que qüestiona l'ordre existent i promou reflexions i accions per a la seva transformació.

5. S'utilitza la idea de *praxi* de manera que **teoria i pràctica estan imbricades i s'influeixen mútuament**. La pràctica ve guiada per una forma d'entendre diverses situacions socials i les causes de les desigualtats i, alhora, la pròpia teoria (per exemple els desenvolupaments que s'han fet sobre concepte de participació, de professionalització, entre d'altres) ha estat influïda per les experiències pràctiques d'intervenció.

3.2. CARACTERÍSTIQUES DE L'AVALUACIÓ PARTICIPATIVA

La nostra investigació s'identifica amb l'avaluació participativa i en concret, la situem dins de la perspectiva crítica, seguint la classificació de Greene (1994), citada per Sandín (2003:178). Aquesta autora presenta quatre enfocaments fonamentals en l'avaluació de programes als quals els hi correspon els seus plantejaments metodològics, que intentem resumir en el següent quadre:

Base filosòfic-epistemològica	Mètodes més utilitzats
<ul style="list-style-type: none"> • Pospositivista • Pragmàtic • Interpretatiu • Crític	<ul style="list-style-type: none"> • Quantitatiu • Eclèctic, mixte • Qualitatiu • Participatiu

*Taula 6.1. Principals enfocaments en l'avaluació de programes (Greene, 1994)
(Adaptació de Sandín (2003:178))*

Així es tracta d'un enfocament des de la reflexió crítica de processos, la transformació dels destinataris del programa i condueix a la presa de decisions pertinents en cada situació específica. Aquesta avaluació realitza una anàlisi crítica de les circumstàncies personals, polítiques i econòmiques que envolten la pròpia acció. Es planteja que els canvis individuals de les persones que hi participin seran la base per un canvi institucional i comunitari. L'avaluació es concep com un procés obert i flexible, que pren com a contingut la presa de decisions que es produeixen durant aquest.

Dos elements fonamentals veiem reflectits d'aquesta perspectiva crítica a la tesi, per una banda la posició de l'avaluadora o investigadora dins del propi grup amb **implicació i compromís amb el projecte**. I per l'altra, que el programa es troba **condicionat per les circumstàncies** socials, vivencials, polítiques i històriques dels participants, i el consens entre els mateixos que serà fonamental pel desenvolupament de tot el projecte.

A continuació presentem els elements que ens han portat a triar aquesta metodologia de treball i les seves característiques principals.

3.2.1. Camí cap a la transformació social

Els estudis sobre recerca participativa, com a corrents d'intervenció social, postulen la deseabilitat i possibilitat de la transformació de certes condicions de vida de les persones. La principal característica que distingeix les perspectives participatives és que el disseny, execució i avaluació dels programes i accions es fa explícitament a partir del diàleg entre qui intervé i les persones afectades per problemes concrets. Per tant, aquestes perspectives fan èmfasi que les persones que estan afectades pels problemes socials han de ser part de la solució d'aquests problemes. Veurem al llarg de l'estudi el protagonisme tant en la definició del problema com en la presa de les decisions importants així com en l'execució dels acords de la totalitat de la comunitat educativa, des dels nivells possibles de treball i les limitacions de la pròpia realitat del centre. En tot cas, sempre des del protagonisme dels educadors i educadores responsables del programa i des del treball conjunt amb infants i famílies del centre obert.

El fet d'incorporar a les persones afectades en els processos de recerca respon a premisses diferents a les proposades per les formes d'intervenció "dirigides"; aquestes diferències també estan presents en la forma d'entendre les dinàmiques socials, en les possibilitats de la seva transformació i en el paper del/a investigador/a i de les persones implicades per a l'assoliment d'aquesta transformació i en les metodologies que s'utilitzen per a promoure aquest dialogotip.

Quant a les formes d'entendre les dinàmiques socials, en la majoria de les perspectives participatives, se sosté que la societat necessita transformació. Existeix un estat de coses que ha de canviar. La visió de la societat es fa des d'un punt de vista conflictivista, presentant una societat dividida i amb interessos contraposats. Es postula que en la societat actual els recursos econòmics, socials i culturals estan distribuïts asimètricament entre els diferents grups socials. La vivència de l'equip educatiu del Centre Obert Don Bosco dels processos d'acollida dels adolescents nouvinguts i les seves famílies a un entorn nou, habitualment complicat, obren la porta a l'anàlisi d'una situació viscuda com a injusta i generadora de nova problemàtica social. Com poder aportar elements positius en aquesta acollida i d'aquesta forma

transformar socialment les possibilitats d'èxit d'aquestes famílies i els seus fills en el nou repte que se'ls planteja, és intentar transformar la pròpia realitat en situacions d'injustícia social.

Donada la influència dels desenvolupaments associats al marxisme en aquestes postures, els processos, estructures i organitzacions s'entenen com productes històrics de certs mecanismes socials. Segons els pressupostos de l'"Educació Popular" (Freire, 1970), per exemple, l'ordre social existent es caracteritza per la explotació i dominació dels grups dominants (aquells que tenen control sobre els mitjans materials de producció i sobre els mitjans polítics de presa de decisions) sobre els grups dominats (persones que estan al marge d'aquests espais econòmics i polítics). Els grups dominants tendeixen a perpetuar-se com a tals a través de les institucions pròpies del sistema. Aquesta perpetuació, a més a més, es fa per mitjà dels significats que mantenen aquestes relacions de dominació. S'usa explícitament o implícitament el concepte d'ideologia de la tradició marxista. A través d'aquest concepte, s'explica com les persones en situació de marginació econòmica i política veuen com "natural" la situació en la qual viuen i no com producte de processos històrics de dominació. Fixant-nos en concret en l'estudi exploratori previ fet, hom podria parlar de certa "normalitat" en el fet que els adolescents i joves nouvinguts no participin del teixit associatiu del seu voltant, per una altra banda, primer pas cap a participacions més profundes com és la generació de pròpies estructures socials, o fins i tot, a participacions proposades des d'alguns poders socials i polítics, com és la participació en les eleccions democràtiques. El fet, és que aquests adolescents no només tenen dret a la participació i no l'estan fent servir, sinó que, aquesta manca de visibilitat en el teixit que configura la nostra societat, esdevé un element més d'exclusió social i per tant, generem espais diferenciats en una societat ja prou fragmentada socioeconòmicament.

En les perspectives participatives es presenta una societat estructurada a partir de relacions de dominació i explotació que és necessari revertir amb la participació de grups conscients d'aquesta situació i compromesos amb el canvi. Es qüestionen fortament les bases econòmiques, socials i polítiques de la societat. Per tant, a més de ser una proposta sobre com entendre la societat, es presenta **la possibilitat del canvi social**. Encara que aquest seria el marc general on se situa l'acció professional, la identificació dels problemes particulars que afecten a certs grups socials no són definits a priori del contacte dels/es agents externs/es amb

aquests grups. Les transformacions necessàries per a pal·liar les necessitats, no estan definides amb anterioritat. Es persegueix un canvi en les condicions objectives de les persones que participen en els processos de recerca participativa. A més a més, es busca transformar les maneres com aquestes persones reflexionen sobre les causes d'aquestes condicions de vida.

Segons les postures explicitades per l'educació popular o la psicologia social comunitària, a través de processos de reflexió i d'acció és possible una transformació social. La vessant política dels projectes participatius promou la possibilitat de mobilització de les persones que usualment no han participat directament en decisions que els afecten. El fet que les persones puguin prendre certes decisions sobre la seva vida i el seu ambient, promou un principi democràtic de participació ciutadana organitzada que pot transformar situacions d'opressió i injustícia en els àmbits locals.

Amb el plantejament d'aquest estudi el que s'estableix és una nova metodologia de treball, participativa, on els educadors preuguin un paper actiu i amb capacitat d'assumir les decisions a partir de l'anàlisi de la feina i de les necessitats detectades des d'aquesta. Es tracta de donar l'oportunitat a l'equip educatiu de generar una nova forma de treballar, des de l' **empowerment** dels propis participants, que es pugui generalitzar a altres àmbits que els preocupa de canviar o transformar per millorar les condicions en l'atenció d'aquests adolescents des de l'àmbit de les plataformes d'educació social.

3.2.2. Una metodologia per a la participació

Des d'aquestes postures, **la relació** entre qui intervé i els membres de la comunitat o col·lectiu amb el qual es treballa, és una relació que produeix un canvi en l'estat de coses. Aquesta relació es defineix com un diàleg crític i democràtic en el qual es busca la reflexió crítica sobre la realitat i la seva transformació a través d'accions concretes definides pels grups. S'estableix una relació subjecte – subjecte (en contraposició a la de subjecte – objecte de coneixement, que s'estableix a partir de la lògica científica). Ambdós actors es defineixen per la seva aportació al procés de transformació. La sociologia militant promoguda pel grup la Rosca a Colòmbia plantejava l'horitzontalitat entre coneixement científic i coneixement popular, donant així legitimitat a la veu dels membres de la comunitat en els processos de transformació social (Jiménez, 1994).

El paper del/a investigador/a és el d'un compromís social amb les persones de les comunitats i col·lectius (gairebé sempre dels sectors més desfavorits) per a col·laborar en la transformació de la societat i no en la seva perpetuació. El compromís polític que s'estableix és el lloc des del qual es comença el dialogotip amb les persones de les comunitats o col·lectius. La transformació social és la meta i una de les formes d'assolir-ho és transformant la relació que s'estableix entre persones que intervenen i les persones de la comunitat. Al mateix temps, es busca transformar la realitat a través dels resultats dels propis processos participatius. La urgència de "fer una mica" enfront dels problemes socials profunds que produeix la societat actual, dóna com resultat una sèrie de models i postures en les quals el factor predominant és la participació.

El fet d'haver treballat prèviament de forma horitzontal amb bona part de l'equip implicat en la consecució d'aquest estudi ha facilitat, no només el coneixement previ de la realitat, sinó l'atorgament de la legitimitat del coneixement sobre el camp d'estudi per part de l'equip a la investigadora. Haver compartit espais d'igual a igual, ha facilitat aquest diàleg en horitzontal, tot i que, diferenciant clarament el rol de cada membre de l'equip de l'estudi: participants, investigadora, comissió de treball, etc.

Els models participatius parteixen de la premissa que les persones implicades han d'estar presents activament en tot el procés de la investigació, fins i tot, que les decisions sobre les accions per a la solució de determinades problemàtiques han de ser majoritàriament preses per elles. Això implica, d'una banda, una forta crítica a la societat quant als seus canals de participació, distribució de recursos i relacions de dominació i, d'altra banda, una crítica als àmbits acadèmics i institucionals des dels quals no s'havia considerat la participació de les persones afectades en la solució dels seus propis problemes.

Això últim és vist, per aquestes postures, com una forma de perpetuar les relacions de dominació que es donen entre científics i no científics i entre investigadors i investigats reproduint l'estat de coses.

Per tant, les perspectives participatives suposen també una ruptura amb el model tradicional del saber del professional que s'imposa a les persones que són investigades. En aquest sentit, els desenvolupaments fets des de l'àmbit acadèmic

responen a una de les conseqüències del que s'ha vingut cridant la "crisi de les ciències socials" (Ibáñez, 1996).

3.2.3. Proposta metodològica des de la formació

L'avaluació participativa es presenta com una metodologia d'investigació orientada cap al canvi educatiu dels propis professionals implicats. Segons assenyalen Kemmis i MacTaggart (1988) respon a les següents característiques formatives:

- Es construeix des de i per a la pràctica.
- Pretén millorar la pràctica a través de la seva transformació i al mateix temps procura comprendre-la.
- Demanda la participació dels subjectes en la millora de les seves pràctiques.
- Exigeix una actuació grupal per la qual els subjectes col·laborin coordinadament en totes les etapes del procés d'investigació.
- Implica la realització d'anàlisi crítica de les situacions.
- Es configura com una espiral de cicles formatius que es poden portar a la pràctica com a educador com són la planificació, acció, observació i reflexió, aportant elements de millora en la qualitat de la pràctica docent.

Entre els punts claus de l'avaluació participativa destaquen la millora de l'educació mitjançant el seu canvi i aprendre a partir de les conseqüències dels canvis en la planificació, acció i reflexió.

A nivell formatiu per a l'educador li permet no reduir la seva pràctica al grup pel qual treballa. Investigar ens porta a canviar la forma d'entendre la pràctica: ens qüestionem, ens comprometem, canviem...

En l'àmbit de la recerca en el centre obert, el fet de reconèixer professionalment als educadors socials a partir del treball amb rigor, permet augmentar l'autoestima com a professionals i dotar de prestigi a un àmbit, moltes vegades ocult o oblidat.

Formativament, l'avaluació participativa proporciona l'experiència de funcionar des del treball cooperatiu. El context de la recerca des de l'intercanvi, la discussió i el

contrast, proporcionen elements formatius que transformen la forma de viure la feina per part de l'equip educatiu. És d'aquesta forma que es fa possible l'elaboració i reconstrucció d'un coneixement, en un àmbit força poc treballat com és el de les plataformes d'educació social, de forma no privada, sinó en diàleg amb altres veus i coneixements.

Per últim qualsevol plantejament que intenti defensar una pràctica docent reflexiva, investigadora, de col·laboració amb professionals del camp, està constituint un element formatiu fonamental en el procés de millora de qualsevol professional en l'àmbit educatiu.

De ben segur l'equip educatiu del centre obert, en la seva aposta per incorporar-se a aquesta dinàmica de recerca, s'està dotant d'elements de formació potents per als seus educadors que tindrà repercussions en la forma de treballar conjuntament altres aspectes de la pròpia entitat. En tant que era una necessitat detectada per ells mateixos i la demanda formativa va ser explícita en l'anàlisi de necessitats realitzada a l'inici del procés, aquesta característica pren una major importància en la tria metodològica realitzada.

3.3. L'AVALUACIÓ PARTICIPATIVA TRANSFORMADORA

Bartolomé i Cabrera (2000), han realitzat una interessant sistematització de les noves tendències en avaluació de programes d'educació multicultural; en la seva aportació es posa de manifest la utilitat i adequació dels enfocaments interpretatius i crítics. En la següent taula, resumim les principals característiques d'aquestes noves tendències avaluatives.

Necessitats que impliquen nous models d'avaluació	Models avaluatius de programes d'educació multicultural
Els programes d'educació intercultural amb una orientació social (per exemple, els basats en les relacions humanes o en l'enfocament sociocrític) tenen implicacions organitzatives i institucionals i exigeixen la participació més intensa de la comunitat de referència	<p>L'avaluació participativa</p> <p>L'avaluació de programes basats en la comunitat</p>
En els programes d'educació multicultural que es troben en l'etapa inicial de desenvolupament, programes innovadors, o bé davant la novetat i el desconeixement del tema per part dels participants en la seva aplicació, resulta convenient incloure la dimensió formativa com un element clau que acompanya a tot el procés	<p>L'avaluació col·laborativa</p>
El canvi d'actituds en el professorat implica processos autorreflexius i transformadors	<p>L'avaluació participativa, desenvolupada o no a través de processos d'investigació-acció, com per exemple l'estudi de Sandín (1997)</p>
Els programes educatius multiculturals han d'articular-se amb un projecte social més ampli que els serveixi de referència	<p>L'avaluació de programes basats en la comunitat</p>
L'avaluació de programes pot fer emergir amb força conflictes latents o processos encoberts de fragmentació social, per la qual cosa és necessari garantir la inclusió de tots els grups (dominants i oprimits) en les dinàmiques de reflexió i autocrítica	<p>L'avaluació democràtica i deliberativa</p>
La diferència cultural a vegades està vinculada amb la desigualtat social, i és, per tant, necessari desenvolupar processos que afavoreixin l'autonomia i la capacitat dels grups menys afavorits	<p>"L'empowerment evaluation" o el "empowerment" com estratègia d'avaluació</p>

Taula 6.2. Nous models d'avaluació de programes en educació multicultural i necessitats actuals de les quals emergeixen (Bartolomé i Cabrera,2000)

En la nostra investigació hem optat pel model metodològic proposat des de l'avaluació participativa, estretament lligada a la resta de models avaluatius. En la següent figura, veiem reflectits alguns d'aquests models propers:

Figura 6.3. Tipus d'avaluació associats a l'avaluació participativa (basat en: Bartolomé i Cabrera, 2000:470)

L'avaluació participativa va més enllà de considerar la investigació sobre els efectes de la intervenció, i aposta per aprofundir en els processos de canvi i en la participació de les persones en el desenvolupament de la intervenció.

Tal i com assenyalen Carr i Kemis (1988), entre d'altres, no és possible estar satisfets únicament amb resoldre problemes mitjançant l'aplicació de solucions elaborades al marge dels que participen en la pràctica educativa, resulta de gran importància en l'avaluació participativa el procés que segueix des del seu inici fins la seva finalització en aquest sentit.

Entre d'altres característiques del procés, Brisolara (1998), assenjala les següents:

- La persona investigadora assumeix un rol no tradicional passant a ser un facilitador, agent de canvi, educador...
- Es promou la col·laboració.
- Es coneix la dinàmica del programa i les necessitats que s'intenten cobrir amb la seva aplicació.

Des de l'avaluació participativa, el procés avaluatiu serveix també per comprometre a les persones participants. A vegades, aquest procés de compromís pot tenir més impacte que els propis resultats generats.

Amb l'objectiu de cada vegada més concretar el marc metodològic emprat, volem diferenciar dins de l'avaluació participativa, las diferents modalitats descrites pels autors i poder identificar el procés de disseny de la recerca amb aquest marc de treball.

Brisolara (1998), fa una distinció entre l'avaluació participativa pràctica i l'avaluació participativa emancipativa o transformadora. A la següent taula, volem recollir els trets definitoris d'elles per tal de caracteritzar el nostre model metodològic:

MODALITAT	AVALUACIÓ PARTICIPATIVA PRÀCTICA	AVALUACIÓ PARTICIPATIVA TRANSFORMADORA
Autors	Cousin i Earl Ayers	Fals-Borda Gaventa
Objectius i funcions	Pràctica: suport a programes de presa de decisions i resolució de problemes: ús de l'avaluació	Política: empoderament, emancipació, justícia social.
Control en la presa de decisions	Balanç: entre avaluador i participants en associació	Balanç: Associació però la pressa de decisions última controlada pels participants
Selecció per participar	Usuaris bàsics: Programes sponsors, directors, promotors, etc.	Tots els grups legítims: especialment programes o projectes beneficiaris
Profunditat de la participació	Participació extensiva en totes les etapes de l'avaluació	Participació extensiva en totes les etapes de l'avaluació

Taula 6.3. Característiques de l'avaluació pràctica i l'avaluació transformadora. Adaptació de Cousins i Whitmore (1998) en Bartolomé i Cabrera (2000)

L'avaluació participativa pràctica es relaciona directament amb la investigació-acció pràctica, mentre que l'avaluació participativa transformadora, guarda algunes similituds amb la investigació-acció emancipadora, també anomenada investigació-acció participativa, segons els propis autors, Cousins i Whitmore (1998) suggereixen.

Encabim la recerca dins del model d'avaluació participativa transformadora. Aquesta modalitat d'avaluació permet desenvolupar un procés avaluatiu de forma participativa, articulant l'elaboració, l'adaptació, la implementació, l'avaluació i l'optimització de la innovació a partir de les percepcions de les pròpies persones participants, i desenvolupant tot un procés educatiu i transformador. A més a més,

ofereix l'oportunitat, a totes les persones, de treballar al llarg del procés. Es trenca amb la dialèctica entre l'avaluador extern/intern. El procés ens permetrà:

- Validar el programa de formació per una participació activa en l'acollida dels adolescents nouvinguts a Sant Boi de Llobregat en base als resultats que es van obtenint en tot el procés d'aplicació.
- Utilitzar tota la informació recollida durant el procés metodològic amb el fi d'aprofundir en l'exercici de la participació i l'educació per a la ciutadania dels destinataris del centre obert.
- Contribuir a la formació per una participació activa i intercultural dels educadors que treballen amb els adolescents nouvinguts al centre obert per potenciar i millorar la formació sobre l'educació per a la ciutadania.

3.3.1. Característiques que identifiquen la recerca amb el model transformador

La tesi doctoral busca crear noves fórmules davant de nous problemes. Aquesta innovació serà necessària dissenyar-la, avaluar-la a partir del procés participatiu de les persones implicades: educadors, adolescents que acullen, adolescents nouvinguts, etc.

Els principis que guiaran el nostre procés de disseny metodològic a partir d'aquest model de referència, l'avaluació participativa transformadora seguint les premisses dels autors de referència (Bartolomé, 1994 i Pérez Serrano, 1994), són:

a. Negociar de forma col·lectiva la demanda de tots els implicats, des de l'anàlisi de les necessitats fins a la implementació del propi programa

L'*avaluació inicial* es consensuada amb l'equip educatiu, que aporta les dades i la interpretació des d'una lectura crítica acompanyats de la investigadora. Aquesta anàlisi sentida i expressada des dels propis implicats dota de validesa als resultats, més enllà d'una objectivitat "positivista" poc possible en el camp social que ocupa la recerca. L'*avaluació del procés i dels resultats* del propi programa generat tindrà diverses fonts d'informació, entre les que es troben tots els implicats (adolescents,

educadores i investigadora). La seva interpretació i consens, també serà una feina del propi equip.

b. Consensuar de forma col·lectiva les decisions importants

Les decisions en el desenvolupament de la recerca són múltiples i complexes: com respondre a les necessitats detectades a l'avaluació inicial (proposta del pla d'acollida), quina de les línies dissenyades portar a la pràctica (proposta del curs de formació com a companys-guia), disseny del procés formatiu i d'acompanyament, disseny dels equips, temporalització, implicació i protagonisme de cadascun dels agents, etc.

c. Documents i sessions de devolució informativa

Totes les sessions de posada en comú aniran acompanyades d'ordres del dia, actes i documentació important on es recullin tots els elements importants del procés. Són documents compartits pel que fa a la seva elaboració, ús i valoració, de forma indiscriminada entre investigadora i equip de treball.

d. Disseny de tècniques de recerca amb orientació participativa i qualitativa

L'opció per estratègies de recollida d'informació de forma participativa es veu reflectida en les tècniques fetes servir que fugen de test o qüestionaris "objectius" que demostrin la competència dels adolescents del procés seguit. Ens trobarem a entrevistes en profunditat amb directors, equip educatiu, adolescents... abans i després de l'aplicació dels programes. Podrem trobar en les reunions de preparació, de seguiment i valoratives fonts principals d'informació; així com en els productes generats des dels propis adolescents en el procés formatiu.

e. Reflexió sistemàtica sobre l'acció: a partir de les dinàmiques i necessitats que sorgeixen on es promou la reflexió individual i col·lectiva

L'adaptació al programa i de les seves possibilitats i del propi equip tenyiran el procés de l'avaluació participativa. A partir de la veu de l'equip, però també de

cadascuna de les educadores i dels propis adolescents, el pla de treball i el programa es van regulant, incorporant elements dins del propi procés de canvi.

f. Formació

Durant el procés es destinen reunions a la formació de l'equip en qüestions metodològiques, entorn l'educació intercultural, l'educació per a la ciutadania, tutoria entre iguals... Així com es preveuen altres accions formatives com aportació de documentació, articles i llibres entorn els temes vinculats a la recerca. Aquesta formació es compartida i multidireccional entre investigadora, educadores i adolescents.

Per últim, la recerca suposarà una **real transformació pedagògica** en la concepció de l'atenció de l'adolescent nouvingut al centre obert pel que fa a:

- Resituar el paper de **l'educador com a agent facilitador de canvi** des de noves possibilitats que l'allunyen de l'epicentre del procés educatiu.
- Introduir en el treball d'equip la proposta de la reflexió entorn la tasca educativa des de la profunditat de plantejaments i des de la programació a mig i llarg termini, evitant que el dia a dia trenqui amb la **dinàmica de la pràctica reflexiva**.
- Reformular quins són els **destinatariis del pla d'acollida de l'entitat**, més enllà de l'adolescent hi serà la seva família, el seu entorn, l'entitat i fins i tot, el propi equip educatiu.
- Formular de nou què significa el **protagonisme dels adolescents** en l'entitat i el seu paper actiu en el procés de canvi de les seva condició de vulnerabilitat.
- Innovar en les aportacions que el propi centre obert pot fer al teixit associatiu de la ciutat i com pot treballar la **xarxa comunitària** des de la seva proposta pedagògica.

Entenem que aquestes característiques situen a la recerca en el marc metodològic de l'avaluació participativa transformadora. Veurem traslladades aquests trets definitoris de la metodologia en les conclusions de la segona part de la recerca, on la valoració del procés seguit ens conduirà a la confirmació d'aquesta transformació en la concepció de la proposta educativa als adolescents nouvinguts al nou entorn.

4. DISSENY I FASES DE LA RECERCA AMB L'EQUIP DEL CENTRE OBERT DON BOSCO

En el següent apartat ens proposem explicar el disseny de l'avaluació participativa realitzada conjuntament amb l'equip del Centre Obert Don Bosco de Sant Boi. L'estructura d'aquest disseny correspon a la següent figura, de la que anirem detallant els diferents elements principals. Hem inclòs la referència numèrica a l'apartat que li correspon per tal de facilitar la seva identificació i lectura.

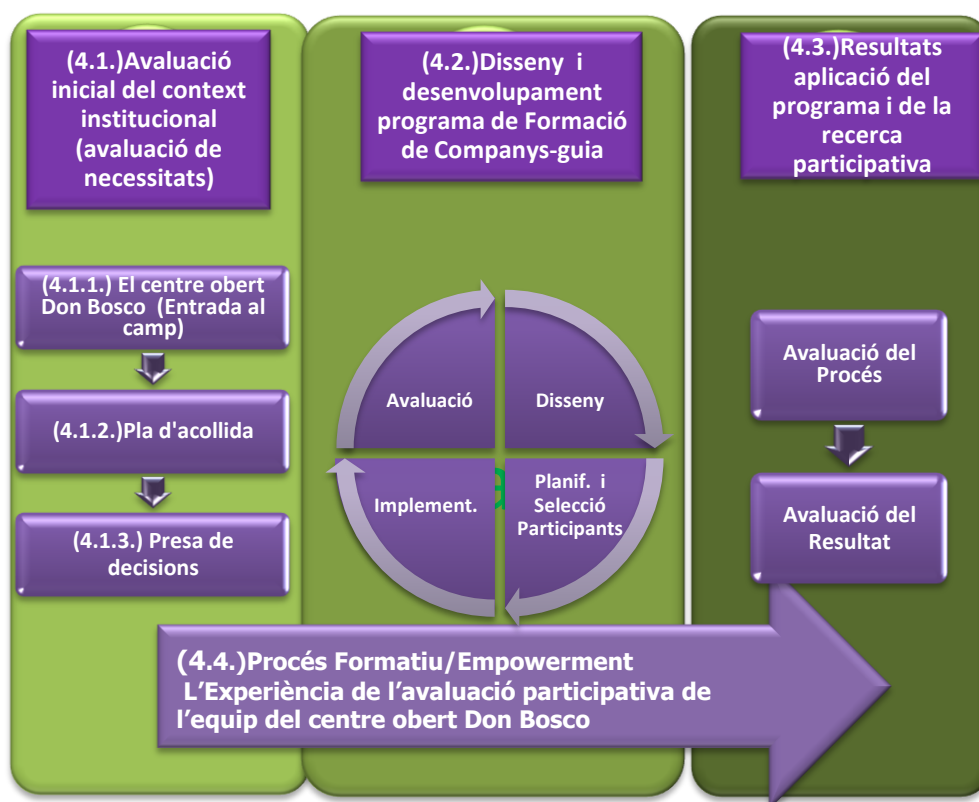

Figura 6.4. Disseny de l'avaluació participativa transformadora

4.1. AVALUACIÓ INICIAL DEL CONTEXT INSTITUCIONAL

Correspon al treball d'estudi diagnòstic sobre quina és la realitat del Centre Obert Don Bosco, on es portarà a terme la segona part de la tesi doctoral. Durant aquest període cal revisar les característiques del centre i la proposta que aquest ofereix en l'atenció als adolescents nouvinguts a Sant Boi de Llobregat.

4.1.1. *El Centre Obert Don Bosco*

En tant que es tracta d'una plataforma educativa amb la que la investigadora ha estat involucrada durant molts anys, el coneixement de les possibilitats d'aquesta entitat com a camp d'investigació és profund. Tot i els canvis dels cursos anteriors al desplegament de la recerca on ja no havia participat com a responsable, la cultura de l'entitat no havia variat: el seu projecte, la recerca de la qualitat educativa i el compromís pels infants amb més dificultat es mantenia en continu procés de recerca de noves fórmules cada vegada més cenyides a les necessitats.

Serà necessari estudiar com dins d'aquest marc institucional la proposta d'una avaluació participativa és possible i quines potencialitats pot oferir. Aquesta **entrada al camp**, així com els òrgans de responsabilitats implicats en la posada en marxa de la recerca, determinen la consecució amb èxit de la implicació de la comunitat educativa compromesa amb l'objecte d'estudi. Caldrà en aquesta fase realitzar un **estudi de necessitats en profunditat** del centre per tal de determinar les etapes posteriors. Podrem trobar desenvolupada tot aquest treball al capítol setè de la present tesi.

En algunes versions de la recerca participativa a aquesta etapa se l'anomena procés de "**familiarització**". Aquesta és definida per Greene (1997), citat a Sandín (2003), com "*el procés mitjançant el qual els/as catalitzadors/es socials coneixen la comunitat o grup a través de visites, revisió de documents de la comunitat o per mitjà d'informants clau de la mateixa*". Tot i que ja hi havia un coneixement previ de l'equip i el camp d'estudi, és necessari anar conformant la base del procés de recerca: grups de treball, temps, dedicació, etc. Tot ajustant les expectatives i objectius a assolir amb el procés per part de totes les persones involucrades, incloent la pròpia investigadora, caldrà constituir l'**equip de treball**.

4.1.2. Disseny i elaboració del pla d'acollida del Centre Obert Don Bosco

Tal i com comenta De Miguel (2008), “*per tal que es doni una verdadera avaluació participativa, la implicació dels agents socials haurà d'estar present fins i tot previ al disseny, en el propi estudi de necessitats*”. En el cas que ens ocupa, l'equip del centre obert determina a partir de l'avaluació inicial realitzada, la necessitat d'elaborar un pla d'acollida de l'entitat que pugui pal·liar de forma sistemàtica i arrelada a la realitat les limitacions del propi projecte educatiu.

L'estructura d'aquest pla d'acollida és una aportació de la pròpia tesi i la podrem localitzar al capítol vuitè. Constituirà el document base a treballar des del propi equip per prendre decisions entorn l'orientació de la recerca i la concreció de les innovacions pedagògiques que es pretenen desenvolupar.

4.1.3. Presa de decisions entorn el pla d'acollida i concreció de la recerca

A partir d'una avaluació inicial de necessitats consensuada i treballada des de l'equip es genera el pla d'acció. Cal que la comunitat educativa implicada en el procés determini avantatges i inconvenients de la proposta, avaluï les possibilitats que s'ofereixen des de la recerca i opti pel desenvolupament d'aquells elements que estiguin al seu abast.

Com objectiu últim, la transformació pedagògica que situa els destinataris del centre, i des d'aquest protagonisme poder fer front a les necessitats detectades. Els adolescents del centre es convertiran en els agents de canvi de l'acollida dels nous companys, que provenen de processos migratoris encara oberts. Per això serà necessari dotar-los d'eines formatives i recursos d'aproximació a la realitat dels adolescents nouvinguts.

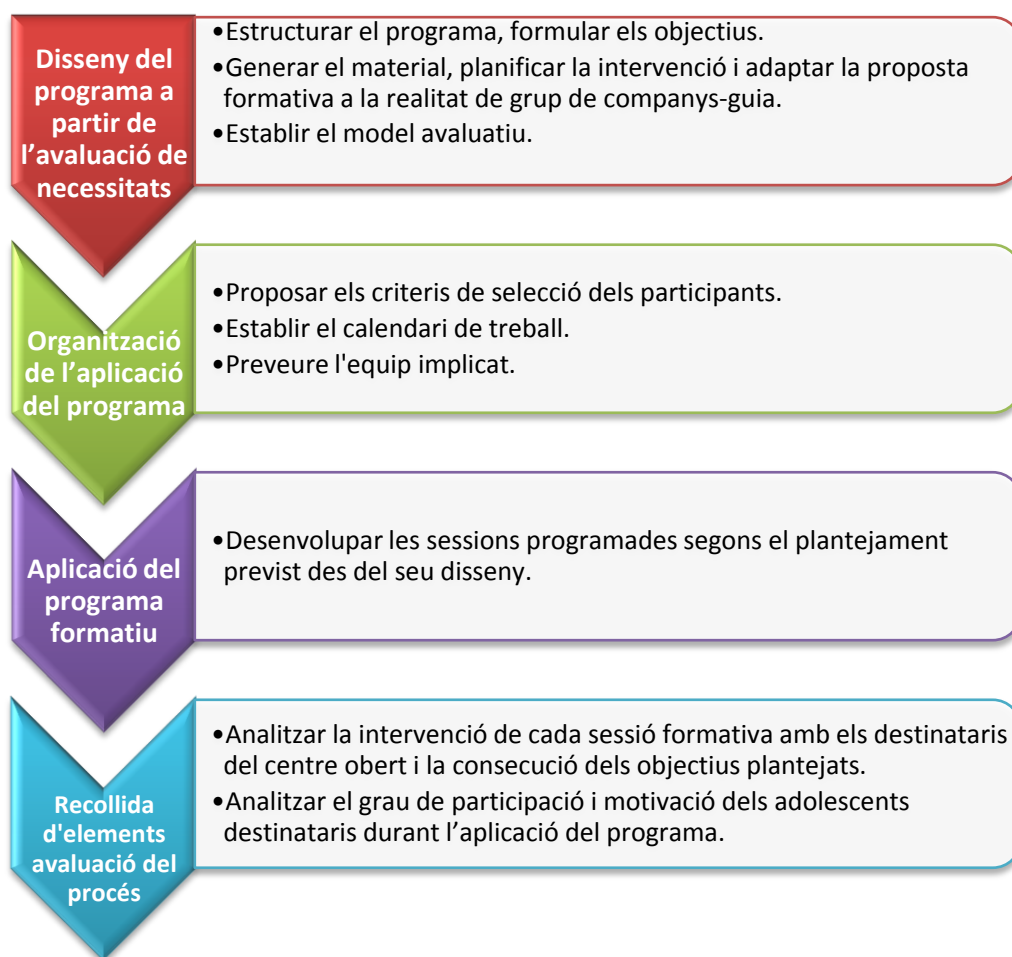
D'aquesta decisió nuclear i de fons, es desprenen tot un seguit de decisions més petites però necessàries per la posada en pràctica de la innovació en el centre. La resposta a les preguntes de què, qui, quan, com, amb qui i per què són imprescindibles per dissenyar el pla de treball de la següent etapa de l'avaluació participativa.

4.2. DISSENY I DESENVOLUPAMENT DEL PROGRAMA DE FORMACIÓ "COMPANYS-GUIA"

Una vegada que l'equip pren l'opció de desenvolupar una de les línies proposades des del Pla d'Acollida, s'inicia aquesta segona etapa. Així l'equip opta per desenvolupar el punt del pla relacionat amb l'acollida des del grup d'iguals, i en concret, el treball des dels "company-guia". Un equip del centre elabora un programa formatiu per als nois i noies de l'entitat que vulguin participar com a "companys-guia" en l'acollida de nous adolescents que s'incorporin provinents d'altres països. Aquest treball queda recollit al capítol novè de la present tesi.

Una vegada tancat aquest programa de formació, es van seleccionar els candidats per a participar del curs formatiu i es va aplicar amb 15 nois i noies de l'entitat.

Resumint, de les tasques principals destacarien, en aquest moment del procés, les següents:

Figura 6.5. Tasques principals en el disseny i desenvolupament del programa

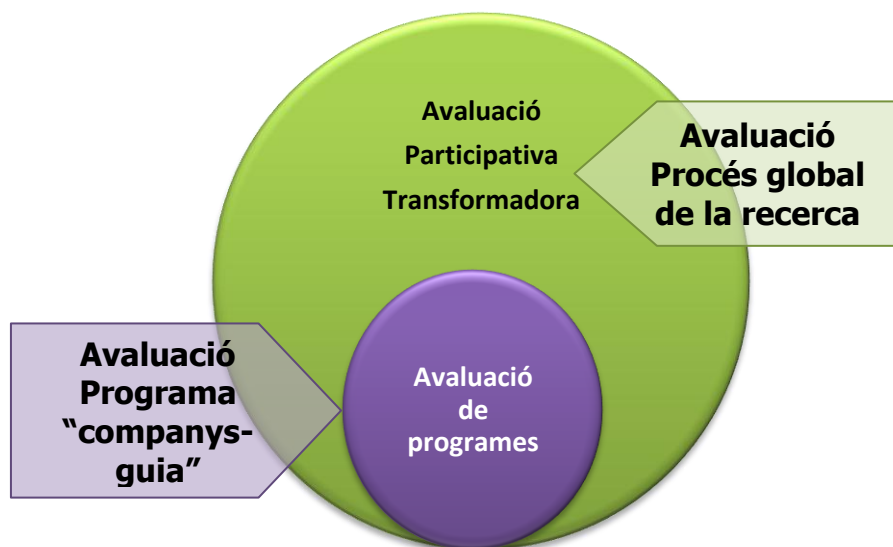
En concret al capítol desè desenvoluparem una part important d'aquesta etapa de tesi. Voldrem descriure com ha estat el procés d'organització de l'equip per aplicar el programa a través del seu pla de reunions. Caldrà també analitzar els destinataris del curs formatiu i la memòria del procés d'aplicació del curs.

Així, de manera sistemàtica en la recerca ens hem dotat de diferents instruments per aquesta anàlisi com són les reunions de valoració de l'equip, les graelles de valoració individual de la sessió per part del responsable i de l'acompanyant i la valoració dels propis participants de les sessions.

4.3. AVALUACIÓ DEL PROCÉS I DELS RESULTATS DE L'APLICACIÓ DEL PROGRAMA DE FORMACIÓ DE COMPANYS-GUIA

A l'última etapa de l'avaluació participativa la presa de decisions entorn la valoració del treball realitzat és imprescindible. Representa aquell procés per mitjà del qual les persones de l'equip pren en les seves decisions de forma autònoma respecte la pròpia innovació. Tot i que poden tenir suport extern, aquesta presa de decisions ha de recaure fonamentalment en els membres de l'equip a partir dels interessos i solucions que considerin pertinents.

Per tal de poder dotar a l'equip d'una estructura avaluativa per a la valoració de la proposta realitzada, optem per remetre al marc que ofereix l'**avaluació de programes**. Tot i que el marc ampli en el que se situa la recerca proposada és una avaluació participativa, l'equip reclama un disseny metodològic que li permeti valorar si el programa per ell dissenyat respon a les finalitats per a les que va ser creat. Podríem que dins de l'**avaluació participativa** utilitza els instruments que li ofereix l'avaluació de programes per determinar la valoració de l'acció aplicada.

Figura 6.6. Relació entre les metodologies utilitzades en el procés

Aquesta anàlisi caldrà realitzar-la amb l'equip responsable del programa, amb els adolescents destinataris de l'actuació i amb els responsables de la pròpia entitat. L'etapa finalitza amb la posada en comú dels resultats amb l'equip i la redacció d'un informe final.

Però de fet l'avaluació no finalitza amb la formulació dels judicis de valor pertinents, ja que la finalitat última és prendre decisions, mentre que si no es fa, el procés no s'acaba (de Miguel, 2000). Així l'equip, al final del procés determina quines fórmules de continuïtat li donarà a la proposta.

4.3.1. Avaluació del procés

L'avaluació del procés valora la implementació del programa. Com s'han desenvolupat les activitats previstes respecte el disseny. Remetem al lector al capítol novè i desè de la present tesi on es detalla el procés avaluat seguit per l'equip educatiu del centre obert. En ell podrem trobar el treball realitzat entorn el disseny metodològic emprat. En concret es descriuran:

1. Objectius del programa
2. Estructura de l'avaluació del procés
3. Indicadors d'assoliment dels objectius
4. Valoració de les activitats del programa en funció de:

- a. Temporalitat i flexibilitat
- b. Consecució dels objectius de cada activitat del programa
- c. Participació dels adolescents en el programa
- d. Motivació dels adolescents en el curs

Entenem que per donar concordança al treball realitzat des de l'equip educatiu en aquesta etapa, era necessari aglutinar aquest disseny de l'avaluació del programa en una unitat dins del context de la Tesi Doctoral. D'aquesta forma es troba recollit, com es referia anteriorment, en capítols posteriors.

4.3.2. Avaluació dels resultats

Correspon a l'avaluació, una vegada finalitzada l'aplicació del programa, del grau d'assoliment dels objectius generals pels que va ser dissenyat. Aquesta valoració dels resultats està estructurada segons tres vessants:

- **Segons l'eficàcia del programa:** es valorarà la formació en tant que capacita o no als adolescents per arribar a ser "companys-guia".
- **Segons els efectes del programa:** es valorarà la satisfacció de les expectatives dels adolescents. A més a més, s'avaluarà la sostenibilitat del propi programa i la possible continuïtat en el futur.
- **Segons l'impacte del programa:** on s'estimarà la permanència dels efectes i la seva projecció de futur.

4.4. L'EXPERIÈNCIA DE L'AVALUACIÓ PARTICIPATIVA EN L'EQUIP DEL CENTRE OBERT DON BOSCO

De forma transversal al desenvolupament de les etapes anteriors, cal realitzar una avaluació participativa de la metodologia emprada en aquesta recerca, com a valoració dels objectius de la tesi doctoral dirigits a millorar la intervenció educativa en el centre obert a partir de la transformació en el propi equip educatiu. Recordem els objectius específics als que fem referència:

- **(2.2.3.) Promoure processos formatius en l'equip educatiu des d'un aprenentatge actiu entorn l'acollida dels adolescents nousvinguts en el centre obert.**
- **(2.2.4.) Generar dinàmiques d'"empowerment" de les persones implicades en el projecte a partir de l'autocrítica i la renovació professional.**

Per fer aquesta valoració de l'experiència de l'avaluació participativa per part de l'equip educatiu serà necessari:

- Fer l'avaluació del propi equip de treball en quant a la seva **composició, estructura i grandària** i les repercussions que aquestes variables han pogut tenir sobre el procés de recerca.
- Fer l'avaluació del **desenvolupament de l'equip** a través de l'anàlisi de les etapes del procés de recerca
- Fer l'avaluació de les aportacions que ha suposat la recerca al procés de canvi de l'equip educatiu, principalment pel que fa a **aspectes formatius, de reflexió i d'innovació pedagògica**.
- Per últim, fer avaluació del procés d'"empowerment" dels educadors i educadores implicats en el procés a partir de la valoració que fa el propi equip.

Aquesta valoració és important que sigui posada en pràctica a partir dels judicis de valor generats pel propi equip de forma conjunta a les observacions generades per la investigadora i la documentació que dona fe del procés. L'informe d'aquesta avaluació entorn la metodologia i canvis en l'equip de treball es treballarà amb els agents educatius implicats i caldrà compartir els criteris de valoració per tal que sigui vàlida la proposta. La podrem trobar recollida al **capítol onzè** de la present tesi.

5. DESCRIPCIÓ DE LES ESTRATÈGIES DE RECOLLIDA DE LA INFORMACIÓ

Actualment s'afirma que no existeix una única manera de conèixer la realitat, explorar-la, comprendre-la i reconstruir-la, i l'interès pels fets mesurables ha donat pas a l'interès pels significats i interpretacions dels propis subjectes. S'advoca doncs per la pluralitat de mètodes i l'adopció de diferents estratègies que permetin captar la naturalesa oberta, dinàmica i fluida de la realitat social i educativa (Bartolomé i Sandín, 2001; Mateo, 2001).

Durant el procés d'avaluació participativa s'han utilitzat diferents estratègies per tal de garantir diverses formes d'enregistrar la informació: observació, anàlisi de documents i materials didàctics, entrevistes, diaris de les sessions, gravacions àudio i vídeo, tant de reunions com de l'aplicació del programa, actes i acords de les reunions amb l'equip educatiu.

En la taula 6.4. es presenta un resum de les tècniques emprades en cada una de les etapes de l'avaluació participativa i segons el destinatari. En els punts següents fem una descripció més acurada de cada una de les tècniques utilitzades.

ETAPES	Estratègia		Entrevis.	Anàlisi Documents i material	Diaris de les sessions	Fotos Vídeo àudio	Observació	Convocatòries i actes
	Fonts							
Avaluació participativa inicial	Adolescents							
	Direcció	☒	☒				☒	☒
	Equip Educ.	☒	☒				☒	☒
	Reunions			☒			☒	☒
Disseny i desenvolupament del programa	Adolescents	☒	☒	☒	☒	☒	☒	
	Direcció							
	Equip Educ.		☒	☒	☒	☒	☒	
	Reunions					☒	☒	☒
Avaluació de resultats i de la metodologia emprada	Adolescents			☒				
	Direcció							
	Equip Educ.	☒	☒					
	Reunions				☒	☒	☒	☒

Taula 6.4. Distribució de les tècniques de recollida de la informació en funció de les etapes de l'avaluació participativa

En la valoració del procés tenen especial importància l'observació participant i l'entrevista. Les evidències seran recollides a partir d'aquestes tècniques principals. Es tracta de desenvolupar un procés sistemàtic de recollida i d'anàlisi de la informació per a prendre decisions entorn el programa i el procés d'investigació. Caldrà triangular amb les diferents tècniques de recollida. D'aquesta forma, el diari autorreflexiu dels propis educadors i l'anàlisi dels productes d'avaluació dels nois i noies, són les tècniques principals per a poder conèixer el procés de posada en pràctica. Serà possible combinar-les amb les fotografies i gravacions en vídeo amb l'objectiu de garantir la validesa i permetre la reducció i la síntesi progressiva de la informació que contenen les notes de camp i els registres observacionals. Així, s'arribarà a nivells d'anàlisi més significatius per als propis educadors i rellevants per la investigació. A partir d'aquesta estratègia de recollida d'informació a partir de diferents tècniques, serà possible la comprensió en profunditat de l'experiència.

5.1. ANÀLISI DOCUMENTAL I DE MATERIALS

Seguint a Del Rincón *et al.* (1995), l'anàlisi de documents és de gran utilitat per obtenir informació retrospectiva i referencial sobre una situació, un fenomen o un programa concret i pot ajudar a complementar, contrastar i validar l'obtinguda amb la resta d'estratègies de recollida d'informació.

Es tracta d'una activitat sistemàtica i planificada que consisteix a examinar documents escrits que abasten una àmplia gamma de modalitats. En la present recerca hem tingut accés tant a documents oficials com a documentació interna de l'entitat.

Volem definir els *documents oficials* com a tota classe de documents, registres i materials oficials i públics disponibles com a fonts d'informació. Podem diferenciar entre els **interns** (documents generats i disponibles en una organització que possibiliten tenir informació sobre la seva dinàmica interna, organigrama, normativa, funcions, finalitats i valors.) i els **externs**, referits als documents produïts per la institució per comunicar-se amb l'exterior (revistes, comunicacions, cartes, etc)

Aquesta anàlisi de la documentació del centre obert permet una major comprensió de la importància que se li atribueix a la qüestió de l'acollida de la nova població i de l'educació intercultural en la pròpia entitat. En aquest sentit, hem pogut estudiar a fons els següents documents del Centre Obert Don Bosco o de les associacions d'entitats a les quals hi pertany directament l'entitat:

5.1.1. Documents i materials analitzats

L'ús de l'anàlisi d'aquesta documentació està present al llarg de l'avaluació participativa; en una primera fase amb finalitats clarament diagnòstiques de situar el camp de treball de la recerca i en les etapes d'elaboració i valoració dels programes previstos per a la millora de l'atenció socioeducativa dels adolescents nous al centre obert. A continuació descrivim els documents treballats:

- **Projecte Educatiu de Centre (PEC)³⁹**

L'estudi d'aquest document que representa els plantejaments educatius generals de l'entitat, així com aspectes organitzatius i de gestió, ens permet una aproximació clara a la realitat i bases de la pròpia plataforma educativa. Cal tenir presents que compta amb una contextualització del marc global on es troba l'entitat fins la concreció del propi centre obert. Des d'aquest dibuix de l'entitat ens és molt més fàcil situar-nos del funcionament, així com de l'horitzó que el propi centre es marca per assolir i que serveix de motor a la realitat quotidiana que es viu.

- **Programa educatiu anual de centre⁴⁰**

Aquest document facilita l'aproximació a la concreció educativa i planificació tant pedagògica com temporal de les activitats i tallers que el centre portarà durant l'any a terme. Es preveuen també aquelles activitats de caràcter més extraordinari, que només es donin un cop anualment o de caràcter bianual, per tal de tenir presents tant la temporalització de la feina a fer per l'equip educatiu, com la compatibilitat amb la resta d'activitats de l'entitat.

---

³⁹ ANNEX A-I

⁴⁰ ANNEX A-II

- **Reglament de Règim Interior (RRI)⁴¹**

L'estudi d'aquest document pretén analitzar les conviccions i directrius per a la regularització de la convivència del centre. Recull aspectes com les mesures que es prendran en situació de conflictes, funcions dels òrgans que componen el propi centre, els drets i deures dels usuaris de l'entitat... Aquesta documentació ens aporta el marc d'actuació i ens situa respecte les responsabilitats i canals on treballar des de la proposta de recerca que es realitza.

- **Document: "Criteris de Qualitat dels centres Oberts" FEDAIA⁴²**

El Centre Obert Don Bosco participa de forma activa en la Federació d'Entitats d'atenció a la Infància a l'Adolescència, en forma part de la seva comissió de centres oberts que va donar fruit l'any 2004 a un document que pretén fixar el model de referència del que hauria de ser un centre obert a Catalunya. Fa referència al marc legal dins de la Nova Llei de Serveis Socials de Catalunya.

- **Document: "Plataformes d'educació social salesianes"⁴³**

La Inspectoria Salesiana de Barcelona a la que pertany el Centre Obert Don Bosco de Sant Boi, ha generat diferent documentació que ve a dissenyar les línies pedagògiques i organitzatives de les entitats que hi formen part, i constitueixen un marc referencial vinculant clar per part del centre obert. Ens aporta elements d'anàlisi i d'estil educatiu de la pròpia plataforma: destinataris privilegiats de l'entitat, models educatius de referència, metodologia de treball, educació en valors, etc. Directament relacionada amb la proposta de treball que l'equip educatiu de centre realitza.

- **Materials produïts pels propis adolescents en el programa de formació⁴⁴**

Aquests productes dels adolescents del centre obert tenen un fort component personal i tenen un gran valor per a la recerca, ja que es relacionen directament amb la consecució dels objectius del programa formatiu. En la descripció del programa podem veure un apartat específic on es recullen els documents de cada sessió a recollir dels adolescents i a poder tenir presents en la valoració de l'assoliment dels objectius d'aquella proposta.

---

⁴¹ ANNEX A-III

⁴² ANNEX A-IV

⁴³ ANNEX A-V

⁴⁴ Podem trobar recollits els documents produïts pels adolescents al programa de formació als annexos B-XVIa i B-XVIb

5.2. ENTREVISTES EN PROFUNDITAT⁴⁵

L'ús de l'entrevista en profunditat en aquesta segona part de la nostra recerca és imprescindible per poder realitzar la recollida d'informació adient en el procés d'avaluació de la investigació. Les entrevistes realitzades les classificariem segons els destinataris d'aquestes i les fases en les que s'han produït.

Destinatari	Fase
<ul style="list-style-type: none"> • Direcció Titular⁴⁶	Aproximació al camp
<ul style="list-style-type: none"> • Direcció Pedagògica⁴⁷	Aproximació al camp
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Entrevistes individuals als membres de l'equip de treball formació "companys-guia" (3 entrevistes)⁴⁸	Fase disseny del curs de formació de companys-guia
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Entrevista grupal nois i noies participants al curs de formació com a companys guia⁴⁹	Fase d'aplicació curs de formació de companys-guia
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Entrevista grupal de valoració amb l'equip de treball formació "companys-guia"⁵⁰	Fase de valoració del curs de formació de companys-guia
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Entrevista individual valoració als participants del curs de formació dels companys-guia (15 entrevistes)⁵¹	Fase de valoració del curs de formació de companys-guia

Taula 6.5. Classificació de les entrevistes en funció dels destinataris i la fase d'aplicació

⁴⁵ La fonamentació metodològica de l'ús de l'entrevista en aquesta tesi doctoral la podem localitzar en el capítol 2, en el context de l'exploració dels Centres Oberts a la província de Barcelona, on era una estratègia de recollida d'informació central. Remetem al lector als apartats d'aquest capítol que fonamenten el treball metodològic realitzat. En aquest capítol 6 ens limitarem a explicar l'ús que s'ha realitzat de l'entrevista en la segona part de la nostra recerca.

⁴⁶ ANNEX B-XVII

⁴⁷ ANNEX B-XVIII

⁴⁸ ANNEX B-XIX

⁴⁹ ANNEX B-XXI

⁵⁰ ANNEX B-XX

⁵¹ ANNEX B-XXII

5.2.1. Entrevistes a l'etapa d'aproximació al camp del Centre Obert Don Bosco

a. Entrevista Direcció Titular Centre Obert Don Bosco⁵²

Es tracta d'una entrevista *de caràcter informal*, ja que les qüestions van emergir del context immediat i es van formular durant el curs natural del fenomen. No va haver una predeterminació del tema ni de la redacció, i per tant totes aquestes característiques remetien a la definició proposada per Bartolomé i Sandín (2001). Era molt important poder-se ajustar a les circumstàncies en les que la recerca estava amb l'objectiu clar d'anar-se'n apropant al camp d'estudi. Tot i que no va ser sistematitzada amb un guió de preguntes, la informació obtinguda va ser molt valuosa per apropar-nos a la filosofia del Centre Obert Don Bosco de Sant Boi en les seves línies pedagògiques més generals i l'organització general del centre.

Les dates d'aquesta corresponen al mes de març de l'any 2007, a l'inici de l'aproximació al camp de treball.

b. Entrevista Direcció Pedagògica Centre Obert Don Bosco⁵³

Aquesta entrevista amb la Directora Pedagògica del centre, va ser individual amb caràcter holístic. Tenia l'objectiu de poder-se apropar a la dinàmica més quotidiana del centre i del seu equip. S'exploraven les possibilitats de col·laboració, les dinàmiques organitzatives que facilitaven o obstaculitzaven el procés i l'arribada a acords de la posada en marxa de la possible investigació.

Com en el cas de l'apartat anterior, l'entrevista amb la directora pedagògica es va realitzar durant el mes de març de l'any 2007, en l'inici de l'aproximació al camp de treball.

---

⁵² ANNEX B-VII
⁵³ ANNEX B-VIII

5.2.2. Entrevistes a la fase de disseny del programa

a. Entrevistes als membres de l'equip de treball del programa de formació de companys-guia⁵⁴

Les entrevistes realitzades amb les educadores que havien de participar en el procés de recerca tenen un caràcter informal, pel que fa a la seva estructura, però amb un calatge important, en tant que poden determinar la forma d'entrada de la investigadora al camp de treball. Correspon a una entrevista amb les persones protagonistes del procés i que determinaran l'èxit de la posada en pràctica de l'experiència. Amb un objectiu clarament exploratori de la predisposició i punt de partida on es troben els educadors en el procés de millora de la seva pràctica educativa, es van portar a terme un total de cinc entrevistes amb els professionals que havien sol·licitat a la direcció del centre participar de l'experiència de la recerca des del model metodològic de l'Avaluació Participativa. Les temàtiques sobre les que va anar l'entrevista van dirigides a la trajectòria professional de l'educador, les seves inquietuds laborals i formatives, la realitat viscuda amb el centre obert i les expectatives que es generen sobre el possible treball d'investigació.

Les entrevistes es van portar a terme durant el mes d'abril de 2007, posteriorment al treball informatiu amb tot l'equip educatiu.

5.2.3. Entrevistes a la fase d'aplicació del programa

a. Entrevista grupal adolescents participants del programa de formació⁵⁵

Es tracta d'una entrevista estructurada, de caràcter holístic amb els adolescents que participaran del programa de formació amb l'objectiu d'obtenir algunes informacions rellevants tant pel que fa a les expectatives de la formació com al posterior aparellament i acompanyament amb un company nouvingut al centre obert. Una vegada feta la proposta individual a l'adolescent i que ell hagi acceptat l'entrada a la formació, la investigadora realitza una entrevista grupal inicial.

L'entrevista compta amb els següents objectius:

1. Establir una relació inicial entre l'adolescent i la investigadora previ al curs formatiu

---

⁵⁴ ANNEX B-XIX

⁵⁵ ANNEX B-XX

2. Garantir que el noi o la noia coneix les condicions per accedir al curs, els objectius que es pretenen i el que s'espera dels participants.
3. Apropar-nos a la realitat de l'adolescent i la seva vivència per tal de poder ajustar la proposta de treball.
4. Assegurar que la informació ha arribat a la família de l'adolescent i conèixer la valoració que en fa.

Les dimensions principals de l'entrevista són les següents:

- Dades de caràcter identificatiu (edat, gènere, procedència, escola, temps al centre obert)
- Motivacions per participar en el programa de formació
- Expectatives respecte el curs
- Expectatives respecte el procés d'acompanyament
- Coneixements previs en aspectes d'acollida i interculturalitat
- Dificultats i obstacles
- Preferències, gustos, inquietuds
- Repàs de les condicions d'accés al curs i garantir que totes es compleixen.
- Preguntes entorn la motivació cap al curs de l'adolescent
- Altres

L'entrevista amb els adolescents que van participar del procés formatiu es van portar a terme el dia 23 de setembre de 2008

b. Entrevista individual als nois i noies participants del programa de formació dels companys-guia posterior a la formació⁵⁶

Es una entrevista semiestructurada amb tots els adolescents participants del programa formatiu per a valorar el grau de satisfacció respecte les diferents activitats realitzades i el grau d'utilitat del curs. Està directament relacionada amb l'entrevista prèvia i les expectatives llavors recollides.

Es recull informació al voltant de les següents dimensions:

- Identificació de l'adolescent
- Grau de satisfacció respecte el curs. Compliment de les expectatives

---

⁵⁶ ANNEX B-XXI

- Punts forts de la formació
- Punts a millorar
- Altres.

Es van realitzar un total de 15 entrevistes als adolescents participants del curs de formació que van servir de guia per al procés de reflexió i valoració del propi equip educatiu del centre obert en la última etapa de treball.

Les entrevistes es van portar a terme durant el mes d'octubre de 2008.

5.2.4. Entrevistes a la fase d'avaluació del programa

a. Entrevistes de valoració a l'equip educatiu responsable de la recerca⁵⁷

L'objectiu principal d'aquestes entrevistes grupals en profunditat (de caràcter holístic i estructurat) va ser la valoració del procés d'avaluació participativa amb el que estan implicats i la projecció futura del treball realitzat, així com la valoració de la metodologia emprada. Es van fer en dos moments principals: després de l'elaboració del programa formatiu per als companys guia per tal de poder tenir indicadors que ens ajudessin a ajustar el procés d'investigació i en una etapa final, després de l'aplicació del programa per disposar d'eines de valoració del procés de recerca en el marc de l'avaluació participativa.

Els elements d'interès principal de les entrevistes van ser:

1. El procés de recerca: metodologia, temporalització
2. Formació prèvia i posada en pràctica d'aquesta
3. Expectatives i grau de satisfacció
4. Protagonisme en el procés
5. Formació del procés de recerca
6. Punts forts de la recerca
7. Elements a millorar

En total es van fer dues entrevistes de forma col·lectiva, a mig procés del disseny del programa i al final de l'aplicació de la formació. Les educadores tenien les

---

⁵⁷ ANNEX B-XXII

preguntes prèviament i les van poder resoldre per escrit de forma individual abans del moment grupal, després van posar-les en comú i les van enriquir de forma conjunta.

Aquestes últimes entrevistes descrites de caràcter clarament valoratiu, tenen un element important que s'ha tingut present en la seva posada en pràctica: la temporització. És un element fonamental que, entre les dates d'aplicació de les activitats formatives les valoracions efectuades per part dels educadors o dels propis adolescents, no hi hagi un període excessivament llarg que pogués incidir de forma negativa a l'entrevista, provocant oblots, etc. Al mateix temps, tal i com suggereix Patton (1987:139-140) després de cada entrevista és de gran importància realitzar el més aviat possible la seva transcripció i primer anàlisi global, per detectar possibles incongruències o aspectes que no es comprenguin correctament. En aquest sentit si apareixen alguns elements es pot preveure preguntar de nou a la persona entrevistada cercant els adequats aclariments.

Les entrevistes amb els educadors participants de l'experiència es van portar a terme durant el mes de novembre i desembre de 2008.

5.3. REGISTRES OBSERVACIONALS

L'observació representa la forma més bàsica i antiga d'investigació. Aquesta tècnica característica de la investigació de caire qualitatiu, constitueix el desenvolupament de tot un procés social on es prioritza la naturalitat amb tota la seva complexitat. Aquesta observació se situa en el context, entre les persones participants que actuen de forma natural, i segueix la quotidianitat diària (Adler i Adler 1994:378). Segons Ruiz Olabuénaga (1999:125), l'observació *"és el procés de contemplar sistemàtica i detingudament com es desenvolupa la vida social, sense manipular-la ni modificar-la, de la mateixa forma que ella passa"*.

D'aquesta forma l'observació realitzada en la nostra recerca és una observació intencional i sistemàtica de tota la complexitat de situacions que s'han donat el procés de treball amb el Centre Obert Don Bosco i inclou tots els sentits; fins i tot hem complementat les notes de camp de la investigadora amb registres tecnològics, intentant afavorir els elements que assenyala Patton (1987:73-74).

- Facilitar una major comprensió del context d'aplicació del programa.

- Donar passos cap a aproximacions més inductives d'anàlisi
- Captar elements que passen desapercebuts per les persones participants.
- Obtenir dades que no podrien obtenir-se amb altres tècniques aïllades.
- Fer que les pròpies percepcions de la persona investigadora formin part de les dades empíriques, oferint una visió més comprensiva.
- Oferir coneixements i experiències personals per la comprensió i interpretació del propi programa aplicat.

La naturalesa de l'escenari a observar pot donar lloc a diferents tipus d'observació. Fent referència a Patton (1987:81) distingim les següents claus d'anàlisi:

1. El rol de participació de la persona observadora. Segons la classificació de Valles (1997:156-159) absència de participació, passiva, moderada, activa i completa.
2. Segons la informació explícita que s'ofereix a la resta de persones entorn el rol de la persona observadora: observació oberta, coneguda per només una part de les persones implicades i encoberta.
3. Segons la informació explícita que s'ofereix a la resta de persones entorn els objectius de l'observació: explicació total, parcial, encoberta o explicació falsa.
4. Segons la durada, podríem parlar d'una observació limitada o a llarg termini.
5. Segons el focus o visió de l'observació pot ser estret o holístic.

Aquests elements moltes vegades no són de tot o res, sinó que tenen continuïtat entre les diferents categories i per tant graus d'aplicació. En qualsevol cas destaquem el grau de sistematització i estructuració de la informació, és a dir, si seleccionem el que anem a observar o no i el grau de participació de la persona observadora a l'escenari i el tipus de devolució.

Adler (1994) parla de quatre graus de participació: participació complerta, participant com observador, observador com participant i observador complet. Aquesta selecció entre un grau o un altra en el cas de la avaluació participativa pren un sentit, si cap més important, ja que des de la perspectiva d'aquesta metodologia el protagonisme dels educadors i de la presa de decisions és l'element fonamental per

l'èxit del treball. És a dir, l'investigador pot no ser l'únic o no ha de ser l'observador principal. El propi equip de treball pot generar els seus propis mecanismes que el dotin de dades per la última etapa de valoració de l'aplicació. És important tenir present que en aquesta metodologia la investigadora pot resultar en moltes ocasions un facilitador de la transformació i que és vertaderament important la continuïtat de la forma de treball per part de l'equip. Quan la investigadora desapareix, el propi equip ha de generar uns mecanismes de recollida d'evidències del seu treball i de la possibilitat d'observar un professional a l'altre en el seu procés d'aplicació de la millora. Aquest element es va tenir molt en compte a l'hora de triar el grau de participació de la investigadora, intentant dotar de recursos propis a l'equip per tal de sistematitzar també aquesta tècnica de recollida de dades per part del propi equip.

Patton (1987:76) proposa que el grau de participació ideal és aquell que ofereix les dades més comprensives, considerant les característiques de les persones implicades, la naturalesa de les qüestions que s'estudien, i el context sociopolític.

La decisió presa pel propi equip en el disseny del programa de treball respecte el rol que havia de prendre com a investigadora, segons la modalitat conceptualitzada per Ruiz Olabuénaga (1999:136-137) és la de *selectiva -participant*, on la persona que observa experimenta la realitat implicant-se al màxim en el context d'observació, mitjançant una clara concentració de la seva atenció en aspectes concrets a observar. Al mateix temps, ens plantejem una informació explícita diferenciada entorn el rol de l'observadora i dels objectius de la investigació segons el rol de les persones participants. És a dir, es planteja afavorir un major grau d'informació als educadors que no pas als adolescents. I finalment, respecte la durada de l'observació, parlem d'una observació a llarg termini, considerant que es proposa observar la totalitat de les sessions d'aplicació del programa formatiu.

Creiem que és una eina molt important de recerca, tot i que tingui alguns problemes de validesa i fiabilitat de dades, així com biaix en les anàlisis. Aquestes limitacions es poden minimitzar mitjançant una major orientació de l'observació cap a objectius concrets, una major planificació de la mateixa, una major relació amb les teories socials i plantejament científic i un major control de precisió (Ruiz Olabuénaga, 1999).

En tant que es tracta d'una avaluació participativa transformadora, aquesta observació-participant té lloc des de l'entrada en el camp de treball fins la marxa de la investigadora per tal de poder accedir a un nivell d'aprofundiment important sobre el procés formatiu i de transformació de la realitat en el que està sumit el propi centre. Ens ocupa aquesta observació la implicació d'aquests educadors en el procés, les reflexions i interaccions, els espais de compartir, etc. D'aquesta forma l'observació en aquesta investigació respon als següents objectius:

- **Ser eina de diagnòstic**, principalment en les primeres etapes de la recerca. Cal definir el context institucional, la població diana de la investigació, les necessitats detectades i veure si aquestes són coherents amb la proposta de transformació presentada. Quan observem la taula, veiem que aquesta observació és present a les reunions amb els diferents agents interlocutors del centre i les pròpies reunions de l'equip. Podríem parlar d'una *observació no sistemàtica*, respecte els espais del centre que ajuden a caracteritzar-lo; i una *observació participant* en les reunions amb l'equip de treball d'aquesta etapa d'aproximació al camp d'estudi.
- **Ser eina d'avaluació**, en tant que hi ha etapes de recerca destinades a l'avaluació, descripció i interpretació sobre l'experiència, l'observació dirigirà les seves finalitats a aquests elements. Parlem d'una observació participant en les reunions d'equip i una observació no participant (on la investigadora enregistrarà en vídeo) les sessions formatives amb els destinataris del programa formatiu creat pels educadors. En especial en aquesta etapa ens interessarà focalitzar l'observació en:
  - Observar el funcionament de la metodologia de la avaluació participativa. Graus d'implicació i protagonisme, consecució de les fites proposades, etc.
  - Observació de la participació dels adolescents en el programa de formació dels "companys-guia"
  - Observar els dubtes que puguin apareixer al llarg del procés per valorar el grau de dificultat de la proposta.
  - Valorar la temporalització proposada.
  - Valorar els materials emprats en la recerca.

Les observacions efectuades es van registrar en notes de camp, mitjançant un enregistrament narratiu amb l'ajuda del *full de registre observacional*⁵⁸. Aquest facilita la presa de notes, i aquestes a grans trets, representen la descripció del que s'ha observat, per tant les notes són àmpliament descriptives i fins i tot inclouen, les pròpies interpretacions, emocions, experiències i reflexions. Patton (1987:92-95) parla d'incloure també les primeres anàlisis i hipòtesis sobre el que esdevé.

Al marge de l'organització i planificació de la tècnica de l'observació mitjançant diferents estratègies, som conscients de les dificultats que aquesta tècnica suposa. Tot i així les anteriors propostes poden ajudar a superar aquestes. Segons Ruiz Olabuénaga (1999:128) l'observació pot garantir un alt grau de rigor combinada amb altres tècniques de recollida de dades. De fet, Adler i Adler (1994) plantegen que la tècnica de l'observació és la que més afavoreix la conjunció de la resta de tècniques, especialment l'observació participant i l'entrevista, afavorint el rigor científic mitjançant estratègies com la triangulació.

A l'avaluació participativa comptem amb els següents registres: diari de la investigadora, el diari autorreflexiu de l'equip i les actes de les reunions.

5.3.1. *Diari autorreflexiu de la investigadora i de les educadores de l'equip*⁵⁹

En l'avaluació participativa s'ha comptat amb dos diaris autorreflexius principals, l'elaborat per la investigadora i el realitzat per les educadores implicades en l'aplicació del programa. Aquests contenen observacions, reflexions, interpretacions, hipòtesis i explicacions. Es van fer durant l'etapa d'aplicació del curs de companys-guia.

Aquests registres ens permeten, en l'etapa d'aplicació del programa, un desenvolupament cíclic de reflexió i avaluació constant pròpia de l'avaluació participativa.

En la present recerca, i seguint el model de classificació dels sistemes de registre de la informació d'Evertson i Green (1989), s'ha optat per sistemes observacionals de recollida de dades que parteixen del *registre obert* (és a dir, que

---

⁵⁸ ANNEX B-XIII

⁵⁹ Recull del diari autorreflexiu de la investigadora a l'ANNEX B-IX

l'observador capta un segment ampli del context, amb unes categories prefixades que es poden modificar durant el provés d'observació) de tipus *narratiu i tecnològic*. Aquestes dues característiques es relacionen amb la classificació de Del Rincón *et al.* (1995), en la que defineixen els sistemes descriptius com sistemes oberts que permeten un cert grau d'estructuració i que poden utilitzar categories prefixades, i tenen com objectiu descriure el flux d'esdeveniments. Se solen combinar amb els recursos tecnològics, que en la nostra investigació són *d'àudio* (en el cas de les reunions de l'equip educatiu) i *audiovisual* (en el cas de les sessions formatives amb els adolescents).⁶⁰

Aquests recursos pretenen il·lustrar en moments específics, notes de camp o entrevistes, com a element referencial, per proporcionar un element de més credibilitat, fugint del biaix que a vegades pot tenir la pròpia investigadora o l'equip de recerca. Principalment s'utilitzarà per situar el context, sempre que les persones implicades estiguin informades i no tinguin cap objecció.

Pel que fa a la modalitat de registre narratiu, la **investigadora** ha comptat amb un diari de camp de caràcter descriptiu. Té com a finalitat completar la resta de registres i complementar la informació obtinguda des dels diferents registres. Funciona en molts moments com element que endreça i dóna continuïtat als diferents registres i és referència per la investigadora en el seu projecte investigador.

Per tal d'unificar les formes d'enregistrament del diari **autorreflexiu de les educadores** responsables de les sessions pràctiques del programa formatiu es va dissenyar un model comú. Aquest guió parteix del diari de camp que habitualment l'equip d'educadors fa servir per la revisió del dia d'activitats i, per tant, els hi era força familiar. Únicament es va optar per incloure algun apartat que fa referència específica a l'experiència de recerca.

---

⁶⁰ En el cas dels registres audiovisuals sempre han tingut l'aprovació de les persones implicades; en el cas de l'àudio, per part de l'equip educatiu; en el cas del registre audiovisual, per part dels adolescents i les seves famílies (consentiment explícit, signat i seguint la normativa vigent dels drets d'imatge per als menors amb finalitats educatives i d'investigació). Model de consentiment recollit a l'ANNEX B-

A continuació incloem un model d'aquest registres.⁶¹

Data:
Nom de l'educador/a:
Nom de l'educador/a acompanyant:
Num i títol de sessió formativa:
Descripció activitat:
Valoració general de la sessió:
Nivell de participació i motivació dels adolescents:
Nivell de consecució dels objectius de la sessió:
Dificultats, problemes detectats:
Aspectes més valorats:
Opinió personal de l'experiència:
Altres:

*Figura 6.7. Guia de valoració de les sessions per part de l'educador o educadora.
Diari de l'educador responsable i acompanyant*

5.3.2. Convocatòries i actes de les reunions d'equip⁶²

La font principal per a poder establir tant els acords com el desenvolupament del procés seguit per la comissió de treball des del centre obert entorn el disseny, aplicació i avaluació del procés de treball són les reunions dels educadors i la investigadora implicats. Totes aquestes queden recollides a les convocatòries i actes de les reunions, aprovades per tots els membres implicats.

⁶¹ El conjunt de registres utilitzats per les educadores durant la implementació del programa queda recollit a l'ANNEX B-IX

⁶² Les convocatòries i actes de reunió amb l'equip queden recollides als annexos B-XII, B-XIII, B-XIV i B-XV

6. ANÀLISI DE LA INFORMACIÓ

L'anàlisi és el procés d'ordenació de les dades, organitzant la informació en patrons, categories i unitats descriptives bàsiques (Patton, 1987:144). Les fonts primàries d'informació (documents, materials, registres, transcripcions, etc.) han de transformar-se mitjançant un procés de manipulació, en un altre tipus de text, a través de la codificació, mitjançant un tractament de les dades classificades.

Miles i Huberman (cit. a Bartolomé, 2001) mostra les fases principals d'aquesta anàlisi de dades en un model ja clàssic de tres passes: **reducció de dades, disposició de dades i obtenció de les conclusions**

- **Reducció de dades:** implica seleccionar, focalitzar i abstrere les dades brutes en unitats de significat que anomenem categoria de contingut d'acord a uns criteris temàtics determinants. Les operacions que ocupen aquesta fase són les de *categorització* (divisió i simplificació del contingut a unitats o categories d'acord a criteris temàtics) i la *codificació* (assignar a cada unitat de contingut el codi propi de la categoria en què s'inclou)

Les aplicacions informàtiques a l'anàlisi de dades ofereixen grans trets, una major rapidesa en els processos de codificació, organització i tractament de la informació. Seguint els avantatges que apunta Ruiz Olabuénaga (1999:319-320) cal dir que les aplicacions informàtiques permeten: la creació i codificació, la recerca de patrons, l'organització, l'ordre, filtre i contrast de dades; la combinació i integració de diferents fons audiovisuals, i la possibilitat de tractar amb conceptes a més a més de les dades.

En aquesta recerca la informació que hem recollit a través de les entrevistes, el diari autorreflexiu i els estudis observacionals han estat transcrits en processador de textos i s'ha efectuat la codificació i reducció de dades mitjançant l'ajuda del programa informàtic d'anàlisi qualitatiu, ATLAS-TI, tant a nivell de la categorització de la informació com en el procés d'organització i estructuració de les dades segons el sistema categorial. Aquesta aplicació informàtica ens ha aportat diagrames conceptuals on representar gràficament les relacions entre les categories i altres elements.

Per poder fer aquesta feina amb criteri rigorós hem seguir un procés amb tres passes descrites per Ruiz Olabuénaga (1999):

- Elecció de l'estratègia d'anàlisi de contingut: en funció de si la informació ha estat transmesa de forma conscient o no, amb contingut instrumental o no i si la forma és manifesta o oculta.

- Construcció del text de camp, a través de la selecció de les dades oportunes claus.

- Construcció del text d'investigació definitiu, que suposa la sistematització mitjançant la categorització de les notes de camp anteriors, en una anàlisi circular. En aquesta fase té especial importància l'anàlisi de contingut. Segons Patton (1987:149-150) un dels principals objectius de l'anàlisi de contingut és la classificació de les dades, simplificant-los en categories que es puguin treballar. Per garantir el procés de l'anàlisi de contingut, el procés de categorització ha de regir-se per una sèrie d'elements: partir d'un únic criteri, on les categories complexes es formen per diversos criteris únics, les categories resultants han de ser significatives, clares, replicables, exhaustives i mútuament excloents (Ruiz Olabuénaga, 1999: 205-206).

Segons Patton cal superar dos problemes habituals en els processos de categorització: la *convergència* i la *divergència*. Segons Guba (1981) per tal que les dades no convergeixin o s'uneixin, cal buscar les regularitats fins arribar a la creació de patrons basats en categories que poden ser validades a través dels criteris d'homogeneïtat interna i externa. Per una altra banda, els problemes de divergència poden superar-se utilitzant informació coneguda (processos d'extensió), fent connexió amb altres dades (processos d'unió), i proposant una informació nova i verificant la seva existència en les dades (processos d'emergència). En aquest sentit, segons Ruiz Olabuénaga (1999) destaquen tres classes de categories d'anàlisi: les comuns, les especials en certes comunitats i les teòriques que emergeixen de l'anàlisi de dades. Per tant es pot distingir entre les categories que sorgeixen dels objectius inicials de la recerca (anàlisi deductiu), de les que sorgeixen de les dades (procés inductiu), i així com aquelles que es basen en un vocabulari especial per entendre les implicacions del programa (Patton, 1987). En aquesta mateixa obra l'autor ens parla també de la construcció de l'estudi de cas, és a dir, unir les dades relacionades sobre un mateix tema, construir elements a través de l'organització, classificació i edició de les unions anteriors; i reorganitzar aquests en elements més amplis, analítics i interpretatius. En

aquest sentit el procés complex d'anàlisi i interpretació pot modificar-se des d'una primera aproximació d'aquests elements, com unitats bàsiques d'anàlisi constituïda per situacions, parts del programa, activitats... cap a estudis que engloben una perspectiva més holística basada en les anàlisis anteriors.

Els tipus de categories d'anàlisi emprats han estat categories deductives de qüestions inicials i categories inductives obtingudes de les dades. Les unitats primàries d'anàlisi es realitzen activitat per activitat, reunió per reunió, on s'analitzen les unitats bàsiques, els aspectes inicials que centre la investigació i altres categories sorgides de les dades. L'objectiu final és la construcció d'unitats holístiques i comprensives en les unitats primàries d'anàlisi, agrupant activitats i aspectes temàtics que orienten la recerca des del seu inici.

En aquest estudi s'utilitzaran matrius descriptives per sintetitzar la informació recollida durant l'observació i les entrevistes.

- **L'exposició de les dades:** es correspon amb la reunió organitzada de la informació de cara a poder extreure conclusions. Els procediments gràfics, com mapes conceptuals, poden mostrar la informació verbal recollida; permeten veure relacions entre les categories, es poden veure més clarament els vincles entre dades i per tant facilitar la interpretació.

- **L'extracció de resultats:** es tracta de la recerca de regularitats, patrons, explicacions i l'establiment de conjectures fonamentals. En la nostra recerca clarament són:

1. Valorar la metodologia que aporta l'avaluació participativa com a possible via de millora de l'atenció socioeducativa que reben els adolescents nouvinguts al centre obert.
2. Valorar si l'equip educatiu ha incorporat un nou model d'atendre la diversitat del centre i l'educació interculturalitat dels destinataris de l'entitat.
3. Valorar si ha tingut èxit la proposta formativa generada des del propi equip per als adolescents del centre que hi participen.

Les qüestions principals en les que es va centrar la nostra anàlisi del procés van ser:

- Participació dels membres de l'equip de treball
- Motivació en el procés
- Clima de les reunions
- Compliment dels acords
- Producte final elaborat
- Millora del nivell de treball en equip.
- Protagonisme dels diferents membres, possible lideratge d'alguns membres.

Pel que ens ocupa en la etapa d'aplicació del programa dissenyat per l'equip amb els adolescents que participen en el programa les categories d'anàlisi triades van ser:

- Clima del grup d'adolescents
- Motivació en el procés formatiu
- Grau de Participació dels adolescents
- Assoliment dels objectius proposats
- Productes finals per activitats
- Absentisme de les sessions
- Lideratge o nivell de protagonisme entre els adolescents.

7. RIGOR CIENTÍFIC

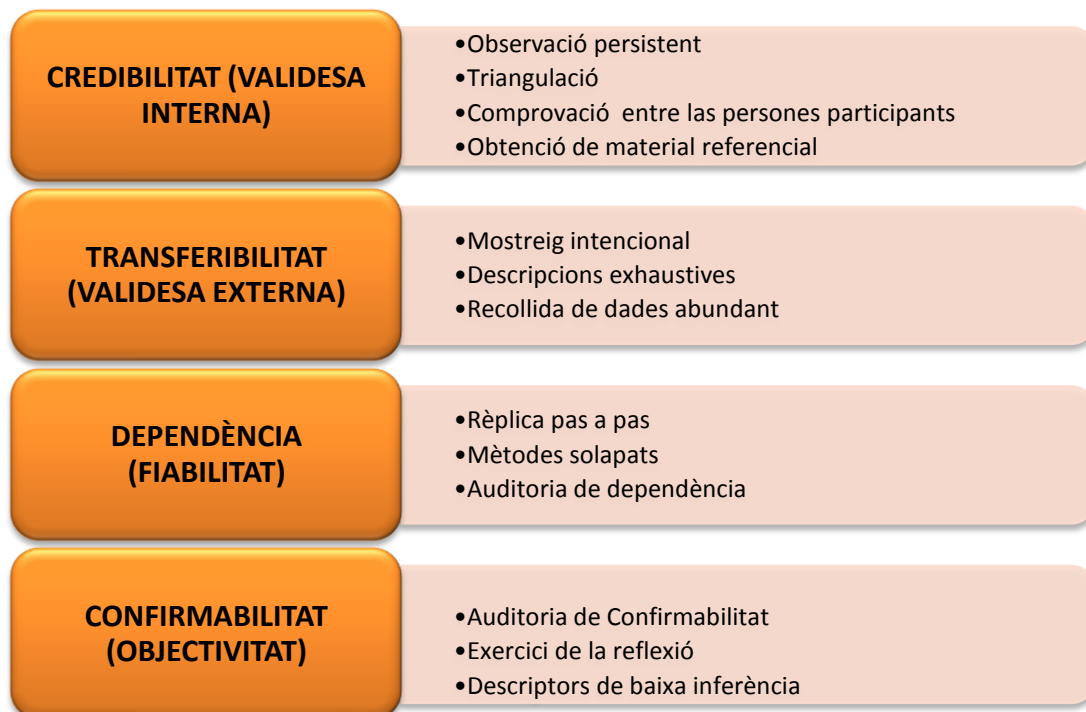

Seguint la proposta de Ruiz Olabuénaga (1999:105) no és adequat avaluar la validesa d'una investigació de metodologia qualitativa amb els criteris tradicionals, de tall positivista (validesa interna, externa, fiabilitat i objectivitat). Cal una evolució en aquest sentit que permeti un replantejament cap el concepte treballat per Sandín (2003), el de *solidaritat*. Parlaríem d'una reformulació del concepte de validesa en termes de construcció social del coneixement, que atorga una importància vital a la interpretació i la comprensió, que la identifica amb el concepte de *validesa interpretativa* (Altheide i Johnson, 1994: 487-489). D'aquesta forma, des d'algunes perspectives es presenten cinc tipus de validesa relacionades amb la comprensió en la investigació qualitativa (Sandín, 2003:187-188): descriptiva, interpretativa, teòrica, de generalització i avaluativa.

Davant de la no adequació d'aplicar els criteris convencionals de rigor científic, Guba i Lincoln (1981) van proposar els quatre criteris de rigor científic en paral·lel, dedicats a les investigacions de tall qualitatiu, com la que ens ocupa:

1. **Credibilitat:** fa referència al valor de la veritat en la investigació donat que l'isomorfisme que es dóna entre les dades recollides i la realitat. Diríem que és el principal criteri de valoració per al rigor científic en les investigacions de tall qualitatiu.
2. **La Transferabilitat** o el criteri d'aplicació de les conclusions a altres persones i contextos.
3. **La dependència** o consistència entre les pròpies dades.
4. **La confirmabilitat** relacionada amb garantir que uns resultats no esbiaixats per percepcions selectives, interessos particulars i perspectives de qui els formula.

Podem resumir en el següent quadre les estratègies pel seu acompliment segons Guba i Lincoln (1981):

Figura 6.8. Criteris de rigor científic segons Guba i Lincoln (1981) per la investigació qualitativa

Des de la perspectiva de la present investigació, ens unim als plantejaments de Guba i Lincoln (1981), Bartolomé (1997a), Ruiz Olabuénaga (1999), Sandín (2000) i Sabariego (2002), en admetre l'especificitat dels criteris de qualitat de la investigació qualitativa, encara que seguint alguns dels criteris propis i emergents. A continuació, aprofundirem en les estratègies utilitzades des d'aquesta recerca per acomplir aquests criteris de rigor científic.

7.1. CRITERI DE CREDIBILITAT

Segons Bartolomé (1997a), el criteri de credibilitat és un dels aspectes més valorats de la investigació qualitativa, donada la voluntat d'apropar la realitat de forma holística i global, intentant comprendre-la en profunditat. Per garantir que les conclusions no estiguin esbiaixades per la perspectiva de la investigadora, es proposen diferents estratègies: treball perllongat, triangulació, material referenciat, coherència estructural i la comprovació amb les persones participants.

Valorem molt positivament l'observació perllongada i persistent en temps que ens ocupa l'estada al centre des de l'aproximació fins al final de la recerca en la valoració de gairebé dos cursos. És evident que s'ha conat un coneixement vital de la situació, del context i de les persones que hi participen.

La triangulació, donada la varietat de fonts de dades, de persones implicades en la recerca, de les diferents perspectives teòriques donades, de la multiplicitat de mètodes que s'han portat endavant, permet confirmar i contrastar dades i interpretacions amb el doble objectiu d'enriquir i de fer control de la qualitat de la recerca (Ruiz Olabuénaga, 1999:111-112). Seguint a Bartolomé (1992) la triangulació és clau per parlar en la recerca educativa des de les seves diferents perspectives:

- A. *Triangulació temporal*: donada l'observació persistent en el temps en el centre obert, es dona en gran mesura aquesta proposta de triangulació
- B. *Triangulació de l'espai*: que es garanteix des de l'anàlisi exploratori de la primera etapa de la recerca on s'ha pogut portar a terme en diferents centres oberts una exploració a fons dels aspectes posteriorment confirmats en el centre seleccionat.
- C. *Triangulació de mètodes*: recordem l'apartat anterior on l'anàlisi documental, l'entrevista, els mètodes observacionals i altres té - La *triangulació de mètodes*, alternant l'observació, l'entrevista i altres tècniques, és una altra estratègia de triangulació vàlida que garanteix al màxim possible la credibilitat de les dades.

Per una altra banda, la recollida de material referencial, com són les fotografies o les gravacions en àudio, per la seva posterior transcripció literal, pot constituir una bona estratègia de contrast d'informació, evitant d'aquesta forma, dades esbiaixades.

L'establiment de la coherència estructural en les diferents informacions, mantenint la lògica interna entre els diferents elements de la investigació (objectius, metodologia, etc.) suposa una estratègia força afavoridora de la credibilitat.

Finalment les comprovacions amb les diferents persones implicades, participants de la investigació i protagonistes de la metodologia d'avaluació participativa, fonamenta l'estratègia basada en el retorn de les dades obtingudes als participants, verificant que aquestes persones se senten reflectides en les conclusions

i informes elaborats Així la triangulació de la informació a partir de les contínues reunions amb l'equip de treball permeten que les diferents experiències per part dels educadors del centre obert puguin prendre part activa en el procés de la recerca donant major credibilitat al procés científic. La comprovació d'aquesta forma amb els participants la creiem vital per la consecució de qualitat en les dades i inferències realitzades en la recerca.

7.2. CRITERI DE TRANSFERIBILITAT

Aquest criteri, representa l'aplicabilitat de les conclusions extretes al llarg de la recerca a situacions noves, sempre i quan acompleixin certes condicions o característiques. Les estratègies que fa servir, intenten determinar aquestes característiques que afavoriran la transferibilitat de les conclusions extretes des de la recerca a altres centre oberts.

Recordem que en la última etapa de la recerca de valoració i proposta el propi equip educatiu proposa realitzar la divulgació de la proposta educativa a altres centres que es puguin beneficiar, és important que en aquesta es puguin explicitar les necessitats originals detectades al centre cap al que el programa de transformació anava dirigit on es puguin sentir reflectides altres entitats del sector.

La recollida àmplia d'informació pot ser en aquest cas de gran utilitat per tal de proporcionar tota la informació del context que sigui necessària per valorar l'oportunitat o no de l'aplicació

Cal parlar de l'especial importància que tenen els criteris de selecció del centre, és a dir, dels criteris del mostreig intencional, especificats en l'etapa dos de la investigació. Aquest ens mostra també algunes de les condicions de posada en pràctica de la recerca que creiem importants.

Per últim parlar de l'ús abundant de dades descriptives, que aclareixen i especifiquen les condicions d'aplicació de la proposta realitzada des de l'equip d'educadors del Centre Obert Don Bosco

7.3. CRITERI DE DEPENDÈNCIA

El criteri de dependència, o fiabilitat en termes convencionals, implica intentar garantir el rigor científic a partir de la consistència de les dades. Aquest és un dels aspectes que suposen una major dificultat per la metodologia de tall qualitatiu. Tot i així, destaquen algunes estratègies utilitzades com l'auditoria de dependència, la rèplica o els mètodes solapats.

En tant que la recerca constitueix una tesi doctoral, és clar que l'auditoria de dependència feta per les dues investigadores externes que representen les directores de tesi, és molt important per l'aplicació d'aquest criteri. Han revisat la qualitat de les decisions preses en la recollida i interpretació de les dades, suposant una garantia amb la seva acceptació.

Donada l'explicació pas a pas de tots els processos de la recerca, les dificultats trobades, avenços i retrocessos, etc. i, per tant, l'anàlisi del procés que s'ha portat endavant, es podria parlar que hi ha línies marcades per futures revisions i possibles rèpliques de l'experiència, i per tant, es respon al criteri de dependència des d'aquesta circumstància.

Els mètodes solapats en última instància, suposen obtenir informació sobre un subjecte, una situació, un objecte, un esdeveniment, etc... i poder-lo interpretar des de diferents perspectives. En el nostre cas, cal tenir presents la perspectiva del l'equip d'educadors, de l'equip directiu, dels propis adolescents i també de la investigadora.

7.4. CRITERI DE CONFIRMABILITAT O NEUTRALITAT

El criteri de confirmabilitat o objectivitat de les dades en termes convencionals suposa superar el risc de caure en interpretacions massa personals, esbiaixades. La proposta des del control metodològic, parteix de l'ús de descriptors de baixa inferència, l'auditoria de confirmabilitat i la reflexió. Però no sempre possible donada la gran varietat d'indicadors en joc en el cas de la nostra recerca, en contextos tan complexos.

Mitjançant l'*auditoria de confirmabilitat*, es poden controlar a través dels agents externs, la relació existent entre les dades i les deduccions i interpretacions de la

investigadora. Les directores de tesi funcionen en aquest cas com agents que poden identificar elements dubtosos o ambigus, aportat claredat d'anàlisi. Si tenim present el procés de lectura i defensa final de la recerca, és clar que aquestes promouen el fet de donar peu a verificar la coherència i el rigor del mateix.

Per últim parlem de l'exercici de reflexió. L'autocrítica, la consciència de treball de la pròpia investigadora, en relació als biaixos que poden interferir en la recerca i, fins i tot, la reflexió del tribunal en la defensa de la tesi doctoral.

En el cas dels educadors del centre obert hi ha un interès que la recerca tingui èxit en tant que aquesta transformació de la realitat faciliti la seva feina i optimitzi els recursos dels que disposa per donar una atenció de qualitat als seus destinataris, però no que la tesi tingui èxit en si mateixa. Per tant, si aquesta transformació de la seva metodologia de treball no fos positiva, els interessos de l'equip desapareixerien clarament. La validació d'informes, actes, interpretacions s'hagin realitzat des de les múltiples reunions, dota de confirmació als resultats que es proposen.

8. IMPLICACIONS ÈTIQUES EN L'AVALUACIÓ PARTICIPATIVA

Atès que l'avaluació participativa es porta a terme en mitjans humans on estan implicades altres persones (en el cas que ens ocupa els adolescents i les seves famílies) i que el tipus de dades que pretenem obtenir pot significar utilitzar informació sobre les persones o els seus contextos i circumstàncies, l'ús inadequat de les quals pogués ser lesiu per a les mateixes, és necessari cuidar tant les maneres pels quals tenim accés a la informació, com la interpretació que d'ella fem i l'ús públic que li donem. Això justifica la defensa d'uns principis ètics que han regit l'estudi que presentem:

- Totes les persones i instàncies rellevants per al cas han estat consultades i s'han obtingut els consentiments precisos.

- S'han obtingut permisos per a examinar documents que s'han elaborat pel centre amb altres propòsits diferents al de la investigació i que no eren públics.
- Quan la realització del projecte ha requerit de la implicació activa d'altres parts, tots els participants han tingut l'oportunitat d'influir en el desenvolupament del mateix, així com s'ha respectat el desig de qui no ha desitjat fer-lo.
- El treball roman visible i obert als suggeriments de tots els implicats.
- Qualsevol descripció del treball o del punt de vista d'uns altres s'ha negociat amb ells abans de fer-se públic.
- Els adolescents tenen els mateixos drets que els educadors, o qualsevol altre implicat, respecte a les dades que procedeixen d'ells. En concret, s'ha de negociat part de les interpretacions de les dades que procedeixen d'ells i s'ha obtingut la seva autorització per a fer ús públic dels mateixos.
- En els informes públics de la investigació, es manté l'anonimat de les persones que participen en ella, així com de les institucions implicades, tret que hagi desig en contrari dels interessats i autorització per a això. En tot cas, s'ha mantingut l'anonimat dels menors.
- Tots els principis ètics que s'estableixin s'han donat a conèixer prèviament pels afectats i acordats amb ells, així com els termes del seu ús.

Segons Guba (1990) i Lincoln (1995), hi ha una sèrie d'elements propis de la investigació educativa que responen a la necessitat de dotar-la d'uns criteris ètics que a continuació descriurem pel que fa la pròpia recerca. Tot resumint els principals punts en la següent taula a tall de resum de les aportacions dels autors citats:

Equitat	<i>Presentar los punts de vista de les diferents persones participants</i>
Autenticitat ontològica	<i>Reflectir el procés de millora d'alguns aspectes relacionats amb les persones participants de la recerca.</i>
Autenticitat educativa	<i>Contrastar las pròpies elaboracions amb perspectives diverses de valors alternatius</i>
Autenticitat catalítica	Estimular accions des de l'avaluació
Autenticitat tàctica	Afavorir l' <i>empowerment</i> dels participants cap a l'acció

Taula 6.6. Criteris ètics en la investigació educativa segons Guba (1990)

8.1. CRITERI D'EQUITAT

El criteri *d'equitat* o justícia respon a presentar els punts de vista de totes les persones implicades en el procés. Bartolomé (1992), proposa aquest criteri fonamental en l'educació popular, i des del nostre punt de vista, en l'avaluació participativa també principalment per l'objectiu clar d'aquesta metodologia de generar el màxim d'empowerment amb els participants de la recerca, fins i tot, en els aspectes de caràcter interpretatiu. En el nostre cas haurem de parlar de l'equip educatiu, els adolescents destinataris del centre obert i la pròpia investigadora. Les tècniques emprades en la recollida de dades, han intentat diferenciar força bé aquests tres grups, i per tant creiem que des d'aquest punt de vista de recollida de dades s'ha tingut molt present les diferents perspectives. Destaquem el diari autorreflexiu, l'observació participant i l'anàlisi dels productes realitzats pels propis adolescents, així com les avaluacions i revisions fetes per ells mateixos, com a estratègies que permeten tenir força present les perspectives d'aquests grups descrits.

8.2. CRITERI D'AUTENTICITAT ONTOLÒGICA

L'autenticitat ontològica vetlla per tal que la recerca reflecteixi els canvis de millora relacionats amb les persones participants de la recerca partint des de la seva pròpia consciència.

8.3. CRITERI D'AUTENTICITAT EDUCATIVA

L'autenticitat educativa respon a poder contrastar les pròpies elaboracions amb perspectives diferents de valors alternatius. La triangulació, des les diferents perspectives, dels adolescents, els seus educadors i la investigadora, és un element present a l'anàlisi de la informació, i, per tant, afavoreix aquest contrast per la interpretació de diferents fenòmens com la motivació o la participació en la proposta formativa. Tot i així, en un esforç per treballar amb les diferents perspectives és el fet que els adolescents que participen del programa de formació de companys-guia, són d'origen cultural molt diferent, donada la realitat del centre obert on es desenvolupa la recerca. Aquest grup tan divers respon també a valors, creences, formacions i perspectives molt diferent i ric, que permetrà per tant també un gran contrast en ell mateix.

8.4. CRITERI D'AUTENTICITAT CATALÍTICA

Des d'aquest criteri es pretén estimular accions i canvis des de la pròpia valoració. De fet, treballant sobre els objectius generals de la tesi, ens adonem que la proposta va dirigida clarament a la millora de les necessitats detectades en el l'acollida dels adolescents nouvinguts a la realitat dels centres oberts. Tota la investigació pivota sobre l'objectiu de transformació de la realitat per a millorar les condicions de vida i d'incorporació d'aquests adolescents i de les seves famílies en la nova realitat que els hi toca viure.

8.5. CRITERI D'AUTENTICITAT TÀCTICA

La tria metodològica decantada per una metodologia clara d'empowerment de l'equip responsable del programa des de la avaluació participativa, està fonamentada en una clara intenció de donar continuïtat al canvi, i per tant, de donar un pes important al criteri que intenta garantir aquest protagonisme en les decisions de la investigació. Els materials, reflexions, conclusions, els processos formatius... de forma compartida responen a aquesta finalitat que des de la pròpia metodologia ens ve exigida. Clarament la proposta de millora correspon a l'equip que la porta endavant i enforteix d'aquesta forma l'autenticitat tàctica de la recerca. De fet aquesta metodologia té una intencionalitat última d'orientació al canvi (Bartolomé, 2002).

9. A TALL DE RESUM

Iniciàvem el capítol enunciant l'objectiu principal que pretén l'avaluació participativa presentada: “**Millorar el treball d'intervenció social en el Centre Obert Don Bosco de Sant Boi per mitjà de l'avaluació participativa**”. D'aquesta forma durant tot aquest capítol de tall metodològic hem pogut analitzar el “com” portaríem aquest objectiu general de la nostra recerca a la pràctica.

El capítol realitza una breu aproximació històrica de la recerca participativa on s'inclou la proposta d'investigació. Posteriorment s'aprofundeix en el disseny metodològic triat. L'opció de fer una avaluació participativa de tall transformador en el Centre Obert Don Bosco es concreta en les fases diagnòstica, de desenvolupament del programa, d'aplicació i d'avaluació.

A continuació, es descriuen les diferents estratègies de recollida d'informació emprades: anàlisi documental, les entrevistes en profunditat i l'estudi observacional. Tant el registre d'aquesta informació com l'anàlisi de les dades obtingudes, queden recollits en el capítol, per finalitzar fent un especial èmfasi en el rigor científic que ha guiat el treball durant tot el procés a través dels criteris de credibilitat, transferibilitat, dependència i confirmabilitat.

Per últim, s'ha reservat un espai on poder reflexionar sobre l'ètica garantida des de la investigació pel que fa als destinataris i als educadors a través dels criteris aportats Guba (1990) i Lincoln (1995), en una sèrie d'elements propis de la investigació educativa.

CAPÍTOL SETÈ
El Centre Obert Don Bosco, objecte d'estudi
de la nostra recerca

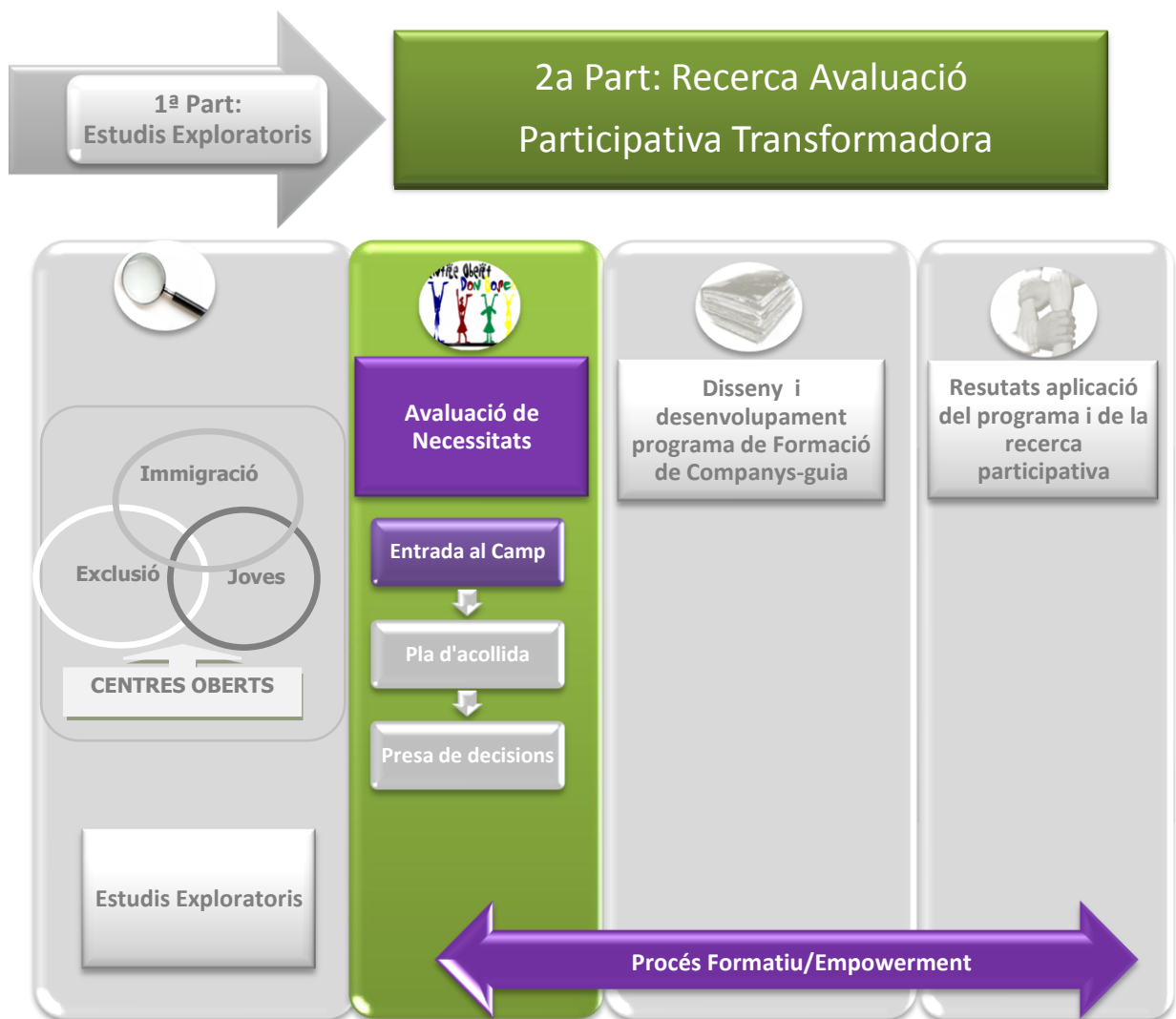

Figura 7.1. El camp d'estudi en el marc de la recerca

1. INTRODUCCIÓ

Iniciem el desplegament de l'avaluació participativa al Centre Obert Don Bosco desenvolupant una **avaluació inicial compartida** amb els agents educatius que hi treballen. El desplegament d'aquesta és un treball complex que ocuparà, a més a més del present capítol, el vuitè i novè de la present tesi, tot intentant descobrir les diferents dimensions treballades.

En concret, en aquest capítol, ens ocuparem de realitzar una anàlisi en profunditat del **context institucional** que acompanya la recerca. A través de l'anàlisi documental i la informació aportada des de la direcció del centre i de l'equip educatiu, intentarem apropar-nos a la realitat concreta que viu dia a dia l'entitat. Podrem incloure aquells elements que, per l'objecte de la investigació, són de caràcter primordial, com són les característiques dels destinataris, la realitat dels processos migratoris viscuts des del centre i la quantitat de recursos dels que disposa per a poder desplegar un procés d'innovació pedagògica, entre d'altres.

En un primer moment, descriurem el procés que ens va portar a aquest camp d'estudi, i com va ser aquest accés per part de la investigadora. Posteriorment, podrem analitzar les bases pedagògiques que marquen les línies educatives de l'entitat, paral·lelament a aspectes de caràcter organitzatiu.

Per últim es treballen en profunditat les dades que caracteritzen l'acció educativa del Centre Obert Don Bosco: composició dels grups, arribada dels infants i adolescents a l'entitat, atenció a les famílies del centre, programació i formació de l'equip educatiu responsable de la plataforma educativa. Entenem que l'estudi de necessitats és imprescindible fer-lo de forma compartida amb l'equip educatiu del centre. Considerem el procés d'empoderament d'aquests agents com a progressiu des d'aquesta fase prèvia del desplegament de l'avaluació participativa. Així, aquest informe ha estat compartit tant en el procés d'anàlisi com en l'establiment d'unes conclusions compartides amb l'equip educatiu del centre obert.

2. OBJECTIUS DE L'AVALUACIÓ INICIAL

La primera etapa d'una avaluació participativa és la que correspon a realitzar una **avaluació inicial** de l'objecte d'estudi. Encetem la primera etapa, que continuarà el seu desplegament en els propers dos capítols, en funció de les vessants de treball que marquen els **objectius** a assolir:

2.1. Elaborar una proposta de millora del pla d'acollida i d'incorporació dels adolescents nouvinguts conjuntament amb l'equip del Centre Obert Don Bosco- Sant Boi

- 2.1.1. Recopilar, revisar i sistematitzar les accions d'acollida dutes endavant des del centre obert Don Bosco- Sant Boi en funció del teixit associatiu on s'inscriu i les necessitats detectades per l'equip
- 2.1.2. Fer propostes per a la millora de les actuacions d'acollida que realitza en el centre obert, a través de la sistematització i la propostes d'innovació en aquest camp

Figura 7.2. Objectius de l'avaluació inicial

En concret, centrarem el nostre treball en l'objectiu de l'avaluació participativa 2.1.1., en concret es tractarà de realitzar una avaluació inicial del context institucional tot recopilant, revisant i sistematitzant les actuacions pròpies del centre obert, i en especial, aquelles relacionades amb l'acollida dels adolescents nouvinguts i les seves famílies. Per fer aquesta avaluació inicial, serà necessari definir el context institucional del centre obert Don Bosco des de l'estudi exploratori previ i una recerca centrada en la pròpia entitat. A més a més, es treballarà per detectar les necessitats expressades i sentides des del propi equip educatiu.

Els objectius presentats de la primera etapa d'aquesta investigació es desenvoluparan al llarg dels capítols set, vuit i nou en cadascuna de les vessants avaluatives inicials enunciades, tot finalitzant amb una proposta de millora de les actuacions en el procés d'acollida a l'entitat.

3. SELECCIÓ DEL CENTRE OBERT

3.1. OPCIÓ PEL CAMP DELS CENTRES OBERTS

La vinculació amb els centres oberts de la investigadora ha tingut un recorregut força llarg. Des de les etapes inicials com estudiant, en el que estava implicada com a voluntària en aquest context de pràctica educativa amb els infants i adolescents amb menys oportunitats del barri on havia crescut, fins a arribar a etapes de desenvolupament professional de pràctica educativa, de gestió i direcció de la pròpia plataforma d'educació social. Per últim, la vinculació es genera a partir de fer aquesta proposta d'estudi i millora de les condicions en les que es realitza aquesta important funció social.

D'aquesta forma, no és estrany que l'entrada en el camp no representés una gran dificultat, a priori, degut al recorregut realitzat en aquest context. Coneixia a fons la realitat dels centres oberts i els agents que hi treballen, les dificultats quotidianes amb les que es troben i les possibilitats que s'obrien en un camp poc treballat des del món de la recerca educativa.

Les possibilitats de dedicar espais a reflexionar sobre la pròpia pràctica educativa, proposar millores i transformacions en la intervenció educativa no són habituals. Els equips tenen una mobilitat força elevada i les condicions laborals no acompanyen a una dedicació molt àmplia, com en altres àmbits de l'educació. La formació, força limitada en aspectes relacionats directament amb la realitat del centre obert, continua essent un privilegi en els equips que hi troben fórmules adients que responguin a les necessitats detectades.

Diríem, doncs, que ens hi vam trobar amb un camp de treball poc "cremat", força jove, amb necessitat de respostes a la pràctica educativa i amb una implicació social compromesa amb nois i adolescents en situacions força desfavorides que demanden cada vegada més d'una intervenció més especialitzada. Pel món de la recerca educativa és tota una oportunitat d'endinsar-se en camps d'estudi gens treballats, on l'opció de treballar colze a colze amb el pràctic esdevé una de les seves grans potencialitats.

Les dificultats vénen donades principalment per la manca de recursos de temps i materials, que parteixen del voluntarisme dels propis implicats i la seva motivació de millora. Les dedicacions laborals són molt extenses, amb responsabilitats força elevades i amb la dinàmica d'un dia a dia força dur, resultat de les situacions vitals dels adolescents i joves que hi participen. En el present capítol intentem mostrar una primera imatge del centre obert on s'ha portat a terme el nucli principal de la investigació. Caracteritzarem el centre i farem el recull diagnòstic inicial, punt de partida de la recerca. A partir d'aquí, descriurem el procés seguit en les primeres passes de la posada en marxa de la metodologia triada i les bases del treball conjunt entre teoria, pràctica i formació, triangle vital per aquest estudi.

3.2. PER QUÈ EL CENTRE OBERT DON BOSCO?

La meva pràctica professional durant set anys ha estat desenvolupada de ple en el centre que ocupa la recerca. Durant aquests anys he viscut una gran quantitat de canvis: la incorporació de noves metodologies de treball, modificacions en el marc jurídic i administratiu i diferències en el perfil dels destinataris de l'acció i les seves famílies. Una vegada finalitzada la meua etapa laboral en el marc dels centres oberts, la vinculació tant amb el camp com amb l'entitat ha estat molt fluida i intensa: col·laboracions, participacions i implicació en les demandes realitzades des de la plataforma educativa, han mantingut els llaços relacionals durant tot aquest temps; tot i que el desenvolupament professional actualment estigués centrat en el món de l'educació formal.

El model metodològic que marca l'avaluació participativa transformadora és molt exigent amb el camp d'estudi i amb l'agent investigador. Implica un compromís profund, no només de voler comprendre la realitat, sinó d'implicació en la seva transformació en primera persona, des de les pròpies actuacions. És evident que la selecció del centre ha de comptar amb una inserció important en el territori i una identificació a fons amb les línies pedagògiques del projecte.

El centre Obert m'oferia la possibilitat de desenvolupar la recerca des de la postura més profunda: un equip conegut, molt compromès amb la seva feina i implicat en les dificultats dels nois i adolescents de l'entitat. Obria la possibilitat de retornar a

un marc familiar, ara amb actors diferents i per tant, amb noves fórmules, nous plantejaments i amb una realitat canviant constantment. Combinava el compromís personal amb un projecte, amb la novetat de veure'l en part des de l'objectivitat de la recerca. Des dels nous postulats sociocrítics, el compromís amb el camp de recerca estava garantit, així com el compartir protagonisme i privilegis amb els subjectes protagonistes de la transformació social.

3.3. L'ACCÉS AL CAMP

La demanda a la direcció titular i a la direcció pedagògica de poder desenvolupar la recerca, llavors encara des d'un marc metodològic diferent al que posteriorment es va configurar, va ser atesa positivament de forma ràpida. La voluntat de millorar constantment la proposta educativa és una característica intrínseca al centre, cal que els plantejaments pràctics aterrin a la quotidianitat. La possibilitat de donar una certa sistematització a aquesta voluntat des d'una persona que conegués l'entitat va ser molt ben rebuda tant des dels òrgans de direcció com des de l'equip educatiu. Es va establir un primer curs per l'anàlisi de la realitat del centre i conèixer, així, a fons les línies possibles de treball entorn els aspectes d'immigració i interculturalitat. D'aquesta forma, es pretenia poder formular quin era el millor disseny de treball degut a les possibles dedicacions de l'equip.

El punt de partida de treball era senzill: el propi estudi exploratori dels centres oberts, del que havia participat l'entitat com a prova pilot i, en el cas d'algun integrant de l'equip, com a jutge extern.

Portar aquelles conclusions a la realitat del centre, actualitzant-les, completant-les, identificant-les amb el dia a dia va ser una tasca profunda que podia donar peu a realitzar un bon disseny de la investigació.

Des de l'inici, l'equip es va postular amb una actitud activa davant de l'anàlisi, no cercant fórmules donades, sinó qüestionant les dades, puntualitzant, dotant-les de nou contingut a partir de l'experiència de l'entitat. Era evident el sentit crític i la voluntat d'anar a fons amb les conclusions extretes. En el present estudi explorem les premisses a les que es va arribar a acord, inclús a nivell de redacció i ordre.

4. CARACTERITZACIÓ DEL CENTRE

La millor forma de poder presentar l'entitat i les bases que acompanyaran la investigació, entenem que és a través d'una anàlisi en profunditat de la proposta que fa el propi centre en el seu Projecte Educatiu. A partir de l'anàlisi documental realitzada, descrivim en el següent apartat el centre amb el que treballarem en el nucli de la nostra recerca.

4.1. DESCRIPCIÓ DE L'ENTITAT

El Servei de l'entitat Centre Obert Don Bosco es dirigeix als infants i joves del municipi de Sant Boi de Llobregat, especialment a aquells que pateixen una situació d'exclusió social i que disposen de menys recursos per fer front al seu procés de socialització i formació com a persones.

El servei del Centre Obert Don Bosco dóna atenció a infants i joves d'entre 8 i 18 anys. Les seves dades identificatives són les següents:

NOM : Centre Obert Don Bosco de Sant Boi de Llobregat
ADREÇA : Salvador Allende, 6 08830 de Sant Boi de Llobregat
TELÈFON: 93 654 30 07
FAX: 93 630 29 54
Correu electrònic: cdob.stboi@salesians.cat

Es distribueix en diferents seccions en funció de les següents seccions:

- **Àrea infantil:** de 8 a 13 anys (distribuïts en dos grups d'edat i amb programes educatius adaptats a les seves edats)
- **Àrea juvenil:** de 14 a 18 anys
- **Aula d'Estudi:** De 12 a 18 anys
- **Projecte Atles:** nois i noies nouvinguts/es a Catalunya de 11 a 15 anys.

El Camp d'actuació del Centre Obert és l'educació dels infants i joves en situació de risc social. Com a finalitat té, en línies generals, oferir una acció formativa de prevenció i promoció per a un grup de nois i noies de Sant Boi en especial del barri de Marianao i barri Centre, en situació de risc social, a partir de la necessitat que es

descobreix en els nois i noies de 6 a 18 anys, com a conseqüència del fracàs escolar, la desmotivació pels aspectes formatius i de promoció, i la seva situació de risc que tot això comporta, després d'un seguiment personalitzat.

A partir d'aquesta realitat el centre es proposa accions per tal que es pugui trencar amb aquesta situació i aquests infants i joves puguin viure d'una manera lliure, responsable i créixer en la seva pròpia autoestima.

El repte que se li planteja al Centre és la manca de respostes per a joves a nivell d'equipaments, d'oci i de formació complementària a l'escolar que es dona en la zona. Aquesta constitueix una gran preocupació social donada per una manca de locals de reunió per als joves, essent una de les deficiències més destacades del barri.

Per tal que el servei respongui a aquesta realitat parteix d'aquestes necessitats, les propostes, demandes i expectatives dels infants i joves, i intenta garantir els recursos adequats a nivell humà i econòmic per tal de promoure canvis dins de la població a la que destina el seu treball.

L'acció educativa del Centre Obert Don Bosco vol dirigir-se a l'educació sociocultural, en concret a l'educació especialitzada en el medi obert, promovent la presa de consciència dels individus i dels grups enfront aquestes situacions i motiven unes experiències que poden facilitar a les persones formar-se des d'elles mateixes.

4.2. LES FINALITATS EDUCATIVES DE L'ENTITAT

*Les finalitats que pretén el centre obert a partir dels **espais educatius privilegiats** dels que disposa són:*

- La voluntat de ser una educació integral, treballant totes les dimensions de la persona, des d'una valoració positiva d'aquesta.*
- Donar una especial rellevància a: una socialització positiva, la integració, sota una dimensió ético-moral clara.*
- Necessitat d'una relació molt personalitzada.*
- Creació d'un ritme diari que garanteixi un seguiment individual a través dels PEI's (Projecte Educatiu Individualitzat).*
- Presència de professionals de l'educació.*

4.3. ELS DESTINATARIS DEL CENTRE

*El Centre es destina als infants i joves en **situació de risc social**, en tant que puguin:*

- *Formar part d'un medi social desfavorable*
- *Estar afectats per dèficits o carències greus, especialment els relacionals i els educatius.*
- *Estar desescolaritzats o tenir greus problemes d'adaptació als centres docents.*
- *Realitzar accions considerades socialment negatives o antisocials: absentisme escolar, fugides de la llar familiar, iniciació en el consum de substàncies tòxiques, comportaments agressius, robatoris...)*
- *Formar part d'una família amb dificultats: famílies monoparentals, conflictivitat familiar, atur, problemes relacionals, problemes de salut mental, alcoholisme...)*

Els destinataris del Centre Obert Don Bosco són els nens i joves del municipi de Sant Boi de Llobregat que presenten una situació de risc social a causa de tota una sèrie de problemàtiques a nivell personal, familiar i socio-econòmic.

El Centre Obert s'apropa a la seva realitat a partir d'una atenció a les seves mancances educatives, tenint com a instrument privilegiat un seguiment personalitzat d'aquests nois i joves.

Com a mitjà per tal d'aconseguir l'objectiu d'una socialització i normalització d'aquests infants, obrim el nostre servei a altres nens i joves que presenten una situació tant familiar com social més estructurada per tal d'aconseguir una integració dels més problemàtics. La proporció òptima entre tots dos grups per la situem un 50%. La realitat dels darrers anys, però, ens diu que la demanada de casos d'urgència en situació de risc supera aquest 50% i moltes vegades superem la proporció amb l'allau de nens i joves en situació desafavorida. Cal fer menció que, tot i que parlem d'un petit grup de nens que, diríem, tenen una situació personal més estructurada i amb menys dèficits, també presenten algunes mancances, principalment de tipus escolar, davant les quals el Centre Obert fa una clara resposta d'atenció educativa.

4.4. ELS OBJECTIUS DE L'ENTITAT

*Els **objectius generals** que es proposa portar a terme el centre obert són:*

- *Fer una tasca preventiva que eviti la deterioració de les situacions de risc que envolten l'infant o el jove.*
- *Realitzar una tasca compensatòria de les deficiències socio-educatives de l'infant.*
- *Donar suport, estimular i potenciar l'estructuració i el desenvolupament de la personalitat.*
  - *La socialització*
  - *L'adquisició d'aprenentatges bàsics*
  - *L'experiència enriquidora i lúdica del temps lliure*
  - *Seguiment d'higiene i neteja*
  - *Contacte amb les famílies*
  - *Col·laboració amb els serveis socials de la zona*
  - *Participació dels pares en les activitats del centre*
  - *Participació de les famílies en tasques socio-educatives, adquisició d'hàbits, educació sexual,...)*

Per últim hem de tenir molt present que el Centre continua estant molt obert a les activitats i propostes que en el barri es donin, i en tot cas, clarament allunyar-se de dinàmiques marginadores i segregadores d'aquest col·lectiu d'infants i joves, en busca de la seva integració i socialització positiva total.

4.5. LES SECCIONS DE L'ENTITAT

Presentàvem l'entitat i la seva composició en la caracterització en les següents seccions:

- **Àrea infantil:** de 8 a 13 anys (distribuïts en dos grups d'edat i amb programes educatius adaptats a les seves edats)
- **Àrea juvenil:** de 14 a 18 anys
- **Aula d'Estudi:** De 12 a 18 anys
- **Projecte Atles:** nois i noies nouvinguts/es a Catalunya de 11 a 15 anys.

Presentem ara la seva especificitat dins de l'entitat, fet que conduirà la nostra recerca.

L'àrea infantil i juvenil responen als objectius principals de l'entitat com a centre obert. En canvi, l'aula d'estudi i el Projecte Atles configuren dos programes en paral·lel que pretenen completar la feina que es porta endavant des de les àrees anteriors. S'han desenvolupat en funció de les necessitats detectades en els destinataris de l'acció del centre obert i s'han mantingut responent als reptes que se'ls hi havia plantejat com a centre obert. No insistirem en la caracterització de les dues àrees inicials ja que responen als programes educatius que en apartats posteriors es descriuran, i els seus destinataris són els propis del centre obert descrits en el corresponent punt.

Ens detindrem en conèixer una mica més a fons aquests projectes anomenats pel propi centre com a "satèl·lits" que giren entorn a la tasca principal de l'entitat, per també adonar-nos en aquest treball diagnòstic de l'obertura de l'entitat d'incorporar transformacions en la proposta educativa per tal de respondre de forma correcta i activa a les situacions de necessitat detectades des de la plataforma educativa.

4.5.1. El projecte Atles

El projecte "ATLES" és el resultat del treball de reflexió i proposta de línies d'actuació de la comissió d'immigració del Pla de Dinamització Comunitari del barri de Marianao. S'insereix en un procés de constatació de les necessitats que actualment estan presents en el barri i que des del treball del dia a dia de les diferents entitats es constata com una realitat important. I actualment compta amb el suport del Departament de Programes Transversals- Immigració de l'Ajuntament de Sant Boi de Llobregat.

Fonamentació del projecte

El projecte parteix de la idea que els nois i noies immigrants, com a persones nouvingudes o com a famílies amb processos migratoris i orígens culturals diferents als de la societat majoritària, és possible que en un primer moment es donin processos de desadaptació, que caldria esperar que fossin processos transitoris. Sovint aquests processos es dilaten excessivament en el temps. Allargament que es deu més a dificultats estructurals, que acaba associant a les persones immigrades a dinàmiques d'exclusió que a dificultats derivades de conflictes "estricteament culturals".

Així descriuen les necessitats d'aquests adolescents nouvinguts en el "Projecte Atlas" els educadors del centre obert: ⁶³

- *"Necessitats de coneixement i comprensió de l'idioma (els infants i joves fan una immersió i un aprenentatge ràpid dels rudiments bàsics).*
- *Necessitat de comprendre el medi on s'han de moure's (codis extralingüístics, normativa...), fer-se entendre.*
- *En un segon moment (més o menys després del primer any d'instal·lació) destaquem necessitats i característiques de la vivència de les cultures, enteses en sentit ampli (sistema de creences, formes externes,...):*
- *Aspectes personals i psicològics: Sovint els adults es permeten poder mantenir dos sistemes d'actuació i de relació amb el medi, ja sigui a nivell privat (en la família, dins el col·lectiu) o a nivell públic (on assumeixen i accepten valors de la cultura d'acollida justificats pel treball i el progrés econòmic que persegueixen). Els joves i infants, en canvi, estan lligat afectivament als dos sistemes de valors: el familiar representat en persones (lligams afectius) però descontextualitzat del medi on es mouen, i el de la cultura d'acollida el qual als atrau però que sovint els rebutja, i es contraposa amb els dels pares. Els adolescents nouvinguts, per tant, desenvolupen processos de definició identitària amb més variables de risc que un adolescent nascut aquí. I parlem també, en molts casos, de processos d'elaboració del dol migratori, de processos de desadaptació transitòria...*
- *Aspectes acadèmics: investigacions recents apunten l'important índex de fracàs escolar dels fills i filles de famílies immigrades, que s'associa no només a la incorporació tardana d'aquests infants al sistema educatiu català. Les possibles causes d'aquest fracàs:*
  - *les dificultats que té la família per donar un suport adequat en els deures escolars, amb uns infants i joves on caldria una educació intensiva per tal de "recuperar el temps perdut" en matèria d'aprenentatge.*
  - *dificultats per comprendre i interioritzar el ritme escolar,*
  - *dificultats per aproximar escola i família,*
- *Dificultats per comprendre els ítems culturals que es troben en el currículum explícit i ocult de l'escola,*

---

⁶³

Extrate del "Projecte Atlas 2006"

- *Manca de valoració de la cultura d'origen que sol provocar rebutjos, poca autoestima... associat a baixos rendiments,*
- *Manca de recursos en els centres per atendre amb qualitat i garantia la diversitat...*
- *Aspectes de socialització i relació amb els propis companys sovint danyades per estereotips i actituds poc tolerants.*
- *Aspectes de relació i grup: Tant els mitjans de comunicació, com els mateixos professionals que treballem amb infants i joves, i amb infants i joves d'origen cultural minoritari sovint alertem del creixent índex de violència, intolerància i racisme... que, potser massa ràpid, atribuïm a les relacions entre cultures. Però també del nostre treball diari surt la necessitat d'una anàlisi més profund a partir de l'anàlisi de conflictes i de les necessitats que els generen en funció, entre d'altres, de les etapes de desenvolupament moral.... Cal treballar i educar en els valors de la pau, i cap a tot tipus de discriminació i abús. Al costat d'això ens adonem de la manca d'estratègies d'aquests grups per resoldre els conflictes.”*

Col·lectiu atès des del Projecte Atlas

Com ja hem enunciat el projecte “Atlas” inclou diferents línies d'actuació que defineixen el treball amb diferents col·lectius del municipi de Sant Boi . El grup inicial previst és de 18 membres amb les següents característiques:

- **Adolescents nouvinguts:** són adolescents d'entre 12 i 16 anys que fa menys d'un any que han arribat a Catalunya i s'han incorporat al sistema educatiu català. Destaquem algunes de les necessitats d'aquest grup d'infants i joves i a partir de les quals definirem la intervenció. Sol ser un grup que incrementa durant l'any ja que són derivats així que s'instal·len al barri.

Segons el projecte Atlas 2006 necessitats d'aquest grup són:

- *“Necessitat de relacionar-se i comprendre el nou medi: aprenentatge de la llengua vehicular (quotidiana) de la societat d'acollida (català i/o castellà).*
- *Necessitat d'un sobreesforç per igualar els nivells d'aprenentatges dels nens/es i joves de la seva edat (curs escolar).*

- *Necessitat de comprendre i interioritzar els ritmes i normes de funcionament del sistema educatiu català, i en general de la comunitat on viuen.*
- *Manca de perspectives segures de futur i possibilitat de projectar-lo; problemes legals i dificultats per establir itineraris d'inserció sociolaboral viables."*

S'ofereix específicament per aquest col·lectiu "**Activitats d'Acollida**", activitats amb les quals es vol respondre a una necessitat inicial concreta i definida temporalment. Aquestes activitats són activitats de descoberta i coneixement del medi immediat, la immersió lingüística (classes de conversa i treball educatiu de compensatòria en coordinació amb el TAE de la zona o l'aula d'acollida de referència) i el suport escolar. A més a més d'aquestes activitats, es treballa per fer activitats socialitzadores amb altres grups de la seva edat. També es treballa en tasques d'orientació a les seves famílies i en la coordinació amb altres entitats del barri.

4.5.2. El projecte d'Aula d'Estudi

El projecte pretén oferir un espai d'estudi obert als infants del barri, que molt sovint no disposen a les seves cases d'un lloc, ni un ambient adient on estudiar i fer els deures. Això sovint duu a un progressiu endarreriment en matèria escolar, que fa que els infants perdin la motivació per l'escola, produint múltiples casos de fracàs escolar.

L'aula d'estudi està dinamitzada per un/a educador/a contractat/da i per diversos educadors/es voluntaris/es, que puguin participar en diferents dies. La persona contractada tindria la funció de ser educadora de referència i coordinar aquest equip i assumir la coordinació amb les escoles i instituts, amb els Serveis Socials de la zona i amb el Centre Obert al que pertany el projecte.

Les diferents línies d'actuació dins d'aquesta aula d'estudi estan recollides en el Programa 2006 i aquí reproduïm les principals:

"1. ESPAI D'ESTUDI I DE CONSULTES. *Aquest espai pretén oferir un ambient on els nois/es que hi participen puguin realitzar les seves tasques escolars (deures, elaborar treballs i preparació d'exàmens). Està oberta totalment als infants i joves del barri que puguin accedir de forma continuada o puntual, sense cap tipus d'obligació o quota. Les sales de la biblioteca estan distribuïdes, gràcies a les capacitats que té l'espai, segons l'edat dels participants.*

2. ESPAI DE L'ORDINADOR, on el material informàtic podrà ser utilitzat per a realitzar activitats requerides per l'escola, com ara passar treballs a net, etc. També es disposa de programes educatius que es podran utilitzar pels usuaris de l'aula d'estudi.

3. ESPAI DE REFORÇ EDUCATIU I ESCOLAR, en el qual els educadors/es recolzen als infants que vulguin realitzar una consulta puntual o bé continuada sobre els continguts i els procediments que no puguin assolir seguint el ritme del seu grup de classe. En aquest espai està programat tot el treball de reforç més individualitzat cap a nois/es amb més dificultats d'aprenentatge. Per a la seva realització es requereix de materials educatius que es poden adaptar a les necessitats de cada infant.

4. ESPAI DE DINAMITZACIÓ DELS APRENTATGES, que pretén potenciar l'aprendre, des d'una vessant més lúdica, amb activitats puntuals, en les que es potenciaran aprenentatges ja assolits, es treballaran hàbits, a partir d'activitats d'animació a la lectura, concursos, passatemps, activitats d'estimulació de la intel·ligència,...

Al llarg del curs es programaran activitats puntuals que desenvolupin una temàtica específica que ajudi als nois/es en el seu procés d'aprenentatge, que els facilitin la incorporació de nous continguts d'una forma atractiva, dinàmica i lúdica."

En alguns casos concrets, paral·lelament a la realització d'aquestes activitats, es realitza un seguiment escolar de l'infant a través de la coordinació amb les escoles, amb els Serveis Socials del barri i de les famílies dels infants atesos.

4.6. ELS RECURSOS PERSONALS DE L'ENTITAT

"L'equip del centre obert Don Bosco està format per: ⁶⁴

*- **Director Titular.** És el responsable per vetllar per les línies pedagògiques de fons i la proposta del centre. És el responsable últim de l'entitat.*

*- **La directora pedagògica.** És la responsable de la coordinació i organització pròpia del projecte. Assumeix les tasques de representació del centre.*

---

⁶⁴ **Extracte Reglament Règim Intern de l'entitat (RRI)**

- **L'administradora.** *S'encarrega de les tasques de gestió que genera el centre, portant la comptabilitat i fent una òptima gestió dels recursos.*

- **Els Educadors/es.** *Responsables de l'atenció directa dels nois i noies, (programa, realitza i avalua) tant en les activitats grupals com en l'atenció individualitzada.*

- **Monitors/es.** *Recolzen la realització de les activitats grupals, participant de la programació, realització i avaluació. (En el cas del centre obert Don Bosco, està format per l'equip de voluntaris de l'entitat)*

- **Talleristes.** *En el cas de la realització de tallers es compta amb personal tècnic que possibilita la realització d'aquests."*

El voluntariat al Centre Obert Don Bosco

En la caracterització de l'entitat és molt important fer una especial referència als voluntaris que hi formen part. En el moment de l'anàlisi diagnòstic, uns 15 voluntaris treballaven de forma, més o menys estable, en l'entitat.

Des del centre, es valora "*el voluntariat com una eina que ens pot ajudar a millorar la qualitat del treball*" (E-DP-Set.2006)⁶⁵. Els voluntaris treballen en el centre obert recolzant les activitats i per tant, redueixen la ràtio educador- educand en determinats moments. Cal tenir en compte que els centres han de disposar, com a mínim, amb els professionals contractats que es descriuen en el document de "Criteris de Qualitat en centres oberts" de la comissió de centres oberts de FEDAIA. I tal i com consta en el document "*mai els voluntaris han de substituir el personal contractat.*"

La participació del voluntariat en el centre obert es fa de forma acurada, garantint la seva formació i el seguiment de la seva tasca. La presència de voluntaris en el centre "*ha ajudat en aquests últims anys a inserir-se en el territori com entitat*" comenta la directora de l'entitat, així "*com a implicar a gent que viu en el barri en la millora de la realitat concreta en la que viuen i de la societat en general.*" (E-DP-Set.2006)

---

⁶⁵ Extracte Entrevista Directora Pedagògica, setembre 2006 (E-DP-Set.2006)

4.6.1. L'organigrama del centre

Situarem la nostra caracterització de l'equip en el moment de l'inici del pla de treball a portar endavant en el marc de l'avaluació participativa que ens ocupa. Mostrem l'organigrama de l'entitat en aquell moment, l'inici del curs 2007/2008.

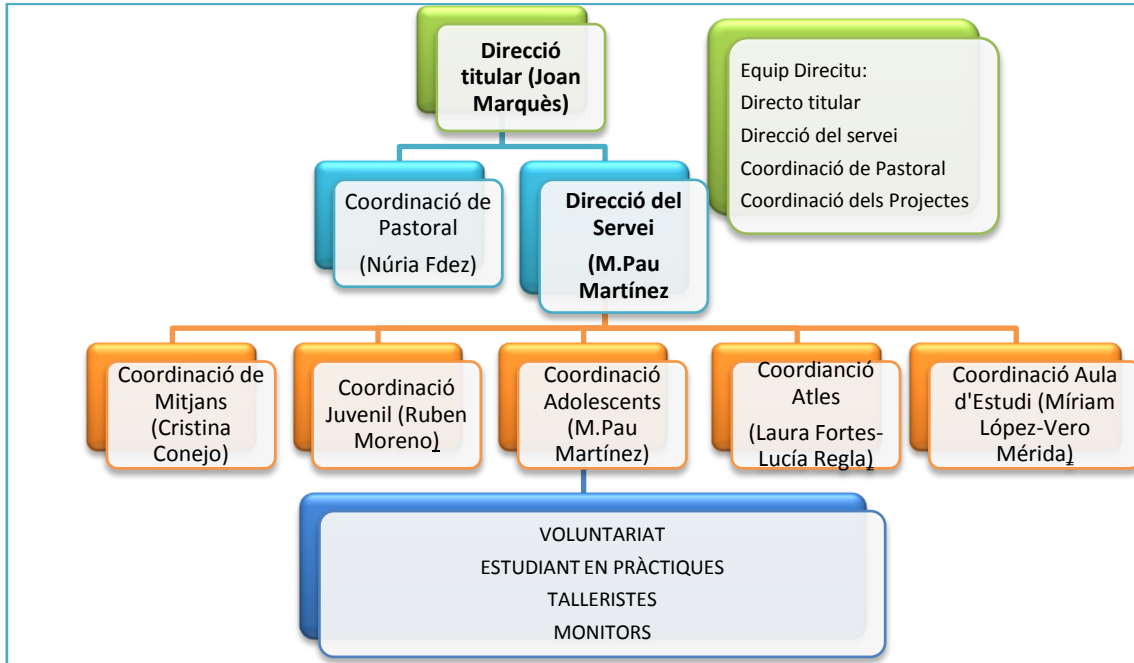

Figura 7.3. Organigrama recursos personals centre obert Don Bosco 2007/2008

5. L'ESTUDI DIAGNÒSTIC DEL CENTRE

Recordem que la recerca s'inicia a partir d'un treball de caràcter exploratori, on el centre que ens ocupa hi participa com a centre pilot en la passació dels qüestionaris i en l'entrevista inicial amb la direcció del centre. La disponibilitat a funcionar com a jutges experts en el camp de treball i el treball posterior de millora del qüestionari, permeten extreure conclusions encaminades a definir les reals necessitats del centre i a fer una primera passa en la relació amb la recerca d'investigació, en tant que es participa en la millora de l'instrument de diagnòstic.

A partir d'aquesta experiència i compartint les conclusions del propi estudi, sorgeix la possibilitat de selecció del centre obert com a camp de treball en la proposta d'una recerca en profunditat, tot introduint canvis en aquest camp.

Aquesta proposta es fa a partir de treballar les conclusions extretes de l'estudi exploratori i determinar les necessitats detectades en aquest pel que fa a l'acollida i atenció socioeducativa que reben els adolescents fills i filles de famílies immigrades en la pròpia entitat. Durant tot un curs, el nostre treball investigador es va centrar en l'anàlisi tant del centre com del seu context. Una bona anàlisi de necessitats permetia enfocar tant l'objecte d'estudi com la metodologia de treball.

L'any 1999 s'incorporava a l'entitat el primer noi marroquí. A l'any 2008 la proporció és de més del 80% de la totalitat dels projectes. Només aquesta dada i la dificultat de trobar referències de treball en el camp dels centres oberts, eren elements principals per poder tenir arguments en la proposta de realitzar canvis en l'acollida que permetés optimitzar l'atenció que s'oferia. Endinsant-nos una mica més en el camp de treball, en trobem d'altres conclusions. En el següent apartat, ens interessaria aterrar en les necessitats detectades, no en tots els centres oberts, sinó en concret en aquest centre obert de Sant Boi de Llobregat, Don Bosco, que encaminen la proposta de recerca. Aquestes van ser compartides tant amb l'equip educatiu com amb el directiu del centre per determinar la proposta de treball conjunt en la investigació.

Aquest primer diagnòstic de l'entitat té tres fonts principals d'informació: la recerca documental en el centre, les entrevistes en profunditat tant amb la directora de

l'entitat, com amb l'equip educatiu i de direcció, i l'estudi exploratori del teixit associatiu de la ciutat recollit anteriorment en la present tesi.

D'aquesta forma s'endreça en funció de les dimensions determinades pels propis estudis exploratoris i en les categories dissenyades en llurs instruments de recerca. Les dimensions analitzades en aquest estudi exploratori i anàlisi de necessitats són:

1. Context sociocultural de l'entitat
2. Destinataris del centre, característiques i anàlisi de necessitats:
  - a. Composició dels grups
  - b. Arribada dels destinataris al centre
  - c. Selecció dels destinataris i Adscripció als projectes del centre
  - d. Els mecanismes de derivació i seguiment del centre a altres recursos de la ciutat
3. Atenció a les famílies dels infants i joves que participen de l'entitat.
4. Programes educatius de l'entitat. Relació amb l'educació Intercultural a l'entitat i el Pla d'acollida
5. Formació de l'equip. Especialment en temes relacionats amb la immigració i el treball en Educació per la Ciutadania i la Interculturalitat.

Aquestes dimensions vénen definides des de l'estudi exploratori realitzat amb els centres oberts de la província, que a la seva vegada havien estat fruit d'una adaptació d'una recerca prèvia en el camp de l'educació formal i de la que va partir la recerca. Es va creure que era un índex vàlid de treball i es va mantenir, enriquint-lo amb la incorporació d'alguns subapartats.

Aquesta exploració i el diagnòstic estan consensuats amb la pròpia entitat al llarg de cinc sessions de treball durant un curs escolar on s'exposaven les conclusions de les entrevistes i de l'anàlisi documental. A partir d'aquests elements, es proposaven alguns elements de millora en la diagnosi o concrecions de temes poc clars a priori. Aquest context de revisió de l'estudi de necessitats es va portar a terme bàsicament

amb l'equip de coordinació de l'entitat, formada per cinc professionals representats dels diferents projectes del centre. Va haver una última aprovació per part de la direcció pedagògica de l'entitat, com a vist i plau del treball diagnòstic realitzat.

5.1. EL CONTEXT SOCIOCULTURAL DEL CENTRE OBERT DON BOSCO DE SANT BOI⁶⁶

En capítols anteriors quedava recollida una descripció detallada del context sociodemogràfic de Sant Boi de Llobregat on s'ubica el centre obert Don Bosco. Recordant algunes de les dades diríem que la població de Sant Boi de Llobregat, en deu anys, ha crescut en 2.711 persones; d'elles, el 88,6% són ciutadans d'origen estranger. Des dels inicis de la dècada de 1990, el pes de la població estrangera en aquesta població ha anat augmentant, així en 1991 representava només el 0,60% del total de població, mentre que en l'any 2000 aquesta proporció havia augmentat fins al 1,73%; i en el 2002 la població estrangera representava el 3,62%. Si atenem a la distribució de la població per nacionalitats, trobem una gran heterogeneïtat ja que la població actual es compon de persones de 68 nacionalitats diferents. Dintre d'elles hi ha un clar predomini de població estrangera d'origen marroquí (un 50,1%), seguida amb força distància de població procedent de diversos països sud-americans. Es dona, a més, la circumstància que la població d'origen marroquí és la que experimenta un major creixement cada any.

Atenent a la distribució per edats, la majoria de la població estrangera resident en Sant Boi té entre 15 i 45 anys (el 67,52% dels habitants), concentrada particularment entre els 20 i els 40 anys (un 52,79%). Per tant, es tracta d'una població especialment jove.

Aquesta és la realitat multicultural a la que respon els diferents projectes que s'ofereixen des del centre obert Don Bosco, atenent als joves d'origen immigrant. L'arribada cada vegada més àmplia dels fills i filles d'aquests immigrants suposa un repte no només des de l'educació formal, sinó també des de l'educació social en medi obert.

---

⁶⁶ Les dades que es descriuen en aquest apartat sorgeixen de l'estudi anual presentat des de l'ajuntament de Sant Boi entorn els seus moviments demogràfics. "Sant Boi en xifres-2006"- Ajuntament Sant Boi de Llobregat.

L'enclavament del centre en un barri força divers; no només pel que respecte a l'origen cultural dels seus veïns, sinó també de les seves condicions socials, econòmiques i formatives, determina el tipus de destinataris pels quals treballa. Ens trobem entre els barris Centre i Marianao de Sant Boi, tot i que, cada vegada més, el centre atén a persones d'altres zones de la ciutat degut a una dolenta distribució dels serveis que s'ofereixen en la població infantil i juvenil que concentren en masses ocasions aquests en uns barris determinats i no en d'altres. La realitat de borses de població amb situació social i econòmica desfavorida amagades sota una primera visió del barri de nous habitatges i l'arribada de població de classe mitjana, dificulta en moltes ocasions la visibilitat d'aquestes dificultats i la realitat de moltes famílies al barri que viuen situacions d'una gran precarietat. Aquestes últimes dirigeix els seus esforços l'entitat.

Els barris amb els que treballa principalment el centre obert estan en continu canvi. La seva construcció va ser fruit de l'arribada d'una bona part de població immigrada de la resta de l'estat els anys 60. La seva proximitat a la ciutat de Barcelona, la va convertir durant, no poc temps, en una ciutat dormitori que nodria de personal treballador a la gran orbe. En les últimes dècades s'ha anat configurant una major autonomia i una configuració de població amb identitat i caràcter propi, força industrial i comercial que també atrau en sí mateixa a nous treballadors.

Els últims anys de la dècada dels noranta són els protagonistes en una nova arribada de persones immigrades a la ciutat, en aquesta ocasió, d'origens més diversos i externs a l'estat espanyol. Inicialment del nord del Magrib per anar-se'n obrint a zones més al sud i l'arribada important de persones del sud d'Amèrica. Les últimes arribades de nous veïns a la població importants han estat també de població xinesa, dedicada en la ciutat en la seva major part a establir nous comerços i serveis. Tot i així, la major part de la població estrangera a la ciutat, com dèiem, continua essent la marroquina.

L'etapa en la que es troba aquesta població immigrada, tal i com confirmaven tant les entitats com la pròpia comissió d'immigració de l'Ajuntament de Sant Boi, és un "*desig d'estabilitzar-se en la pròpia ciutat*"⁶⁷. És a dir, l'objectiu de la immigració actual no és tant estar de pas per la ciutat, sinó la d'establir-se en la ciutat com a espai propi. Aquest és el fet que determina l'arribada de la família d'aquests immigrants poc després de la seva arribada i trobada de feina. En moltes ocasions ja es dona el fet

---

⁶⁷

Extracte de l'acta de reunió comissió municipal d'Immigració. Octubre 2006.

d'immigrar des d'un primer moment amb tota la família. Aquestes decisions determinen l'arribada important d'adolescents, nascuts als països d'origen d'aquestes persones immigrades que es troben a San Boi en edat obligatòria d'escolarització i amb unes necessitats formatives i relacionals pròpies de l'etapa vital en la que es troben.

Aquests processos sociològics, són viscuts, des del centre obert Don Bosco, com a històries vitals i personals d'aquests adolescents. L'entitat funciona posant nom i cognoms a aquestes experiències socials i intentant donar resposta a les necessitats detectades.

La flexibilitat de l'entitat i el fet de ser un recurs de fàcil trobada amb aquesta població ha fet que el centre es plantegés continus reptes per a millorar la proposta de treball. L'acollida d'aquests infants i adolescents i de les famílies ja no es pot fer des d'una espontaneïtat i el fet de resoldre les situacions des de la improvisació. Aquesta realitat reclama un pla dirigit a millorar les condicions, tenint en compte les possibles variables que es troben en aquest procés d'incorporació al nou medi.

5.2. DESTINATARIS DEL CENTRE, CARACTERÍSTIQUES I ANÀLISI DE NECESSITATS

5.2.1. *Composició dels grups de destinataris al Centre Obert Don Bosco*

En l'estudi exploratori de l'entitat s'observa una clara tendència de la institució a la concentració d'infants i adolescents d'origen immigrant a l'entitat. En els seus 10 anys d'existència s'ha vist un gran canvi en el nombre d'infants d'origen estranger. Partint de la inexistència de persones de diferents procedències en els seus inicis, en la última base de dades de l'entitat, la xifra se situa en més d'un 80% dels casos atesos per l'entitat.

Si bé és cert que l'entorn sociodemogràfic a canviat a Sant Boi en aquest temps, partint d'índex d'immigració a l'any 1997⁶⁸ era del 2,3%, actualment es situa en un 9,3% de la població d'origen extracomunitari⁶⁹ de la població en general, i del 7,3% en la població menor de 16 anys (destinataris de l'acció del centre obert)

---

⁶⁸ Sant Boi en xifres (1997)

⁶⁹ Sant Boi en xifres (2006)

Per tant podríem parlar d'una concentració de població immigrada, que no correspon a l'evolució d'incorporació de nous ciutadans a la població. La directora actual de l'entitat ens comenta en l'entrevista en profunditat realitzada per tal de caracteritzar el centre:

“La concentració de persones d'origen estranger no s'ajusta als índex que tenen les escoles properes. L'escola més propera amb els índex d'immigració més elevats és el CEIP Gaudí i no arriben al 50%. Estem doblant pràcticament la seva xifra. Aquest fet ens porta a parlar d'una concentració al centre. Creiem que es deu a que les famílies amb més necessitats actualment en la zona són les que acaben d'arribar. Hem intentat algunes mesures que poguessin compensar aquestes diferenciacions, com prioritzar l'entrada de persones nascudes a Catalunya o poder derivar els nois nouvinguts del llistat d'espera a altres entitats. Creiem que no hem tingut tot l'èxit volgut en aquest sentit.”(E-DP-Set.2006)

Existeixen diferents factors que des del centre obert explicarien, segons la seva directora pedagògica⁷⁰, aquesta realitat:

a. Situacions desfavorides importants per part de les famílies immigrades, que concentren situacions de risc, objecte de treball i protecció per part del centre obert en una proporció més elevada que la població general.

b. Els canals informals d'entrada al centre, es generen des de la població nouvinguda a la població. Ens deia a l'entrevista en profunditat: *“els cosins, els veïns, els companys d'escola...el boca-orella funciona perfectament. Sembla que el que fas a una família en qüestions de segons és conegut per tota la resta. I això té molt de bo, però també té els seus perills”*(E-DP-Set.2006)

c. Alternatives per la població autòctona al recurs del centre obert, optant per altres tipus de serveis per als seus fills per educar-los en el seu temps de lleure (entitats esportives, culturals, etc.) amb quotes més elevades que les proposa el centre obert.

d. Imatge externa i etiquetatge del propi centre, com entitat dedicada a població estrangera, element que provoca la no participació en ocasions de població autòctona. Aquestes explicacions que aporta el centre obert, es reafirmen a partir d'indicadors que apunten en una mateixa direcció. Ens comenta la M.Pau Martínez a l'entrevista *“durant molt de temps hem estat el centre “ el casal de los moros” per molta gent del barri”*. Ens ho explicava com qualificatiu negatiu per a molta gent. Aquest concepte sembla que s'està relativitzant en l'últim temps.

---

⁷⁰ Fon principal: entrevista en profunditat a la directora pedagògica del centre obert (E-DP-Set.2006)

e. Participació més elevada de famílies autòctones quan no hi ha altres activitats que ofereixin activitats en el mateix espai i temps (per exemple casals d'estiu o colònies). Revisant les bases de dades de l'entitat, veiem clarament un canvi clar de tendència en aquestes activitats en l'obertura dels llistats a les famílies autòctones.

f. Menor presència de nois i noies d'origen immigrant en els altres centres oberts de la població, sense aquesta identificació amb el treball amb infants i adolescents nous a la població. Comparant les xifres aportades per l'esplai Eixida (centre obert del barri de Camps Blancs) on l'índex d'immigració aportat per la seva responsable, Adela Martín, era d'un 30% i el centre obert que gestiona la Fundació Marianao d'un 35 %, la realitat és força diferent pel que fa a la participació de persones d'origen estranger. En el cas del centre Eixida, un bon nombre de nois, la majoria són d'origen gitano, proporció que es manté també a nivell de barri. En el cas de la Fundació Marianao, tot i trobar-se en el mateix barri, l'àrea d'influència segurament és diferent i per tant atén a un nombre diferent de famílies immigrades.

g. Baixa presència de menors immigrants en les entitats de la zona dedicades a altres finalitats educatives (expressió, esportives, culturals, etc.), i pel contrari, alta participació per part de les famílies nascudes en el país. Seria el cas de les entitats entrevistades en el capítol d'anàlisi de necessitats i afirmat per centre com l'esplai Arrels, la U.E. Santboiana o el F.C Boisant., on la proporció de cap d'elles no arribava al 10% de nois i noies nous a la zona.

5.2.2. Dades més significatives del curs 2006/2007

A continuació presentem les dades més representatives que ajuden a entendre la composició dels destinataris de l'entitat. Aquestes dades estan extretes de la memòria del centre 2006. Hem seleccionat aquelles que poden ser interessants pel treball de recerca. D'aquesta forma hem cregut convenient conèixer tant l'origen de les derivacions, per poder aprofundir en les fonts d'entrada de nois al centre. Per una altra banda, l'origen cultural és una dada determinant en la feina, així com la composició dels grups en funció del gènere.

Aquestes dades estan distribuïdes en dos segments temporals, degut a que és un recull per la memòria anual del centre que se sol realitzar a final d'any, però l'entrada dels adolescents es fa habitualment per cursos escolars. D'aquesta forma l'any 2006 està a cavall entre dos cursos escolars que aquí es representen.

Per últim, es valora com a significatiu el fet de diferenciar per seccions. Ens adonarem de les diferències entre ells en funció de l'oferta educativa que s'ofereix, descrita amb anterioritat en caracteritzar el centre obert.

- **Recull de dades generals de l'entitat en funció de l'origen de la derivació i de la procedència.**

	Gener- Agost 2006	Set.-Des. 2006
Nombre total d'usuaris	73	87
Nombre total estiu	132	-
Nombre de derivacions de serveis socials	34 (46,57%)	40 (45.97%)
Nombre d'altres derivacions	14 (19,18%)	24 (27.59%)
Nombre detecció pròpia	25 (34,25%)	23 (26.44%)

Taula 7.1. Estadística general dels destinataris de l'entitat 2006/2007 en funció de l'entrada a l'entitat. Font: Memòria 2006. C.O. Don Bosco

Origen dels infants:	Gener- Agost 2006	Set.-Des. 2006
Nascuts a Catalunya	24 (32,87%)	19 (21.84%)
Nascuts a Àfrica	34 (46,57%)	41 (47.13%)
Nascuts a Amèrica	8 (10,95%)	19 (10.34%)
Nascuts a Àsia	4 (5,47)	3 (3.45%)
Resta d'Europa	3 (4.10%)	5 (5.75%)
Nombre d'infants fills/es de famílies immigrades de fora de l'estat	62 (84.93%)	71 (81.60%)

Taula 7.2. Estadística general dels destinataris de l'entitat 2006/2007 en funció de l'origen dels destinataris. Font: Memòria 2006. C.O. Don Bosco

En les taules anteriors podem observar com hi ha un predomini important de nois i noies derivades des de serveis socials, per sobre d'altres tipus de derivacions. Ens condueix a pensar en un determinat perfil de famílies ateses des de serveis socials i per tant amb unes determinades característiques socials i econòmiques determinades pel fet de necessitar aquests serveis. Creuant totes dues taules i dades, observarem com gran part d'aquestes famílies tenen origen estranger, en especial africà, fins a configurar un 81,60% de famílies immigrades de fora de l'Estat.

- **Recull de dades generals de la Secció Infantil del Centre Obert**

SECCIÓ INFANTIL (8-14anys)		
<ul style="list-style-type: none"> • secció mitjans(8-12 a.) i • adolescents (12-14 a.) 	Gener- Agost 2006	Set.-Des. 2006
Nombre total d'usuaris	12 mitjans + 12 adol.	12 mitjans+13 adol.
Nombre de derivacions de serveis socials	19 (79,17%)	18 (72 %)
Nombre d'altres derivacions	-	1 (4%)
Nombre detecció pròpia	5 (20,83)	6 (24%)
Origen dels infants:		
Nascuts a Catalunya	10 (41,67%)	5 (20%)
Nascuts a Àfrica	10 (41,67%)	12 (48%)
Nascuts a Amèrica	4 (16,66%)	8 (32%)
Nascuts a Àsia	0	-
Resta d'Europa	0	-
Nombre d'infants fills/es de famílies immigrades de fora de l'estat	22(91,66%)	22 (88%)

Taula 7.3. Estadística general dels destinataris de la secció infantil (2006/2007) en funció de la secció de treball . Font: Memòria 2006.co Don Bosco

La taula presentada aterra les dades generals de l'apartat anterior en la secció concreta dels nois menors de 14 anys de l'entitat, i veiem com sobrepassa la mitjana dels nois i noies nouvinguts respecte la totalitat de l'entitat. Amb un alt predomini de casos derivats des de serveis socials municipals, concloem amb el perfil d'un grup amb forces necessitats socials i educatives per part de les famílies de referència d'aquests nois i noies.

- **Recull de dades generals de la Secció Juvenil del Centre Obert**

SECCIÓ JUVENIL (14-18 anys)	Gener- Agost 2006	Set.-Des. 2006
Nombre total d'usuaris	14 (35% nois/ 65% noies)	12 (50%nois/50%noies)
Nombre de derivacions de serveis socials	9 (64,29%)	6 (50%)
Nombre d'altres derivacions	1 (7,14%)	4 (33.33%)
Nombre detecció pròpia	4 (28,57%)	2 (16.66%)
Origen dels infants:		
Nascuts a Catalunya	6 (41,67%)	4 (33.33%)
Nascuts a Àfrica	7 (50%)	6 (50%)
Nascuts a Amèrica	1 (7,14%)	2 (16.66%)
Nascuts a Àsia	-	-
Resta d'Europa	-	-
Nombre d'infants fills/es de famílies immigrades de fora de l'estat	11 (78.57%)	9 (75%)

Taula 7.4. Estadística general dels destinataris de la secció juvenil (2006/2007) en funció de la secció de treball. Font: Memòria 2006.co Don Bosco

Respecte la taula que ens oferia la secció infantil, la secció juvenil de l'entitat es manté per sota de la mitja de les dades generals. Tot i així, veiem que tres quartes parts dels nois que hi participen són fills i filles de famílies immigrades. En aquesta secció, també disminueix el nombre de derivacions de serveis socials fins a la meitat, augmentant en gran proporció els casos detectats pels propi centre. Probablement, aquest fet es doni a partir de la feina d'educació en carrer de l'entitat, atraient nous casos, i fins i tot, en ocasions, fent la derivació del centre cap a serveis socials, en tenir coneixement de situacions socials de patiment per part de l'adolescent o per part de la família.

- **Recull de dades generals de la l'Aula d'Estudi del Centre Obert**

Aula d'Estudi	Gener- Agost 2006	Set.-Des. 2006
▪ 12-16 anys		
Nombre total d'usuaris	26 : (57,70%nois/ (42,30% noies)	30 (70%nois/ 30%noies)
Nombre de derivacions de serveis socials	6 (23,08%)	13 (43.33%)
Nombre d'altres derivacions	5 (19,23%)	4 (13.33%)
Nombre detecció pròpia	15 (57,69%)	13 (43.33%)
Origen dels infants:		
Nascuts a Catalunya	13 (50%)	10 (33.33%)
Nascuts a Àfrica	11 (42,30%)	15 (50%)
Nascuts a Amèrica	1 (3,85%)	4 (3.33%)
Nascuts a Àsia	1 (3,85%)	-
Resta d'Europa	-	1 (3.33%)
Nombre d'infants fills/es de famílies immigrades de fora de l'estat	15 (57.69%)	22 (73.33%)

*Taula 7.5. Estadística general dels destinataris de l'aula d'estudi (2006/2007
En funció de la secció de treball. Font: Memòria 2006. co Don Bosco*

Es tracta de la secció amb un menor nombre de nois i noies nouvinguts. Es tracta de l'espai de l'entitat més "normalitzador" pel que fa a la proposta educativa que s'ofereix i pel perfil d'adolescents que atén. En la descripció recordàvem que havien de ser nois i noies amb una certa autonomia de treball i interès per l'assoliment de l'èxit als estudis. Tot i així, el nivell de persones immigrades ateses és força elevat, tot i que sigui inferior a la resta de seccions, i multiplica per molt, l'índex d'immigració analitzat de les entitats del barri.

- **Recull de dades generals del projecte ATLES del Centre Obert**

	Gener- Agost 2006	Set.-Des. 2006
Nombre total d'usuaris	9	20
Nombre de derivacions de serveis socials	0	3 (15%)
Nombre d'altres derivacions (aules acollida)	8 (88,89%)	17 (85%)
Nombre detecció pròpia	1 (11,11)	1(5%)
Origen dels infants:		
Nascuts a Catalunya	0	0
Nascuts a Àfrica	4 (44,45%)	8 (40%)
Nascuts a Amèrica	2 (22,22%)	5 (25%)
Nascuts a Àsia	2 (22,22%)	3 (15%)
Resta d'Europa	1 (11,11%)	4 (20%)
Nombre d'infants fills/es de famílies immigrades de fora de l'estat	9 (100%)	20(100%)

*Taula 7.6. Estadística general dels destinataris del Projecte Atlas (2006/2007)
En funció de la secció de treball. Font: Memòria 2006.co Don Bosco*

Del projecte Atlas, configurat en la seva totalitat per adolescents nouvinguts, ens interessa analitzar els orígens atesos, a diferència de les dades generals de l'entitat. Ens adonem que existeix una major diversitat d'orígens entre els participants, disminuint en gran part la presència africana, i en concret, magrebina, de la resta de projectes. Aquesta diversitat d'orígens configura un grup més multicultural que el que presenten la resta de seccions, i per tant d'enriquiment de l'entitat en aquest sentit.

Ràtios en el centre obert Don Bosco

Respecte a la composició de les seccions del centre i les ràtios que hi trobem entre educador i nombre de destinataris, el Centre Obert Don Bosco segueix el model proposat des del Document de Criteris de Qualitat de la comissió de centres oberts de FEDAIA. Aquest recull la següent consideració: *“Entenent per **ràtio per casos amb procés tutorial**, el nombre d'infants o adolescents amb els que es fa un procés de tutoria, per part d'un/a educador/a del centre. En el cas de que un/a educador/a estigui contractat a jornada complerta, la ràtio per aquest tipus de feina ha de ser 1/10. (A la*

*part a la que es parla de funcions dels educadors, es concreta quines són les feines pròpies d'aquest treball de tutoria). Quan parlem de **ràtio per activitats grupals**, ens referim al nombre màxim de nois/es que pot atendre un professional del Centre Obert en l'espai d'atenció directa grupal del Centre. La ràtio que creiem adequada serà de 1/10. En aquest cas el professional que durà a terme l'activitat, tant pot ser l'educador/a, com un/a monitor de temps lliure o un/a tallerista. Fora desitjable que el percentatge de nois/es en seguiment respecte al global es mantingüés al voltant del 50% sempre que sigui possible i en funció de les característiques del territori on s'ubiqui el centre obert."*

D'aquesta forma el Centre Obert Don Bosco de Sant Boi compta amb tres seccions, distribuïdes en funció de les edats dels destinataris, amb un educador o educadora contractat/da de referència per cadascuna d'elles.

5.2.3. L'arribada dels infants i adolescents al centre obert

El primer punt de treball d'anàlisi del camp d'estudi és precisament el primer moment de trobada amb l'adolescent i la seva família. Com arriben? Com s'informen? Quins criteris es segueixen per seleccionar un adolescent i no un altre? El component cultural modifica d'alguna forma aquesta difusió? Tenen prioritat les persones immigrades a l'accés a l'entitat? Totes aquestes preguntes poden ser un element principal de plantejament diagnòstic en la proposta de recerca que portem endavant.

A partir de l'estudi exploratori del centre obert Don Bosco, observem que no existeix cap document o protocol que reculli el procés de difusió, acollida i adscripció al centre (és a dir, assignació d'un projecte concret dels que ofereix l'entitat per a la situació sociofamiliar del destinatari) dels infants i adolescents destinataris de l'acció educativa.

A partir de l'entrevista en profunditat amb la directora del centre se'ns descriu la difusió i acollida dels destinataris i les seves famílies. Les vies d'entrada al centre són quatre:

- **Derivació des d'altres institucions:** serveis socials principalment, i també altres entitats (Càritas parroquial, esplai cap de setmana, entitats socials de la zona on participen les famílies dels nois i les noies)
- **Derivació per part de les escoles i instituts de la zona:** a partir de la detecció de situació de risc educativa, social o econòmica.
- **Detecció de carrer de la pròpia institució:** a partir d'activitats obertes que realitza la pròpia entitat on infants i adolescents participen de forma puntual i als que se li fa la proposta directament de participació al centre.
- **Sol·licitud directa de la pròpia família a partir del boca-orella amb altres destinataris de l'entitat.**

La difusió i campanyes que es realitzen per a la participació dels infants i adolescents al centre és gairebé testimonial: existeix una plana web realitzada pel propi equip educatiu amb baixa difusió i en alguna ocasió s'ha editat algun tríptic en projectes que durant un temps puntual necessitaven d'un impuls de participació, com és el cas de l'Aula d'Estudi de l'entitat i el Projecte Atlas. Aquests tríptics informatius estan editats únicament en català i utilitzaven les mateixes vies de difusió que de derivació de casos (repartiment de díptics a les educadores socials de barri, a les escoles i instituts de la zona i als propis destinataris del centre)

L'entitat es dóna a conèixer, també, a través dels **mitjans de comunicació** de la població de forma més puntual, com és la ràdio municipal i alguns articles en la premsa local, principalment adscrits a activitats de caràcter més extraordinari que realitza el centre.

5.2.4. Selecció dels destinataris i adscripció als projectes del centre

A diferència de l'educació formal, l'educació social en medi obert no té l'obligatorietat d'oferir els seus serveis a la totalitat de la població infantil i adolescent. Aquest fet allunya ambdues institucions, en tant que el dret i deure de les famílies a escolaritzar els seus fills i filles, no queda representada en la figura del centre obert. Mena (1999:142-143) en el seu estudi sobre els educadors d'atenció primària, defineix el medi obert com *«els espais que permeten una concurrència voluntària, una lliure circulació, una regularitat no obligada, en els que l'assistència no implica necessàriament compromís i es possibilita un flux diversificat. Es tracta de lloc viscuts*

generalment amb naturalitat per la població que els utilitza. No existeix un cos de regles i normes totalment formalitzat».

Per tant, en principi, els centres oberts, decideixen els destinataris de la institució, accedeixen de forma lliure i voluntària a la participació de l'oferta educativa de l'entitat. En tant que el centre és el responsable d'aquesta entrada, és necessària la regulació d'aquesta a través de diferents criteris que ordenin aquest accés. Recordem que en el document "*Criteris de Qualitat en els centres oberts*", la Plataforma de Centres Oberts de Catalunya afirmava "*la necessitat de poder crear espais i ambients normalitzadors per als destinataris del recurs. D'aquesta forma seria necessari que els grups de centre obert comptés amb un 50% de destinataris en situació sociofamiliar "normalitzada" i constituir-se com a referent de socialització positiva per la resta de nois i noies amb situacions més desfavorides*"

A l'estudi exploratori, comprovàvem la inexistència d'un protocol al centre obert que reguli aquest aspecte. La directora del centre obert, ens anunciava que bàsicament els criteris en aquest sentit residien, per una banda, en una qüestió d'edat (per tant les places que quedaven lliures en els diferents grups, s'omplien amb nens i nenes d'aquelles edats), d'antiguitat de la demanda (en principi, tenen prioritats aquelles famílies que hagin fet la sol·licitud abans en el temps) i per últim, la urgència de les intervencions. Aquest fet es dona quan l'equip de serveis socials pot derivar algun cas en situació social greu que hagi de prioritzar-se davant d'altres infants o adolescents en espera.

En el cas del Centre Obert Don Bosco, la ràtio nois i noies de "seguiment", és a dir, nois i noies amb una situació social, familiar, econòmica i/o escolar desfavorida supera de lluny el 50% enunciat des dels "*Criteris de Qualitat als centres oberts*" defensat per FEDAIA. En el centre es concentren situacions molt greus de diferent naturalesa que faciliten l'etiquetatge del centre com a entitat dedicada no a la infància, sinó a la infància amb problemes, amb el que pot suposar respecte l'autoconcepte dels infants i joves que hi participen.

D'aquesta forma ens trobem indicadors alts de presència d'infants i adolescents d'origen immigrant (més d'un 80% en el curs 2006/2007) amb situacions sociofamiliars afegides de risc social elevat: situacions de maltractament, problemes de seguiment de salut greus, absentisme escolar, manca d'hàbits saludables, analfabetisme..., que dificulten l'experiència de grup amb referències positives o "normalitzadores" de l'acció educativa de centre. L'etiquetatge del centre com institució

dedicada a la immigració, provoca una visió externa de servei "ètnic" que fuig de les finalitats educatives de la pròpia institució.

Tal i com marquen les conclusions de Castillo (2006) Pel que fa a la metodologia de la intervenció desenvolupada amb els usuaris, en els serveis avaluats se segueixen dos tipus de tòniques:

1. Les que prioritzen un seguiment molt personalitzat i individual, amb una atenció a un nombre petit de casos, incidint molt poc en aspectes de socialització i treball amb grup ampli

2. Les que tot i mantenir la línia de seguiment i objectius a través d'un projecte educatiu individual, mantenen els espais grupals per treballar la socialització amb l'atenció a un bon nombre d'usuaris.

La primera línia es correspon amb una visió psicologista i terapèutica de la intervenció, mentre que la segona té més a veure amb els criteris de l'educació social i l'animació sociocultural. L'acció intensiva sobre el menor amb la reducció de la inversió horària i la dedicació al grup, per a uns, i la capacitat d'acollir un nombre més gran d'usuaris treballant socialització i normalització, per als altres, són a grans trets les diferències. No són opcions oposades entre si, ni contradictòries, sinó complementàries. Cap de les dues exclou la metodologia de l'altra ni la posa en qüestió, sinó que per manca de recursos o per criteris d'eficàcia en els seus objectius accentua la pròpia. Aquesta sensibilitat pel plantejament del treball educatiu té molt a veure amb la formació específica i el tarannà de l'equip responsable de la intervenció. Per la primera opció metodològica, el model de referència és l'educació especialitzada, amb un tractament terapèutic de la problemàtica del menor, la relació i el lligam estret amb la família, que participa en el procés educatiu donant a la intervenció una dimensió global i total sobre el menor.

Per la segona línia metodològica, el referent del treball educatiu és el lleure i les dinàmiques d'animació sociocultural, treballant i tenint cura de l'ambient, la socialització i l'entorn quotidià on es mou el menor. Sense renunciar al seguiment individualitzat, incorpora altres usuaris normalitzats al servei i dinamitza activitats de tipus més general en períodes de vacances.

Els dos plantejaments metodològics poden comportar un cert conflicte amb les respectives instàncies directives quan es prenen com a opció ferma i unitària per part de l'equip. Especialment en la primera opció existeix un problema de manca de capacitat d'acceptació de nous usuaris, ja que és una intervenció intensiva, unida a la dificultat de generar espais normalitzadors per part del mateix servei, i a la necessitat de cercar-ne altres d'exterior que puguin fer aquesta funció. Lògicament, això té unes conseqüències polítiques i pressupostàries, i algunes titularitats no veuen amb bon ulls aquestes opcions tan personalitzades i exclusives. Per la seva banda, els tècnics implicats les defensen en nom d'una intervenció de més qualitat i eficàcia, que evita perdre temps en contenció de grup.

En el cas del Centre Obert Don Bosco, la línia de treball se situaria entre ambdues, per una banda fa opció per la segona línia: treball des del grup, amb dinàmica de treball des de la quotidianitat i amb metodologies vingudes des de l'animació sociocultural; però per una altra banda els grups que atén estan compostats per destinataris pròxims a la primera opció: infants que reclamen un seguiment personalitzat molt intens degut a situacions familiars i socials molt intenses, com podria ser en aquest cas el procés migratori d'ells mateixos o de les seves famílies amb factors associats a aquest procés que reclamen un procés socioeducatiu important: situacions de violència domèstica, de insalubritat de l'habitatge, de dificultats greus en el procés d'escolarització, problemes d'atenció sanitària importants.

La visió del treball de l'equip és la de concentració de problemàtiques molt greus en el si del centre que dificulten el treball des de la segona línia d'actuació que defensa en Castillo (2006), però que no és viable si no es garanteix una ordenació de l'entrada de casos amb necessitats extremes a l'entitat.

5.2.5. Els mecanismes de derivació i seguiment del centre a altres recursos de la ciutat

A l'estudi de necessitats, des del centre es valorava que l'entrada en ocasions d'infants amb problemàtica molt greu a la pròpia entitat, partia de la mancança de recursos i serveis necessaris per a donar cobertura a les necessitats de la població. El centre obert passava del seu objectiu principal, la prevenció en situacions de risc socials i familiars, a ser entitat de contenció per a casos on la situació ja era plenament activa.

En aquest sentit les finalitats de l'entitat es desdibuixen i els recursos previstos per una actuació de caràcter preventiu, esdevenen insuficients per a problemàtiques de gravetat important, subjectes d'atenció per part de recursos especialitzats i no d'atenció primerenca. D'aquesta forma, la realitat d'abusos, maltractaments a menors, consum de tòxics, etc. Són situacions a les que el centre està donant atenció des del recursos disponibles.

En tant que són situacions d'extrema necessitat, aquestes es prioritzen respecte situacions que encara són catalogades de risc i que en el temps d'espera d'entrada, s'han cronificat o agreujat.

A l'anàlisi de necessitats del centre obert, s'observava l'increment de nous nois i noies al llistat d'espera del centre obert. En els últims cursos les xifres apuntaven a un nombre similar de destinataris del centre obert com d'aquells en espera de trobar plaça a l'entitat (uns 40 possibles nous destinataris)

D'aquest llistat, un 95% està format per nois i noies nouvinguts a la població de Sant Boi fruit d'un procés migratori familiar. La principal demanda per part de les famílies es trobar un recurs on poder tenir recolzament en les seves tasques escolars, que a ells els hi són alienes, un espai educatiu mentre la família és a la feina i espais de relació amb nois i noies de la seva edat de forma preservada a l'espai del carrer.

D'aquesta forma, la concentració d'infants i adolescents amb aquestes demandes són una crida a donar resposta des de l'entitat buscant alternatives ajustades a les demandes que es realitzen des de les famílies.

En el cas de les famílies nouvingudes a la població, el propi centre afirma que situacions que inicialment poden ser únicament situacions de risc, es converteixen en veritable situacions de contenció, en tant que no són ateses en aquests períodes més crítics d'acollida i benvinguda.

Situacions d'aïllament de grups en funció dels seu origen cultural, grups de marroquins o de sud-americans, que funcionen aïlladament de companys de la mateixa edat, famílies amb dificultats d'accés a la informació i als serveis per manca de coneixement de l'idioma i del medi, podrien ser treballables amb anterioritat i amb caràcter molt més preventiu.

Segons l'estudi exploratori de l'entitat, la revisió documental realitzada i l'entrevista en profunditat amb els educadors i educadores de l'entitat i la directora pedagògica, no existeix un protocol d'actuació respecte la derivació d'aquests infants i les seves famílies que des del centre no es poden atendre. No existeixen els mecanismes, ni una maduresa en la xarxa social de la zona, que permeti un traspàs de casos que garantís no deixar passar casos importants d'actuació o d'intervenció. En situacions on encara és possible la prevenció, s'arriba a la contenció o a situacions greus ja desenvolupades.

En tant que el centre obert és una entitat d'iniciativa social i que no pertany directament a l'Administració Pública, l'accés per a moltes famílies de la zona és molt més propera. A l'estudi de necessitats es pot observar com davant de la flexibilitat per a l'actuació de l'entitat, moltes famílies no ateses des d'altres estaments de les seves necessitats, troben en el centre obert el seu punt de referència per a la recerca d'allò que li és necessari. La pròpia directora del centre comenta que és a través de l'atenció als fills i filles que és possible treballar situacions de la vida familiar i dels adults. Possibles derivacions a altres serveis (sanitaris, jurídics, laborals...) poden portar-se endavant des de l'atenció en el centre obert als menors d'aquell nucli familiar. La finalitat educativa que marca el document "Criteris de Qualitat als Centres Oberts" de FEDAIA explicita el treball preventiu i directe amb la família del destinatari primordial del centre obert, com és l'infant o l'adolescent. Per tant, diríem que el Centre Obert Don Bosco troba en aquest àmbit una possible esfera de millora de la seva proposta educativa, portada ara aquesta derivació des de les urgències del moment i buscant complicitats informals amb altres serveis de la zona.

5.3. L'ATENCIÓ A LES FAMÍLIES EN EL CENTRE OBERT DON BOSCO

Per poder realitzar una anàlisi profunda de la realitat de les famílies ateses des de l'entitat del centre obert, i anar més enllà dels factors de risc que caracteritzen a molts dels nuclis amb els quals es treballa, es va fer necessari fer primer una descripció sobre el sentit i funció actual de la família. Cal analitzar el marc de la família multiproblemàtica o vulnerable, per poder parlar en concret de les famílies immigrades ateses des del centre, així com la proposta educativa que es realitza des de l'entitat.

Tot i així és un tema que el centre conceptualitza com important i com poc treballat encara des de l'entitat en profunditat i respecte els recursos que precisaria. Entén que aquesta anàlisi de necessitats pot ajudar, si més no, a retornar la imatge de la importància de la família en el seu context d'actuació.

5.3.1. El context familiar: font de prevenció i de risc. El per què de la intervenció des dels centres oberts

“Des del punt de vista històric, la família ha desenvolupat una funció fonamental en el procés de socialització dels seus membres, tenint una gran influència a llarg termini en el desenvolupament del nen i del jove en diverses dimensions de la seva personalitat, les seves actituds, els seus valors i la seva vida futura”. Aquestes paraules d'Orte (1999) serveixen per iniciar aquest apartat, que tracta la importància de la família com un factor imprescindible en el creixement i desenvolupament de la infància. Aquesta autora defineix el concepte de família des de les funcions que realitza, imprescindibles per evitar, reforçar o fer de coixí davant l'impacte d'altres factors, que influeixen sobre el desenvolupament i configuració de bona part de les conductes socials considerades com inadaptades. La família esdevé, llavors, subjecte directe d'intervenció amb capacitat de minimitzar l'impacte d'altres influències previsibles presents o futures.

Des de l'estructuralisme Minuchin (1977:86-87) es creu que *«l'estructura familiar és el conjunt invisible de demandes funcionals que organitzen els modes en que interactuen els membres d'una família. Una família és un sistema que opera a través de pautes transaccionals....i aquestes es regulen per dos sistemes de coacció, el primer genèric que implica les regles universals que governen l'organització familiar...El segon sistema de coacció és idiosincràtic, i implica les expectatives mútues dels diversos membres de la família»*

La família apareix com una complexitat organitzada composta de subsistemes en mútua interacció, de tal manera que la claredat dels límits en el seu si constitueix un paràmetre molt útil per avaluar el seu funcionament i dissenyar la intervenció. Disposa d'un dinamisme molt intens fruit dels canvis externs i interns, que l'obliga a adaptar-se quan les circumstàncies canvien per transformar-se. Aquestes circumstàncies són les anomenades pels estructuralistes “*stress*”, i poden afectar a un membre, a diversos o a tota la família. La fortalesa del sistema familiar depèn de la seva capacitat per mobilitzar pautes transaccionals alternatives i anar superant aquestes situacions disfuncionals.

Si una part d'ella té dificultats, la resta se'n ressenteix i la totalitat del sistema es veu afectat. Aquest disfuncionament afecten, llavors, a d'altres membres de la mateixa. En aquest sentit Caplan (1985:61), parla directament que *«si un membre d'una família o d'un altre grup primari, enfronta un problema que tanca una amenaça a*

la satisfacció de les necessitats, el grup com a totalitat queda inevitablement implicat, d'una forma o altra, en un grau que depèn de la mesura en que el problema tingui que veure amb els deures del l'individu amb el grup».

També insisteix en els aspectes de les crisis familiars, especialment significatius per a la intervenció social. D'aquesta manera, la interacció de les forces endògenes i exògenes del grup familiar, són les que influeixen d'una forma determinant en el desenllaç de la crisi, fent que el membre afectat que demana ajuda provoqui una resposta positiva per part dels que l'envolten. Durant un desequilibri és quan el subjecte és més susceptible a les influències de la resta de membres de la família que en els moments d'estabilitat. Aquest autor veu en les crisis familiars moments privilegiats per a la intervenció social.

La família viu immersa dins la societat, un sistema més ampli que constitueix l'espai vital o ambient on es desenvolupen les seves relacions. Pel bon desenvolupament educatiu dels fills i l'equilibri familiar, és necessari que entre els dos hi hagin límits clars, tot i mantenir una relació equilibrada de necessitats i intercanvis.

El sistema familiar és una estructura de relacions que vénen presidides especialment pel rol de la maternitat (comprensió, afecte i acollida), de la paternitat (identificació o model), i de la fraternitat (flexibilitat i tolerància). Aquestes relacions s'exterioritzen a partir d'unes comunicacions, uns processos d'ordenament i una normativa interna que permet el consens i són expressió d'un determinat quadre de valors. Així Martínez i Warfield (1990:337) creuen que *«les investigacions han desvetllat que la família influeix en totes les dimensions del quefer escolar: la capacitat intel·lectual, la capacitat verbal imprescindible per l'accés als sabers, els hàbits de treball, la motivació per l'estudi, el nivell d'aspiracions en el pla acadèmic i professional, i l'autoconcepte. Totes són variables que reben l'influx directe de la família».*

Les forces destructores de la família, des d'una perspectiva estructuralista, són: a) la demarcació disfuncional dels límits (subsistemes que formen la família); b) la confusió en la jerarquia familiar (competència parental i definició clara dels rols); c) les patologies dels triangles (oposició dels pares entre si fent servir l'afectivitat del fill); d) l'estancament en un punt nodal del cicle de vida familiar. Aquestes situacions són les demandes intervenció professional i configuren les anomenades **famílies disfuncionals**.

La família reuneix tot un seguit de funcions cap a l'individu: vinculació a partir de la parella que formen els pares; creixement i cura amb l'aportació de béns i serveis; socialització i aprenentatge de normes, idees, creences i actituds; control social de les actuacions dels membres en la mesura que reverteixen cap a tota la família; ubicació social amb un estil de vida determinat; estabilitat econòmica i preparació pel treball; perllongació de la pròpia família a d'altres noves que constituïran els membres engendrats. En aquest sentit Romero (2001) afirma que *«la família no només tracta de mantenir la supervivència física dels seus fills, sinó que inclou les seves col·laboracions en l'acció de socialització i en la intenció educativa dels seus membres i descendents»*. La família esdevé una necessitat de l'ésser humà, on s'hi referència totalment en tots els seus membres.

La Comunicació al Consell, al Parlament Europeu, al Comitè Econòmic i social i al Comitè de les Regions, de la Comissió Europea en el seu Projecte de informe conjunt sobre integració social (Brussel·les, del 10 d'Octubre del 2001), en el seu apartat entorn de riscos socials assenyala el de créixer en una **família vulnerable**: *«els nens de mares i pares separats, sols, pobres, amb família nombrosa o desocupats, o de famílies que pateixen violència domèstica, es consideren molt exposats al risc de pobresa i exclusió social. Així es desprèn de les dades del PHCE que les famílies de dos adults i tres nens o més, i les monoparentals d' almenys un nen pateixen tasses de pobresa relativa més altes que la resta de famílies, el 35 % el 1996, i el 40 % el 1997. A la majoria dels Estats membres els nens corren més gran risc de pobresa relativa que els adults. La seva taxa mitjana a la UE era del 25 % en front del 13 % dels adults»*.

La família, en els darrers anys, ha patit una sèrie de transformacions que han canviat els seus rols tradicionals per convertir-la en un àmbit heterogeni, reduït i canviant. Ens referim a nuclerització dels membres, la caiguda de la natalitat, la crisi del model de parella heterosexual estable; l'augment de famílies monoparentals fruit de les separacions; i els ritmes de vida laborals de llarga durada que provoquen separació quotidiana entre pares i fills. L'accés de la dona al món del treball, unit a la seva emancipació de les funcions domèstiques, o la creixent realitat multicultural, són alguns dels canvis que qüestionen el model de família tradicional. Les relacions entre els seus membres cada cop més es donen a partir de la negociació i no pas de l'autoritat, el respecte mutu i la tolerància.

Morente (1997) creu que el concepte de família com a sistema de relacions fonamentades en la consanguinitat i la mediació socialitzadores, avui no es pot constituir com un valor universal, tot i haver-ho estat en d'altres moment històric. En la mesura que les societats han desenvolupat un equipament de protecció social més extern i especialitzat, la família ha perdut el monopoli d'algunes funcions essencials com l'educativa, la de previsió socioeconòmica, o la del relleu generacional.

Per aquest autor, cal parlar de família no com un aspecte necessari, sinó com una unitat de convivència, en què un grup de persones participen dels beneficis d'una vida en comú, per satisfer necessitats, sentiments i valors al voltant d'una cultura de proximitat Així per Morente (1997), *«la possibilitat que el socialitzat aconsegueixi les preteses condicions d'autonomia social en la cultura actual, no cal cercar-la en l'existència o no d'una família convencionalment formada, sinó en la qualitat de les interaccions que convergeixin cap a la seva consecució»*.

5.3.2. Les famílies en situacions de risc social: destinatàries de l'acció del medi obert

Les II Jornades de Psicologia de la Intervenció Social (1989), assenyalen **les famílies amb dificultats** pel que fa referència als menors dels que tenen cura, aquelles que reuneixen un seguit de característiques que afecten la situació dels progenitors i a l'entorn on viuen. Entre els trets més importants amb els quals el centre Obert Don Bosco identifica a bona part de les famílies que atén podríem destacar:

- Molts fills, la major part menors.
- Pare absent o itinerant.
- Convivència amb d'altres persones alienes al nucli familiar.
- Espai vital reduït o problemes de habitatge.
- Baix nivell d'ingressos econòmics.
- Funció paterna inexistent o dèbil.
- Funcions de protecció, afectivitat i socialització mal ateses.
- Insuficient control d'impulsos, normativitat i educació.
- Deficient escolarització i absentisme escolar.
- Problemàtica psicològica en els progenitors: depressions o neurosis.
- Dependència de les institucions d'ajut social.

Segons el criteri valoratiu entorn les famílies que participen del centre, aquest tipus de família esdevé inestable i indefinible en les seves accions i reaccions, perquè té contactes personals erronis, irregulars, sense normes interioritzades, amb poca capacitat de resposta, desproporció afectiva i tenen baixa autoestima.

La directora del centre ens comenta que *“la mare acostuma a ser el centre de les comunicacions, amb unes regles i un codis propis, no sempre compartits des del centre obert.”* Es tendeix a cercar estimulació extrema i dramàtica. Els membres més llunyans de la família comencen a influir desproporcionadament en moltes decisions, especialment en els casos de les famílies immigrades, i a fer sentir el seu domini, donada la debilitat dels progenitors.

La vulnerabilitat dels nens i les famílies es jutja d'acord amb el que podem anomenar “esdeveniment de vida”. La llista de tots els esdeveniments, benèfics o nocius, que afecten una família i els seus membres al llarg de la seva existència és llarga, són moments diversos, que tenen un pes diferent en relació entre ells i també segons qui els viu. Des de la pràctica que es porta endavant des del centre obert *“s'evidencia que es poden produir canvis en les famílies ateses, encara que aquest no siguin demanats o desitjats per a ells.”*

El Centre Obert Don Bosco treballa sobre el concepte de la **família multiproblemàtica**, la qual es correspon al percentatge més gran d'intervencions que es fan des de l'entitat. Són nuclis on predomina la carència, entesa com la no satisfacció de les necessitats psicològiques, educatives, socioculturals i materials. Acostuma a ser vulnerable pel seu desavantatge social, on hi ha un nombre molt gran d'esdeveniments estressants units a un nombre de recursos personals i socials petit i sense recolzament extern per fer-los front.

Segons recollim de l'entrevista amb alguns membres de l'equip de coordinació de l'entitat: *“Es mostren desconfiades cap als altres i cap a les institucions que han de vetllar pel seu benestar. L'entorn els demostra contínuament la imatge de fracàs, i la seva vida està dirigida per la provisionalitat i la immediatesa. La prioritat és la supervivència diària, material i personal, sense massa recursos ni possibilitats per dissenyar el seu futur.”⁷¹*

---

⁷¹

Extracte de l'acta de la reunió de l'equip- diagnòstic entitat (novembre 2006)

Sovint la duresa de vida no els permet la connexió amb la seva pròpia realitat, i no reconeixen les seves problemàtiques. No estan gens motivats ni confien en què se'ls pugui ajudar, difícilment arriben per pròpia voluntat a un servei. La manca d'atenció suficient als fills n'és una causa important.

5.3.3. La família immigrada en el context de centre obert

La descripció de les famílies en situacions de risc social o de vulnerabilitat que donen explicació de la finalitat del treball des del medi social cap a aquesta necessitat social, cal complementar-la amb aquells factors de risc afegits a la descripció realitzada per part d'aquelles famílies novingudes. A més a més de les representacions entre centre obert i les famílies immigrades de forma bidireccional que poden condicionar el procés d'acollida d'aquestes famílies.

Tal i com l'estudi de Soler (2004) mostra, els primers contactes formals amb la societat d'acollida es realitzen en l'escola o en els instituts. En el nostre estudi, en aquesta anàlisi de necessitats fem el mateix paral·lelisme amb el context del centre obert. L'èxit o el fracàs de aquestes primeres relacions estan molt condicionades per les respostes que trobin en els primers moments. *“Sentir-se segur i sentir-se valorat comporta una bona incorporació al centre” (E-DP-Set.2006)*, ens comenta la directora pedagògica en la seva anàlisi sobre l'acollida de les famílies immigrades.

En el Centre Obert Don Bosco es parla d'actituds col·lectives favorables del conjunt de la comunitat educativa, que poden traduir-se en mirades afectuoses, gestos d'apropament, acompanyaments puntuals, anticipar-se als fets, intervencions d'ajuda, etc..., que són l'inici d'una bona acollida.

L'acollida, doncs, és responsabilitat de tothom en el centre. A partir d'aquí es poden realitzar plantejaments més o menys elaborats e incorporats al pla d'acollida o al pla d'atenció a la diversitat. *“El disseny del pla d'acollida està condemnat a no tenir èxit si no va acompanyat d'unes actituds favorables i de respecte pels altres”⁷²*

Segons l'equip educatiu del centre “voler dotar el treball amb els nois i noies d'origen immigrant de tanta especificitat pot provocar l'efecte contrari”. La major part de les famílies immigrades ateses pel centre es troba en una situació de desavantatge en relació amb les famílies autòctones. Per a molts, l'adaptació a la societat d'acollida

---

⁷²

Extracte de l'entrevista amb la directora pedagògica de l'entitat (E-DP-Set.2006)

no es una tasca fàcil. La realització de treballs poc qualificats, les barreres lingüístiques, la manca d'informació sobre l'organització i el funcionament de la societat d'acollida, la poca participació en les institucions i associacions i la percepció, no sempre positiva, que es té dels immigrants, fa que visquin aïllats i que tinguin poques oportunitats de compartir espais d'intercanvi.

El centre obert compleix una important funció social i és un dels llocs privilegiats per establir els primers contactes entre els diversos membres de la comunitat educativa; un altre lloc de trobada és el barri. Els pares i les mares, independentment del seu origen i de la seva cultura, comparteixen tots un mateix objectiu: el màxim desenvolupament i progrés dels seus fills i filles.

Un dels aspectes més importants i prioritaris és el vincle afectiu que les persones acabades d'arribar estableixen amb la societat d'acollida a través del propi centre obert. *"Només cal creuar la mirada o tenir una petita conversa amb ells per comprovar que demanen ajuda"* (E-DP-Set.2006), ens comenta la directora de l'entitat. De la qualitat d'aquesta ajuda dependrà que la seva mirada es transformi en seguretat, en desconfiança o, tal vegada, en odi. Les famílies dels nois i noies immigrants són molt diferents entre si i no seria correcte tractar-les com a una única categoria. Algunes característiques detectades des del Centre Obert Don Bosco en les famílies i que dificulten la relació amb l'entorn, estan relacionades amb el desconeixement de la llengua, el desconeixement dels recursos de la zona, les limitacions formatives, les diferències culturals i religioses. Els plans d'acollida dels centres han de contemplar també un espai destinat a les famílies. La bona acollida a les famílies tindrà repercussions positives en els seus fills i filles, i aquests podran percebre el centre obert com un lloc segur i gratificant. Tan important és aconseguir una evolució personal favorable, com una inserció social adaptada i una autoestima positiva.

La necessitat de participar en la vida del centre obert no sorgeix d'immediat i cal donar temps per a familiaritzar-se amb ella; aquest procés comporta conèixer l'entitat, el seu funcionament, els canals de comunicació i de gestió, la relació amb l'equip d'educadors, el contacte informal amb els pares i les mares, etc.

A l'estudi diagnòstic amb l'entitat es pren aquesta cita de Minuchin (1977) *que* descriu com hauria de ser aquesta relació d'acollida de les famílies per explicitar l'objectiu que agradaria aconseguir amb el treball al centre:

“L’adaptació i la integració social ha de fer-se en contacte amb els ciutadans des del respecte per les diferències culturals. L’acceptació de les diferències només és possible si es dóna l’oportunitat d’interactuar i de millorar les relacions entre els diversos col·lectius. Solament d’aquesta manera es perd la por al que és desconegut i s’evita caure en tòpics, freqüentment negatius, que no responen a la realitat. La comunitat en general ha de ser capaç de desenvolupar estratègies per aprendre a conviure i adaptar progressivament actituds obertes i d’enriquiment personal en relació amb els altres. És necessari superar els prejudicis envers les persones considerades diferents i actuar de forma crítica des del respecte i la valoració positiva de les diferents manifestacions i comportaments socials.”

5.3.4. La Intervenció amb les famílies des del Centre Obert Don Bosco

Havent definit la importància del treball amb les famílies des del centre obert, definint les característiques principals d’aquestes, i en concret de les famílies immigrades, aterrarem ara en la intervenció que en concret porta endavant el Centre Obert Don Bosco. Les fonts d’aquest estudi exploratori han estat les entrevistes en profunditat amb l’equip educatiu, direcció i en aquest cas, la revisió documental del Projecte Educatiu de Centre (PEC) on hem pogut diferenciar les característiques de la intervenció del centre en aquest sentit.

Des del seu origen, en el centre obert el treball amb les famílies ha estat una constant segons ens comenta la pròpia directora: *“des de la plataforma educativa s’entén imprescindible la implicació de les famílies en el procés educatiu dels seus fills no només en l’entorn del centre obert, sinó des d’una perspectiva global.”* (E-DP-Set.2006)

El Centre Obert Don Bosco en la seva intervenció global i integral amb l’infant o l’adolescent treballa conjuntament amb l’escola, el medi social i serveis socials, si s’escau, dels destinataris de l’acció. La família, doncs, es configura com la gran aliada en el procés educatiu amb el menor en aquest context tan ampli. En paraules de la pròpia directora pedagògica: *“Considerem a les famílies dels infants que participen en el centre obert, les primeres protagonistes del procés educatiu. Tenen elements propis des d’on fan opcions en aquest procés educatiu. El centre obert es configura com un facilitador de la introducció d’elements positius i enriquidors en la relació entre els adults i els infants en el conjunt de famílies amb les que treballem.”* (E-DP-Set.2006)

Parlant de la relacions amb les famílies, la responsable pedagògica ens comenta: *“Aquest enriquiment en les relacions disposa de molts graus d'intervenció en funció dels processos de les famílies. Entenem que és necessari respectar en primer terme el moment pel qual la família està travessant i per tant, ajustar la nostra intervenció a les possibilitats de la pròpia família, però amb un itinerari prou ampli que arribi a la gran diversitat de situacions i famílies que es donen en el nostre context.”* (E-DP-Set.2006)

En el Projecte Educatiu de Centre es descriuen les diferents línies de treball a desenvolupar en funció d'aquests elements contextuals, que no només emanen de la diversitat de situacions familiars, sinó també de les possibilitats que l'entitat educativa té, la història de relació de cadascuna d'aquestes famílies amb el centre, així com els recursos dels que es disposa.

Els objectius marcats des de l'entitat en aquest treball són els següents, a concretar en cada programació anual en activitats concretes (PEC Centre Obert Don Bosco):

1. *Crear un clima continuat de relació educativa entre el centre obert i les famílies que hi han confiat l'educació dels seus fills.*
2. *Establir i mantenir un canal regular d'informació entre el centre obert i les famílies que hi estan vinculades, de manera que aquesta informació esdevingui, per als pares i mares dels infants i adolescents, un estímul que motivi el desig d'un diàleg formatiu amb els educadors del centre obert.*
3. *Establir un àmbit formatiu en el qual els protagonistes siguin, conjuntament, els pares i mares que ho desitgin i alguns educadors del centre obert on participen els seus fills.*
4. *Ajudar les famílies a compartir els criteris educatius del centre obert i a donar suport a la tasca que realitza amb llurs fills, de manera que aquesta tasca esdevingui, cada dia més, una actuació conjunta entre la família i el centre obert.*
5. *Ajudar als educadors a conèixer i comprendre les preocupacions de les famílies en relació amb l'educació dels seus fills, que són els destinataris del centre obert.*
6. *Afavorir que els pares i mares considerin que el centre obert dels seus fills és, també, un entorn educatiu per a ells i, per tant, que reconeguin que és també l'àmbit en el qual poden augmentar la seva formació com a pares i mares.*

7. Facilitar el protagonisme actiu de les famílies en iniciatives i propostes dirigides als seus fills (activitats, espais comuns de relació, experiències, sortides..)

OBJECTIUS DEL PLA DE FORMACIÓ DE FAMÍLIES

Tal i com recull el PEC de l'entitat, els objectius que es treballen des del centre en la seva intervenció amb les famílies són:

1. Crear un clima continuat de relació educativa entre el centre obert i les famílies que hi han confiat l'educació dels seus fills.

2. Establir i mantenir un canal regular d'informació entre el centre obert i les famílies que hi estan vinculades, de manera que aquesta informació esdevingui, per als pares i mares dels infants i adolescents, un estímul que motivi el desig d'un diàleg formatiu amb els educadors del centre obert.

3. Establir un àmbit formatiu en el qual els protagonistes siguin, conjuntament, els pares i mares que ho desitgin i alguns educadors del centre obert on participen els seus fills.

4. Ajudar les famílies a compartir els criteris educatius del centre obert i a donar suport a la tasca que realitza amb llurs fills, de manera que aquesta tasca esdevingui, cada dia més, una actuació conjunta entre la família i el centre obert.

5. Ajudar als educadors a conèixer i comprendre les preocupacions de les famílies en relació amb l'educació dels seus fills, que són els destinataris del centre obert.

6. Afavorir que els pares i mares considerin que el centre obert dels seus fills és, també, un entorn educatiu per a ells i, per tant, que reconeixin que és també l'àmbit en el qual poden augmentar la seva formació com a pares i mares.

7. Facilitar el protagonisme actiu de les famílies en iniciatives i propostes dirigides als seus fills (activitats, espais comuns de relació, experiències, sortides..)

L'activitat més important que es porta endavant des de l'entitat de forma dirigida principalment a les famílies dels adolescents participants de l'entitat és un espai estable mensual entorn un tema conjunt de treball en els següents nuclis de treball:

a. Formació externa. Facilitada des del Departament de Participació Ciutadana de la Generalitat.

b. Espai de diàleg compartit. La tertúlia -cafè entorn a un tema demandat des de les pròpies famílies.

- c. **Preparació activa d'activitats pels propis infants i adolescents** (Jocs, activitats, festes, celebracions...)
- d. **Activitats compartides amb els propis fills des de la iniciativa de l'equip educatiu del centre obert** (Sortides, activitats al centre...)
- e. **Implicació en la vida del propi centre** (celebracions extraordinàries com el desè aniversari de l'entitat, etc...)

Segons ens comenta la M.Pau Martínez, directora de l'entitat, *"la participació en aquestes propostes per a les famílies encara és molt incipient, parlariem d'un 10% de la totalitat de les famílies"* (E-DP-Set.2006). Moltes d'elles són famílies immigrades, en tots els casos han estat les mares dels nois en els aspectes de reunió i formació i alguna presència puntual de pares en les trobades de caràcter més lúdic, però gairebé es tracta d'exemples aïllats. Les famílies que hi participen presenten un gran nombre de situacions vitals força greus que demanden ajuda de molts recursos socials de forma global. És per aquest motiu que el centre es configura com a porta d'entrada de la detecció d'aquestes necessitats i en moltes ocasions, deriva els casos als agents socials responsable d'acompanyar aquests processos.

5.4. ELS PROGRAMES EDUCATIUS

Els programes educatius en el marc dels Centres Oberts, constitueixen la base de la programació de l'acció educativa en el medi obert. A partir d'aquests s'estructuren i els objectius educatius plantejats pels destinataris des de els diferents accions educatives que es treballen en el dia a dia de l'entitat. Per poder fer una anàlisi de la realitat d'aquests programes i en concret, de la presència o no del component transversal de l'Educació per la Ciutadania i la Interculturalitat, cal fer prèviament una descripció de la seva organització i planificació.

Les línies educatives dels programes en el centre obert Don Bosco, s'identifiquen amb el document fet per la comissió de centres oberts de FEDAIA **"Criteris de Qualitat en els centres oberts"**, que caracteritzen la intervenció des de:

- *"L'educació activa: entenent l'infant com a subjecte del seu procés, respectant les fases de la seva pròpia evolució.*
- *L'educació integral: entenent per educació integral aquell procés que afavoreix i posa a disposició de l'educand els elements necessaris per assolir un grau*

òptim de maduresa com a persona i membre actiu de la societat, treballant tots els àmbits del menor: físic, psíquic, afectiu, social i cultural.

- L'educació Intercultural: *educació que afavoreix la convivència i relació entre les diverses cultures*
- La Coeducació: *l'educació en condicions d'igualtat d'oportunitats i drets entre nens i nenes, amb l'objectiu que creixin en el respecte i valoració mútua*
- L'educació en valors: *l'educació dels infants en els valors de la democràcia, la tolerància i el respecte i la valoració de la diversitat i les diferències d'opinions, opcions i orientacions personals.* “

Aquestes línies pedagògiques es concreten en una **metodologia educativa** que es caracteritza, segons el mateix document, per:

- El seguiment individual: *S'ha de realitzar el seguiment de cada infant i adolescent, plantejant uns objectius concrets a treballar adequats a les necessitats individuals.*
- El treball en grup: *El grup es considera com a un espai privilegiat de socialització i per aprendre a conviure amb els altres.*
- Vida quotidiana: *La vida quotidiana facilita la participació activa i l'assumpció de responsabilitats proporcionades a les capacitats de cadascú.*
- Les activitats: *Ens han de permetre treballar els hàbits, les habilitats i els valors.*
- La relació educativa: *Considerem fonamental la qualitat de la relació educativa. És bàsic que l'educador estableixi una relació positiva i de confiança amb l'infant o jove com a model de referència coherent.*
- La família: *La implicació activa i positiva de la família en el procés educatiu de l'infant/jove és fonamental com a primer agent socialitzador. La seva influència és determinant.*
- El treball en xarxa: *La coordinació amb tots els agents socials i educatius que intervenen en un territori és necessària per garantir l'atenció integral dels infants i joves, així com per a la millora de les mancances que es detecten en el mateix territori.*
- La mediació: *Els centres oberts, han d'aprofitar els diferents rols que tenen reconeguts tant per part del noi/a, com des de l'entorn, per tal de fer d'enllaç entre ells, i si cal ajudar a buscar consensos entre les diferents parts.*
- El treball en equip: *que vol dir, unificació de criteris, planificació conjunta, coordinació, comunicació interna, etc. és un mitjà fonamental per poder realitzar una tasca educativa als Centres Oberts.*

- *L'avaluació de la feina feta: Els centres oberts han d'establir un sistema d'avaluació que contempli l'anàlisi de la tasca educativa individual i grupal, així com el projecte en general: objectius del projecte, organització, metodologia, recursos, etc.*

La tasca educativa es desenvolupa mitjançant **programes socioeducatius** que tenen en compte totes les dimensions del menor, atenent les seves necessitats. En el centre Obert Don bosco es parla dels següents programes: educació per la salut, suport al procés d'escolarització, competència social, dinàmiques de participació, educació en el lleure i esportiva, atenció a les famílies i formació pre-laboral. A continuació reproduïm la descripció inclosa en el Projecte Educatiu de Centre sobre aquests programes educatius:

a) Educació per a la salut: L'educació en els hàbits d'higiene i salut normalitzats, així com l'ajut a la família a cobrir les necessitats bàsiques de salut i higiene quan sigui necessari.

b) Suport al procés d'escolarització: Potenciar l'escolarització i l'adequada formació acadèmica, tot fent un seguiment de l'infant o jove i incidint en aquells aspectes, al nostre abast, que ho possibilitin. Aquest programa es concreta en activitats com les següents:

Reforç escolar.

Coordinació amb l'escola.

Mediació dins dels centres escolars.

Activitats específiques per nous: grups de conversa, alfabetització, etc.

c) Competència social: Consisteix en el desenvolupament d'habilitats socials de comunicació i de relació amb tercers i el foment del descobriment i assumpció de valors socials, així com d'habilitats i competències cognitives per dur-lo a terme.

d) Dinàmiques de participació: El treball de superació de les situacions de risc per a que sigui efectiva, demanda de la participació de les persones implicades en el seu procés de canvi. Al mateix l'educació per la participació ajuda a formar persones en la seva dimensió social i en el foment de la ciutadania. Partint d'aquestes prèviament la participació esdevé un dels elements fonamentals del treball educatiu en aquests serveis. Aquesta participació es pot concretar tant indirectament (incorporant aquesta filosofia en la presa de decisions de qualsevol activitat) com directament a través

d'activitats com poden ser: les assemblees, les bústies de suggeriments, l'espai d'opinió de la revista del centre, etc.

e) Educació en el lleure i l'esport: L'afavoriment de l'educació integral dels infants mitjançant tècniques pròpies de l'educació en el lleure i l'educació esportiva, es a dir: la realització de tallers (manualitats, cuina, informàtica, teatre, etc.), la ludoteca, els jocs cooperatius, activitats esportives.

f) Atenció a les famílies: El compromís, de manera activa, de la família en el propi procés de millora i en l'educació i satisfacció de mancances dels fills.

g) Formació pre-laboral: La facilitació i el recolzament de la formació pre laboral, en l'aspecte teòric i pràctic i la inserció laboral dels joves majors de 16 anys que no desitgin continuar els estudis.

5.5. L'EDUCACIÓ EN VALORS EN EL CENTRE OBERT DON BOSCO

Quan es planteja la diagnosi en el Centre Obert Don Bosco de Sant Boi entorn el treball que es porta endavant en qüestions relacionades amb l'educació intercultural i de ciutadania, hem de parlar del procés en el qual està treballant des de fa uns cursos amb la resta de plataformes d'educació social dels Salesians de la Província de Barcelona amb l'objectiu de poder ordenar, planificar i fer una proposta vàlida en el marc de l'educació social.

L'any 2004, la Inspecció Salesiana de Barcelona publica la seva proposta "Educar en la Justícia i la solidaritat" per a les diferents presències educatives amb les que compta. Partint d'un plantejament de fons de portar l'educació en valors a les seves comunitats educatives, realitza una proposta general a concretar en cada àmbit tant de treball (escola, parròquia, centres de lleure, plataformes d'educació social...) com d'àmbit geogràfic (àmbit local). Amb l'objectiu que la Justícia i la Solidaritat esdevinguin un fil conductor transversal de les altres experiències que ja es porten a terme, aquest "*pla pretén repensar la pràctica educativa en la línia de l'acció transformadora de persones que creixen i ajuden a créixer en consciència, convençudes que aquesta no es transforma amb cursos i discursos, sinó per l'acció dels homes i dones sobre el món (...) tenint present la necessitat d'educar integralment les persones, ens proposem de vetllar específicament per la seva*

dimensió social. Volem plantejar-nos quins valors i quines propostes poden guiar la formació dels nois i les noies perquè esdevinguin persones madures en les seves relacions amb els altres i ciutadans responsables. La nostra proposta consisteix en un pla d'educació centrat en els valors de la Justícia i la solidaritat”⁷³

El procés seguit fins al moment per les Plataformes d'Educació Social que pertanyen a la Inspectoria dels Salesians de Barcelona, ha estat força diferent en funció de les entitats que en formen part. El cas que ens ocupa, el Centre Obert Don Bosco de Sant Boi, ha estat participant de forma activa en la seva consecució. El seu equip educatiu ha realitzat la formació en el plantejament d'aquesta nova estratègia de treball i com objectiu per als pròxims cursos, té el fet de fer el desplegament en la pròpia entitat. S'han prioritzat aquells valors que es volen treballar amb els infants i adolescents de l'entitat, entre els quals es compta amb: Salut, Pau, Justícia, Sostenibilitat, Solidaritat, Igualtat de Gènere i Interculturalitat.

En el moment actual, la pròpia entitat està endreçant la forma de poder treballar aquests valors des de la seva pròpia realitat, i per tant encara no ha fet el desplegament del treball de forma transversal de cap d'aquests valors.

Els eixos de la intervenció d'aquest Pla per la Justícia i la Solidaritat, segons la proposta salesiana són els següents:

- a. La **persona** com a element fonamental per a la Construcció de la justícia i la solidaritat.
- b. Establiment de **relacions justes i solidàries** amb els que conviuen amb nosaltres.
- c. Per una **societat Justa i solidària** en un món just i solidari.
- d. **Compartint la Natura** de forma justa i solidària amb les generacions futures.

---

⁷³Ràfols, O. (coord.). (2004) . *Educar en la Justícia i la Solidaritat*. Barcelona: Edebé, 10-11.

Els objectius als que respon el Pla adoptat des del centre obert són els següents:

a. Objectius generals

1. Sensibilitzar totes les persones i col·lectius implicats en l'acció educativa sobre els valors de la justícia i la solidaritat.
2. Revisar i assegurar la presència d'aquests valors en tots els projectes educatius de forma global i sistemàtica.
3. Oferir un marc educatiu, eines i recursos que facilitin i dinamitzin la formació en valors socials.
4. Dur a terme accions concretes, compromisos, experiències de solidaritat i treball per la justícia.

b. Objectius específics

1. Elaborar un mapa de valors amb grans eixos que permeti tenir una visió global dels valors i dels aspectes que s'han de treballar.
2. Distribuir per edats els aspectes més significatius de cada valor, plantejar itineraris que recorrin les diverses etapes evolutives.
3. Plantejar la seqüència lògica que cal seguir per a treballar cada valor.
4. Recollir materials i experiències en el treball de valors.
5. Facilitar l'avaluació del treball que es duu a terme als voltants de cada valor.
6. Oferir recursos concrets sobre valors per edats i àmbits educatius.

El programa es basa en la proposta d'itineraris educatius que entrellacen tres variables a tenir en compte:

1a variable: L'edat

El centre obert atén a infants majors de 6 anys i fins els 18; és evident per tant que la forma de treballar el valor de la interculturalitat i de ciutadania activa en cadascuna d'aquestes etapes ha d'ésser diferenciada i progressiva al llarg del temps que el destinatari participarà de l'entitat. El programa es centra en dos grans fases que corresponen a les seccions infantil (de 6 a 12) i juvenil (de 12 a 16) en les que ja el centre obert es distribueix.

2a variable: Components del Pla

S'integren tres components per al desenvolupament del Programa : **l'element cognitiu, l'afectiu i el comportamental**

1. **Elements cognitius:** Aplega els coneixements, conceptes i temes que es poden treballar al voltant el del valor de la interculturalitat i la nova Ciutadania. A partir dels coneixements podem arribar a modificar l'acció, i també podem enriquir els nostres sentiments. Però el coneixement no és neutre, i es fixa en els processos de coneixement: anàlisi crítica i reflexió sobre les informacions adquirides .

2. **Elements afectius:** Concentra el treball en els sentiments, interessos i elements del món afectiu que poden actuar com a motivació pel treball en valors. Busca com objectiu potenciar aspectes com la valoració, l'apreci, l'interès, l'acceptació, el rebuig, l'aprovació...

3. **Elements conductuals:** Reuneix les habilitats i accions que són capaços de practicar els nois i les noies. Aquestes capacitats completen i concreten els continguts conceptuals, són possibles mitjans per a posar en marxa les motivacions, per a adquirir i completar els coneixements i per a posar en pràctica les habilitats. Aquesta acció personal està pensada des dels reptes i necessitats col·lectives, per tant una intervenció dins d'un projecte, i per tant, actuant participant.

3a variable: Planificació Temporal

Es planteja el Programa en el treball al llarg d'un curs (setembre -juny) de forma transversal en tots els programes educatius que es porten endavant des del centre obert i tenint present les activitats de caràcter més extraordinari o puntual que es porten a terme des del centre obert. Aquest procés d'elaborar i planificar la forma d'anar introduint aquest marc general de com treballar l'educació en valors en el context del Centre Obert Don Bosco, és tota una proposta oberta en el moment de diagnosi de la nostra recerca, i de línia de treball de l'equip educatiu. Per a tal fi, s'ha establert un calendari de desplegament en l'entitat durant els pròxims cursos per poder anar aterrart la proposta feta fins a aquest moment de dalt a baix, de forma institucional des dels Salesians de la Província de Barcelona.

5.6. LA FORMACIÓ DE L'EQUIP EDUCATIU DEL CENTRE OBERT DON BOSCO

La proposta formativa que el centre Obert Don Bosco té prevista per als seus educadors i les seves educadores queda recollida en el seu Projecte Educatiu de centre. A continuació mostrem les seves línies generals, així com la programació i la valoració que es realitza des del propi equip.

La proposta que es realitza té el marc que estableix el marc inspectorial entorn la formació. La definició dels seus objectius estan recollits en els següents punts:⁷⁴

- **FORMACIÓ EN LA IDENTITAT VOCACIONAL:** *La formació es dirigeix a renovar la comprensió de la pròpia identitat vocacional i del papers de les persones compromeses en el centre dins de la seva opció de vida. Així com a aprofundir les raons de fons que ajuden a mantenir a cada educador/a del centre obert en el servei als infants i joves en situació de risc i exclusió.*
- **FORMACIÓ EN L'ESTIL EDUCATIU SALESIÀ:** *L'equip educatiu ha de conèixer i viure els trets que identifiquen l'estil salesià de presència educativa entre els nois més desfavorits. A més cal situar el treball concret de la pròpia plataforma educativa en el conjunt de la presència salesiana, local i inspectorial.*
- **PROTAGONISTES I AGENTS DE CANVI:** *La formació es dirigeix a capacitar als educadors/es del centre obert per tal que impliquin els infants, joves i les famílies, en la dinàmica de la pròpia comunitat educativopastoral, tot establint relacions entre les persones i els grups que creen clima de família en la pròpia plataforma educativa.*
- **COMPETÈNCIA I PREPARACIÓ PROFESSIONAL:** *L'Equip educatiu a través de la formació ha d'assolir la capacitat de preparar, realitzar i avaluar la pròpia tasca educativa. Ha d'impulsar la participació dels educadors i les educadores en la formació específica pròpia del camp de l'educació social així com facilitar elements d'autoajuda i supervisió a nivell personal i d'equip.*

---

⁷⁴

Proposta formativa recollida al PEC del Centre Obert Don Bosco

- **SENSIBILITAT ENFRONT DELS REPTES:** *La formació ha de fomentar en els equips l'hàbit de reflexió sistemàtica sobre la realitat juvenil i social, per a captar les demandes i els reptes que ens plantegen. D'altra banda la formació ha de potenciar el compartir amb altres entitats que treballen en el camp de l'educació social, les anàlisis i les respostes educatives per als infants i joves en situació de risc.*

- **CAPACITAT D'ANIMACIÓ:** *La formació en la plataforma d'educació social es dirigirà a:*
  - *Capacitar per a l'acompanyament de l'infant, adolescent i jove al llarg del seu procés educatiu i d'inserció social*
  - *Habilitar en la conducció de grups, en la mediació i en la resolució de conflictes*
  - *Aprendre a treballar coordinadament amb els diversos recursos i instàncies que intervenen en el treball educatiu de cada jove*
  - *Facilitar mecanismes de descoberta, acompanyament i potenciació dels recursos propis del teixit social*
  - *Aprofundir en el concepte de treball en xarxa i fomentar la seva aplicació en el nostre centre.*

Serà important en aquesta diagnosi de l'entitat conèixer els moments formatius amb els que compta l'equip educatiu per tal de poder veure quin seran els espais reservats per poder establir moments formatius en el tema que ens ocupa. Segons la planificació del Programa Anual de Centre 2007, trobem recollida la següent programació al respecte. Des del propi programa es diferencia entre formació explícita i formació implícita. Creiem important una concepció de la formació més enllà de la participació en cursos, jornades o seminaris i que aquesta es dóna en la quotidianitat del centre de forma implícita a la feina que es porta endavant. Ens comenta la directora pedagògica de l'entitat: *"Tot el que fa un educador al centre de per si és formatiu: la preparació de les activitats, la revisió, l'experiència en el treball amb els nois. És aquesta formació pràctica en la que és més important el procés de l'educador"*

Formació explícita per l'equip educatiu:

1. *Participació a les jornades internes de formació al centre (Trimestral)*
2. *Participació en el possible assessorament/supervisió externa de l'equip.*
3. *Participació a les jornades formatives promogudes des del Pla de formació local amb la resta d'àmbits de l'obra. (2 jornades anuals)*
4. *Promoció de la seva participació de l'escola d'estiu formació inspectorial per les PES (jornades a inicis de setembre).*
5. *Promoció de la seva participació a les trobades inspectoriales de formació*
6. *Promoció de la seva participació a les jornades de formació de marginació a nivell estatal i europeu.*
7. *Promoció de la seva participació als recessos de la Família Salesiana Marginació.*
8. *Promoció dels cursos de "Formació Virtual" dels temes formatius Comuns proposats des de la Comissió Inspectorial de Formació.*
9. *Curs de "Monitors de lleure" o "curs de Directors d'activitats de lleure". El centre privilegiarà la participació en el curs que s'ofereix des de la Federació de Centres Juvenils Don Bosco (FCJDB); per tal de potenciar el treball des d'un estil i idearis salesians; i obrirà altres possibilitats en cas d'imcompatibilitats amb el/la destinatari/a de la formació.*
10. *Promoció de la participació de les jornades Formatives FORUM FEDAIA.*
11. *Promoció de la participació en la Trobada Anual de Centres Oberts de Catalunya-Comissió centres oberts FEDAIA.*
12. *Promoció de la participació en la Formació organitzada des de la Federación de Plataformas Educativas Salesianas (FEPES).*
13. *Participació en les trobades Generals en l'ambient salesià en els seus diferents nivells (Campobosco inspectorial, Campobosco estatal, Confronto europeu, Forum mundial).*
14. *Possibilitat de participació en cursos més específics i/o d'especialització a petició dels propis educadors i/o del centre, i en funció de les necessitats detectades. La valoració es realitzarà en el si de l'equip directiu.*

Cal tenir present que l'equip directiu té una formació expressa en funció de les tasques que desenvolupen:

- *Participació a les jornades de formació per equips directius de les Plataformes d'Educació Social de la Inspectoria.*

Es pot valorar una preocupació profunda de l'entitat per l'aspecte formatiu, privilegiant i proposant forces moments en aquest sentit al llarg del curs. La participació per part de l'equip és positiva i motivada segons els propis educadors.

Davant de la possibilitat de reservar espais formatius durant el curs següent a la diagnosi de l'entitat per poder portar endavant un possible treball de recerca, el director titular de l'entitat comenta *“els espais on podem tenir més llibertat en quant a temàtiques i programació és l'espai trimestral del propi equip a inici o final de trimestre. Cal tenir-ho present en la programació del curs i en les prioritats per aquell any”*. El fet que existeixi un espai reservat i institucionalitzat per a tal fi, probablement facilitarà la posada en marxa d'una possible proposta formativa amb l'equip educatiu.

Quan es fa una revisió dels ítems treballats en el qüestionari exploratori dels centres oberts de la província sobre el tema formatiu, trobem que l'equip educatiu de centre comenta una alta participació en cursos especialitzats. S'ha participat en cursos promocionats per entitats especialitzades: Ibn Bauta, “La Formiga”, etc. Respecte la demanda que es realitza a nivell formatiu parteix de la necessitat d'un assessorament extern sobre com portar a terme intervencions més innovadores des del centre obert amb tot l'equip, amb la intenció que la formació no sigui parcialitzada en alguns components de l'equip i no tingui continuïtat al llarg del curs en el propi centre.

En general, es detecta un fort interès pels diferents temes formatius proposats, destaquen el treball pedagògic en realitats multiculturals i pel procés d'acollida de l'infant. Qüestions formatives més de fons, de reflexió sobre interculturalitat, Interreligiositat o formació de la realitat cultural i trets específics tenen un interès més baix.

Respecte l'apartat d'altres temes formatius, únicament un parell de persones proposen la formació en temes legislatius com a element important per realitzar una bona acollida de les famílies immigrades.

Aquestes conclusions coincideixen amb l'anàlisi que realitza Xavier Besalú, en el seu treball “Diversitat Cultural i Educació” de l'any 2002 on comenta la deficitària formació que es dona en les Universitats entorn l'educació intercultural, relegades a ser assignatures optatives i amb baixa valoració en els plans d'estudis.

Així les demandes de formació en aquest camp neixen de la presa de consciència de la transformació de les característiques dels usuaris dels recursos, de les dificultats de comunicació amb les famílies i els seus fills i filles, les dificultats pràctiques per aconseguir els objectius programats, noves necessitats, nous estils d'aprenentatge...

Es demanda una formació eminentment pràctica (a través de l'assessorament de la pràctica quotidiana, tècniques, estratègies, materials). També hi ha una certa demanda per aquells elements més específicament cultural dels nois i noies que s'atenen i de les seves famílies. Aquesta proposta formativa per una altra banda presenta alguns perills com l'enfortiment de les diferències entre grups i els estereotips culturals.

Sota el paraigua que ens proporciona la proposta d'una educació per a la ciutadania, es veu necessari incloure en aquestes demandes més urgents que realitzen els educadors i les educadores, la possibilitat que ells mateixos puguin discernir quins són els vertaders problemes, i construir una base d'anàlisi que pugui construir propostes, estratègies i recursos per a la convivència social quotidiana.

5.7. RELACIONS EXTERNES DE L'ENTITAT

Els aspectes relacionats amb les característiques de l'entorn del centre obert i les relacions externes que manté l'entitat, tant amb les institucions com amb els recursos externs de la població constitueixen un element important en la caracterització del centre obert.

En l'entrevista en profunditat realitzada a la directora de l'entitat (*E-DP-Set.2006*) ens adonem que el centre manté una forta xarxa social que fa que tingui una notorietat a nivell de barri i es constitueixi com a entitat de referència en el context de Sant Boi de Llobregat. A continuació destaquem les relacions principals de l'entitat amb l'entorn explicades per la pròpia directora pedagògica.

5.7.1. Vinculació amb l'Ajuntament de Sant Boi de Llobregat

El centre obert participa de forma activa en plataformes comunes amb l'Ajuntament del municipi, ja siguin promocionades per aquest mateix, com és el cas

del Consell Municipal de Joventut o la comissió municipal de Nova Ciutadania, o s'estableixin com a membres iguals, com el Pla Comunitari de Barri. L'obtenció de recursos a través de les subvencions públiques del municipi esdevé una relació important pel que fa a sol·licituds de l'entitat de noves vies de finançament amb les que fer front a les despeses que es deriven.

5.7.2. Vinculació amb altres entitats de Sant Boi de Llobregat

La participació del Centre Obert Don Bosco en les diferents taules de representativitat a la població proporciona l'opció de compartir espais amb altres entitats amb punts en comú amb el centre obert. Hi ha relacions estables amb els altres dos centres oberts de la població, amb les entitats de lleure de la zona i amb les que treballen amb la població immigrada. Aquestes relacions es donen de forma formal en les taules comunes de treball (coordinadora d'entitats, consells municipals...) o en funció de les demandes: derivació de casos, projectes compartits comuns.

6. A TALL DE RESUM

En el present capítol hem pogut aprofundir entorn les característiques principals que defineixen el centre, objecte de la recerca que ens ocupa. Calia, doncs, poder concretar els aspectes que permeten observar que es tracta d'un context adequat per portar endavant la recerca.

Volem destacar en aquesta conclusió de capítol només algunes idees que permeten entendre aquesta elecció de centre:

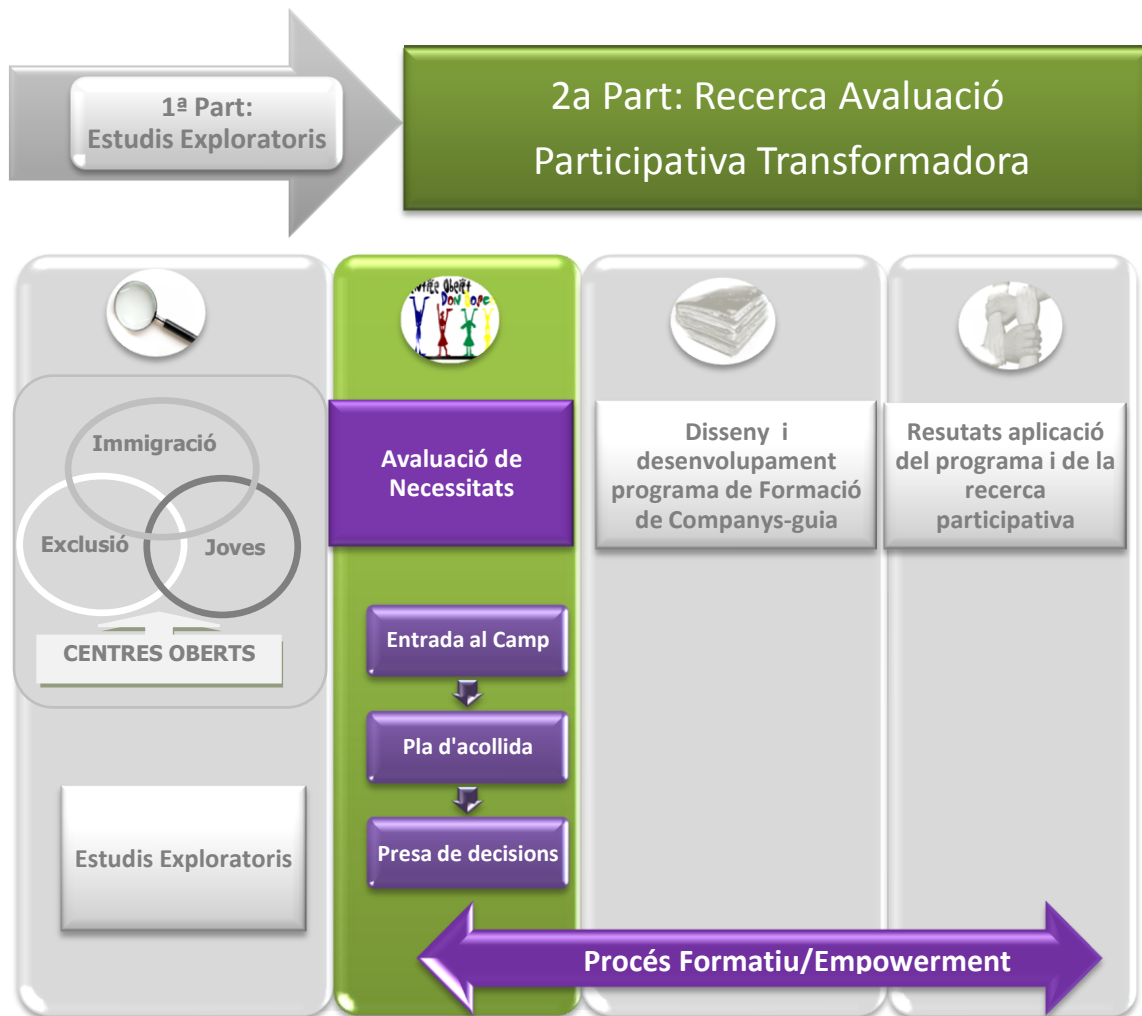
- 1. Predisposició** del propi camp a participar de la recerca, no des d'una acceptació cega, sinó des de la pròpia filosofia de centre de millora continua i de formació en la innovació del camp de l'educació social.
- 2. Realitat multicultural** molt marcada que porta al centre a la necessitat de replantejar processos d'acollida estructurats i definits en el treball amb les famílies nouvingudes a la zona.
- 3. Una inserció territorial** important, connectant la realitat del centre amb els recursos socials i comunitaris de la zona que donen una obertura de centre que permet el treball de l'acollida a la població immigrada des del territori i no de forma personalista des de l'entitat.
- 4. Treball en profunditat amb les famílies** dels adolescents participants que permet una acollida més àmplia que no només a l'individu, sinó a tot el seu sistema de relacions
- 5. Protagonisme important dels destinataris** de l'acció educativa, que passen de ser subjectes passius a ser persones actives en el procés d'arribada i d'acollida d'altres companys de la seva edat. Entenem que el protagonisme que marca la línia pedagògica del centre dels adolescents pot donar peu al desenvolupar iniciatives educatives que els tinguin com a centre referencial de treball.

Probablement podríem extreure moltes altres, però entenem que aquestes cinc són el suport on se sosté la decisió de l'elecció de l'entitat Centre Obert Don Bosco per desenvolupar el treball de tesi que ens ocupa. Al llarg del procés d'investigació, amb força probabilitat, moltes característiques, en aquest capítol només anunciades, tindran un desenvolupament des de la pròpia pràctica de la investigació.

CAPÍTOL VUITÈ
Elaboració d'un pla d'acollida per al
Centre Obert Don Bosco

Figura 8.1. L'avaluació de necessitats en el marc de la recerca

1. INTRODUCCIÓ

En el capítol anterior aterràvem el nostre informe d'investigació en el camp on es desenvolupa la recerca principal d'aquesta tesi doctoral. Hem pogut descriure les característiques del Centre Obert Don Bosco de forma detallada per tal d'entendre, en el capítol que ara encetem, la proposta a portar endavant.

A l'anàlisi de necessitats es detecten diferents línies possibles d'actuació en les que treballar en medi obert, i en concret en el Centre Obert Don Bosco. Són molts els àmbits de millora analitzats i moltes les línies possibles de treball. En totes elles, es genera la necessitat que siguin participades des del propi context del centre, donant el protagonisme i capacitat de decisió al propi equip responsable de l'entitat.

D'aquesta forma, en el capítol que introduïm, el treball que explicitarem ve a donar resposta no només a les possibles línies de recerca proposades a l'anàlisi de necessitats, sinó a la condició imperiosa **d'implicar a l'equip educatiu en la resolució de les seves pròpies dificultats en el procés de millora de l'atenció socioeducativa que s'ofereix als adolescents immigrants des de l'entitat.**

Per tant, en aquest capítol intentarem donar resposta a l'objectiu específic enunciat anteriorment en el marc metodològic de la investigació que correspon a l'etapa de **l'avaluació participativa inicial:**⁷⁵

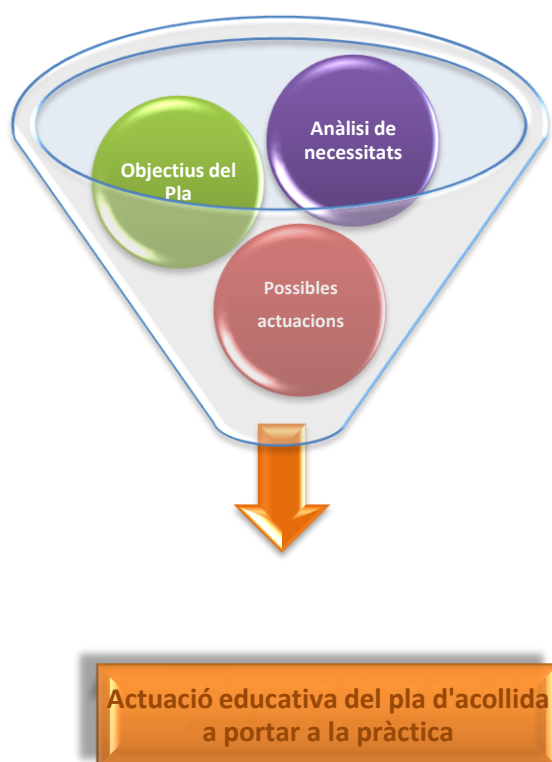
2.1.2. Fer propostes per a la millora de les actuacions d'acollida que realitza en el centre obert, a través de la sistematització i la propostes d'innovació en aquest camp.

Un bon estudi de necessitats, primer del context dels centres oberts, posteriorment de la realitat del teixit associatiu que rodeja l'entitat, i per últim, un coneixement en profunditat de la plataforma educativa en concret, ens porta a reconèixer diferents possibles actuacions agrupades en la proposta que es fa des de la investigadora en el "Pla d'Acollida en el Centre Obert Don Bosco". Serà feina posterior

⁷⁵ Respectem la numeració establerta entorn els objectius generals i específics de la recerca per tal que sigui més senzilla la possible consulta per al lector.

la prioritització d'aquestes línies d'actuació i la posada en pràctica possible d'alguna d'elles.

Aquest capítol respondrà a una estructura clarament en “embut” o “focalitzadora”, en tant que estableix un marc ampli i general a partir de l'anàlisi de necessitats del que hauria de constituir el pla d'acollida del Centre Obert Don Bosco, per passar a fer l'aportació d'algunes possibles línies d'actuació que concretin aquestes línies generals i per últim determinar una única actuació per portar a la pràctica. Tot aquest procés es realitza de forma participada amb l'equip del centre obert, que és el protagonista en la presa de decisions sobre la direcció que porta la investigació i cap a quins objectius vol dirigir-se, des d'aspectes molt generals que donen sentit al procés i arribant a l'especificació d'aquells més concrets i tangibles que permetin portar-los a la pràctica.

Figura 8.2. Procés elaboració pla d'acollida centre obert i posada en marxa

2. TREBALL PREVI AMB L'EQUIP. LES DECISIONS INICIALS I LES PROPOSTES DE TREBALL

2.1. LES DECISIONS INICIALS, PLANIFICACIÓ DEL DESPLEGAMENT DE LA RECERCA

Una vegada compartida l'avaluació inicial del context de la recerca amb l'equip del centre obert, s'iniciava el període pròpiament dit de propostes per a la millora de l'atenció socioeducativa del centre obert.

El primer pas consistia en **consensuar, sota la base metodològica que ofereix l'avaluació participativa transformadora, un pla de millora en l'acollida dels adolescents nous a l'entitat**. Calia enunciar els objectius generals i les possibles propostes de treball. L'òrgan de decisió d'aspectes tan rellevants pel centre és l'equip directiu. Per tant, l'acord de com es treballarien les propostes sorgides des de la investigació era responsabilitat d'aquest equip. La primera reunió va tenir un caràcter informatiu sobre la diagnosi realitzada de l'entitat i les possibilitats que a partir d'aquesta s'obrien.

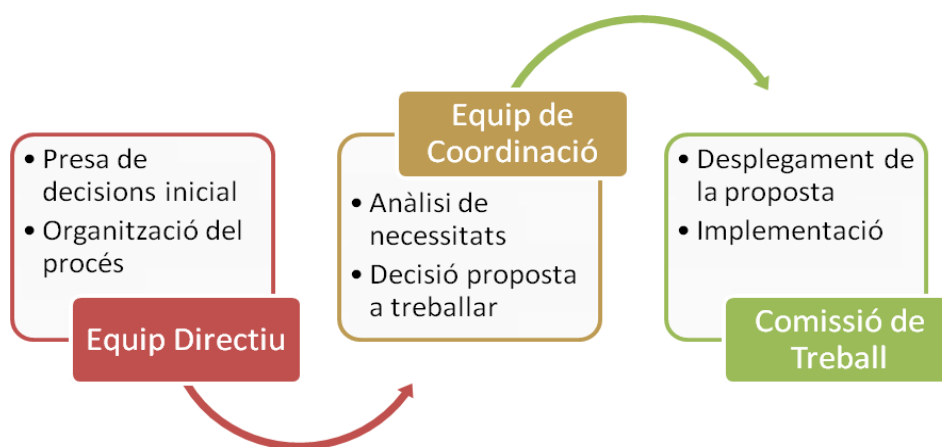
El propi equip directiu va determinar la necessitat de poder aprofundir la proposta de la recerca amb un equip de treball reduït sorgit des de l'equip educatiu ampli. Es pensava en aquest equip com un motor dinamitzador de la proposta, de mediador amb la resta de l'equip i com a portaveu de l'entitat. D'aquesta forma es va determinar la necessitat de tenir moments de trobada i seguiment tant amb l'equip directiu, com amb el de coordinació, així com, quan fos necessari, amb tot l'equip de centre.

Aquest primer grup de treball tenia com objectiu realitzar un estudi a fons de les necessitats del centre, estudiar les possibles línies d'actuació, per, posteriorment plantejar-lo al gran grup. Estàriem, per tant, dins de la primera etapa de l'avaluació participativa on s'analitza la situació i es valoren les necessitats que sorgeixen des de la pròpia pràctica educativa, en aquest cas, pel que fa a l'educació per la ciutadania i la interculturalitat en el centre obert.

Es va deixar en mans de l'equip directiu la fórmula de selecció de les persones que hi podrien participar d'aquest treball. Es va diferenciar molt bé dues fases de treball. Per una banda, aquella que tenia a veure amb fer una anàlisi a fons de les necessitats del centre i les possibles línies de treball, i per una altra banda, el desplegament i concrecions d'aquestes.

D'aquesta forma, l'equip directiu va decidir treballar amb l'equip de coordinació en una primera fase del procés. En aquest hi participen responsables de cada secció del centre i és l'equip que pren el pols de la vida diària del centre. Per aquest motiu es va entendre que eren les persones més adients per tal de tenir una visió global de l'entitat i de les seves necessitats en els aspectes d'acollida i educació intercultural. Per una altra banda, és l'equip que sosté la dinàmica habitual i quotidiana del centre, i per tant qui porta una càrrega de dedicació més elevada. Per aquest equip hi passen totes les decisions d'importància, però també aquelles de concreció i de desplegament. L'equip directiu opta per no sobreçarregar a tot l'equip de coordinació o col·lapsar les seves reunions amb el desplegament de l'estudi. Decideix que proposarà una comissió de treball per aquest fet en una segona fase de treball, sempre mantenint informat de tots aquells elements que siguin necessaris a l'equip de coordinació.

Per tant, en la primera fase d'estudi de necessitats, es comptarà amb tot l'equip de treball de coordinació i en una segona fase es constituirà una comissió per concretar el desplegament, sorgida de l'equip educatiu ampli del centre.

Figura 8.3. Els equips de treball de l'avaluació participativa i tasques

2.2. TREBALL AMB L'EQUIP DE COORDINACIÓ: ANÀLISI DE LES NECESSITATS DEL CENTRE

L'equip de coordinació del centre obert està format pels educadors responsables dels projectes principals de l'entitat. Es reuneixen de forma setmanal i coordinen el funcionament quotidià de l'entitat. És convocat, dirigit i coordinat per la directora pedagògica de l'entitat, M.Pau Martínez, i hi participen el coordinador de l'àrea juvenil, la coordinadora de l'àrea infantil, les coordinadores de l'aula d'estudi i del Projecte Atles. En total en el curs 2006/2007, cinc persones responsables dels àmbits principals de l'entitat.

Es va decidir dedicar algunes sessions d'aquestes reunions setmanals de l'equip, a poder treballar sobre la proposta de tesi. Tot i així, degut a la gran quantitat de punts a treballar per aquest equip, en dues ocasions les reunions van tenir un caràcter extraordinari fora de l'horari habitual de reunió de l'equip.

La disponibilitat per part de tot l'equip va ser impecable, dedicant esforços extres a la consecució de l'estudi. Cal dir que és un equip amb una acumulació de funcions molt important, que va poder fer parèntesis en les qüestions més quotidianes, i a vegades, més urgents, per fer l'anàlisi que se'ls hi demanava.

La dinàmica de les reunions consistia en donar la documentació amb anterioritat a la reunió convocada des de direcció pedagògica. Es van diferenciar els punts d'anàlisi en cada reunió. En arribar a la trobada els responsables s'havien estudiat el punt a treballar i exposaven els dubtes, les propostes i les pròpies reflexions per anar incloent a l'estudi.

En dues ocasions, per circumstàncies de la dinàmica interna del centre i les urgències que van anar sorgint, es va haver d'aplaçar la reunió, convocant una de caràcter extraordinari a pocs dies vista per avançar i no perdre el ritme del pla de treball proposat.

Les dates de la reunió i els punts treballats van ser:

Dia de la reunió	Participants	Punts treballats	Material complementari
17/1/2007	M.Pau Martínez Rubén Moreno Lucía Regla Cristina Conejo Carmen López	Dades contextuais generals	-Resultats del qüestionari exploratori
26/2/2007	M.Pau Martínez Rubén Moreno Lucía Regla	Difusió, Arribada dels nois al centre, primera acollida	-Resultats del qüestionari exploratori -Proposta de treball de les conclusions "acollida dels destinatariis"
5/3/2007	M.Pau Martínez Rubén Moreno Lucía Regla Cristina Conejo	L'atenció a les famílies del centre	-Resultats del qüestionari exploratori -Proposta de treball de les conclusions "atenció famílies"
21/5/2007	M.Pau Martínez Rubén Moreno Lucía Regla Cristina Conejo	La formació de l'equip Els programes educatiu	-Resultats del qüestionari exploratori -Proposta de treball de les conclusions "Formació" -Proposta treball "Programes"
13/9/2007	M.Pau Martínez Rubén Moreno Lucía Regla Cristina Conejo	Presentació del document d'anàlisi del context	-Esborrany document "Anàlisi de necessitats centre obert i línies d'actuació"
27/9/2007	M.Pau Martínez Rubén Moreno Lucía Regla Cristina Conejo Carmen López	Presca de decisions Organització i gestió de la proposta	- Acta de reunió

Taula 8.1. Recull reunions anàlisi exploratori necessitats centre obert

Tots aquests elements de participació en l'exploració, anàlisi i proposta de línies de treball, van influir força en la motivació i implicació de l'equip en l'experiència. Si la formació de l'equip educatiu era un aspecte bàsic, la seva implicació i motivació representa un altre pilar molt important per la construcció de la intervenció educativa.

Finalment comentar, que en moltes d'aquestes trobades l'equip de treball va desenvolupar també funcions de caràcter organitzatiu i de gestió (convocatòries de reunió, materials de treball, reorganització dels canvis de dates, etc.)

2.3. TREBALL AMB L'EQUIP DE COORDINACIÓ: DE L'ANÀLISI DE LES NECESSITATS DEL CENTRE A LA PROPOSTA DE LES LÍNIES D'ACTUACIÓ EN EL PLA D'ACOLLIDA AL CENTRE OBERT

A partir de l'avaluació inicial del context institucional i l'anàlisi de necessitats realitzada per l'equip de coordinació del centre obert, la investigadora fa una proposta de possibles línies d'actuació en la millora de l'acollida dels adolescents nousvinguts a l'entitat. Com aportació de la present tesi, aquest treball per part de la investigadora sistematitza les idees sorgides en l'equip de treball i les reformula com a suggeriments amb certa viabilitat en el context que ens ocupa. De la mateixa manera, recollint l'aportació de la investigadora i la valoració d'aquestes línies realitzades en les diferents reunions amb l'equip, es va configurar una decisió per impulsar la millora de l'acollida dels adolescents fills i filles de les famílies immigrades al context del Centre Obert Don Bosco. A continuació presentem les línies principals. Amb posterioritat, es va concretar una prioritització de les propostes, un pla de treball de com dur-les a terme en el centre i una temporalització adient.

3. EL PLA D'ACOLLIDA AL CENTRE OBERT

Comentàvem en l'apartat anterior que la proposta de les línies d'aquest pla és una aportació que realitza la investigadora en el marc de la tesi doctoral i a partir de l'anàlisi de necessitats i de l'avaluació inicial de la institució. Descrivim a continuació el seu desplegament.

3.1. INTRODUCCIÓ

“Entenem per pla un conjunt específic d'accions humanes i recursos materials dissenyats i implantats organitzativament en una determinada realitat social, amb el propòsit de resoldre algun problema que afecta un conjunt de persones. Els plans han de ser entesos com a mitjans educatius”, diu Fernández Ballesteros(1992). Constitueixen la concreció d'un projecte educatiu, responen a uns objectius i canalitzen l'acció educativa. Allò important no són els programes i la seva realització, sinó totes les dinàmiques que generen amb el seu desenvolupament per assolir els objectius.

D'aquesta forma, per tal de presentar el nostre pla d'actuació seguirem els elements principals dels quals parteix: definició i fonamentació del pla, concreció del projecte educatiu, objectius a assolir i desenvolupament de les accions educatives.

Aquest pla respon a les propostes de la pròpia investigadora i les valoracions de l'equip educatiu del centre obert. Té com objectiu fer una compilació coherent amb les mancances trobades en el propi centre obert. El fet de realitzar una aportació completa de totes les línies que es veuen necessàries de treballar no implica el desenvolupament en un primer curs de totes elles. Posteriorment a la seva redacció, és necessària una presa de decisions respecte què prioritzar i com temporalitzar aquestes iniciatives des del propi equip de l'entitat.

3.2. DEFINICIÓ

És evident el recorregut previ que l'educació formal ha realitzat ja en aquest camp respecte l'educació social en medi obert. D'aquesta forma, a nivell institucional, s'han desenvolupat mesures que han estat universalitzades per mitjà de normativa general per a tots els centres educatius escolars. El pla que presentem s'adreça a un camp diferenciat en quant finalitats, objectius i acció educativa. Tot i així, beu de les fonts de l'educació formal, igual que en aquest, en altres camps, per traslladar un discurs molt treballat a nivell escolar i poc introduït en el medi obert. Probablement, aquest fet es deu a la manca de recursos i de reconeixement social d'aquest tipus d'intervencions educatives.

D'aquesta forma, podem fer un símil respecte els plans d'acollida desenvolupats des del marc escolar per tal d'estructurar la proposta del nostre pla. Així, a les *Orientacions per a l'elaboració del Pla d'Acollida del centre*, promogudes des del Departament d'Educació de la Generalitat⁷⁶, s'especifica: *“un programa d'acollida és el conjunt de les actuacions que qualsevol centre educatiu posa en marxa per tal de facilitar l'adaptació de l'alumnat que s'incorporen de nou al centre. A fi de sistematitzar aquestes actuacions, és recomanable que quedin recollides en un document de referència per a tot l'equip de professors”*.

Volem traslladar la definició, actualitzant-la i adaptant-la, a una nova realitat com és la dels centres oberts. El pla que presentem suposa recollir el conjunt d'orientacions que fan referència a l'acollida d'aquells infants i adolescents que arriben d'altres països, així com de les seves famílies, i que s'incorporen a un nou medi a través d'un dels recursos dels quals disposa la comunitat, com són els centres oberts.

La concreció d'aquestes orientacions en cada centre estarà en funció del context en el qual es troba, així com la realitat d'educadors i de destinataris de cada entitat. La proposta que fa aquest estudi, es centra en la concreció d'aquest pla d'acollida i d'educació intercultural en un centre determinat, que pugui representar referència per altres en realitats contextuais similars. És una proposta destinada al Centre Obert Don Bosco i pensant en la seva realitat diària i des del seu propi equip educatiu.

---

⁷⁶ *Directrius generals per l'elaboració dels Plans d'Acollida als Centres. Departament d'Educació de la Generalitat (2001).*

3.3. FONAMENTACIÓ

Diàriament nois i noies fills i filles de famílies immigrades s'incorporen a propostes educatives que es realitzen des dels centres especialitzats d'educació social en medi obert. El nombre d'aquests destinataris i destinatàries ha anat en augment en els últims anys, tot generant noves situacions a les pròpies famílies, a la comunitat d'acollida i a la societat en general que posen de manifest una sèrie de dificultats i mancances que busquen resposta

L'acollida d'aquests infants i adolescents i de les famílies ja no es pot fer des d'una espontaneïtat i el fet de resoldre les situacions des de la improvisació. Aquesta realitat reclama un pla dirigit a millorar les condicions, tenint en compte les possibles variables que es troben en aquest procés d'incorporació al nou medi.

Durant els últims anys s'ha realitzat una reflexió molt profunda en el camp de l'educació formal. S'han generat mecanismes que faciliten el procés, s'ha format als professionals i s'han adoptat noves formes de treball en la quotidianitat dels centres. Aquests avenços donats gràcies als estudis i nous instruments generats, en el camp de l'educació social encara són un repte.

3.4. PRINCIPIS-GUIA DEL PLA D'ACOLLIDA

Entenem que és necessari establir uns principis que guiaran el nostre treball de desplegament de les diferents actuacions necessàries. Aquests principis són:

a. Principi d'igualtat: El pla d'acollida i atenció a la diversitat cultural al centre obert defensa la igualtat dels infants i adolescents de ser atesos segons les seves necessitats en el recurs de medi obert, donant-los l'oportunitat de participar en igualtat d'oportunitats amb independència del seu origen cultural

b. Principi de cohesió social: La cohesió social, entesa com la vinculació dels membres d'una col·lectivitat entre ells mateixos i com a grup, és un altre dels condicionants principals per tal de garantir el benestar dels infants i adolescents en el recurs del centre obert. El compromís amb la nostra identitat és un dels factors de cohesió a la nostra societat.

c. Principi de convivència: La convivència pacífica ha mostrat al llarg de la història que és un dels principals condicionants del desenvolupament cultural, social i econòmic de les nostres societats. En un escenari actual caracteritzat per la presència en el mateix territori d'un conglomerat de diverses religions, creences i cultures cal garantir un marc normatiu i axiològic que faciliti la convivència i permeti gestionar des de la pau els conflictes inherents al propi fet de conviure.

d. Principi de diversitat cultural: L'acceptació de la convivència i l'intercanvi actiu entre les diverses cultures presents a la nostra societat és el referent mitjançant el qual s'articulen les propostes d'integració de les persones immigrants, respectant en tot moment i reconeixent la seva diversitat cultural, sempre que no atempti a l'exercici dels drets individuals. Això suposa un rebuig decidit a qualsevol tipus de discriminació i també la promoció del respecte mutu entre persones que provenen de diferents cultures i llocs d'origen.

e. Principi de normalització: L'objectiu bàsic del Pla és atendre les persones en el marc dels serveis existents sense crear estructures paral·leles. Tot i això, la normalitat cal aplicar-la amb una atenció especial a les diferents necessitats i a la situació diversa de cada una de les persones que vol integrar-se a la societat. El criteri de normalització implica: garantir l'accés de tots els infants i adolescents que siguin destinataris dels objectius del centre obert.

Com a factor de normalització, l'acomodació progressiva a la societat d'acollida de les persones arribades de nou comporta garantir l'accés i la utilització dels serveis de la població, l'exercici dels drets que ofereix la ciutadania, repensar els serveis existents per tal de donar resposta als nous fenòmens socials i redimensionar l'oferta de serveis en funció de les noves necessitats i demandes.

f. Principi de participació: La participació del conjunt dels actors socials és un eix indiscutible en el desenvolupament del Pla. La posada en marxa del Pla per part del centre obert ha d'anar acompanyat del diàleg i la col·laboració de les moltes organitzacions socials que treballen directament o indirecta per a la integració de les persones immigrades, fent èmfasi especial en aquelles que treballen conjuntament amb les persones immigrades. Tanmateix, la participació dels propis destinataris és una de les vies principals per aconseguir l'èxit del Pla i un dels principals motors que ha de permetre gestionar el canvi en la diversitat.

g. Principi de temporalitat: La integració dels infants i adolescents d'origen immigrant al centre obert es configura com un procés a mig i llarg termini, haurà d'anar actualitzant-se periòdicament i adaptant-se a la realitat en cada moment. Les aproximacions preventives i la previsió de futur en són elements essencials.

h. Principi de transversalitat: Les actuacions del pla d'acollida i d'atenció a la diversitat cultural del centre obert han d'ésser inserides en els programes que el propi centre porta endavant des de la seva quotidianitat de forma transversal.

i. Principi de consens: El Pla és dissenyat de forma consensuada en la pròpia comunitat educativa, liderada des del propi equip educatiu del centre i facilitada pel treball de recerca i estudi que ocupa la tesi i incloent a infants i famílies en la seva aprovació i posada en marxa en tant que membres actius de l'entitat.

3.5. DESCRIPCIÓ DEL PLA D'ACOLLIDA

El plantejament de la creació del pla en medi obert de la present tesi, parteix de dos supòsits bàsics a partir de les necessitats detectades en el propi centre per l'equip educatiu: per una banda l'atenció inicial necessària als infants i adolescents que s'incorporen al centre així com de les seves famílies i el treball en continuïtat amb la totalitat dels membres del centre en el valor de la interculturalitat i el foment de la ciutadania activa de la comunitat educativa de la plataforma.

D'aquesta forma, el pla té dos pilars bàsics a desenvolupar i que coincideixen amb les etapes "*d'acollida i instal·lació*" per una banda, i les "*d'acomodació*" per l'altre.

Entenem que són fases complementàries del treball amb les persones que s'incorporen al nostre entorn i que esdevenen complementàries una de l'altra.

A. Pla d'acollida als destinataris i les seves famílies al centre obert

Respon a les necessitats detectades des de l'estudi exploratori de generar mecanismes estables i positius en l'acollida dels destinataris del projecte i de les seves famílies. El pla d'acollida ha de contemplar les fases que des de les pròpies entitats es veien poc treballades o amb dèficits importants:

- *Difusió de la pròpia entitat:* com és l'accés a la informació de les famílies susceptibles de participar de l'entitat, quines vies de coneixement del recurs es donen...
- *Derivació dels agents socials:* formes d'entrada a l'entitat, derivació i coordinació dels casos, formes de detecció, circuit de treball entre les entitats de la zona...
- *Acollida i adscripció al projecte:* entrevista inicial amb la família, entrada al grup per part del noi o noia, el company-guia o tutoria entre iguals...

B. Programa transversal d'Educació Intercultural i ciutadania activa en medi obert

Parteix del treball en educació en valors de la pròpia entitat. En els últims anys, la Inspecció dels Salesians de Barcelona realitza una proposta d'Educació en valors a totes les seves presències educatives anomenada "Pla per la Justícia i la Solidaritat". En aquest es realitza un plantejament global de com s'han de treballar els valors en les diferents presències.

Per tant, prenen com a punt de partida aquest Pla i l'estil educatiu de la institució en la posada en marxa del treball per valors, la tesi intenta aportar els elements de reflexió per a la concreció d'un Programa Transversal d'educació Intercultural i ciutadania activa en medi obert, on des de la quotidianitat de la pròpia entitat es treballi per la construcció conjunta entre tots d'una societat més justa i solidària des del projecte que suposa la Interculturalitat.

3.6. OBJECTIUS DEL PLA D'ACOLLIDA

3.6.1. Objectius generals

- *Elaborar una proposta sistematitzada per l'acollida i incorporació d'infants i adolescents, així com de les seves famílies, en la dinàmica dels centres de medi obert des de la pràctica del propi equip educatiu.*

- *Aportar propostes orientatives d'intervenció educativa pel treball per una ciutadania activa, des de l'educació intercultural en plataformes socials educatives en medi obert.*

3.6.2. Objectius específics

1. Contribuir a garantir el dret a la igualtat d'oportunitats i a garantir l'equiparació de drets i deures de la població immigrada en la seva participació als recursos dels que disposa la comunitat, com és el recurs de centre obert.
2. Contribuir a la promoció social i a una inserció social de qualitat de la població immigrada al nou medi a partir de la participació activa en el recurs social de centre obert.
3. Contribuir al reconeixement i potenciació del capital humà i cultural que les poblacions immigrades incorporen, i potenciar el seu aprofitament i la seva aplicació en benefici dels seus processos d'incorporació social i en benefici a la comunitat a la que s'incorporen.
4. Sensibilitzar a totes les persones i col·lectius implicats en l'acció educativa en medi obert sobre el valor de la interculturalitat.
5. Articular una proposta per un treball per la ciutadania activa des del treball del valor de la interculturalitat en els diferents programes educatius del centre obert.
6. Oferir un marc educatiu, eines i recursos que facilitin i dinamitzin la formació en aquests valors socials.

3.6.3. Objectius específics en funció dels destinataris

A. Pel que fa als destinataris

OBJECTIUS GENERALS	OBJECTIUS ESPECÍFICS
1. Contribuir a garantir el dret a la igualtat d'oportunitats i a garantir l'equiparació de drets i deures de la població immigrada en la seva participació als recursos dels que disposa la comunitat, com és el recurs de centre obert.	1.1. Garantir que els processos de difusió i accés a la informació del centre sigui accessible a tots els infants i adolescents que resideixen a la població. 1.2. Facilitar l'accés al centre a aquells infants i adolescents en situacions socials més desfavorides.
2. Contribuir a la promoció social i a una inserció social de qualitat de la població immigrada al nou medi a partir de la participació activa en el recurs social de centre obert.	2.1. Establir mecanismes i dinàmiques de participació activa en el desenvolupament del programa educatiu de centre. 2.2. Introduir en els programes educatius destinats als infants i adolescents mecanismes de participació actius i de gestió activa a l'entitat.
3. Contribuir al reconeixement i potenciació del capital humà i cultural que les poblacions immigrades incorporen, i potenciar el seu aprofitament i la seva aplicació en benefici dels seus processos d'incorporació social i en benefici a la comunitat a la que s'incorporen.	3.1. Incorporar de forma transversal en els programes educatius que es porten endavant activitats que incorporin el valor de la diversitat i de la interculturalitat com a objectiu de l'acció educativa 3.2. Desenvolupar les activitats de caràcter extraordinari en la dinàmica del centre que de forma puntual posin de relleu el valor d'interculturalitat al centre obert
4. Sensibilitzar a totes les persones i col·lectius implicats en l'acció educativa sobre el valor de la interculturalitat.	4.1. Elaborar una seqüenciació del treball dels diferents elements que formen part del valor de la interculturalitat. 4.2. Plantejar itineraris que treballen aquest valor al llarg de les diferents edats evolutives.
5. Articular una proposta per un treball per la <u>ciutadania activa</u> des del treball del valor de la interculturalitat en els diferents programes educatius del centre obert.	5.1. Fer l'articulació d'aquesta proposta per una ciutadania activa des del valor de la interculturalitat en la quotidianitat del treball amb els infants i adolescents del centre obert.
6. Oferir un marc educatiu, eines i recursos que facilitin i dinamitzin la formació en aquests valors socials.	6.1. Dotar al centre obert de recursos pràctics per a la posada en marxa d'aquesta proposta articulada.

Taula 8.2. Objectius Pla d'Acollida pel que fa al treball amb els destinataris

B. Pel que fa a les famílies

OBJECTIUS GENERALS	OBJECTIUS ESPECÍFICS
<p>1. Contribuir a garantir el dret a la igualtat d'oportunitats i a garantir l'equiparació de drets i deures de la població immigrada en la seva participació als recursos dels que disposa la comunitat, com és el recurs de centre obert.</p>	<p>1.1. Garantir l'accés a la informació i al centre a totes les famílies de la població, trencant possibles obstacles de comunicació, idiomàtics i de difusió</p> <p>1.2. Facilitar la comunicació amb les famílies en el seu procés d'adscripció, participació i seguiment del procés educatiu dels seus fills i filles en el context del centre obert.</p>
<p>2. Contribuir a la promoció social i a una inserció social de qualitat de la població immigrada al nou medi a partir de la participació activa en el recurs social de centre obert.</p>	<p>2.1. Establir mecanismes de participació activa de les famílies en el centre obert i en el procés educatiu dels seus fills.</p> <p>2.2. Proposar línies de treball conjuntes amb les famílies com a destinataris de l'acció educativa del propi centre.</p>
<p>3. Contribuir al reconeixement i potenciació del capital humà i cultural que les poblacions immigrades incorporen, i potenciar el seu aprofitament i la seva aplicació en benefici dels seus processos d'incorporació social i en benefici a la comunitat a la que s'incorporen.</p>	<p>3.1. Trobar vies per l'aportació del bagatge humà i cultural de les famílies al context del centre obert a través dels diferents programes educatius.</p> <p>3.2. Incorporar espais de diàleg i construcció compartida entre les famílies que formen part de la comunitat educativa del centre.</p>
<p>4. Sensibilitzar a totes les persones i col·lectius implicats en l'acció educativa sobre el valor de la interculturalitat.</p>	
<p>5. Articular una proposta per un treball per la ciutadania activa des del treball del valor de la interculturalitat en els diferents programes educatius del centre obert.</p>	<p>Proposar espais compartits entre els famílies del centre on poder treballar entorn el valor de la interculturalitat amb les persones primeres de referència d'infants i adolescents.</p>
<p>6. Oferir un marc educatiu, eines i recursos que facilitin i dinamitzin la formació en aquests valors socials.</p>	

Taula 8.3. Objectius Pla d'Acollida pel que fa al treball amb famílies

C. Pel que fa als educadors

OBJECTIUS GENERALS	OBJECTIUS ESPECÍFICS
1. Contribuir a garantir el dret a la igualtat d'oportunitats i a garantir l'equiparació de drets i deures de la població immigrada en la seva participació als recursos dels que disposa la comunitat, com és el recurs de centre obert.	
2. Contribuir a la promoció social i a una inserció social de qualitat de la població immigrada al nou medi a partir de la participació activa en el recurs social de centre obert.	
3. Contribuir al reconeixement i potenciació del capital humà i cultural que les poblacions immigrades incorporen, i potenciar el seu aprofitament i la seva aplicació en benefici dels seus processos d'incorporació social i en benefici a la comunitat a la que s'incorporen.	
4. Sensibilitzar a totes les persones i col·lectius implicats en l'acció educativa sobre el valor de la interculturalitat.	a. Establir en el Pla de Formació de centre l'itinerari formatiu dels diferents membres de l'equip educatiu en referència al treball entorn la interculturalitat.
5. Articular una proposta per un treball per la ciutadania activa des del treball del valor de la interculturalitat en els diferents programes educatius del centre obert.	b. Establir els mecanismes de programació, revisió i avaluació adients dels programes educatius que es porten endavant tenint present especialment la posada en marxa del treball de la interculturalitat en el centre obert de forma transversal en l'educació de ciutadans actius.
6. Oferir un marc educatiu, eines i recursos que facilitin i dinamitzin la formació en aquests valors socials.	c. Dotar de recursos i estratègies de recerca d'aquests per tal que el propi equip organitzi l'educació per a la ciutadania i la interculturalitat al centre.

Taula 8.4. Objectius Pla d'Acollida pel que fa als educadors

D. Pel que fa a la institució

OBJECTIUS GENERALS	OBJECTIUS ESPECÍFICS
1. Contribuir a garantir el dret a la igualtat d'oportunitats i a garantir l'equiparació de drets i deures de la població immigrada en la seva participació als recursos dels que disposa la comunitat, com és el recurs de centre obert.	a. Dotar d'eines a la institució per tal que les seves vies d'entrada i participació de destinataris respectin aquesta garantia d'igualtat d'oportunitats als destinataris del projecte.
2. Contribuir a la promoció social i a una inserció social de qualitat de la població immigrada al nou medi a partir de la participació activa en el recurs social de centre obert.	b. Articular una proposta a incorporar en el programa educatiu marc del centre en l'atenció als infants i adolescents d'origen immigrant al centre així com de els seves família i la potenciació de la seva participació activa en la institució.
3. Contribuir al reconeixement i potenciació del capital humà i cultural que les poblacions immigrades incorporen, i potenciar el seu aprofitament i la seva aplicació en benefici dels seus processos d'incorporació social i en benefici a la comunitat a la que s'incorporen.	
4. Sensibilitzar a totes les persones i col·lectius implicats en l'acció educativa sobre el valor de la interculturalitat.	
5. Articular una proposta per un treball per la ciutadania activa des del treball del valor de la interculturalitat en els diferents programes educatius del centre obert.	c. Fer proposta sistemàtica i organitzada a incorporar en el programa educatiu de centre per al treball del valor de la interculturalitat , partint del treball ja realitzat per la institució en els últims anys i incorporant aquells elements que es detectin com a necessaris des de l'entitat en l'educació per una ciutadania activa.
6. Oferir un marc educatiu, eines i recursos que facilitin i dinamitzin la formació en aquests valors socials.	

Taula 8.5. Objectius Pla d'Acollida pel que fa a la institució

E. Pel que fa a l'entorn

OBJECTIUS GENERALS	OBJECTIUS ESPECÍFICS
1. Contribuir a garantir el dret a la igualtat d'oportunitats i a garantir l'equiparació de drets i deures de la població immigrada en la seva participació als recursos dels que disposa la comunitat, com és el recurs de centre obert.	a. Establir el circuit bidireccional necessari entorn la detecció, derivació i coordinació en els destinataris compartits des de diferents agents socials.
2. Contribuir a la promoció social i a una inserció social de qualitat de la població immigrada al nou medi a partir de la participació activa en el recurs social de centre obert.	b. Establir els canals de participació activa de l'entitat en el teixit social de la zona per a la reivindicació i construcció conjunta de la proposta que ofereix la població a la nova ciutadania.
3. Contribuir al reconeixement i potenciació del capital humà i cultural que les poblacions immigrades incorporen, i potenciar el seu aprofitament i la seva aplicació en benefici dels seus processos d'incorporació social i en benefici a la comunitat a la que s'incorporen.	c. Trobar les vies de participació dels destinataris del centre i de les seves famílies en la comunitat social en la que s'incorpora. d. Buscar els espais de comunicació i difusió del treball que porta endavant el centre obert entorn el valor de la interculturalitat.
4. Sensibilitzar a totes les persones i col·lectius implicats en l'acció educativa sobre el valor de la interculturalitat.	e. Proposar accions educatives obertes a l'entorn de la institució orientades a la sensibilització de la població d'acollida entorn el valor de la interculturalitat.
5. Articular una proposta per un treball per la ciutadania activa des del treball del valor de la interculturalitat en els diferents programes educatius del centre obert.	f. Oferir instruments de revisió i avaluació a l'equip directiu entorn el treball del valor de la interculturalitat que es porta endavant per part de l'entitat.
6. Oferir un marc educatiu, eines i recursos que facilitin i dinamitzin la formació en aquests valors socials.	g. Dotar d'eines i recursos a l'equip directiu de centre per tal d'establir els espais de reflexió i projecció futura respecte el treball de la interculturalitat al centre obert.

Taula 8.6. Objectius Pla d'Acollida pel que fa a l'entorn

3.7. POSSIBLES LÍNIES D'ACTUACIÓ PEL QUE FA ALS DESTINATARIS

A partir de l'anàlisi realitzada per l'equip educatiu i el fet d'establir possibles objectius a treballar, es va dedicar un temps a imaginar, crear i recopilar diferents línies d'actuació pels objectius més generals enunciats. Les línies d'actuació no pretenien ser exhaustives, sinó un inici d'alguns suggeriments per la posada en pràctica dels objectius generals enunciats. D'aquesta forma es va decidir desenvolupar aquells objectius específics relacionats amb els destinataris del centre obert i deixar a banda els enunciats pel que feia a les famílies, als educadors, a la institució i a l'entorn. Tot i valorar la importància dels objectius enunciats, la feina resultant era inabastable per l'equip de forma total, i per tant era necessari prendre opcions en la concreció de les línies d'actuació.

L'equip de treball, davant la impossibilitat de desenvolupar tots els objectius enunciats, va decidir especificar només algunes línies d'actuació relacionades amb els destinataris i que responien als següents objectius:

- 1. Millorar els mecanismes de difusió, detecció, derivació i adscripció al centre**
- 2. Millorar l'acollida inicial dels adolescents nous i les seves famílies**
- 3. Fer propostes de millora en el treball transversal de l'educació intercultural i ciutadania activa en medi obert.**

A continuació presentem alguns suggeriments de concreció dels objectius escollits per l'equip en línies possibles d'actuació en el Centre Obert Don Bosco. Aquesta feina va ser aportació de la investigadora de tesi a l'equip, quan aquest el mes de juny de 2007 decideix que aquests són els objectius per on començar el possible desplegament del pla d'acollida de l'entitat. Les línies que a continuació presentem, van ser analitzades per l'equip de coordinació de centre el setembre del mateix any per prendre decisions pel que feia a la seva posada en marxa.

3.7.1. Possibles actuacions en la millora dels mecanismes de difusió, detecció, derivació i adscripció al centre

LÍNIA D'ACTUACIÓ 1: Mecanismes de difusió
<p>a. <u>Objectiu:</u> Sistematitzar els mecanismes de difusió de l'entitat i garantir l'accés a aquesta informació per part de tota la població, en especial d'aquelles famílies nouvingudes a la ciutat.</p>
<p>b. <u>Justificació de la línia d'actuació-Connexió amb l'avaluació participativa inicial (resum)</u></p> <p>Una forma d'exclusió social és la restricció de la informació necessària i útil a sectors de la població per motius de la seva condició cultural, econòmica o social. Per tal de garantir que no es donin desigualtats en aquest sentit, des de l'entitat s'hauran de poder compensar els possibles obstacles amb una diversificació de les formes de donar a conèixer la informació en qüestió.</p> <p>A partir de l'estudi exploratori en el Centre Obert Don Bosco, observem que no existeix cap document o protocol que reculli el procés de difusió, acollida i adscripció al centre dels infants i adolescents destinataris de l'acció educativa.</p> <p>La difusió i campanyes que es realitzen per a la participació dels infants i adolescents al centre és gairebé testimonial: existeix una plana web realitzada pel propi equip educatiu amb baixa difusió i en alguna ocasió s'ha editat algun tríptic en projectes que durant un temps puntual necessitaven d'un impuls de participació, com és el cas de l'Aula d'Estudi de l'entitat i el Projecte Atles de treball amb infants i adolescents nouvinguts a la ciutat de Sant Boi. Aquests tríptics informatius estaven editats únicament en català i s'utilitzaven les mateixes vies de difusió que de derivació de casos (repartiment de díptics a les educadores socials de barri, a les escoles i instituts de la zona, i als propis destinataris del centre)</p>
<p>c. <u>Descripció de l'actuació</u></p> <ol style="list-style-type: none">
1. Establir quins seran els canals de comunicació més adient per a donar a conèixer l'entitat: internet, ràdio, tv local, premsa, díptics publicitaris... A partir de criteris de decisió d'eficiència, recursos econòmics i humans.
2. Sistematitzar la temporalització de la difusió.
3. Garantir la difusió en les llengües que els destinataris diana de l'acció educativa coneixen. Possible ús del "Servei de Traducció i Interpretació Municipal", accessible pels agents socials de la zona.
4. Establir les responsabilitats de l'acció educativa entre l'equip educatiu del centre.
5. Establir els indicadors d'avaluació del mecanisme de comunicació establert (nivells de coneixement a través dels mitjans de les famílies nouvingudes al centre, retroalimentació per part de les famílies del centre de l'accés a aquesta informació, etc.)
<p>d. <u>Temporalització de l'actuació</u></p> <p>Els temps d'actuació d'aquesta línia de treball ha de concentrar-se al voltant dels moments d'inici d'activitat, ja sigui ordinària o més puntual. Possiblement a l'inici de curs, inici d'activitats d'estiu, activitats de caràcter extraordinari (portes obertes de l'entitat, setmana intercultural, "sala de jocs oberta al barri", campanya d'entrada de nous infants a l'entitat, etc.)</p>
<p>d. <u>Recursos personals necessaris</u></p> <p>Consens per part de l'equip educatiu i responsabilització d'una comissió per a la consecució dels acords.</p>
<p>e. <u>Recursos materials necessaris</u></p> <p>Partida pressupostària de l'entitat per a la difusió de les seves activitats (concepte de publicitat i difusió). S'inclouria impressió de díptics o fulletons del centre, manteniment de l'espai virtual a la xarxa, etc.</p>

Taula 8.7. Descripció Línia d'actuació 1: Mecanismes de difusió

LÍNIA D'ACTUACIÓ 2: Protocol en l'entrada i adscripció al centre
<p>a. <u>Objectiu:</u> Establir un protocol per l'ordenament de l'entrada i adscripció al centre per garantir una diversitat entre els seus destinataris, i fugir de la creació de ghettos i etiquetatges de la pròpia institució, tot establint uns criteris transparents i accessibles per a l'entrada a l'entitat.</p>
<p>b. <u>Justificació de la línia d'actuació-Connexió amb l'avaluació participativa inicial (resum)</u></p> <p>El centre obert decideix els destinataris de la institució. Els nois i noies accedeixen de forma lliure i voluntària a la participació de l'oferta educativa de l'entitat. En tant que el centre és el responsable d'aquesta entrada, és necessària la regulació d'aquesta a través de diferents criteris que ordenin aquest accés. Recordem que en el document "<i>Criteris de Qualitat en els Centres Oberts</i>", la Plataforma de Centres Oberts de Catalunya afirmava "<i>la necessitat de poder crear espais i ambients normalitzadors per als destinataris del recurs. D'aquesta forma seria necessari que els grups de centre obert comptés amb un 50% de destinataris en situació sociofamiliar "normalitzada" i constituir-se com a referent de socialització positiva per la resta de nois i noies amb situacions més desfavorides</i>".</p> <p>En l'estudi exploratori de l'entitat s'observa una clara tendència de la institució a la concentració d'infants i adolescents d'origen immigrant a l'entitat. En els seus 10 anys d'existència s'ha vist un procés de ghetització important. Partint de la inexistència de persones de diferents procedències en els seus inicis, en la última base de dades de l'entitat, la xifra se situa en un 92% dels casos atesos per l'entitat. Existeixen diferents factors que des del centre obert explicarien aquesta realitat, segons el propi equip:</p> <ol style="list-style-type: none"> a. Situacions desfavorides importants per part de les famílies immigrades, que concentren situacions de risc, objecte de treball i protecció per part del centre obert en una proporció més elevada que la població general. b. Els canals informals d'entrada al centre, es generen des de la població nouvinguda a la població. c. Alternatives per la població autòctona al recurs del centre obert, optant per altres tipus de serveis per als seus fills per educar-los en el seu temps de lleure (entitats esportives, culturals, etc.) amb quotes més elevades que les proposa el centre obert. d. Imatge externa i etiquetatge del propi centre, com entitat dedicada a població estrangera, element que provoca la no participació en ocasions de població autòctona. <p>Aquestes explicacions que aporta el centre obert, es reafirmen a partir d'indicadors que apunten en una mateixa direcció:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Participació més elevada de famílies autòctones quan no hi ha altres activitats que ofereixin activitats en el mateix espai i temps (per exemple casals d'estiu o colònies) 2. Menor presència de nois i noies d'origen immigrant en els altres centres oberts de la població, sense aquesta identificació amb el treball amb infants i adolescents nouvinguts a la població. 3. Baixa presència de menors immigrants en les entitats de la zona dedicades a altres finalitats educatives (expressió, esportives, culturals, etc.), i pel contrari, alta participació per part de les famílies nascudes en el país.
<p>c. <u>Descripció de l'actuació</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Establir un protocol d'acceptació i entrada de nois i noies a l'entitat que assumeixi indicadors de valoració de la situació social i familiar del menor, i que permetin una valoració de la gravetat dels casos. 2. Establir els barems de treball de l'entitat en les situacions socials que es presenten i les ràtios per grup que l'entitat pot assumir. 3. Incorporar aquests criteris de valoració en la presa de decisió de l'entrada d'un nou usuari a l'entitat.
<p>d. <u>Temporalització de l'actuació</u></p> <p>L'entrada d'infants i adolescents al centre té especial èmfasi a inici d'activitat, ja sigui a inici de curs o a inici d'activitats d'estiu. Per tant el protocol a realitzar des de l'equip directiu es pot realitzar a inici de curs per anar aplicant en la mesura de la necessitat d'incorporació de nous usuaris.</p>
<p>e. <u>Recursos personals necessaris</u></p> <p>Aquest treball ha de ser liderat des de l'equip directiu i ha de concretar-se en l'actuació de la direcció de centre en la seva funció d'admissió de nous casos a l'entitat.</p>
<p>f. <u>Recursos materials necessaris</u></p> <p>No suposaria cap cost físic la posada en marxa d'aquesta línia de treball.</p>

Taula 8.8. Descripció Línia d'actuació 2: Protocol d'entrada i adscripció al centre

LÍNIA D'ACTUACIÓ 3: Protocol de derivació	
a. <u>Objectiu:</u>	Consensuar l'establiment d'un protocol de derivació i seguiment d'infants i adolescents entre els agents de coordinació de la zona: serveis socials municipals (UBASP), equips d'atenció a la infància i l'adolescència (EAIA), entitats socials de la zona (càrites interparroquial, ong's, associacions culturals, etc.), centres escolars, l'Equip d'Assessorament Psicopedagògic (EAP).
b. <u>Justificació de la línia d'actuació-Connexió amb l'avaluació participativa inicial (resum)</u>	A partir de la constatació de la concentració d'infants i adolescents que pateixen situacions d'exclusió importants, i una aposta per una línia d'actuació psicopedagògica clara que prima el treball de l'ambient educatiu amb ràtios adients respecte la població que tingui la capacitat de realitzar una bona acollida de les situacions més dures socials i personals de les famílies ateses des del centre obert, és necessària la regulació del mecanisme d'entrada dels infants a l'entitat. Així en els casos de famílies novingudes a la població, serà necessària una actuació el més primerenca possible, per tal d'assegurar una acollida inicial com a mecanismes d'incorporació inicial positiva al nou medi. En l'estudi de necessitats, des del centre es valorava que l'entrada en ocasions d'infants amb problemàtica molt greu a la pròpia entitat, partia de la mancança de recursos i serveis necessaris per a donar cobertura a les necessitats de la població. El centre obert passava del seu objectiu principal, la prevenció en situacions de risc socials i familiars, a ser entitat de contenció per a casos on la situació ja era plenament activa.
c. <u>Descripció de l'actuació</u>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Formalitzar un espai conjunt entre centre obert i els agents derivadors de l'entorn on clarificar el perfil dels destinataris del projecte. 2. Establir criteris compartits en la valoració de la situacions dels infants i de les seves famílies 3. Acordar un protocol comú de derivació i coordinació dels casos compartits on poder tenir prevista una prioritització dels casos als quals se'ls ha de fer entrada en el centre obert.
d. <u>Temporalització de l'actuació</u>	Entenem que aquesta línia d'actuació, en tant que afecta diferents agents socials de la zona haurà de trobar espais al llarg del curs per tal de situar aquest espai comú de reflexió. Entenem que pot haver una proposta inicial de tres moments al llarg del curs compartits on analitzar la situació i fer-ne una proposta comuna entre tots els implicats.
e. <u>Recursos personals necessaris</u>	Aquest treball ha de ser liderat des de l'equip directiu de centre i ha de concretar-se en l'actuació de la direcció de centre en la seva funció d'admissió de nous casos a l'entitat. A més cal comptar amb la implicació dels agents socials de la zona encarregats de la derivació i coordinació de casos, així com l'alliberament possible des de les seves respectives institucions per tal de portar endavant aquesta línia d'actuació.
f. <u>Recursos materials necessaris:</u>	No suposaria cap cost físic la posada en marxa d'aquesta línia de treball.
g. <u>Metodologia</u>	<p>No existeix en l'actualitat cap plataforma o espai estable de coordinació entre aquests agents. Aquesta es basa en la bona voluntat i interessos compartits d'ambdues parts. Per tant la metodologia inicial de treball, seria la possibilitat d'establir un espai compartit, proposat des del centre obert, però compromès des de les diferents parts implicades.</p> <p>A partir d'aquestes reunions compartides, assegurar una diagnosi de la situació comuna i una solució compartida, possiblement materialitzada en un protocol d'actuació on clarificar i millorar el sistema d'entrada i de derivació d'infants al propi centre obert.</p>

Taula 8.9. Descripció Línia d'actuació 3: Protocol de derivació

LÍNIA D'ACTUACIÓ 4: Detecció de nous casos	
a. Objectiu:	Garantir la funció del centre obert com a detector de situacions de risc social i personal en el teixit social de la zona, treballant directament amb la població de la zona i configurar-se com a una de les vies d'entrada als recursos dels quals disposa la ciutat; en especial a les famílies que s'incorporen des de processos migratoris a aquest nou entorn.
b. Justificació de la línia d'actuació-Connexió amb l'avaluació participativa inicial (resum)	<p>Per tal de poder assolir aquesta finalitat, la línia d'actuació que es proposa ha de garantir l'espai per al treball de detecció de noves situacions no contemplades des de l'Administració i els altres agents educatius. Especialment, degut al context social actual en la que la ciutat de Sant Boi es configura com un espai d'acollida de nous ciutadans a la població, part d'aquesta dedicació ha d'anar dirigida a conèixer la realitat d'aquests nous veïns de la població i dels seus fills i filles per tal de reconèixer necessitats a les que donar resposta.</p> <p>En tant que el centre obert és una entitat d'iniciativa social i que no pertany directament a l'Administració Pública, l'accés per a moltes famílies de la zona és molt més propera. A l'estudi de necessitats es pot observar com davant de la flexibilitat per a l'actuació de l'entitat, moltes famílies no ateses des d'altres estaments de les seves necessitats, troben en el centre obert el seu punt de referència per a la recerca d'allò que li és necessari. La pròpia directora del centre comenta que és a través dels fills i filles que és possibles en ocasions treballar situacions de la vida familiar i dels seus adults. Possibles derivacions a altres serveis (sanitaris, jurídics, laborals...) poden portar-se endavant des de l'atenció en el centre obert als menors d'aquell nucli familiar.</p>
c. Descripció de l'actuació	<ol style="list-style-type: none"> 1. Establir dins de les funcions de part de l'equip educatiu del centre la detecció de noves necessitats en la població d'entorn de l'entitat, en especial d'aquelles famílies incorporades de nou a la zona fruit de processos migratoris, en tant que sector prioritari de treball. 2. Definir estructures d'apropament a aquesta detecció de noves situacions que requereixen l'atenció social, a partir de la flexibilització d'algunes activitats de caràcter més obert, de canvi d'ubicació (activitats a carrer...) o de seguiment de casos a partir de la xarxa informal del centre. 3. Definir els circuits de derivació i seguiment d'aquelles necessitats detectades no objecte de treball des del propi centre als recursos disposats per a tal finalitat: serveis d'assessorament legal, jurídic, d'escolarització, sanitaris, etc
d. Temporalització de l'actuació	<p>Aquest tipus d'actuació ha d'estar compartida en diferents moments del curs en la seva formalització i ha d'estar present en la quotidianitat del centre i en el treball diari amb les famílies i infants del centre. Així al llarg del curs serà necessària la programació d'activitats de caràcter flexible pel que fa als destinataris de l'acció (obertura a nois i noies del barri o del municipi) o en referència als espais de desenvolupament (al carrer o places de l'entorn); però aquestes activitats estaran complementades pel treball diari d'educadors i direcció en el treball de detecció, derivació i coordinació de casos.</p>
e. Recursos personals i materials necessaris	<p>Aquest treball ha de ser liderat des de l'equip directiu de centre i ha de concretar-se en l'actuació d'alguns educadors i educadores de centre en la seva funció de detecció de nous casos en situacions desfavorides. A més cal comptar amb la implicació dels agents socials de la zona encarregats de la derivació i coordinació de casos, així com l'alliberament possible des de les seves respectives institucions per tal de portar endavant aquesta línia d'actuació.</p>
f. Metodologia	<p>Programació d'activitats obertes i flexibles a nous destinataris des del centre obert, donant especial atenció a les noves famílies incorporades a la zona.</p> <p>Ús de la quotidianitat i la flexibilitat de la pròpia entitat per a la detecció de noves situacions que han de ser ateses social o educativament.</p> <p>Establiment dels mecanismes de derivació d'aquestes necessitats detectades en funció de la seva tipologia als recursos i serveis per a tal</p>

Taula 8.10. Descripció Línia d'actuació 4: Detecció de nous casos

LÍNIA D'ACTUACIÓ 5: Gestió del llistat d'espera	
a. <u>Objectiu:</u>	Gestionar el llistat d'espera d'infants i adolescents que han sol·licitat entrada en el centre obert i donar vies alternatives d'atenció a les seves necessitats, en especial aquelles famílies amb menys referents a la zona, novingudes a la població.
b. <u>Justificació de la línia d'actuació-Connexió amb l'avaluació participativa inicial (resum)</u>	<p>En l'estudi de necessitats, des del centre es valorava que l'entrada en ocasions d'infants amb problemàtica molt greu a la pròpia entitat, partia de la mancança de recursos i serveis necessaris per a donar cobertura a les necessitats de la població. En aquest sentit les finalitats de l'entitat es desdibuixen i els recursos previstos per actuació de caràcter preventiu, esdevenen insuficients per a problemàtiques de gravetat important, subjectes d'atenció per part de recursos especialitzats i no d'atenció primerenca. D'aquesta forma realitat d'abusos, maltractaments a menors, consum de tòxics, etc. Són situacions a les que el centre està donant atenció des del recursos disponibles.</p> <p>En tant que són situacions d'extrema necessitat, es prioritzen respecte situacions que encara són catalogades de risc i que en el temps d'espera d'entrada, s'han cronificat o agreujat.</p> <p>En el cas de les famílies novingudes a la població, el propi centre afirma que situacions que inicialment poden ser únicament situacions de risc, es converteixen en veritable situacions de contenció en tant que no són ateses en aquests períodes més crítics d'acollida i benvinguda.</p> <p>Situacions d'aïllament de grups en funció dels seu origen cultural, grups de marroquins o de sud-americans, que funcionen aïlladament de companys de la mateixa edat, famílies amb dificultats d'accés a la informació i als serveis per manca de coneixement de l'idioma i del medi, podrien ser treballables amb anterioritat i amb caràcter molt més preventiu.</p>
c. <u>Descripció de l'actuació</u>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Conèixer en profunditat les possibles alternatives al centre obert que cobreixin les necessitats en aquest sentit dels infants i adolescents i de les seves famílies. 2. Establir els ponts de comunicació amb aquestes entitats per tal de derivar i coordinar en els casos que siguin susceptibles d'aquest fet. 3. Garantir l'accés a la informació i als recursos disponibles per a les famílies i els seus fills a la zona, que no es redueixen exclusivament al servei de centre obert.
c. <u>Temporalització de l'actuació</u>	<ul style="list-style-type: none"> • Les activitats obertes o flexibles haurien d'estar repartides al llarg del curs i gens concentrades a nivell d'espai i temps, per tal d'espaiar aquestes esforços i la resposta de les pròpies famílies i destinataris. • L'establiment dels possibles circuits de derivació i coordinació haurien d'estar treballats al llarg del primer trimestre per assegurar l'actualitat de la informació de la que es disposa. Al llarg del curs, aquest ritme de treball estarà en funció del nombre de casos atesos des de l'entitat.
d. <u>Recursos personals necessaris</u>	<p>Aquest treball ha de ser liderat des de l'equip directiu de centre i ha de concretar-se en l'actuació d'alguns educadors i educadores de centre en la seva funció de detecció de nous casos en situacions desfavorides. A més cal comptar amb la implicació dels agents socials de la zona encarregats de la derivació i coordinació de casos, així com l'alliberament possible des de les seves respectives institucions per tal de portar endavant aquesta línia d'actuació.</p>
e. <u>Recursos materials necessaris:</u>	No suposaria cap cost físic la posada en marxa d'aquesta línia de treball.
f. <u>Metodologia</u>	<ul style="list-style-type: none"> • Atenció a les famílies i infants que fan demanda del recurs de centre obert i fer una valoració de les necessitats per les quals es fa la demanda. • Fer una valoració de les possibles alternatives a la realitat de centre que donin respostes a les necessitats detectades o a part d'aquestes des d'altres recursos de la població. • Seguir el circuit definit per a la derivació d'infants i adolescents als recursos de la zona alternatius al centre obert. • Realitzar un seguiment del procés de derivació de la família i l'infant en aquests circuits de derivació.

Taula 8.11. Descripció Línia d'actuació 5: Gestió del llistat d'espera

3.7.2. Possibles línies d'actuació per a la millora de l'acollida inicial dels adolescents nousvinguts i les seves famílies

3.7.2.1. L'acollida inicial a les famílies de l'infant o adolescent nousvingut

Els objectius principals en l'acollida de les famílies d'origen immigrat al context del centre obert poden respondre als següents objectius:

- Establir un clima de proximitat inicial, establint els primers passos en la creació de vincle entre l'entitat i la família.
- Potenciar un primer contacte amb la família on es configuri el centre obert com un lloc segur i satisfactori
- La potenciació, des de l'inici de la relació centre-família, de la participació activa i el protagonisme de totes les famílies dels destinataris del projecte
- Garantir el traspàs d'informació necessari a la família entorn el funcionament del centre obert per a la participació del seu fill o filla.
- Oferir la informació entorn els recursos que es demanin des de la família en el context d'aquesta acollida al nou entorn.

3.7.2.2. Derivació i coordinació a altres recursos de l'infant o adolescent en el centre obert

“Derivar fa referència a l'acompanyament d'un menor des d'un servei a un altre, a fi i efecte que assolixi el camí cap a la integració, aconseguint d'aquesta manera, introduir-lo en plataformes que responen a situacions més estructurades que no pas la pròpia. Aquesta necessitat és valorada per l'equip derivant, no per la família, igual que la sol·licitud, encara que en la mesura del possible, és important que aquesta hi participi. Es deriva perquè els serveis tenen límits d'encàrrec i de context i quan la situació valorada pel professional excedeix de les seves funcions o requereix d'un tractament especialitzat . Una bona derivació ha de facilitar el treball al següent professional i ha de servir per validar les hipòtesis plantejades i perquè es realitzi el tractament adequat; per això, cal evitar derivacions problemàtiques o derivacions implícites sense la participació directa de la família de l'infant o l'adolescent. D'aquesta forma es descriu des dels propis centres oberts, la possibilitat del propi centre de poder derivar a aquells infants arribats al centre a altres serveis per poder arribar a recursos que excedeixen les funcions del propi centre”⁷⁷

---

⁷⁷⁷ Document “Criteris de Qualitat als centres Oberts” Comissió centres oberts. FEDAIA

Entenem que en el cas dels infants i adolescents nouvinguts al nou entorn aquesta funció té un sentit més ampli, ja que el centre obert en moltes ocasions esdevé dels primers contactes amb la població d'acollida per part de la família. En aquest sentit, es configura com a emissor de derivacions a serveis de la zona necessaris per a cobrir necessitats detectades en la família: serveis socials, recursos d'assessorament laboral, jurídic, etc.

Aquest procés també es pot donar en un sentit contrari, on el centre obert es configura com el servei receptor de derivacions d'altres entitats.

En aquest procés inicial d'acollida serà molt important la regulació de protocols que estableixin el circuit i funcions d'ambdues entitats o institucions en benefici de la família. És molt important facilitar les relacions organitzatives de reciprocitat, freqüents i continuades. Això vol dir que els professionals que utilitzen un mateix llenguatge i desenvolupen activitats complementàries, han de sistematitzar orgànicament aquestes relacions. Per facilitar la seva rendibilitat, cal establir i controlar els canals de relació a partir de l'elaboració de protocols.

Un protocol de relacions ajuda a establir els mínims de seguiment i corresponsabilitat a que es comprometen les parts implicades, al temps que ajuda a clarificar les funcions que té cadascuna.

Entenem que el centre obert ha d'establir amb la resta d'agents amb els que treballa aquests protocols de relació: derivació, coordinació, valoració... Que actualment no estan especificats. Podríem parlar d'alguns professionals amb els quals es especialment necessari per les relacions que s'estableixen: Unitats Bàsiques d'atenció social Primària (UBASP) Equip Atenció a l' Infància i l'adolescència (EAIA), Centre de Salut Mental infantil i juvenil (CSMIJ), Equip d'atenció psicopedagògica (EAP), escoles i instituts de la zona, associacions i entitats.

LÍNIA D'ACTUACIÓ 6: Mecanismes de derivació i coordinació
a. <u>Objectiu:</u> Sistematitzar els mecanismes de derivació i coordinació amb els recursos de la zona en referència a les necessitats detectades en els infants i les seves famílies.
b. <u>Justificació de la línia d'actuació-Connexió amb l'avaluació participativa inicial (resum)</u> L'establiment de relacions bidireccionals en la derivació i coordinació de les actuacions dels recursos de la zona parteixen de la voluntarietat i disponibilitat dels agents implicats. No existeix per part de cap de les parts una obligatorietat per l'exercici de la seva feina. La recerca de la qualitat en l'atenció a l'usuari, el fugir d'atenció en paral·lel i el ser eficients des del projecte de cada projecte, porta als recursos de la zona a definir espais conjunts de col·laboració: derivació cap als serveis necessaris, atenció conjunta entre els membres de la família, etc.
c. <u>Descripció de l'actuació</u> <ol style="list-style-type: none">
1. Establir quins seran els canals de derivació i coordinació entre els recursos de la zona.
2. Sistematització de la relació: periodicitat, protocols de coordinació i establiment de la formalització d'aquestes coordinacions.
d. <u>Temporalització de l'actuació</u> L'arribada d'infants principal es fa a l'inici de curs, tot i que al llarg de l'any les incorporacions són habituals. Aquest fa que el treball de consens conjunt previ és una feina que s'ha de realitzar en un període concret determinat per a tal fi i la posada en pràctica es farà al llarg de tot el curs.
e. <u>Recursos personals necessaris</u> Consens per part de l'equip educatiu i responsabilització per part del director/a de l'entitat o coordinador/a del projecte.
f. <u>Recursos materials necessaris</u> Partida pressupostaria de l'entitat per a la difusió de les seves activitats (concepte de publicitat i difusió). S'inclouria impressió de díptics o fulletons del centre, manteniment de l'espai virtual a la xarxa, etc.
g. <u>Metodologia</u> La presa de decisions del model de coordinació de l'entitat s'hauria de concretar en l'elaboració d'un document a consensuar amb els agents socials de la zona de forma compartida i aprovada per totes les parts. Per a la seva elaboració serà necessària la creació d'espais de reflexió entre tots els agents implicats en la confecció d'aquest document.

Taula 8.12. Descripció Línia d'actuació 6: Mecanismes de derivació i coordinació

LÍNIA D'ACTUACIÓ 7: Els companys-guia	
a. <u>Objectiu: Establir l'estratègia del company-guia en la incorporació de l'infant o adolescent nouvingut al centre obert per facilitar la seva acollida a l'entitat.</u>	
b. <u>Justificació de la línia d'actuació-Connexió amb l'avaluació participativa inicial (resum)</u>	<p>Entenem que els primers dies d'incorporació al centre existeixen moltes variables encara desconegudes per la persona nouvinguda. Existeixen dificultats d'accés al nou entorn per qüestions de llengua, de referents culturals, físics i personals. En el cas dels nois i noies que s'incorporen al centre obert de nou, es troben una situació d'asimetria respecte els seus companys d'entitat que en porten molt més temps. El desconeixement que tenen entorn la pròpia institució, les formes de funcionament, les relacions entre companys i educadors, els objectius de l'entitat, horaris, espais.... En un primer moment pot generar en la persona que s'incorpora una situació de desubicació, desorientació, malestar, aïllament, evitació, etc. Que dificulta un inici positiu en la seva nova realitat. El fet que un company pugui funcionar com a pot cap a aquests elements d'incorporació pot facilitar una acollida positiva, on el nou destinatari tingui una experiència positiva i gratificant amb el nou entorn.</p> <p>Finalment, per a l'equip educatiu pot suposar una efectivitat de l'actuació, en tant que els allibera d'algunes tasques a realitzar amb el nou incorporat i així poder funcionar amb el rol de dinamitzadors i promotors de l'ambient relacional del propi grup.</p>
c. <u>Descripció de l'actuació i metodologia:</u>	<p>Aquestes fases segueixen l'esquema previst per Monereo i Duran (2001)⁷⁸ en la tutoria entre iguals per a continguts acadèmics. D'aquesta forma fem l'adaptació al context d'acollida en la realitat d'una plataforma de medi obert:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Delimitació del context: Des del centre obert en quins espais, temps i persones es desenvolupa la línia d'actuació. 2. Definir els objectius de l'actuació: en quins elements volem que hi hagi aquesta relació d'ajuda (respecte els companys, respecte els horaris, respecte el temps i l'espai, respecte els educadors, etc.) 3. Selecció i aparellament: decidir quins seran els companys-guia pels nois i noies que s'incorporen de nou i de quines variables dependrà aquesta assignació: origen cultural, temps que porten al centre, habilitats personals, rols de lideratge dins del grup, afinitat personal, treball sobre la confiança del propi infant... Serà el propi educador o educadora que faci l'elecció o hi ha espai de participació activa dels propis noi i noies. 4. Recursos: En tant que nova experiència, haurem de disposar d'un temps addicional de preparació i previsió del que precisi aquesta relació. 5. Estructuració i mètode del company-guia: és necessari descriure el rol de cadascú: que n'espera el tutor, quines necessitats té el que s'incorpora, què cal fer i què ja no és funció del company guia, etc. 6. Formació prèvia: caldrà formar als companys que han d'exercir de companys-guia en aquelles habilitats o coneixements que els hi són necessaris per desenvolupar bé aquesta funció. 7. Monitorització: cal decidir com l'educador /a acompanyarà aquesta relació, realitzarà l'observació oportuna i el seguiment de l'actuació del company-guia. Pot ser útil reservar espais per realitzar aquest seguiment. 8. Avaluació: cal preveure els instruments d'autoavaluació i de coavaluació de l'experiència.
d. <u>Temporalització de l'actuació</u>	L'arribada d'infants principal es fa a l'inici de curs, tot i que al llarg de l'any les incorporacions són habituals. Aquest fa que el treball de consens conjunt previ és una feina que s'ha de realitzar en un període concret determinat per a tal fi i la posada en pràctica es farà al llarg de tot el curs.
e. <u>Recursos personals necessaris</u>	Consens per part de l'equip educatiu i responsabilització per part del director/a de l'entitat o coordinador/a del projecte.
f. <u>Recursos materials necessaris</u>	Partida pressupostaria de l'entitat per a les despeses que es derivessin del curs formatiu

Taula 8.13. Descripció Línia d'actuació 7: Els companys-guia en l'acollida dels adolescents nouvinguts

⁷⁸Monereo, C. i Duran, D. (2001). *Entramats. Mètodes d'aprenentatge cooperatiu i col·laboratiu*. Barcelona: Edebé.

3.7.3. Possibles línies d'actuació per part de l'entitat en el treball transversal de l'educació intercultural i ciutadania activa en medi obert

En el capítol anterior descrivíem les línies d'educació en valors iniciades des del Centre Obert Don Bosco, des del paraigües que oferia el "Pla per la Justícia i la Solidaritat" de la Inspectoria dels Salesians de Barcelona. Les possibles línies d'actuació que es proposen per a l'educació intercultural i ciutadania activa en el present apartat responen al desenvolupament d'aquest Pla més general, que abastaria altres valors socials. Així, respon a la mateixa estructura acceptada des del marc institucional de l'entitat objecte de recerca.

Els programes educatius en el marc dels centres oberts, constitueixen la base de la programació de l'acció educativa en el medi obert. A partir d'aquests s'estructuren i es porten endavant els objectius educatius plantejats pels destinataris des de els diferents accions educatives que es treballen en el dia a dia de l'entitat. Per tant, si volem treballar des de la quotidianitat els valors, i en concret, el valor de la Interculturalitat en el medi obert, serà necessari no crear espais paral·lels de treball, sinó generar una dinàmica en la que des de l'acció habitual de l'educador o educadora s'arribi a la construcció conjunta de valors compartits en el centre obert.

Els **objectius principals** d'aquestes línies d'actuació serien:

- a. Sensibilitzar totes les persones i col·lectius implicats en l'acció educativa sobre els valors de la justícia i la solidaritat.
- b. Revisar i assegurar la presència d'aquests valors en tots els projectes educatius de forma global i sistemàtica.
- c. Oferir un marc educatiu, eines i recursos que facilitin i dinamitzin la formació en valors socials.
- d. Dur a terme accions concretes, compromisos, experiències de solidaritat i treball per la justícia.

Les possibles línies d'actuació suggerides per al seu desenvolupament són:

1. Elaborar un mapa de valors amb grans eixos que permeti tenir una visió global dels valors i dels aspectes que s'han de treballar.
2. Distribuir per edats els aspectes més significatius de cada valor, plantejar itineraris que recorrin les diverses etapes evolutives.
3. Plantejar la seqüència lògica que cal seguir per a treballar cada valor
4. Recollir materials i experiències en el treball de valors
5. Facilitar l'avaluació del treball que es duu a terme als voltants de cada valor
6. Oferir recursos concrets sobre valors per edats i àmbits educatius

El pla es basa en la proposta d'itineraris educatius que entrellacen **tres variables** a tenir en compte:

1a variable: L'edat

El centre obert atén a infants majors de 6 anys i fins els 18; és evident per tant que la forma de treballar el valor de la interculturalitat i de ciutadania activa en cadascuna d'aquestes etapes ha d'ésser diferenciada i progressiva al llarg de les etapes que el destinatari participarà de l'entitat. Centrarem el pla en dos grans etapes que corresponen a les seccions infantil (de 6 a 12) i juvenil (de 12 a 16) en les que ja el centre obert es distribueix.

2a variable: Components del Pla

Tenim la necessitat d'integrar tres components per al desenvolupament del Pla : **l'element cognitiu, l'afectiu i el comportamental.**

- a. Elements cognitius:** Aplega els coneixements, conceptes i temes que es poden treballar al voltant del valor de la interculturalitat i la nova Ciutadania. A partir dels coneixements podem arribar a modificar la nostra acció, i també

podem enriquir els nostres sentiments. Però el coneixement no és neutre, i caldrà fixar-se en els processos de coneixement: anàlisi crítica i reflexió sobre les informacions adquirides .

- b. Elements afectius:** Concentra el treball en els sentiments, interessos i elements del món afectiu que poden actuar com a motivació pel treball en valors. Busca com objectiu potenciar aspectes com la valoració, l'apreci, l'interès, l'acceptació, el rebuig, l'aprovació...
- c. Elements conductuals:** Reuneix les habilitats i accions que són capaços de practicar els nois i les noies. Aquestes capacitats completen i concreten els continguts conceptuals, són possibles mitjans per a posar en marxa les motivacions, per a adquirir i completar els coneixements i per a posar en pràctica les habilitats. Aquesta acció personal està pensada des de els reptes i necessitats col·lectives, per tant una actuació dins d'un projecte, i per tant, actuant participant.

3a variable: Planificació Temporal

Es planteja el Pla en el treball al llarg d'un curs (setembre -juny) de forma transversal en tots els programes educatius que es porten endavant des del centre obert i tenint present les activitats de caràcter més extraordinari o puntual que es porten a terme.

3.7.3.1. Proposta de l'estructura de les accions educatives en relació als programes educatius

Es proposa una relació d'activitats en els diferents programes educatius del centre obert com a mostra de com es podria estructurar aquesta possible actuació educativa. Es tracta de l'aportació d'un exemple per tal que l'equip de treball, en haver de prendre una decisió sobre el desenvolupament del pla d'acollida, pugui tenir una mostra del que podria suposar aquesta línia de treball.

PROGRAMA EDUCATIU	PROPOSTA ACTIVITAT	Eix Pla per la Justícia i la solidaritat	COMPONENT PRINCIPAL QUE TREBALLA
• Pg.Educ. salut	"Respecte cap a un mateix"	Persona	Afectiu ("sentir")
• Pg.Educ. NNTT	"Coneixem el nostre entorn"	Relacions	Cognitiu
• Pg.Educ. de sup. a l'Ed. Formal	"Coneixem el món per a ser crítics"	Món	Cognitiu
• Pg.Educ. expressió	"Ens expressestem des del que som"	Persona	Afectiu/Cognitiu /Conductual
• Pg.Educ. Participació	"Ens organitzem participant"	Relacions	Conductual
• Pg.Educ. Sostenibilitat	"Cuidem el nostre entorn: Som ciutadans actius"	Món Natura	Conductual

Taula 8.14. Exemple estructura desplegament de les accions educatives entorn la interculturalitat i l'educació ciutadana en el marc dels programes del Centre Obert Don Bosco

4. DE LA PROPOSTA GENERAL DEL PLA D'ACOLLIDA AL DESENVOLUPAMENT D'UNA LÍNIA D'ACTUACIÓ

A l'apartat anterior exposàvem totes les línies d'actuació plantejades per un hipotètic pla d'acollida en el Centre Obert Don Bosco. Una vegada l'equip pensa sobre les seves necessitats i es proposa, des de la investigació de la tesi, les possibles actuacions per pal·liar-les, és evident que el desplegament complet de totes aquestes línies no es pot fer de forma simultània. Els esforços han de ser coherents amb la dinàmica pròpia del centre per tal de tenir èxit i continuïtat en l'actuació.

Així una vegada redactat l'informe de l'anàlisi del propi centre i les possibles línies d'actuació, l'equip educatiu ha de decidir quines seran les següent passes. Durant el mes de setembre de 2007, l'equip es reuneix tres vegades per poder prendre aquestes necessàries decisions. Les conclusions d'aquestes reunions han quedat recollides a l'anàlisi exploratori exposat en aquest mateix capítol i en la decisió última del propi equip⁷⁹ en la reunió del mes de setembre. L'equip decideix centrar el treball de recerca en la línia de treball inclosa en l'apartat "**Acollida dels adolescents al centre**", i en concret en la línia de **l'acompanyament entre iguals (programa dels**

⁷⁹ Veure ANNEX B-XV

companys-guia). L'equip de coordinació va exposar els següents motius per centrar la recerca en aquest punt de tot el possible pla d'acollida presentat al setembre:

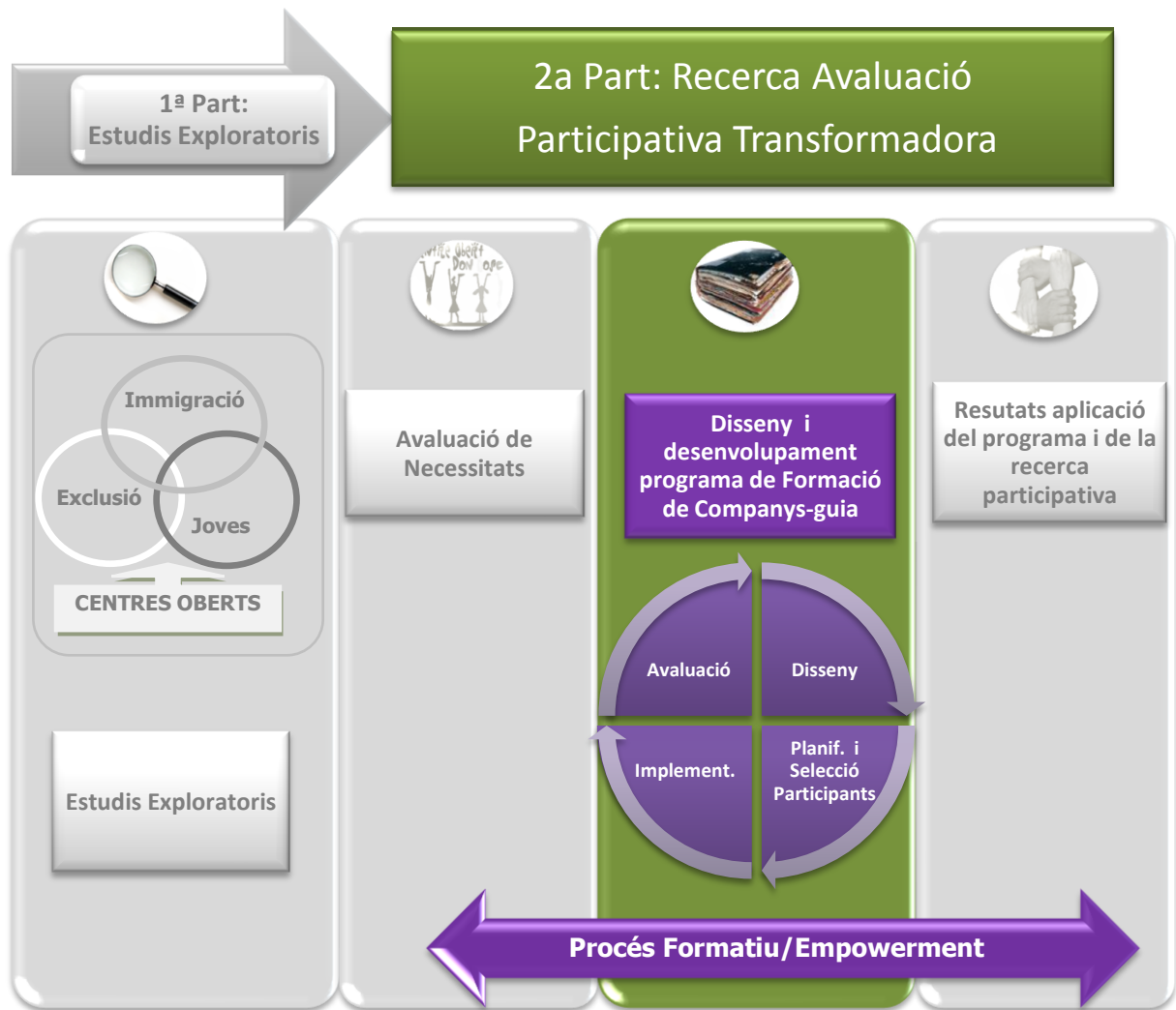
- Necessitat de reduir els esforços a una línia d'actuació, aprofundir i donar qualitat a la proposta
- Iniciar una línia nova, engrescadora, diferent al que s'havia treballat al centre fins el moment com un revulsiu que ajudés a empènyer la intervenció educativa amb nousvinguts
- Involucrar als adolescents nascut al país o vinguts fa més temps en aquesta acollida, amb intenció de donar protagonisme als propis destinataris de l'acció educativa com les línies pedagògiques de l'entitat marquen.
- Proposar una línia valorada per l'equip com realment innovadora respecte el que es treballa habitualment en les plataformes d'educació social i a la vegada molt compatible amb l'estil educatiu que es porta endavant.
- Proposar una línia limitada en el temps per la seva valoració, tangible i de possible proposició per altres entitats i centres.
- El fet que es valorés com una línia engrescadora i vàlida en les necessitats detectades al centre que arriba a treballar objectius tan bàsics per l'entitat com són: l'obertura al barri, l'acollida als nousvinguts, el treball amb les famílies, el protagonisme del jove, l'optimització dels recursos humans, etc.

D'aquesta forma, en la reunió final de l'equip de coordinació de centre d'aquest procés de discerniment, es decideix desenvolupar la línia de treball de l'acompanyament entre iguals. La proposta es porta a l'equip directiu per a poder organitzar i dirigir el procés en aquesta segona part de treball.

Dedicarem el proper capítol a descriure el desplegament d'aquesta línia d'actuació des del marc que l'avaluació participativa transformadora ens ofereix. **L'acollida dels adolescents nousvinguts per part del seu grup d'iguals** constituirà l'eix de treball principal de la recerca a partir de la decisió de la pròpia entitat.

CAPÍTOL NOVÈ
Disseny del Programa de Formació dels
Companys-guia

Figura 9.1. El disseny i desenvolupament del programa de formació de companys guia en el marc de la recerca

1. INTRODUCCIÓ

Continuem el nostre camí de concreció de les transformacions pedagògiques en l'acollida d'adolescents nouvinguts a la realitat del centre obert. Una vegada presa la decisió de quina de les línies pedagògiques plantejades en el pla d'acollida del centre obert es vol portar a la pràctica, cal donar-li forma i desenvolupar-la. En el present capítol ens plantejarem, conjuntament amb l'equip de treball del centre, què pot suposar aquest acompanyament entre iguals en el medi obert, quina formació els hi cal a aquells nois i noies que podrien constituir-se com a companys-guia i quin podria ser el disseny de la seva implementació.

El capítol està estructurat en un procés que cada vegada intenta delimitar més l'actuació, des d'una elaboració dels objectius generals i específics del pla, fins un desenvolupament tant de les activitats com del disseny per a la seva implementació.

En tant que el procés de transformació del propi equip del centre constitueix un dels objectius principals de tesi, en els diferents apartats es proposa una especial dedicació als processos d'empoderament que es donen en aquesta etapa de la recerca. Arribarem fins al grau màxim d'autogestió de l'equip que pren les pròpies decisions entorn el programa formatiu i la implementació des de la globalitat de la realitat del centre. Així, el paper de la investigadora romandrà en un plànol de dinamització i ajuda del procés, molt disminuït respecte etapes anteriors.

2. L'ACOMPANYAMENT ENTRE IGUALS EN EL CENTRE OBERT DON BOSCO

Una vegada presa la decisió de desenvolupar aquesta nova línia d'actuació de l'acompanyament entre iguals, cal poder clarificar què entenem per acompanyament, com es pot portar a la pràctica, quins referents es disposen en el món educatiu i com es pot portar a la pràctica quotidiana de l'entitat.

2.1. DECISIÓ ENTORN LA LÍNIA DE TREBALL A DESENVOLUPAR

Obrim una nova fase de treball en l'avaluació participativa a on s'inicia el treball del disseny i desenvolupament del programa d'innovació en l'entorn del Centre Obert Don Bosco. En la reunió que va tenir lloc el dia 6 de setembre de 2007, on s'exposava la proposta de Pla d'Acollida per al Centre Obert, es veia clarament que era necessari operativitzar un equip de treball que aprofundís en una de les línies i pogués dinamitzar el centre per a portar-la endavant. Una vegada l'equip pensa sobre les seves necessitats i les possibles actuacions per pal·liar-les, és evident que el desplegament complet de totes aquestes línies no es pot fer de forma simultània. Els esforços han de ser coherents amb la dinàmica pròpia del centre per tal de poder tenir èxit i continuïtat en l'actuació.

Així, una vegada redactat l'informe de l'anàlisi del propi centre i les possibles línies d'actuació, l'equip educatiu ha de decidir quines seran les següent passes. Durant el mes de setembre de 2007, l'equip es reuneix diferents vegades per poder prendre aquestes necessàries decisions. El conjunt d'educadors decideix centrar el treball de recerca en la línia de treball inclosa en l'apartat "**Acollida dels adolescents al centre**", i en concret en la línia de "**l'acompanyament entre iguals en l'arribada de nois i noies nous i noves a l'entitat.**" L'equip de coordinació va exposar els següents motius per centrar la recerca en aquest punt de tot el possible Pla d'acollida presentat al setembre:⁸⁰

---

⁸⁰ Font: resum acta de reunió del dia 13/9/2007

- Necessitat de reduir els esforços a una línia d'actuació, aprofundir i poder donar qualitat a la proposta
- Iniciar una línia nova, engrescadora, diferent al que s'havia treballat al centre fins el moment com un revulsiu que ajudés a empènyer la intervenció educativa amb nous nous
- Involucrar als adolescents nascut al país o vinguts fa més temps en aquesta acollida, amb intenció de donar protagonisme als propis destinataris de l'acció educativa com les línies pedagògiques de l'entitat marquen.
- Proposar una línia valorada per l'equip com realment innovadora respecte el que es treballa habitualment en les plataformes d'educació social i a la vegada molt compatible amb l'estil educatiu que es porta endavant.
- Proposar una línia limitada en el temps per la seva valoració, tangible i de possible proposició per altres entitats i centres.
- El fet que es valorés com una línia engrescadora i vàlida en les necessitats detectades al centre que arriba a treballar objectius tan bàsics per l'entitat com són: l'obertura al barri, l'acollida als nous nous, el treball amb les famílies, el protagonisme del jove, l'optimització dels recursos humans, etc.

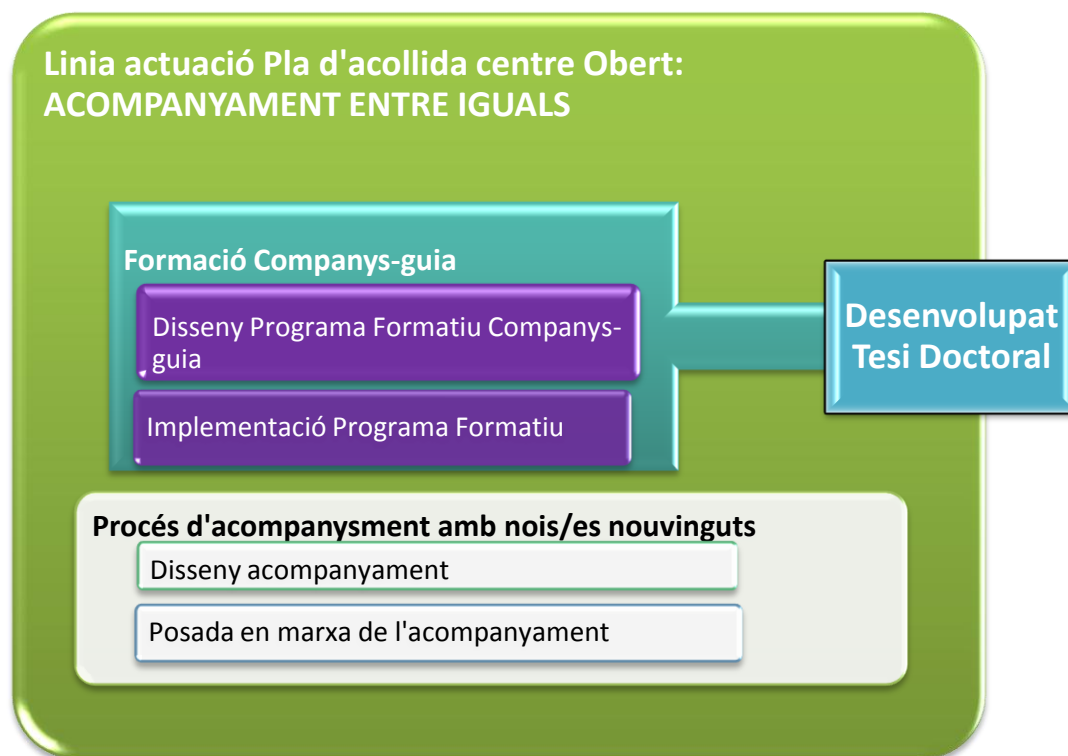
Figura 9.2. Fonamentació decisió línia de treball a desenvolupar

2.2. L'ACOMPANYAMENT ENTRE IGUALS, UNA PROPOSTA EN DUES FASES

L'equip del Centre Obert Don Bosco va entendre que aquesta línia de treball del pla d'acollida responia a dues fases a posar en pràctica. D'una banda, era necessari formar als adolescents que ja participen de l'entitat per tal que tinguin les competències necessàries per a realitzar un bon acompanyament. La segona part correspon a l'acompanyament pròpiament dit.

Pel que fa a la recerca que ens ocupa, l'avaluació participativa ha tingut present la primera part de la feina: el disseny del programa formatiu i la seva implementació. Entenem que l'abast era prou extens i ambiciós per poder limitar l'avaluació a la primera fase del procés, tot i que la feina de l'equip serà molt més àmplia que la pròpia tesi doctoral.

Figura 9.3. Línia d'actuació del centre obert, l'acompanyament entre iguals

3. L'EQUIP DE TREBALL

3.1. CONSTITUCIÓ DE L'EQUIP DE TREBALL

Coincidint amb l'organització anual del curs 2007/2008 i una proposta del propi centre d'estructurar per comissions les diferents línies prioritàries del curs, l'equip de treball de recerca es va configurar conjuntament i en paral·lel a altres comissions a l'entitat. Per poder desenvolupar la proposta de dissenyar un programa d'acompanyament entre iguals en el propi centre, era necessari un treball intensiu per

part de l'equip per concretar què volia dir aquell objectiu en el context de la pròpia entitat.

En concret, les comissions organitzades en aquest curs van ser: equip de pastoral del centre (encarregat de l'educació en valors), la comissió de treball amb famílies i l'equip de treball del Tropical Bar (projecte de prevenció de drogodependències de la secció juvenil). A més, també es van repartir responsabilitats en equips de treball compartits amb altres entitats i de clarament treball en xarxa com la comissió del Pla de Desenvolupament Comunitari (PDC), la comissió d'Immigració de ciutat, la participació en la comissió de centres oberts de FEDAIA (Federació d'Entitats d'Atenció i d'educació a la Infància i l'Adolescència), la participació en la comissió d'immigració d'ECAS (Entitats Catalanes d'Acció Social) i la CIPES (Comissió Inspectorial de plataformes d'Educació Social).

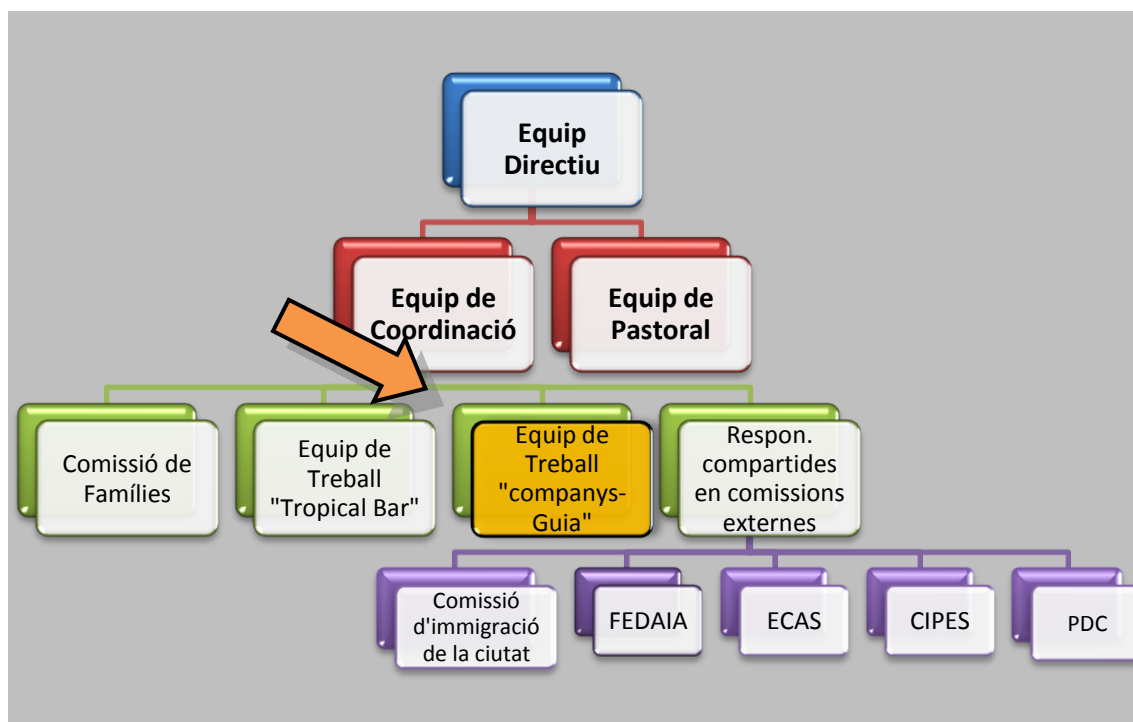

Figura 9.4. Comissions de treball C.O. Don Bosco curs 2007/2008

Podem valorar un gran desplegament de treballs a realitzar per part del centre obert i de molts fronts oberts, però, per una altra banda, veiem com la recerca s'incorpora al centre com un element "normalitzat", compatible amb la dinàmica interna de l'entitat, i per tant, molt respectuosa amb el camp de treball. Aquestes persones, d'aquesta forma, quedaven alliberades d'altres possibles responsabilitats al centre i

per tant, a la recerca se li dóna un pes específic important pel que fa a les dedicacions dels professionals.

La distribució de les persones per equips es va fer en funció dels perfils dels educadors que hi treballen, les responsabilitats que es porten endavant en l'entitat i també, les inquietuds i demandes dels propis interessants. En el cas de la comissió dedicada a la recerca, la demanda va venir pels propis educadors a partir d'un desig d'aprofundir en les possibles millores a fer amb els adolescents nouvinguts que s'incorporen en el centre.

3.2. PLA DE TREBALL REALITZAT

En l'acta de reunió de l'equip directiu del dia 6 de setembre de 2007 queda recollit l'acord de fer la proposta als educadors del centre per tal que les persones decideixin en quines comissions de les previstes durant el curs tindrien voluntat de participar i els motius. D'aquesta forma la línia de treball de la nostra recerca s'inclou de forma normalitzada als canals habituals d'organització del centre, les comissions de treball. El dia 8 de setembre, l'equip de coordinació es reuneix i tres persones de l'equip opten per aquesta possibilitat degut al seu perfil personal (aquestes característiques ja han estat explicades en apartats anteriors). A més a més, la directora de l'entitat farà la proposta a una estudiant de pràctiques. La Xènia es va incorporar el mes de setembre al centre i es va implicar a l'equip de treball el mes d'octubre. Aquest va ser un element d'enriquiment en la seva formació personal i en la seva identificació amb el projecte de centre obert.

Aquest equip de treball es reuneix com a tal per primera vegada el 13 de setembre de 2008, convocats per la pròpia investigadora amb el següent ordre del dia: presentació de la proposta que es realitza des del pla d'acollida en el Centre Obert i configuració de l'equip.

Així, en aquesta reunió del dia 13, es presenta la proposta del pla d'acollida en el centre obert. La valoració de l'equip educatiu és el gran abast de la proposta (recollit a l'acta de reunió 2007/1). Sembla que tota la proposta respon a les necessitats detectades al centre, però es valora que per la posada en marxa cal una selecció dels

continguts més significatius o factibles. Es fa un repàs de les diferents unitats proposades. Es valoren cadascuna d'elles: pros i contres (temps d'execució, materials necessaris, recursos dels que es disposa...). També es dóna per configurat l'equip de treball, en formaran part la Lucía, la Míriam i la Laura, a l'espera de la incorporació d'alguna estudiant en pràctiques. En aquesta reunió es queda emplaçada a una propera en el qual es pugui haver analitzat de forma individualitzada la proposta i es puguin resoldre possibles dubtes. Així es convoca la següent reunió pel dia 27 de setembre amb l'equip de treball configurat en aquesta trobada.

En la reunió del dia 27 de setembre sorgeixen els següents dubtes per part de l'equip:

- *“qui són els destinataris de l'acció de formació per als companys-guia (tots, una selecció, només els que seran companys-guia...)”⁸¹*

La pròpia comissió de treball es contesta així mateixa a partir de la valoració de les següents integrants:

- *“Es valora que pot ser una formació vàlida per a tots (per tal caldria una metodologia que s'ajusti als grups tan heterogenis, activa i pròpia del centre obert) i posteriorment s'establiran criteris de selecció tant pels nois i noies que vulguin ser companys guia, així com per l'aparellament d'aquests amb els adolescents nouvinguts al centre o programa Atlas.”⁸²*

A més, es fa una valoració personal de la lectura de la proposta del pla d'acollida. L'equip afirma que és un programa molt innovador en el context dels centres oberts ja que no existeixen experiències en aquest sentit. Tot i així, no es parteix de zero, ja que de forma informal alguns nois i noies del centre obert han fet tasques d'acollida i acompanyament de “motu propio”.

“Semblaria que pot ajudar molt a la incorporació dels adolescents al centre, així com al context i entorn que ara es troben. Podria ajudar a l'accés als recursos de la zona (entitats, serveis...)” Acta de reunió 2007/2 equip de recerca.

---

⁸¹ Extracte acta equip de treball 27/9/2007

⁸² Extracte acta equip de treball 27/9/2007

Dins d'aquesta reunió també estableix com treballarà l'equip de recerca. Així queda el repartiment de la tasca de convocatòria i actes de reunió per la investigadora i poder establir els punts del dia a treballar.

Es pacta, així mateix, un cronograma de treball: es tindran reunions de la comissió de recerca els dimarts a les 20h. de forma quinzenal, inicialment, i es reajustarà aquesta periodicitat en funció de les necessitats del treball.

Diríem que en la tercera trobada, el dia 9 d'octubre, l'ordre del dia ja correspon clarament a una posada en marxa de la feina pròpia del disseny del programa de formació com a companys-guia que ocuparà a aquesta comissió de treball tot el primer i part del segon trimestre d'aquest curs 2007/2008. A continuació presentem el pla de treball de l'equip de treball durant aquell curs.

Dia	Punts treballats	Material complementari
13/9/2007	<ul style="list-style-type: none"> • Presentació de l'estudi : • "Presentació de la Proposta del Pla d'Acollida en el centre obert, vessants possibles a treballar i posible metodologia." 	<ul style="list-style-type: none"> • Proposta d'acollida del Pla d'Acollida del centre obert
27/9/2007	<ul style="list-style-type: none"> • Aclariment dubtes del Programa. Focalització de la investigació "Els companys-guia al centre obert" • Configuració de l'equip de Treball • Pacte cronograma de treball 	
9/10/2009	<ul style="list-style-type: none"> • Objectius i finalitats previstes. Pels acompanyants i pels acompanyats • Grups destinataris de l'acció formativa • Temps de dedicació • Espai de dedicació • Responsables de les activitats. • Criteris de treball: selecció de participants de formació/voluntariat de l'acció d'acompanyament. • Acreditació del curs • Quines experiències practiques d'acompanyament ens imaginem des del centre obert? 	<ul style="list-style-type: none"> • Programa Tutoria d'iguals escola "Padrins a l'escola. IES Jaume I (Salou) • Estudi David Duran UAB (la tutoria entre iguals a l'escola)
18/10/2007	<ul style="list-style-type: none"> • Presentació del programa a la Xènia. Nova estudiant de pràctiques de Psicologia del centre obert que s'incorpora a l'equip de treball. • Objectius del programa en el context del centre obert (Què volem?) <ol style="list-style-type: none"> a. Objectius respecte els nois i noies nouvinguts b. Objectius respecte els nois i noies acollidors c. Objectius respecte l'equip educatiu d. Objectius respecte l'entitat. 	<ul style="list-style-type: none"> • Acta reunió anterior amb les decisions preses
30/10/2007	<ul style="list-style-type: none"> • Revisió de la redacció d'objectius. 	<ul style="list-style-type: none"> • Objectius programa de formació
8/11/2007	<ul style="list-style-type: none"> • Presentació de la proposta d'activitats del programa. • Incorporació de Xènia a l'equip de treball 	<ul style="list-style-type: none"> • Fitxes de les activitats
20/11/2007	<ul style="list-style-type: none"> • Vist-i-plau de la proposta d'activitats del Bloc 1 del programa de formació als companys guía. 	<ul style="list-style-type: none"> • Fitxes de les activitats
29/11/2007	<ul style="list-style-type: none"> • Revisió de les fitxes d'activitats. • Temporalització del programa 	<ul style="list-style-type: none"> • Fitxes de les activitats
13/12/2007	<ul style="list-style-type: none"> • Presentació global de les activitats del programa de formació dels companys guía. • Retorn del treball fet per l'equip de coordinació. Presa de decisions entorn la implementació. 	
24/1/2008	<ul style="list-style-type: none"> • Presentació cronograma de treball gener 2008-desembre 2008 (annex a l'acta) • Establiment responsabilitats i pla de treball • Precs i preguntes 	<ul style="list-style-type: none"> • Cronograma
21/2/2008	<ul style="list-style-type: none"> • Posada en comú valoració metodologia del procés 	
28/2/ 2008	<ul style="list-style-type: none"> • Posada en comú valoració metodologia del procés 	
13/3/2008	<ul style="list-style-type: none"> • Preparació presentació programa de formació dels companys guia i del procés seguit a la recerca 	<ul style="list-style-type: none"> • Powerpoint presentació

Taula 9.1. Recull reunions elaboració del Programa formatiu dels companys-guia

Caldrà descriure el desenvolupament d'aquestes reunions, les fonts de les que parteix, les decisions preses per l'equip, la proposta de programa formatiu i la posada en pràctica. Entenem que el programa elaborat per la comissió de treball constitueix un producte prou important de l'avaluació participativa en el seu desplegament.

3.3. CARACTERITZACIÓ DE L'EQUIP DE TREBALL DE LA RECERCA CURS 2007/2008

L'equip per desplegar les possibles línies d'actuació de la recerca estava format per tres educadores contractades del centre, una estudiant en pràctiques de psicologia i la pròpia investigadora. D'entrada, aquesta configuració de perfils, es correspon directament amb la filosofia de fons de l'entitat d'integrar professionals i voluntariat des de la complementarietat en tots els nivells d'actuació del centre. Per una altra banda, el centre fa aposta directa per la formació de nous professionals en el camp, i els estudiants de pràctiques a l'entitat estan realment valorats en el seu procés i hi ha una preocupació per una integració real en la pràctica de l'entorn triat per fer aquest practicum universitari.

Les tres educadores contractades són la Laura, la Míriam i la Lucía. L'estudiant en pràctiques és la Xènia. Totes tenen titulació Universitària relacionada amb el camp de l'educació (la Xènia en fase de finalització d'aquests estudis) i formació complementària en aquest sentit.

Respecte les educadores contractades, totes tres pertanyen a l'equip de coordinació del centre, i per tant tenen responsabilitats respecte altres membres de l'equip educatiu. La **Laura i la Lucía** són les responsables últimes del projecte ATLES del centre obert. La seva dedicació principal en el centre obert és l'acollida d'adolescents entre 11 i 16 anys que porten menys d'un any a Catalunya. A més d'aquesta responsabilitat, tenen hores de la jornada laboral per qüestions de gestió de la pròpia entitat.

La **Míriam** és la responsable de l'Aula d'Estudi de l'entitat. És tutora del grup d'aula de forma conjunta amb una altra educadora que no pertany a la comissió de treball de la recerca. Treballa en principi amb el grup de destinataris amb situació més

“normalitzada” a nivell socioeducatiu, tot i així, hi ha una presència important de destinataris amb dificultats que els porten a tenir problemes en el seu procés escolar que des de l’entitat s’intenta compensar amb aquesta proposta educativa.

Per últim, la **Xènia** és estudiant de Psicologia en pràctiques en el centre. Desenvolupa la seva feina entre la secció d’adolescents i juvenil de l’entitat. S’incorpora a la comissió com a part del seu treball formatiu en l’entitat, motivada per la directora pedagògica, que també és la seva tutora de pràctiques.

La Laura i la Lucía entenen que pel fet de portar la responsabilitat d’acollida d’aquests adolescents al centre obert, era força interessant que fossin elles les que poguessin dedicar-se a reflexionar sobre aquest tema. En general l’equip educatiu està força motivat per les qüestions referents a la immigració des de qualsevol de les seccions de treball de l’entitat, però en concret el Projecte Atlas s’ha especialitzat en aquesta parcel·la de treball que és l’acollida al centre obert.

En el cas de la Míriam la motivació personal i formativa és força elevada. Ha participat en programes de cooperació amb el Marroc, conjuntament amb la Laura, i han fet alguna estada col·laborant amb l’ONG a la que pertanyen al Marroc. A nivell formatiu ha participat tant en cursos, jornades i seminaris al respecte. Des d’un primer moment s’ha fet seu el procés de recerca amb una implicació molt forta.

Per tant, estem davant d’un grup molt motivat, amb una implicació molt elevada tant amb el tema que ens ocupa, com amb la pròpia entitat. Al llarg de la investigació aquest fet s’ha anat confirmant i fins i tot, ha anat molt més a fons, tant en la presa de decisions, com a involucrar a la resta de l’equip educatiu.

4. EL PROCÉS D'ELABORACIÓ DEL MATERIAL DE FORMACIÓ DELS COMPANYS-GUIA

En el present apartat resumirem el procés seguit per la comissió de treball en l'elaboració del material de formació dels companys-guia. Distribuïrem aquest procés en diferents etapes caracteritzades pel nucli de treball a desenvolupar. Corresponen a les següents etapes de treball:

1. Procés d'organització i gestió de l'equip
2. Formació de l'equip de treball
3. Elaboració dels objectius del material formatiu.
4. Desplegament de les activitats de la formació

4.1. PROCÉS D' ORGANITZACIÓ I GESTIÓ DE L'EQUIP

Aquesta etapa correspon, principalment, a les dues reunions inicials de l'equip en el que aquest s'està situant respecte la feina que tindrà per endavant. La primera reunió de la comissió de treball, pròpiament dita, va correspondre al dijous 13 de setembre de 2007 i la segona trobada al dia 9 d'octubre d'aquell mateix any.

En la primera reunió assistiria M.Pau Martínez, com a directora pedagògica de l'entitat, amb l'objectiu de garantir el procés d'organització i els objectius de la comissió. La segona trobada va correspondre més pròpiament a l'equip de recerca, tot i que, fins més endavant no s'incorporaria la Xènia, com a estudiant en pràctiques en la comissió de treball, completant el grup.

En aquesta primera reunió s'estableix el model de convocatòria i d'acta de reunió que presentem a continuació i que són responsabilitat des d'aquest moment de la investigadora.

Num CONVOCATÒRIA/ACTA:	Data:	Lloc:
Convocats		
Motiu reunió		

1. Lectura de l'acta anterior
2. Punts de l'ordre del dia
3. Acords de l'anterior reunió

Figura 9.5. Model de convocatòria i acta de reunió

En aquestes dues primeres reunions de la comissió de treball de recerca s'estableixen els següents acords (extracte de les actes de reunió 1/2007 i 2/2007)

Figura 9.6. Acords entorn l'organització i la gestió de l'equip de treball

1. La convocatòria i l'acta correspondrà a la investigadora
2. La comissió es reunirà de forma quinzenal en dijous al vespre (20h.)
3. Els membres de l'equip inicials són: la Míriam López, la Laura Fortes, la Lucía Regla, la M.Àngels Pavón i s'està a l'espera d'una estudiant de pràctiques de la Universitat de Psicologia.
4. Serà necessari un treball interreunions per part de l'equip i s'estableix que caldrà un repartiment de feines per tal de ser operativa la comissió.
5. Es pacta el cronograma de treball (posteriorment adaptat i modificat en funció de les necessitats del moment)

6. *Es veu necessària una formació metodològica del propi equip de recerca en el procés iniciat.*

Creiem de vital importància el cronograma pactat en aquesta primera reunió que servirà de referència en el pla de treball. La comissió de recerca s'ha dotat a si mateixa de prou flexibilitat per tal d'adaptar-se a les necessitats que sorgeixin. Serà l'esquelet de treball en les properes setmanes de treball. El presentem a continuació (extracte acta de reunió 1/2007)

Proposta inicial:

	Set/Oct. 2007	Nov. 2007	Des. 2007	Gen 2008	Feb 2008	Març 2008	Abril 2008	Maig 2008	Juny 2008
Disseny programa acompanyament									
Formació companys-guia									
Selecció destinataris acompanyament									
Aparellament companys-guia/acompanyats									
Acompanyament									
Seguiment tutor									
Valoració experiència									

Taula 9.2. Cronograma inicial equip de treball

Recuperem aquí el **calendari final** que treballarem en posteriors reunions per tal que veiem les diferències des del calendari inicial fins a l'organització en acabar el procés:

	Set/Oct. 2007	Nov. 2007	Des. 2007	Gen 2008	Feb 2008	Març 2008	Abril 2008	Maig 2008	Juny 2008	Set 2008	Oct 2008	Nov 2008	Des 2008
Disseny programa acompanyament													
Exploració xarxes personals													
Formació companys-guia													
Selecció destinataris acompanyament													
Aparellament companys-guia/acompanyats													
Acompanyament													
Seguiment tutor													
Valoració experiència													

Taula 9.3. Cronograma final equip de treball

En el diari observacional de la investigadora trobem les següents reflexions entorn aquesta etapa inicial amb l'equip de treball:

“Sembla que a la reunió d'avui com a investigadora i procés inicial m'ha tocat liderar i dinamitzar el procés de treball. M'he trobat amb un grup molt col·laborador i amb ganes de treball, però encara amb dificultats en situar-se en el que vol dir la recerca a nivell de feina i d'espais. Demanen ajuda i orientació, valoro molt positivament aquest fet. Un equip operatiu, que es coneix i va a per feina. Molt bon ambient de treball” Diari obs. 9/10/2007

4.2. FORMACIÓ DE L'EQUIP DE TREBALL

En les dues primeres reunions recollíem com un dels acords de l'equip de treball corresponia a poder formar a l'equip en aquelles necessitats del procés de treball detectades. Per una banda, tot el que corresponia al marc teòric del qual sorgia la investigació, i per una altra, tota la qüestió de caràcter més metodològic de treball.

Per poder assolir aquest objectiu que respongués a la demanda feta pel propi equip de treball es van realitzar tres actuacions:

Figura 9.7. La formació equip de treball

1. Visita a l'escola Jaume I de Salou on es porta endavant el programa "Padrins a l'escola."
2. Material de lectura entorn al marc teòric de la recerca. Es van proporcionar diferents articles i material elaborat per al producte de tesi per emmarcar sota quin paraigües es treballa en el context de la tesi doctoral.
3. Dedicació d'una reunió de l'equip de caràcter formatiu en la base teòrica.

Aquestes intervencions de caràcter formatiu es mantindran al llarg del procés de treball de l'equip en diferents ocasions que anirem recollint i relacionant entre elles.

4.2.1. Visita a l'IES Jaume I de Salou

A partir de la necessitat detectada de conèixer altres experiències pràctiques sobre el terreny de l'acompanyament de nouvinguts entre iguals, dins de l'equip es genera la demanda d'anar "in situ" a veure bones pràctiques al respecte.

És molt coneguda a nivell del Departament d'Educació de la Generalitat la proposta per part del departament psicopedagògic de l'IES Jaume I de Salou en l'acompanyament entre iguals. A partir de ser una referència a nivell autonòmic, es converteix en una experiència pràctica interessant per a conèixer des de la proposta que el centre obert pretén posar en marxa. El fet que es tracti d'un altre entorn

educatiu molt diferent no frena l'equip. Experiències pràctiques en el món del medi obert no estan detectades i per tant, com en altres molts continguts ha fet anteriorment el centre, es recórrer a món escolar actualment amb molt més bagatge i estructuració que no el món de l'educació no formal.

El programa de l'IES Jaume I, ha estat batejat amb el nom de "padrins a l'escola" i el coordina i porta endavant la psicopedagoga del centre, la Carme Masip Porqueres, que ens ha atès en aquesta interessant visita a l'experiència.

Aquest projecte, "Padrins a l'escola", consisteix en adjudicar acompanyants voluntaris a l'alumnat acabat d'arribar a l'institut. Aquests voluntaris són companys i companyes de l'aula ordinària que acullen i acompanyen, amb una dedicació especial, els nouvinguts. Els padrins, a través d'un contracte, es comprometen a parlar-los sempre en català, acompanyar-los a tot arreu mentre siguin al centre, guiar-los per l'edifici, explicar-los les rutines de l'IES, seure al seu costat a l'aula ordinària i donar-los un cop de mà sempre que sigui convenient. Els apadrinats i les apadrinades, per la seva banda, si volen gaudir d'aquest servei especial d'acollida, es comprometen també a fer cas de les indicacions del padrí o padrina i a no abusar de la situació privilegiada de què gaudeixen en ser apadrinats. Passats uns tres mesos, s'acaba l'apadrinament i la directora de l'IES lliura un diploma als padrins on se'ls reconeix la tasca realitzada.

Els objectius que persegueix aquesta experiència queden recollits a la següent taula:

OBJECTIUS "PADRINS A L'ESCOLA"
1. Facilitar la incorporació al centre de l'alumnat acabat d'arribar.
2. Introduir l'alumnat acabat d'arribar al centre d'una manera més amable i acollidora.
3. Procurar el benestar emocional de l'alumnat nouvingut.
4. Fomentar la cohesió social.
5. Fer que l'alumnat se'n senti responsable, d'aquesta cohesió social.
6. Prevenir conflictes i discriminacions per motius de raça, origen o procedència.
7. Procurar el coneixement mutu de cultures diferents

Taula 9.4. Objectius del programa "Padrins a l'escola" IES Jaume I (Salou)

Aquest programa s'ha pogut realitzar amb el beneplàcit de l'equip directiu del centre educatiu, que és qui li ha donat suport i l'ha d'impulsat. Els passos que segueix, doncs, són els següents:

1. La directora i la coordinadora lingüística, intercultural i de cohesió social (CLIC) del centre informen del programa a tot el claustre de professors i professores del centre.
2. Els tutors i les tutores expliquen al seu alumnat el programa i demanen voluntaris per a dur a terme l'apadrinament.
3. La Coordinador de Llengua, Interculturalitat i Convivència (CLIC) fa una reunió amb tots els candidats a padrins per explicar-los ben bé les seves funcions, les responsabilitats i els avantatges que representa ser padrí o padrina. També els explica que poden deixar de ser padrins en el moment que ho considerin oportú, així com manifestar els seus dubtes i problemes al seu tutor d'aula.
4. Paral·lelament, també explica als nousvinguts aquest servei d'apadrinament que ofereix el centre i al qual s'hi poden acollir voluntàriament. I també que poden expressar els seus dubtes o problemes amb el seu padrí al seu tutor d'aula ordinària o d'aula d'acollida.
5. Aleshores, la CLIC prepara els contractes que firmaran tots els protagonistes.
6. La directora del centre els convida a esmorzar a tots plegats en un acte protocol·lar que se celebra a la sala d'actes de l'institut i en aquell moment es llegeixen i es firmen els contractes.
7. A partir d'aquell moment cal fer un seguiment, per la qual cosa han creat una xarxa de persones implicades amb els padrins i els apadrinats, que poden ser el tutor, el professor de l'equip docent del curs o la CLIC mateixa, que procuren controlar una mica el procés de l'apadrinament.
8. La CLIC s'encarrega de coordinar i supervisar totes aquestes actuacions.
9. I, finalment, passats uns tres mesos, donen per acabat l'apadrinament i la directora de l'IES Jaume I procedeix a atorgar diplomes a tots els padrins i padrines.
10. Val a dir que si convé, l'apadrinament pot durar fins a tot un curs. Aquesta és una qüestió que cal parlar amb els implicats mateixos i decidir entre tots plegats.

11. Un cop finalitzat el curs, la CLIC en fa una avaluació i una valoració final, i apunta les possibles millores, correccions a dur a terme en la propera aplicació del programa en el curs següent.

En el projecte “Padrins a l’escola” de l’IES Jaume I, clarament vam poder veure com aquest implicava a bona part del centre.

A l’equip del centre obert especialment li va interessar les tasques que els alumnes portaven endavant en referència a l’acompanyament. Les hem intentat resumir a continuació:

Tasques dels “padrins”
<ul style="list-style-type: none">
• Parlar-los en català sempre que sigui possible
• Acompanyar-los a tot arreu mentre siguin al centre
• Explicar-los les rutines de l’IES
• Seure al seu costat a l’aula ordinària
• Aclarir-los què demana el professor o la professora
• Donar-los un cop de mà sempre que sigui convenient

Taula 9.5. Tasques dels “padrins” a l’IES Jaume I

D’aquesta forma, l’equip educatiu del centre va començar a imaginar-se quines podrien ser aquestes funcions d’acompanyament i les possibles dinàmiques a establir. Salvant les grans diferències entre l’entorn escolar i el medi obert, en tant diferències d’espais, temps, relacions educatives, inserció al territori... Moltes d’aquestes funcions es veuran posteriorment reflectides en el procés d’acompanyament amb els nois del centre obert.

Un altre element que va ser molt interessant en la visita al centre, van ser els compromisos que es demanaven als nous i als seus acompanyats. El fet que aquests quedaven reflectits en un contracte pedagògic va ser una idea posteriorment assumida des del propi centre obert. A continuació incorporem un extracte d’aquest document:

Jo, ..., de ... vull ser padrí/padrina de l'alumne nouvingut o de l'alumna nouvinguda ....., i em comprometo a:

- parlar-li sempre en català
- acollir-lo o acollir-la tan bé com pugui a classe
- acompanyar-lo o acompanyar-la quan convingui
- a fer-li totes les indicacions que convinguin per a la seva bona integració entre nosaltres.
- a mostrar-li el centre
- a acompanyar-lo o acompanyar-la a l'hora del pati i sempre que convingui
- a fer-li entendre què demana el professorat
- a explicar-li el contingut de les sortides o activitats extraescolars, si és que n'hi ha.
- a explicar-li el contingut dels impresos que s'usin a l'aula i al centre en general.

També sé que:

- puc renunciar a ser padrí o padrina en qualsevol moment.
- En cas de dubtes, puc recórrer al meu tutor o tutora d'apadrinament, a la meva professora de català o a la coordinadora lingüística (Carme Masip Porqueres).
- En qualsevol moment puc demanar ajut, reforç o suport a les mateixes persones que ara esmentava.
- Si compleixo amb els meus compromisos de padrí o padrina, seré recompensat en la nota de les assignatures de Tutoria i de Llengua catalana i rebré un diploma de participació en el "Programa padrins i padrines".

I, perquè així consti, firmo aquest full de compromís a Salou,   de setembre de 2007

Figura 9.8. Contracte de compromís "Els padrins a l'escola"

Aquest serà un document de referència important posteriorment en l'elaboració del contracte pedagògic en el centre obert Don Bosco i una de les aportacions importants d'aquesta visita formativa per part de l'equip de recerca.

Per últim, l'experiència va suposar a nivell de l'equip un impuls cap a una línia d'actuació que des de l'institut es valorava com de gran èxit i de repercussió positiva de cara als estudiants. La conversa, plena d'anècdotes en quant a alumnes que havien pogut gaudir i millorar la seva incorporació gràcies als padrins, va ser un impuls positiu per a l'equip del centre obert en la seva missió de generar el projecte en un medi diferent com són les plataformes d'educació social.

Es recolliran diferents nuclis importants fruits d'aquest coneixements d'experiències pràctiques:

Principals aportacions de la visita a la recerca
1. Els objectius de l'acompanyament
2. Implicació per part de tot l'equip que configura el centre escolar.
3. La gestió i seguiment dels acompanyaments
4. La documentació i contractes pedagògics
5. El lliurament d'un diploma i el reconeixement social final.

Taula 9.6. Principals aportacions de la visita a la recerca

De cara a l'equip, es troben a faltar elements importants que en el programa del centre obert seran imprescindibles:

1. La **formació als companys-guia** per tal de poder fer la feina que se'ls hi demana. Observem en la nostra visita que als "padrins" no se'ls hi dóna cap base en aquest sentit, més enllà de les seves pròpies habilitats personals. En el centre obert l'aportació d'un creixement en aquest sentit gràcies a la formació serà nuclear per a la resolució positiva del treball i la creació d'un model comú del que vol dir acompanyar en el medi obert.
2. **L'acompanyament en els moments de caràcter informal**, no dins de la pròpia institució (recursos del barri, xarxa social, etc.)
3. El tema de la llengua en el context del centre obert com a objectiu curricular no té base clara, no obstant això, sí que el tema **comunicació i aprenentatge** del català i el castellà serà imprescindibles.

4.2.2. Material de lectura entorn al marc teòric de la recerca

Es van proporcionar diferents articles i material elaborat per emmarcar sota quin paraigües es treballa en el context de la tesi doctoral. Els materials concrets treballats van ser:

Figura 9.9. Lectures formatives equip de treball de la recerca

Entenem que de tots aquests temes hi ha molta més literatura al respecte, però va ser necessària una selecció adequada per tal que fos assequible per a l'equip i concreta en els seus objectius.

Vam poder veure un diferent grau de participació en aquesta proposta bibliogràfica en funció de les situacions personals i laborals dels membres de l'equip. Algunes persones van fer lectura exhaustiva tot els documents i altres només van poder fullejar el material. Tot i així ha estat referència per a l'equip, que valorava més positivament aquells articles més curts i en especial els que feien referència a la tutoria entre iguals que era el tema més innovador. En canvi la qüestió metodològica, per la dificultat a nivell conceptual, va ser més complexa la seva aproximació a l'article i es va intentar compensar amb una reunió de caràcter formatiu amb l'equip.

4.2.3. Reunions formatives de l'equip de treball de recerca

Els continguts concrets d'aquestes reunions formatives van ser:

<i>Temes formatius</i>
<ol style="list-style-type: none">
1. La migració en el nostre context.
2. Els processos migratoris i les seves etapes.
3. La migració i l'atenció en el medi obert.
4. La metodologia de recerca participativa en el context educatiu.

Taula 9.7. Temes formatius equip de treball

Posteriorment al llarg de les diferents reunions es donaran espais de formació més formals o de caràcter més informal que tindran un pes força important en la recerca.

La metodologia formativa en aquest cas té com a referència els primers capítols de la present tesi doctoral, i la modalitat és de caràcter participativa i en funció de les demandes del propi equip, molt ajustada a les preguntes i qüestions plantejades per elles mateixes. Va ocupar dues sessions intensives on l'equip va poder compartir la base teòrica per començar a treballar: aspectes de metodologia participativa, sobre conceptes entorn els processos migratoris i l'educació per la ciutadania de forma conjunta amb el treball que es porta endavant des de les plataformes d'educació social, i en especial, en els centres oberts.

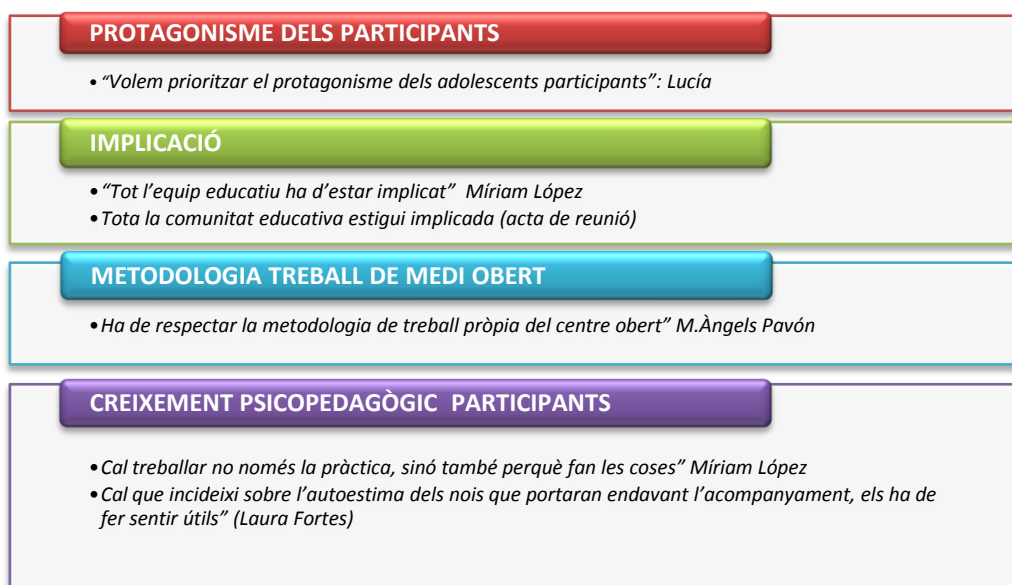
Creiem que aquesta base compartida inicial dóna peu a establir des d'un començament un discurs pedagògic comú que ens pugui orientar en marcar línies posteriors de treball compartit en el disseny del programa formatiu. Posteriorment en les avaluacions de l'equip educatiu podem observar la vivència en positiu d'aquestes dues sessions per part de les educadores del centre i com els ha pogut suposar la creació conjunta d'un punt de vista compartit respecte la investigació.

4.3. ELABORACIÓ DELS OBJECTIUS DEL PROGRAMA DE COMPANYS-GUIA

Una vegada l'equip comparteix la base per iniciar el procés de treball, la primera proposta del procés compartit és establir quin seran els objectius de la formació dels "companys-guia" per tal de situar posteriorment el disseny del programa. Constitueix l'etapa més farragosa del procés, costosa en treball i menys dinàmica en referència a les posteriors. Inicialment pensada en una sola sessió, finalment va ocupar un total de tres sessions amb força feina interreunions per part de l'equip.

En la primera sessió, l'ordre del dia sense material complementari potser va determinar les dificultats per poder, a partir d'una pluja d'idees, endreçar els objectius. La situació sense estructura de "anem a decidir els objectius del programa" no va ser una dinàmica que facilités l'agilitat de la reunió ni l'èxit de l'objectiu plantejat. Sí que d'aquesta reunió sorgeixen les pistes per poder continuar buscant fórmules en un segon moment.

En aquesta primera pluja d'idees van sorgir alguns elements interessants. Exposem a continuació alguna de les idees clau que marcarien el procés (*extractes de la gravació en àudio reunió dia 9 d'octubre de 2007 i de l'acta de reunió*):

Figura 9.10. Decisions inicials de l'equip respecte els criteris d'elaboració del programa

En una segona reunió i a partir de les idees formulades en aquesta primera, des de la investigadora, i com element facilitador del procés de recerca de l'equip

s'aporten tres materials de forma prèvia a la reunió que puguin il·luminar tant l'estructura de treball com la formulació de possibles objectius al respecte. Aquesta documentació consisteix en:

Figura 9.11. Materials de referència per a l'elaboració d'objectius del programa

L'equip disposa d'aquesta documentació prèviament a la reunió i dues de les educadores de l'equip vénen a la reunió havent llegit i treballat els textos. La tercera s'excusa per temes de salut, li va ser impossible portar aquesta feina realitzada.

Així a partir d'estudiar la proposta dels altres centres s'arriba a l'acord en aquesta segona reunió de quina ha de ser l'estructura d'aquests objectius. A l'acord de reunió de la tercera reunió com equip del dia 18 d'octubre consta que hi haurà objectius dirigits a diversos agents:

1. Objectius dirigits als destinataris del centre

- a. Per als companys-acompanyats
- b. Per als companys-guia

2. Objectius dirigits a l'equip educatiu

3. Objectius dirigits a les famílies del centre

4. Objectius dirigits a la pròpia entitat

En aquesta reunió es comença a relacionar aquesta estructura d'objectius amb els continguts comentats el dia anterior que s'havien d'incloure i també dels documents aportats de les dues experiències citades. Es fa un petit esborrany a treballar per la següent reunió. Se li dóna aquesta responsabilitat a la investigadora amb la intenció de portar per una tercera reunió un document màrtir sobre el que corregir o ampliar aspectes que es cregui necessaris. D'aquesta forma en la reunió del 30 d'octubre es conclou amb els següents **objectius de la totalitat de la proposta** d'acompanyament amb companys-guia:

Destinatari del centre

• **Objectius generals per als companys acompanyats:**

- Fomentar les relacions personals, augmentant la xaixa social i potenciant l'obertura al nou entorn on s'incorporen, allunyant-se de dinàmiques d'aïllament i segregació.
- Desenvolupament de les pròpies habilitats i capacitats d'empatia, comunicació i relació entre iguals.
- Millorar el coneixement dels recursos, serveis i possibilitats del nou entorn, garantint l'accés a la informació necessària per a cobrir les necessitats socials de l'adolescent nouvingut.
- Assegurar una incorporació positiva i d'acollida per al nou medi, garantint una experiència positiva en el seu procés migratori.
- Augmentar el sentiment de pertinença tant al centre com al barri, tot identificant-se amb els recursos i possibilitats de l'entorn.
- Facilitar la participació social al nou entorn on s'incorporen desenvolupant elements d'una ciutadania activa en el nou context.

• **Objectius generals per als companys-guia:**

- Millorar el coneixement del propi entorn i dels recursos dels quals es disposa de forma sistemàtica i ajustada, així com d'elements conceptuals relacionats amb el procés migratori.
- Desenvolupament de les pròpies habilitats i capacitats d'empatia, comunicació i relació
- Assolir les competències necessàries per portar endavant l'acompanyament del company nouvingut a l'entitat..

Equip educatiu

- Potenciar l'estil educatiu basat en la participació activa de l'educand, fugint de models dependents de l'adult.
- Aprofundir en la nostra feina com educadors socials i millorar la qualitat de l'acció educativa tot tenint una informació en més profunditat de la realitat dins i fora del centre dels adolescents nouvinguts i una diferent perspectiva del procés dels destinataris del projecte.
- Alliberament de tasques d'orientació i acompanyament als adolescents i per tant, optimització del temps i dedicació de l'educador.

Famílies

- Millorar la incorporació al nou entorn a través de l'acollida positiva dels seus fills i filles.
- Accedir a la informació i recursos necessaris per al desenvolupament social de l'entorn de la pròpia família i l'infant.
- Millorar el sentiment de pertinença a l'entitat i a l'entorn, tot conceptualitzant la participació del fill o filla al centre obert com a forma de participació activa en el nou context.
- Garantir la informació sobre el programa a les famílies per implicar-les en el procés educatiu del seu fill o filla i reforçar-lo positivament.

Entitat

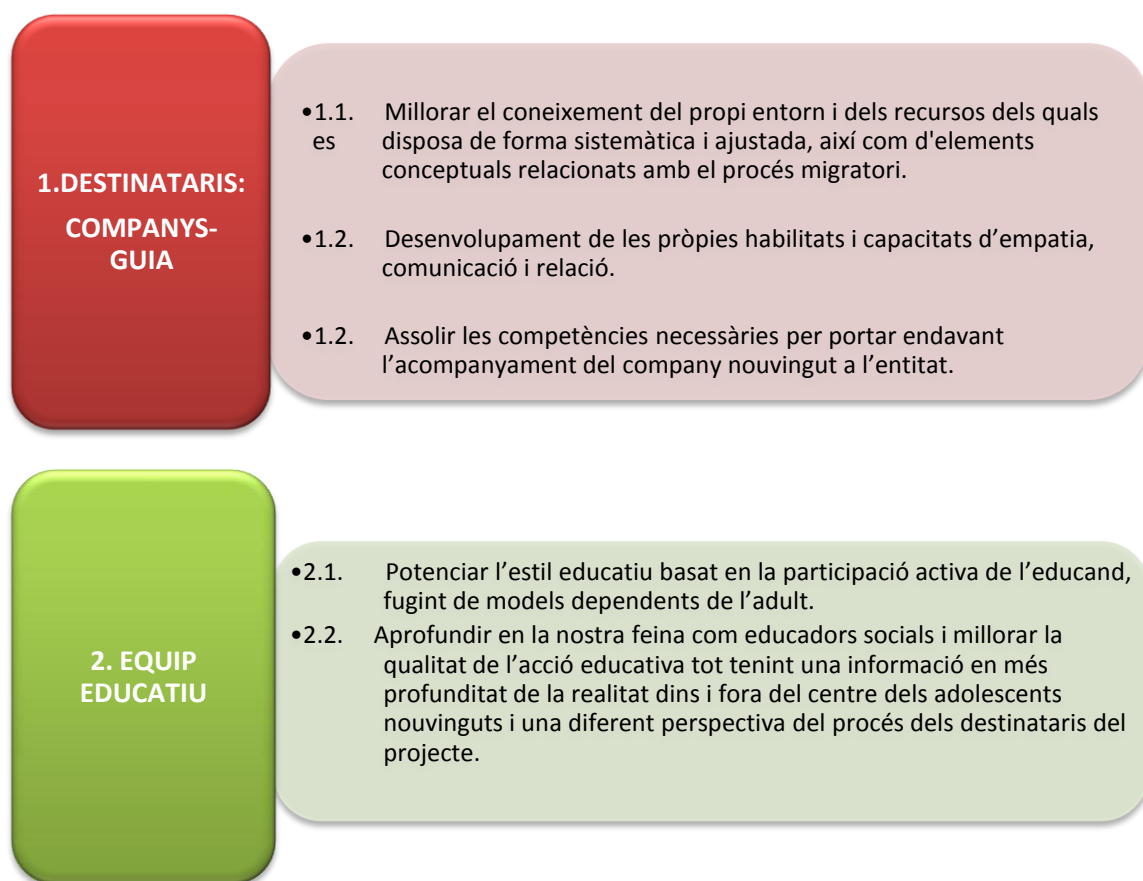
- Millorar en la qualitat educativa als adolescents que participen de l'entitat, millorant els processos d'atenció especialment a les famílies nouvingudes al barri.
- Aprofundir en la metodologia de treball participativa, com a eina de treball des de l'equip educatiu per a la innovació i millora de la qualitat educativa.
- Donar a conèixer les bones pràctiques educatives que es duen a terme des de l'entitat, fent difusió de l'experiència i esdevenint referent positiu per altres centres

Figura 9.12. Els objectius generals del programa "Companys-Guia"

Aquests objectius seran la base per l'avaluació del propi programa d'acompanyament en general. Aquesta revisió permetrà estudiar si realment s'han assolit les metes per les quals el programa va ser dissenyat després del seu desplegament.

Per a la nostra **avaluació de resultats**, únicament prendrem aquells que estan relacionats amb el programa formatiu, no amb la totalitat de la proposta. En concret seleccionem aquells que podrem valorar amb posterioritat a poder posar en pràctica la formació. Evidentment no podem valorar la repercussió en els adolescents nouvinguts, ja que aquesta fase s'escapa a l'objecte de la nostra recerca.

Figura 9.13. Objectius generals de la formació a valorar des de l'avaluació de resultats

4.4. DESPLEGAMENT DEL DISSENY DE LES ACTIVITATS DE LA FORMACIÓ

4.4.1. Sobre l'estructura del programa

Aquesta quarta etapa de treball constitueix el gruix més important de feina del propi equip de recerca. Pren pràcticament cinc sessions de treball, més una feina molt intensa entre les diferents reunions per part de tot l'equip de recerca

S'incorpora la Xènia, estudiant de pràctiques de Psicologia en el centre obert Don Bosco. La M.Pau Martínez, com a directora pedagògica li fa la proposta de participació i ella accepta, de forma voluntària i dins del seu programa de pràctiques, la col·laboració amb el projecte de recerca.

Una vegada s'estableix seguir els blocs de treball proposats des del treball que va portar endavant en David Duran en la seva tesi doctoral en la Universitat Autònoma de Barcelona sobre tutoria d'iguals en l'escola es comença una nova estructura de treball. Els blocs finalment orientatius de treball són: **bloc cognitiu, bloc emocional i bloc conductual:**

*"Tot i que com equip som conscients que tots els blocs estaran íntimament relacionats i que probablement hi hagi una certa barreja d'elements entre ells, creiem que és interessant distribuir les activitats per blocs que ajudin a endreçar tant el procés a seguir, com els objectius principals que volem treballar"*⁸³

Així en el **bloc cognitiu** es volen incloure aquelles dinàmiques on de forma principal es vol dotar als companys guia del *"coneixements i dades necessàries per poder fer un bon procés d'acompanyament"* (extracte de l'acta de la reunió del dia 6 de novembre). L'equip acorda que és necessari que els companys-guia tinguin un coneixement sobre què és i quines implicacions té un procés migratori, quines etapes poden passar els nois i noies que acompanyaran i potser coneixements sobre els llocs d'origen, costums i trets característics de les diferents cultures que ampliiïn les possibilitats d'apropament i acollida.

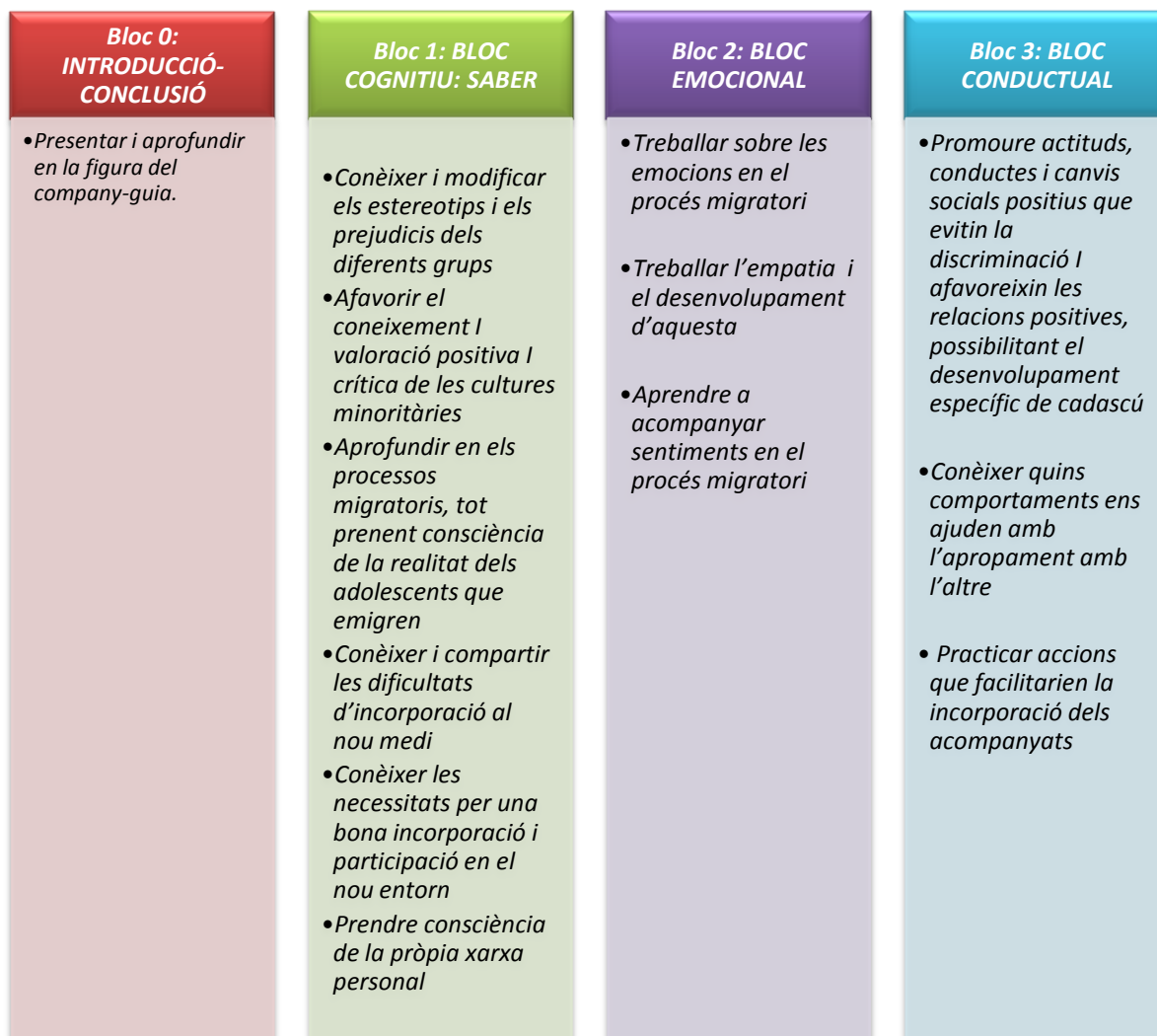
---

⁸³ Extracte de l'acta de reunió del dia 6 de novembre de 2007

En un segon bloc es treballa aspectes de caire més **emocional**: posar-nos en el lloc de l'altre, emocions que s'experimenten en el procés d'arribada a un nou lloc, vivències emocionals possibles en aquest procés migratori... Seran elements a treballar amb els que es convertiran en companys-guia del centre obert. *“El programa de formació ha de comptar amb les emocions com un element important d'acompanyament, tant pel que fa a les emocions de l'acompanyant com de l'acompanyat. Per tant li dedicarem activitats nuclears del programa de formació dels companys-guia per tal de garantir la seva formació sobre l'educació emocional en el procés d'acompanyament a companys nousvinguts” (extracte de l'acta de la reunió del 8 de novembre de 2009.)*

Per últim es veia imprescindible el poder treballar un bloc més d'acció, **conductual**. Es vol incloure en aquest bloc les habilitats i conductes necessàries per poder portar correctament un acompanyament. Respondre a què fer? i com fer-ho? seran interrogants que marquin aquest tercer bloc de treball, centrat ja en el procés d'acompanyament pròpiament dit. *“És necessari posar als nois en situació, que puguin practicar com ho faran quan ja estiguin sols amb el seu company, que puegan decir “qué tengo que hacer? y poder trabajarlo entre todos)” (gravació àudio Míriam 8 de novembre de 2007)*

Com a equip s'acorden diferents característiques que han de tenir els blocs a treballar, que serviran de guia i orientació a la persona responsable de fer la proposta d'activitats d'aquell bloc. Incloem a continuació part de l'acta de la reunió del dia 8 de novembre on es generaven aquestes línies de treball.

Figura 9.14. Estructura de la formació com a companys-guia i objectius per blocs

4.4.2. Sobre l'elaboració de les activitats

En aquesta mateixa reunió es recull quina serà la metodologia de treball de l'equip i els encàrrecs previstos per cada membre (extracte acta reunió 8 de novembre 2007):

“La metodologia per a la redacció del programa: l'equip acorda a partir dels materials dels que disposem entorn la interculturalitat i la seva formació, és la de l'apadrinament d'un dels temes per part dels diferents membres de l'equip que prepararà i presentarà a la resta una proposta metodològica de treball amb els adolescents del centre. En els pròximes sessions, l'encarregada d'aquell apartat ho presentarà a la resta que podrem donar la nostra visió. Aquesta feina vertebrarà la feina de les pròximes sessions de treball de l'equip investigador. El repartiment dels tòpics queda recollit als acords de la reunió.”

A mode d'exemple, presentem la forma de distribució de les tasques a desenvolupar per l'equip en el primer bloc de treball. Aquesta metodologia es repetiria en els altres dos blocs. Els acords de repartiment de les tasques va ser el següent:

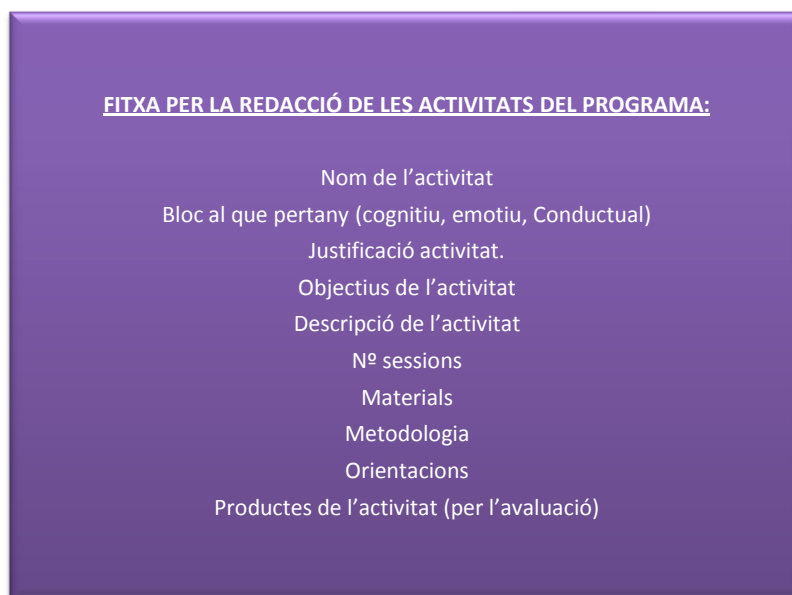
- Aprofundiment en la fonamentació teòrica dels objectius (M.Àngels Pavón)
- Repartiment de la preparació del tònics del programa per la pròxima reunió.

La distribució dels diferents temes la podem veure recollida en la següent taula:

Bloc 1 Programa: Bloc "Cognitiu": Saber
<ul style="list-style-type: none">
• <i>Treballar el concepte d'estereotip i prejudici i conscienciar sobre com aquests conceptes poden influir en el procés d'incorporació al nou medi del company nouvingut. (Xènia)</i><ul style="list-style-type: none">
▪ <i>Aproximar-se a la realitat del noi acompanyat a partir de l'aprofundiment en trets culturals que li puguin ser propis. (Lucía)</i>
▪ <i>Conscienciar sobre els processos que intervenen en el projecte migratori dels nois acompanyats i de les seves famílies per a facilitar el procés d'acompanyament. (Míriam)</i>
• <i>Aprofundir en els coneixements sobre la xarxa personal i els recursos de la zona que es posen a disponibilitat en el procés d'acompanyament de l'adolescent nouvingut (M.Àngels)</i><ul style="list-style-type: none">
▪ <i>Conèixer i compartir les dificultats d'incorporació al nou medi i les necessitats per a què es donin una bona incorporació i participació en aquest nou entorn. (Laura)</i>

Taula 9.8. Exemple del repartiment de tasques bloc 1 del programa formatiu "companys-guia"

A partir d'aquesta distribució de materials i tònics l'equip entre sessions programa sobre la base d'una graella proposada des de la investigadora per tal d'uniformar els apartats a tenir cada fitxa i que tothom hi treballi d'una mateixa forma. Aquesta fitxa base és la següent:

Figura 9.15. Fitxa guia redacció de les activitats

Aquesta fitxa s'aporta fora de la reunió d'equip en rebre diferents dubtes i preguntes sobre quins apartats han de constar. Es fa arribar via mail a totes les participants que donen el seu vist-i-plau de forma virtual.

La revisió de les activitats proposades des de les diferents educadores implicades en la comissió es realitza en sessions intensives de treball, més llargues de les reunions habituals el dia 20 i 29 de novembre. Les propostes d'activitats s'envien amb anterioritat per mail a la resta de l'equip per tal que sigui més senzilla la seva revisió una vegada s'ha pogut estudiar prèviament. La distribució de les activitats i la seva preparació es compleix de forma excel·lent, de forma molt ajustada als acords tant temporals com de preparació previstos. No es dona cap excepció en aquest acord.

A continuació presentem el producte elaborat en aquestes sessions amb les aportacions de correccions aportades des dels diferents membres de l'equip.

5. EL PROGRAMA DE FORMACIÓ DELS COMPANYS-GUIA

5.1. OBJECTIUS DEL PROGRAMA DE FORMACIÓ

5.1.1. Objectius generals i específics del programa de formació

A. **Bloc Cognitiu:** Millorar el coneixement del propi entorn i dels recursos dels quals es disposa de forma sistemàtica i ajustada, així com d'elements conceptuals relacionats amb el procés migratori.

1. Desenvolupar i millorar els coneixements entorn la diversitat cultural i els processos migratoris que facilitin l'acompanyament del noi nouvingut.

- 1.1. Ajudar a descobrir als companys guia la influència que exerceixen les percepcions en les relacions interpersonals, i per tant, en l'acompanyament de company nouvingut.
- 1.2. Treballar el concepte d'estereotip i prejudici i conscienciar sobre com aquests conceptes poden influir en el procés d'incorporació al nou medi del company nouvingut.
- 1.3. Aproximar-se a la realitat del noi acompanyat a partir de l'aprofundiment en trets culturals que li puguin ser propis.
- 1.4. Conscienciar sobre els processos que intervenen en el projecte migratori dels nois acompanyats i de les seves famílies per a facilitar el procés d'acompanyament.

2. Aprofundir en els coneixements sobre la xarxa personal i els recursos de la zona que es posen a disponibilitat en el procés d'acompanyament de l'adolescent nouvingut.

- 2.1. Prendre consciència de la pròpia xarxa personal.

3. Conèixer i compartir les dificultats d'incorporació al nou medi i les necessitats per a què es donin una bona incorporació i participació en aquest nou entorn.

3.1. Conèixer les necessitats per una bona incorporació i participació en el nou entorn.

B. Bloc Emocional: 4. Desenvolupar les pròpies habilitats i capacitats d'empatia, comunicació i relació.

- 4.1. Treballar entorn la sensibilitat afectiva i en el control d'emocions negatives en el procés d'acompanyament.
- 4.2. Aprofundir en la capacitat empàtica del company guia per afavorir processos relacionals positius en l'acompanyament.

C. Bloc Conductual: Assolir les competències necessàries per portar endavant l'acompanyament del company nouvingut a l'entitat.

5. Promoure actituds, conductes i canvis socials positius que evitin la discriminació i afavoreixin les relacions positives, possibilitant el desenvolupament específic de cadascú.

- 5.1. Reflexionar sobre les nostres pròpies actuacions, analitzant les relacions que es donen.
- 5.2. Donar pautes alternatives d'actuació davant situacions amb risc d'exclusió o discriminació.

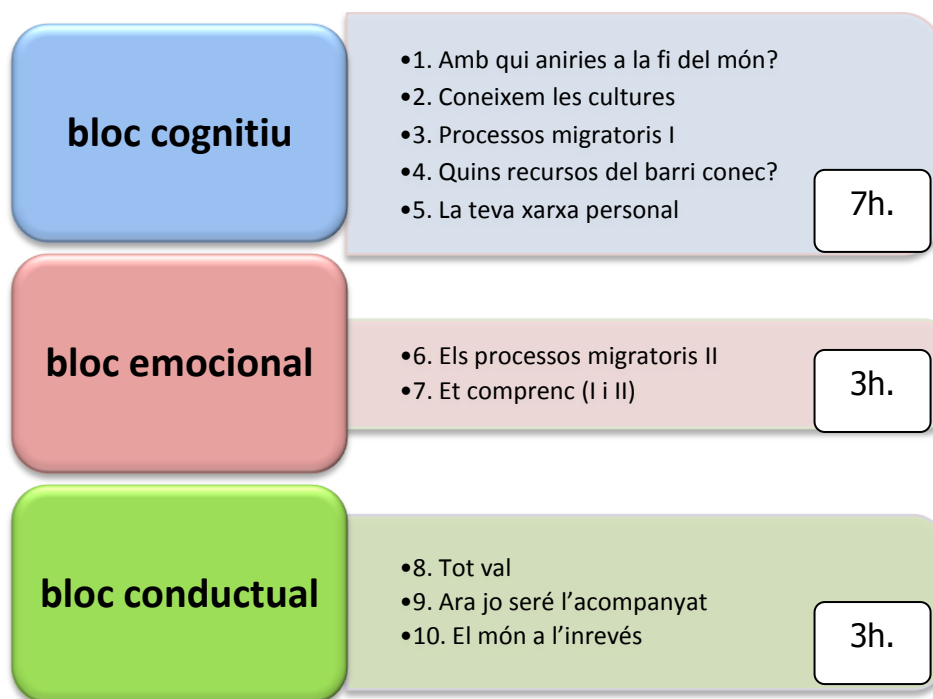
6. Ajudar a desenvolupar habilitats i estratègies d'actuació en l'acompanyament d'adolescents nouvinguts al centre obert.

- 6.1. Modelar habilitats i estratègies d'actuació en el si del grup.
- 6.2. Practicar habilitats i estratègies d'actuació en l'acompanyament dels adolescents nouvinguts al centre.

5.2. LES ACTIVITATS DEL PROGRAMA DE FORMACIÓ DE “COMPANYS-GUIA”

A continuació presentem l'índex de les activitats elaborat pel propi equip de treball que configuren les diferents sessions del programa formatiu amb la temporalització corresponent.

Figura 9.16. Índex del programa formatiu “Companys-guia”

A partir d'aquest índex més general, descriurem les activitats del programa de formació fetes des de l'equip de treball del Centre Obert Don Bosco

ACTIVITAT 1

Nom de l'activitat: **Amb qui aniries a la fi del món? / Antonio, Alí i Xing Yu**

Bloc al que pertany: Cognitiu

Nº activ: 1

Nº de sessions: 1h.

1. Justificació activitat.

En aquest programa treballarem sobre la base de la realitat social del propi centre obert. En aquest, hi ha diversitat de nens de cultures diferents, per tant, ens trobarem en que fàcilment les parelles poden estar formades per acompanyats d'una cultura diferent a la de l'acompanyant. Serà necessari identificar els estereotips i prejudicis que cada nen té de les cultures que no li són pròpies, i treballar sobre aquests per tal de facilitar posteriorment el procés d'empatia amb el noi acompanyat.

2. Objectius de l'activitat

1. Desenvolupar i millorar els coneixements entorn la diversitat cultural i els processos migratoris que facilitin l'acompanyament del noi nouvingut.

1.1. Ajudar a descobrir als companys guia la influència que exerceixen les **percepcions** en les relacions interpersonals, i per tant, en l'acompanyament de company nouvingut.

1.2. Treballar el concepte d'**estereotip i prejudici** i conscienciar sobre com aquests conceptes poden influir en el procés d'incorporació al nou medi del company nouvingut.

3. Descripció de l'activitat

- **Amb qui aniries a la fi del món?**

Als nois i noies del grup se'ls hi proposen un gran número d'imatges que representen diferents condicions personals: origen cultural, gènere, edat, professió... Hauran de seleccionar les persones de les fotografies que responguin a les preguntes:

- Amb qui faries els deures?
- Amb qui jugaries un partit de futbol?
- A qui voldries al teu grup de ... (mitjans, adolescents, juvenil)
- Amb qui aniries a prendre un refresc?
- A qui explicaries un problema?
- A qui convidaries al cinema?
- A qui voldries com a parella?
- Qui seria el teu millor amic?

La importància d'aquesta activitat recau en la reflexió posterior en com, etiquetem a les persones per les variables físiques, d'origen cultural, de professions... I com pot influenciar la nostra relació amb elles.

- **Antonio, Alí i Xing Yu:** en aquesta activitat els nens hauran de crear tres històries amb diferents protagonistes d'origen cultural divers.

Després de crear les històries i compartir-les podem analitzar quins elements han cregut que eren propis de cada noi en funció del seu origen cultural, i com, només coneixent la dada d'origen cultural, moltes vegades creiem que hi ha una sèrie d'implícacions (de què treballarà, què li agradarà, costums...) I com trencar amb certs estereotips per poder acollir a la persona en concret.

4. Materials

- **Amb qui aniries a la fi del món?**

Fotografies de persones de diferents edats, sexes i cultures
guix i pissarra
cartolines.

- **Antonio, Alí i Xing Yu:**

Una pilota,
paper i llapis
cartolines.

5. Metodologia

Amb qui aniries a la fi del món?: Primer el monitor reparteix una sèrie de fotografies a cada nen. Si no n'hi ha suficients, es poden posar en grups i observar-les. Cada nen contestarà a cada una de les preguntes que faci el monitor que estan reflectides anteriorment a l'apartat Descripció de l'activitat.

Mentrestant, una altra persona, que pot ser un altre monitor o un dels nens, anirà apuntant a la pissarra les eleccions que vagin fent.

Una vegada es tinguin totes les respostes posades en comú, el monitor en farà una reflexió perquè els nens en facin una avaluació interna de les seves respostes.

Posteriorment es compartiran les reflexions del propi grup.

Antonio, Alí i Xing Yu: Per dur a terme aquesta activitat, els nens es posaran en rotllana i s'aniran passant la pilota de manera arbitrària. El monitor començarà una història el protagonista de la qual serà o Antonio, un nen de nacionalitat espanyola o Alí, un nen marroquí o Xing Yu, un nen xinès ("Hi havia una vegada un nen que es deia Antonio. L'Antonio..."). A continuació, passa la pilota a una persona del grup, que haurà de continuar la història.

Així es construiran tres històries amb començaments i finals diferents que els nens hauran d'analitzar al finalitzar l'activitat.

Mentre es va formant la història, un monitor anirà escrivint la història en un paper per recordar-la posteriorment i poder observar si existeixen diferències significatives de la història en funció de l'origen cultural i quin tipus d'implicacions traspuen.

6. Orientacions pels educadors.

Amb qui aniries a la fi del món?: És molt important que en aquesta activitat el monitor presti atenció a les respostes que els nens vagin donant ja que en aquestes es trobaran els diferents prejudicis que s'examinaran en l'avaluació posterior. Si és possible, no està de més que un altre monitor en vagi prenent nota mentre l'altre guia la conversa.

A més, també haurà d'estar atent als possibles conflictes grupals que es puguin donar, ja que davant de la diversitat de components pot haver implicacions quan es parla de la pròpia cultura. Per això, el monitor haurà de fer èmfasi en el respecte mutu que s'han de tenir.

Guia per a l'avaluació:

- Què ens fa preferir a unes o altres persones?
- En què es basa aquesta preferència?
- En quines ocasions la primera impressió ens ha donat una

infirmació errònia?

Antonio, Alí i Xing Yu: En aquesta activitat el monitor haurà d'estar atent no només a les respostes que vagin donant cada vegada que els passin la pilota, sinó al procés que es porti a terme, és a dir, l'ordre en que organitzin la història de cada personatge.

7. Productes de l'activitat (per l'avaluació)

Amb qui aniries a la fi del món?: Una vegada s'hagi fet una avaluació de les respostes que han donat, s'escriuran les conclusions a una cartolina on també s'hi enganxaran les fotografies mostrades anteriorment. Això servirà per tancar el taller i per fer un resum general del que s'ha dit en aquesta sessió.

Taula 9.9. Desenvolupament activitat 1 "Programa de Formació Companys-guia"

ACTIVITAT 2	
Nom de l'activitat: Coneixem les cultures	
Bloc al que pertany: Cognitiu	Nº activ: 2
	Nº de sessions: 1x1h
1. Justificació activitat. Aquesta activitat forma part del bloc cognitiu que tenen per objectiu proporcionar els coneixements necessaris per desenvolupar un procés d'acompanyament correcte. En concret, en aquesta sessió es vol aprofundir en les variables sorgides de l'origen cultural de l'acompanyat necessàries de conèixer per ajustar la intervenció de l'acompanyant.	
2. Objectiu de l'activitat 1. <u>Desenvolupar i millorar els coneixements entorn la diversitat cultural i els processos migratoris que facilitin l'acompanyament del noi nouvingut.</u> 1.1. Aproximar-se a la realitat del noi acompanyat a partir de l'aprofundiment en trets culturals que li puguin ser propis.	
3. Descripció de l'activitat 1a. PART: Introducció a l'activitat. Explicar els objectius de la sessió i posar-los en relació a la resta d'activitats. Fer un llistat, conjuntament, de quines són les cultures minoritàries que ens podem trobar al centre (10 min) 2a. PART: Recerca d'informació als ordinadors (40 min) a. Per parelles, escriuran en un paper dos/tres preguntes que ens interessaria saber sobre altres cultures (l'educador proposarà diferents possibles orígens culturals que comparteixen en l'actualitat el recurs del centre obert) b. Després s'intercanviaran les preguntes amb una altra parella i intentaran donar resposta en recerca d'informació per l'Internet. 3a. PART: Valoració i reflexió sobre la informació trobada (10 min) c. Posar en comú la informació trobada i parlar sobre, què ens ha cridat l'atenció, què esperàvem trobar i no ha estat així, què pensem ara de les cultures i que pensàvem abans, com creiem que l'origen cultural	

pot influir en les persones...
4. Materials <ul style="list-style-type: none">
• Ordinadors amb connexió a Internet (1 per cada parella)
• Targetes de preguntes (1 per cada parella)
5. Metodologia <p>Metodologia participativa activa. Es proposa l'activitat però tenim com a finalitat que ells mateixos, s'interessin i busquin allò que vulguin saber sobre les cultures, donarem importància a que valorin i aprofundeixin sobre la influència de l'origen cultural.</p>
6. Orientacions pels educadors. <p>Es tracta d'un bloc basat en l'educació cognitiva, per tal hem d'assegurar-nos que s'adquireixin i s'entenen aquets coneixements. Per altra banda el fet de que treballin amb ordinadors de manera autònoma, fa que en algun moment tinguem que reconduir la recerca d'informació.</p>
7. Productes de l'activitat (per l'avaluació) <p>Fitxes amb els trets característics de les diferents cultures acompanyades de fotografies que els propis adolescents han trobat. Es poden exposar a la sala per tal que quedi constància de l'activitat feta i es pugui fer referència en blocs posteriors.</p>

Taula 9.10. Desenvolupament activitat 2 "Programa de Formació Companys-guia"

ACTIVITAT 3	
Nom de l'activitat: Processos migratoris	
Bloc al que pertany: Cognitiu	Nº activ: 3
	Nº de sessions: 1,5 h.
1. Justificació activitat.	
<p>Per tal de poder realitzar un acompanyament correcte, és necessari un cert coneixement sobre com és el procés migratori d'un noi de la seva edat, quines implicacions pot tenir i reflexionar-ho per tal de poder ajustar bé la intervenció de l'acompanyament.</p>	
2. Objectius de l'activitat	
<p><u>1.Desenvolupar i millorar els coneixements entorn la diversitat cultural i els processos migratoris que facilitin l'acompanyament del noi nouvingut.</u></p>	
<p>1.1. Conscienciar sobre els processos que intervenen en el projecte migratori dels nois acompanyats i de les seves famílies per a facilitar el procés d'acompanyament.</p>	
3. Descripció de l'activitat	
<p>En primer lloc, farem un primer bloc teòric, que ens permeti tenir una base sobre els processos migratoris per poder raonar sobre aquests mateixos. Tres eixos principals:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Què es un procés migratori? 2. Motius de les migracions 3. Com es duen a terme les migracions?, Qui migra primer? Com condiciona això a la vivència d'aquesta? <p>Crearem un diàleg obert, que sigui el eix anteriorment presentat, i als 30-35 minuts plantegem una activitat, que ens permetrà deixar oberta la reflexió a treballar al següent bloc.(bloc emocional).</p> <p>Què suposa arribar a un lloc nou i instal·lar-se?</p> <p>Aportem un text en un alfabet diferent amb el que normalment treballen, en aquest cas en polonès o coreà (mirar annexos). Els hi posem en el supòsit que han emigrat a Polònia o Corea i que ens han donat el text per veure que entenem (hi ha les preguntes típiques de presentació: Com et dius? On vius? Des d'on vénis? Què t'agrada?. Poden entendre alguna pregunta en funció de la resposta, a més tenen per</p>	

objectiu transcriure-ho tot, practicar el diàleg amb el company del costat, i representar-ho en públic. **5 minuts** per posar en comú com s'han sentit, tancar reflexionant sobre les dificultats pràctiques i relacionar-ho amb el tema de les emocions a treballar en el proper bloc.

4. Materials

Fotocòpies de la activitat: diàleg en polonès o coreà
Paper d'embalar on recollir les conclusions

5. Metodologia

La primera part de la sessió és força expositiva. Es recomana poder ajudar l'explicació amb suport audiovisual (power-point...) on poder fixar l'atenció del grup. La segona part és molt activa. L'educador es manté com a dinamitzador de l'activitat i intentant extreure les conclusions a partir de l'experiència que ells mateixos estan portant a terme. És important que l'activitat es basi en la seva pròpia realitat per tal que sigui realment significativa per al grup.

6. Orientacions pels educadors.

L'educador té un paper conductor del diàleg, les reflexions i les conclusions del grup. Cal anar construint un diàleg conjunt, actuar com un agent que ajudi a organitzar i crear un coneixement propi, partint de l'experiència prèvia dels nois i aportant elements de la pràctica proposada.

7. Productes de l'activitat (per l'avaluació):

- Conclusions conjuntes extretes del diàleg i recollides en el paper d'embalar.

Taula 9.11. Desenvolupament activitat 3 "Programa de Formació Companys-guia"

ACTIVITAT 4	
Nom de l'activitat: Quins recursos del barri conec?	
Bloc al que pertany: Bloc COGNITIU (del saber)	Nº activ: 4
	Nº de sessions: 1 (60 min)
1. Justificació activitat. Per poder realitzar el procés d'acompanyament, els companys-guia han de poder conèixer a quina realitat cap acompanyar als nois i noies nouvinguts a la població. Per aquest motiu, entenem que és necessària una activitat on poder conèixer quines possibilitats se'ls hi pot oferir o quines necessitats d'acompanyament és possible que aquests nois tinguin en l'arribada a la població.	
2. Objectius de l'activitat 1. <u>Aprofundir en els coneixements sobre la xarxa personal i els recursos de la zona que es posen a disponibilitat en el procés d'acompanyament de l'adolescent nouvingut</u> 1.1. Conèixer i compartir les dificultats d'incorporació al nou medi i les necessitats per a què es donin una bona incorporació i participació en aquest nou entorn (<i>coneixement de xarxa de recursos</i>)	
3. Descripció de l'activitat 1a part: horari de l'última setmana Es demanarà a tots els nois i noies cadascun d'ells escrigui en un full un horari que reculli tot el que ha fet l'última setmana. No interessa la relació d'hores i activitats, sinó detallar tots els llocs on ha anat, ja siguin d'oci, educatius,..., quins transports han utilitzat, a quines persones a visitat, on viuen, etc. 2a part: posada en comú Després, en rotllana, posarem en comú tots els llocs i recursos que han sortit i en farem un llistat comú veient quins són compartits o coneguts per un major nombre dels nois i noies i quins no ho són tant. 3a part: reflexió Tercera part conduïda a reflexionar sobre: - Quins dels recursos dels que han aparegut i d'altres consideren que serien més necessaris de conèixer per a un immigrant en el moment de la seva arribada a la	

<p>zona, per a poder-se desenvolupar i participar activament en el nou entorn.</p> <ul style="list-style-type: none">
- Quines dificultats es poden donar pel desconeixement o per la falta d'un guia que els orienti en aquesta incorporació al nou medi: conflictes amb altres ciutadans, agreujament de problemes de salut per no atenció mèdica, desescolarització dels fills, avorriment per no trobar ofertes d'oci adequades,...
- Quins recursos coneixen ells i podran oferir als seus acompanyats quan exerceixin de companys guia.
<p>4. Materials</p> <ul style="list-style-type: none">
• Fulls i bolígrafs o retoladors.
<p>5. Metodologia</p> <p>Metodologia participativa activa. Dirigida per l'educador qui els proposa la primera part de l'activitat i després els dóna llibertat per a compartir i opinar sobre els recursos que coneixen. Tenim com a finalitat que les conclusions extretes sobre les necessitats i les dificultats d'incorporació a un nou medi es basin en la construcció del propi grup de nois i noies.</p>
<p>6. Orientacions pels educadors.</p> <p>Es tracta d'un bloc cognitiu. Insistirem en què els nois i noies siguin el màxim d'acurats en detallar les activitats que han realitzat durant l'última setmana i guiarem les seves aportacions posteriors per tal que no divaguin en informacions personals no vinculades als objectius a treballar.</p>
<p>7. Productes de l'activitat (per l'avaluació)</p> <p>Els horaris personals de cadascú.</p> <p>Un llistat amb els recursos (lúdics, esportius, educatius, de transport,...) que han sortit.</p>

Taula 9.12.Desenvolupament activitat 4 "Programa de Formació Companys-guia"

ACTIVITAT 5	
Nom de l'activitat: Creació de la nostra xarxa personal	
Bloc al que pertany: Cognitiu	Nº activ: 5
	Nº de sessions: 1,5h
1. Justificació activitat. La finalitat principal del programa de companys-guia és d'oferir la possibilitat d'ampliar la xarxa personal dels adolescents nouvinguts al centre per tal de lluitar contra l'aïllament i d'aquesta forma millora la seva incorporació al nou medi. Aquesta inclusió vindrà donada de la possibilitat d'accedir a la xarxa d'altres companys que porten més temps a Catalunya. Per aquest motiu aquests acompanyants-guia han de ser conscients de quina és la seva xarxa personal que posen al servei dels companys (a nivell personal i de recursos.)	
2. Objectius de l'activitat 1. <u>Aprofundir en els coneixements sobre la xarxa personal i els recursos de la zona que es posen a disponibilitat en el procés d'acompanyament de l'adolescent nouvingut</u> 1.1. Millorar l'autoconeixement dels companys guia de la xarxa personal pròpia que ofereixen en el procés d'acompanyament del noi nouvingut. <i>(Coneixement de xarxa social)</i>	
3. Descripció de l'activitat Creació de la pròpia xarxa personal a partir del programa UCINET (1a sessió) Retorn de la xarxa personal per part de l'educador. Anàlisi qualitatiu: punts forts, punts febles. Com podríem apropar el nostre acompanyant a la nostra xarxa? Quin elements li serien beneficiosos. Reflexió en petit grup i posteriorment posada en comú.	
4. Materials Ús d'un ordinador per persona Software: Ucinet Plantilles	

5. Metodologia

Seguir les plantilles del programa per crear la xarxa personal .Intentar ajudar als nois i noies a aprofundir amb el tipus de relació que tenen o recursos que coneixen.

Possibilitats de la pròpia xarxa.

6. Orientacions pels educadors.

Caldrà tenir present que es tracta d'una informació força delicada i que cal ser curós a l'hora d'analitzar-la. Caldrà que els propis nois i noies aportin les seves interpretacions i replantejaments de la pròpia xarxa.

7. Productes de l'activitat (per l'avaluació):

Xarxa personal de cada acompanyant-guia

Taula 9.13.Desenvolupament activitat 5 "Programa de Formació Companys-guia"

ACTIVITAT 6

Nom de l'activitat: Processos migratoris 2

Bloc al que pertany: Emocional

Nº activ: 6

Nº de sessions: 1h

1. Justificació activitat.

Per tal de poder fer un bon acompanyament, serà necessari que el company-guia es situï en possibles emocions que estan presents quan una persona, i en concret, un adolescents, emigra a un altre país. Serà necessari que es comprenguin sentiments, emocions i estats anímics que en el dia a dia poden tenyir la relació d'acompanyament.

2. Objectius de l'activitat

1. Desenvolupar i millorar els coneixements entorn la diversitat cultural i els processos migratoris que facilitin l'acompanyament del noi nouvingut.

1.1. Conscienciar sobre els processos que intervenen en el **projecte migratori** dels nois acompanyats i de les seves famílies per a facilitar el procés d'acompanyament.

2. Aprofundir en la capacitat empàtica del company guia per afavorir processos relacionals positius en l'acompanyament.

2.1 Treballar entorn la sensibilitat afectiva i en el control d'emocions negatives en el procés d'acompanyament.

2.2 Aprofundir en la capacitat empàtica del company guia per afavorir processos relacionals positius en l'acompanyament.

3. Descripció de l'activitat

En primer lloc, els primers 5 minuts, recuperarem el treballat en el bloc cognitiu, treballant la idea de que tota acció té darrera una emoció (activitat 3 del bloc cognitiu)
Els següents 10 minuts farem una explicació del procés migratori de caràcter més teòric i adaptat al llenguatge dels destinataris.

Després llegirem un parell de històries que fan referència a diferents processos migratoris i els sentiments que hi van associats. A partir d'aquí s'iniciarà la taula

rodona.

4. Materials

- Full amb les dues experiències de procés migratori des del punt de vista de les emocions.
- Preparació de l'exposició teòrica sobre els processos migratoris i dol migratori associat.

5. Metodologia

Es basa en la metodologia de la taula rodona, on una part del grup explica la seva pròpia experiència o es presenten experiències externes al grup i un posterior espai per al diàleg, resolució de dubte i construcció de conclusions compartides.

6. Orientacions pels educadors.

El paper de l'educador és de moderador d'aquesta "Taula Rodona". Pot ser molt més significatiu el fet que siguin els propis participants que parteixin d'experiències pròpies o de persones properes a compartir amb els companys; donant aquest rol protagonista anem cedint també el control dels processos als que són destinataris de l'acció.

7. Productes de l'activitat (per l'avaluació):

Conclusions conjuntes del grup entorn les emocions que acompanyen el procés migratori (recollir-les i poder-les mantenir en un espai visible per tots i poder-les recuperar posteriorment en activitats posteriors.)

Taula 9.14.Desenvolupament activitat 6 "Programa de Formació Companys-guia"

ACTIVITAT 7	
Nom de l'activitat: Et comprenc, sé com et sents, no et preocupis, t'ajudaré!	
Bloc al que pertany: L'educació EMOCIONAL de l'acompanyant-guia	Nº activ: 7
	Nº de sessions: 2 (60 min)
1. Justificació activitat. Aquesta activitat forma part del bloc d'activitats que tenen per objectiu bàsic és el de treballar la dimensió afectiva en la relació entre el company guia i l'acompanyat. El contingut que treballa són elements afectius i per tant, té per objectiu iniciar-se en el control d'algunes emocions i actituds negatives que poden afectar en la relació entre tots dos (guia i acompanyat), així com, afavorir elements afectius que promoguin l'empatia amb l'altra persona.	
2. Objectius de l'activitat 1. <u>Treballar entorn la sensibilitat afectiva i en el control d'emocions negatives en el procés d'acompanyament.</u> 2. <u>Aprofundir en la capacitat empàtica del company guia per afavorir processos relacionals positius en l'acompanyament.</u>	
3. Descripció de l'activitat 1a PART: Introducció a l'activitat. Explicar els objectius de la sessió i posar-los en relació a la resta d'activitats (5-10min) 2a. PART: Visionar del Curt "El Hijab" (15min.) RESUM: Aquest curt, finalista en el concurs organitzat per Canal+ l'any 2003, descriu una escena entre Fàtima, una noia musulmana que porta Hijab, i la seva professora el primer dia que s'incorpora a l'escola. En aquesta escena, la professora intenta amb diferents estratègies aconseguir que Fàtima entri a la primera classe sense el mocador. Les argumentacions són ben diferents: estaràs més bonica, aquí ningú no en porta, vols ser diferent a la resta?, els teus pares no et deixen?, confia en mi, això és el millor, no siguis cabuda... L'alumna va contraargumentant a la seva forma: a mi m'agrada, ningú no m'obliga, em sento millor, no vull... Fins que finalment accedeix a treure-se'l i en entrar a la classe descobreix que molts dels seus companys porten complements al cap que sí que són acceptats: pentinats de mil formes, diademes, gorres, ... Davant la seva sorpresa.	

2a part: Vídeo-fòrum (35 min)

Algunes pistes de debat:

- d. Com creieu que se sent la Fàtima davant de la insistència de la seva mestra per a que es tregui el Hiyab?
- e. Com creieu que se sent la professora? Penseu que les seves intencions són positives?
- f. Revisem els diferents motius que dóna la professora per treure's el mocador. Com penses que li fan sentir a la Fàtima?
  - Pensen que sóc una inculta
  - Pensen que el meu pare és agressiu
  - Em sento inferior
  - Em sento poc compresa
  - Em sento discriminada
  - Estic trista
  - Tinc poca sort
  - Em sento molt segura de mi mateixa
  - Estic feliç amb la meva condició (...)
- g. Què faries tu si fossis la Fàtima? I si fossis la Professora?
- h. Pensa que ets el company-guia de la Fàtima, en què creus que la podries ajudar per acompanyar aquestes emocions?

3a Part: (Zona sessió) ENS POSEM EN EL LLOC DE L'ALTRE

En aquesta tercera part treballarem habilitats socials emocionals que poden ajudar al company-guia en la relació d'ajuda amb el adolescent nouvingut:

A. L'escolta activa. (Dinàmica de la repetició)

Durant tres minuts un membre del grup sentirà a un altre entorn algun tema que proposi el dinamitzador (què vaig fer el cap de setmana, quin és la meva afició, les últimes vacances). Una vegada acabat aquest temps, la persona que escoltava ha d'explicar-li la història a una tercera que no l'havia sentit, i aquesta a la vegada a una quarta... Finalment l'últim membre del grup ha d'explicar la història tal i com li ha arribat.

Reflexionarem sobre els elements que s'han perdut pel camí, quines dificultats podem tenir a l'escoltar algú, la importància de sentir-se escoltat i les possibles

barreres de comunicació.

3. **La identificació d'emocions. La comunicació no verbal: “Dinàmica del JO SÓC/JO EM SENTO”**

Farem parelles entre els membres del grup, durant dos minuts haurem de dir frases que comencin per “Jo sóc” o “Jo em sento”. La persona que escolta no podrà parlar i només podrà fer servir llenguatge no verbal per demostrar que estar escolant.

Pautes de reflexió:

- M'he sentit escoltat? Quines sensacions em provoca?
- Ens costa identificar les meves emocions? Quines dificultats ens podem trobar: la confiança amb l'altra persona, posar nom a certes emocions...?
- Quins elements han facilitat la comunicació? Elements no verbals que poden ajudar en aquest sentit.

B. L'expressió d'emocions.

Dividim el grup en dos parts. Cada grup competirà amb l'altra meitat a aconseguir encertar el màxim de situacions.

Disposarem d'un conjunt de targetes on es descriuen situacions que ens podem trobar en l'acompanyament, tot evocant una emoció. Representar-la amb llenguatge no verbal.

Exemples de targeta:

- És el primer dia d'una activitat. No coneixes a ningú, i tothom sembla que t'està mirant. EMOCIÓ: Vergonya.**
- Has d'anar al Centre de Salut a demanar hora al metge. No saps on és i pel que sembla has d'anar a l'altra banda del poble. EMOCIÓ: POR.**
- T'han enviat una carta del teu país. És la teva millor amiga que et diu que et troba a faltar. EMOCIÓ: NOSTÀLGIA.**
- A l'escola un noi s'ha ficat amb tu. T'ha insultat i volia pegar-te. EMOCIÓ: IRA.**
- Avui has après a dir una frase ben llarga en català, sembla que vas millorant amb la llengua. EMOCIÓ: ALEGRIA.**

(Possibilitat de gravar les diferents actuacions com a element avaluatiu i de reflexió de la sessió)

C. Reformulació positiva:

En la situacions anteriors que marquen les targetes, quins elements podem incorporar en el procés d'acompanyament emocional dels companys guia.

Cal proposar alternatives d'actuació que ajudin a apropar-nos a la realitat emocional del noi nouvingut.

Farem grups de 5 o 6 i a través de la tècnica de la "Pluja d'Idees" donarem alternatives de resposta en aquelles situacions:

Exemples d'alternatives:

Targeta a:

- Apropar-nos amb ell i fer un gest de complicitat (comunicació no verbal)
- Presentar-li a algú per tal de familiaritzar-lo amb el grup
- Explicar-li alguna situació en la que t'hagis sentit de la mateixa forma
- (...)

De forma compartida, construirem diferents alternatives de reformulació positiva de la situació apropant-nos a la vivència emocional del noi o la noia acompanyat/da.

4. Materials

- DVD. El Hijab. Europa en Construcción. Canal +. 2000.
- Fitxa per l'anàlisi de les emocions en el vídeo-fòrum.
- Targetes de situacions.

5. Metodologia

Metodologia participativa activa. Es proposa l'activitat però tenim com a finalitat que les conclusions extretes es basin en la construcció del propi equip.

Importància d'anar al fons amb els plantejaments, no quedar-nos en l'anècdota i poder aportar-lo a la nostra vida diària.

6. Orientacions pels educadors.

Es tracta d'un bloc basat en l'educació emocional. És probable que tots nosaltres tinguem qualitats i mancances en aquest sentit. Es tracta de poder explorar en quins elements som molt positius (escoltant, orientant, expressant sentiment, identificant sentiments...) i en quins caldrà treballar per ser un bon acompanyant.

7. Productes de l'activitat (per l'avaluació)

Fitxes omplertes del vídeo- fòrum
Gravació de les emocions (vídeo del treball fet)

Taula 9.15.Desenvolupament activitat 7 “Programa de Formació Companys-guia”

ACTIVITAT 8

Nom de l'activitat: **Tot val?**

Bloc al que pertany: Bloc de l'ACCIÓ

Nº activ: 8

Nº de sessions: 1/2 (30 min)

1. Justificació activitat.

Aquesta activitat inicia la preparació a la intervenció directa dels companys guia en el procés d'acompanyament de nous nois i noies al centre obert. Es tracta de poder anar modelant conductes i accions que puguin facilitar aquesta incorporació. Per aquest objectiu serà necessari que es situïn en les possibles situacions que es poden trobar i conflictes habituals en aquesta incorporació.

2. Objectius de l'activitat

1. Promoure actituds, conductes i canvis socials positius que evitin la discriminació i afavoreixin les relacions positives
  - 1.1. Reflexionar sobre les nostre pròpies actuacions, analitzant les relacions que es donen
  - 1.2. Donar pautes alternatives d'actuació davant situacions amb risc d'exclusió o discriminació

3. Descripció de l'activitat

1a part: Sí/NO

Primer es pengen a banda i banda de la sala 2 cartells oposats amb les paraules Sí i NO, respectivament. El grup sencer es situa en mig de la sala.

L'educador llegeix en veu alta una frase (de les que apareixen a continuació o d'altres que prèviament, en petits grups, els mateixos nois i noies podran haver proposat).

Després de llegir una de les frases els nois s'hauran de situar a la paret del Sí, si estan d'acord amb el que diu, o a la paret del NO si hi estan en contra. Abans d'iniciar la dinàmica s'ha d'haver donat la consigna que ningú pot romandre al mig de la sala.

Tothom s'ha de posar-se en el Sí o en el NO.

2a part: argumentació

L'educador pregunta al grup minoritari si vol explicar per què s'ha situat en aquella posició. Després es van alternant les explicacions de nois i noies del grup majoritari i del minoritari.

3a part: apropament de postures

Quan estiguin exposats els principals arguments per a aquella frase s'explica a tot el grup sencer que aquelles persones que estiguin d'acord amb algun dels arguments donats pel subgrup oposat poden moure's cap a aquell costat. S'aproparan més o menys depenent de sí hi estan més o menys d'acord.

Aquesta dinàmica s'anirà repetint successivament plantejant altres frases.

4a part: reflexió

La reflexió està orientada a què els nois responguin i reflexionin davant qüestions com:

- Com t'has sentit formant part del grup minoritari? I/o del majoritari?
- Què t'ha fet, en ocasions, canviar de postura i apropar-te a la postura de l'altre?
- Com a company-guia pensa en situacions on puguis mostrar postures oposades amb el teu company-acompanyat. Creus positiu apropar les postures d'un i de l'altre?

Proposta de frases:

- Si un company de classe té un problema amb un altre millor no ficar-se i deixar que ho solucionin entre ells.
- Si un noi immigrant no entén alguna cosa que li diu el professor cal ajudar-lo i intentar explicar-li encara que no demani ajut.
- Fer de company-guia no vol dir ajudar en tot (escola, oci,...) al meu company-acompanyat.
- Si veig un company/a trist/a intentaré esbrinar què li passa.

- Si el meu company-acompanyat em demana que li deixí la bicicleta per anar als entrenaments buscaré una excusa per no deixar-li perquè no és el meu amic/ga realment.
- Al pati de l'escola cau algú a terra. Jo, com la resta, me'n ric del que li ha passat.
- Si quedo amb un amic i arriba tard i no em diu cap motiu ni excusa m'enfado amb ell/a i estic tota la tarda sense parlar-li.

4. Materials

- Cartolina amb un SÍ i cartolina amb un NO.
- Llistat de sentències a debatre.

5. Metodologia

Metodologia participativa activa. Poc dirigida per l'educador, el seu paper serà el de moderador en el debat. Es proposa l'activitat però tenim com a finalitat que les conclusions extretes es basin en la construcció del propi equip.

6. Orientacions pels educadors.

Es tracta d'un bloc basat en l'acció. Les frases hauran de ser de contingut conductual, dilemes morals propers als que es puguin trobar els companys-guies durant la seva tasca d'acompanyants. Poden ser situacions de més generals a més específiques, essent les últimes les que més possiblement puguin trobar-se.

Cal deixar clar al grup que la intenció no és debatre cada sentència ni jutjar les opinions de cadascú, sinó debatre com s'han sentit, com podem apropar-nos a les opinions dels demés, etc.

7. Productes de l'activitat (per l'avaluació)

No hi ha productes materials visibles, sinó la reflexió dels nois i noies, que pot ser recollida per l'educador.

Taula 9.16. Desenvolupament activitat 8 "Programa de Formació Companys-guia"

ACTIVITAT 9	
Nom de l'activitat: Ara jo seré l'acompanyat!!	
Bloc al que pertany: Bloc conductual	Nº activ: 9
	Nº de sessions: 1 (60 min)
1. Justificació activitat. Aquesta activitat forma part del bloc d'acció que te per objectiu bàsic, proporcionar estratègies i pautes per tal de que els acompanyants-guia sapiguem com han d'actuar amb els acompanyats.	
2. Objectius de l'activitat 1. <u>Ajudar a desenvolupar habilitats i estratègies d'actuació en l'acompanyament d'adolescents nous al centre obert.</u> 1.1. Modelar habilitats i estratègies d'actuació en el si del grup 1.2. Practicar habilitats i estratègies d'actuació en l'acompanyament dels adolescents nous al centre	
3. Descripció de l'activitat 1a PART: Introducció a l'activitat. Explicar els objectius de la sessió i posar-los en relació a la resta d'activitats (5-10min) 2a. PART: Lectura de les diferents històries, per posar-nos en el lloc de l'altre. (40-45 min) a. Llegirem diferents situacions (annex) dels acompanyats, que poden succeir en el procés. Seguidament els nens han de ser acompanyats i escriure en un paper el que els agradaria que fes el seu acompanyant o com els agradaria que es comportés amb ells. És a dir, que han de fer els acompanyats, per apropar-se i ajudar als acompanyats de manera positiva. 3a. PART: Reflexió i posada en comú de les aportacions (10 min) b. Recollir les diferents respostes i entre tots arribar a unes conclusions de com comportar-nos davant l'acompanyat.	
4. Materials <ul style="list-style-type: none"> • Paper i llapis	
5. Metodologia	

Metodologia participativa activa. Es proposa l'activitat però tenim com a finalitat que les conclusions es formulin en equip. Importància de que puguin reflexionar i utilitzar-lo en el procés, és a dir, que ho puguin posar en pràctica.

6. Orientacions pels educadors.

Es tracta d'un bloc basat en l'educació emocional i l'acció, per tant hem de donar importància al fet de que es posin en el lloc de l'altre i que adquireixin habilitats i pautes d'actuació.

7. Productes de l'activitat (per l'avaluació)

Fitxes amb pautes d'actuació.

Taula 9.17. Desenvolupament activitat 9 "Programa de Formació Companys-guia"

ANNEX ACTIVITAT 9. ARA JO SERÉ L'ACOMPANYANT

SITUACIONES

1. He llegado a Sant Boi hace una semana, a pesar de estar siempre rodeada de gente, en el colegio, en la calle, en casa... me siento muy sola. Los fines de semana siempre estoy en casa, no tengo amigas con las que pueda ir a pasear o tomar algo. En mi país, en Rumanía, allí era todo más fácil. Echo tanto de menos a mis amigas.
2. Me llamo Alfredo, tengo 14 años soy muy aficionado al deporte, sobre todo al fútbol, me apasiona. En Uruguay tenía un equipo, entrenaba tres veces por semana, y los sábados partido, no siempre ganábamos, pero no éramos del todo malos. Ahora ya no juego, no porque no quiera, sino porque estoy lejos de Uruguay. Llevo poco tiempo en Cataluña y claro no conozco a nadie ni ningún sitio donde pueda jugar al fútbol, lo echo tanto de menos....
3. Me llamo Chin Lee, soy de China, hoy es mi primer día en el centro abierto, estoy muy nervioso, qué haré, a quién me encontraré... la verdad es que no sé muy bien qué hacer. Sé que voy a hacer los deberes y luego actividades, pero cómo, no voy a entender nada, ¿cómo sabré lo que hay que hacer...?
4. Mi nombre es Daiana, tengo 13 años, hace poco que llegué a Sant Boi y todavía estoy conociendo el barrio. En Chile, sabía dónde estaba todo, dónde comprar, por dónde salir, incluso ayudaba a mis padres, cuando necesitaban algo del barrio. Pero ahora estoy perdida, no sé donde hay nada. El otro día quise hablar con mis amigas de Chile por internet y claro, ¿dónde iba? Me pregunté, ¿habrá algún sitio?... No sé dónde buscar.
5. Qué difícil es el Instituto, no entiendo casi nada de lo que dice el profesor, va tan rápido que muchas veces no me da tiempo a apuntar nada y luego no sé que tengo que hacer, sobretodo en lengua y matemáticas, no me entero. Mohamed, 14 años.
6. Mi madre hace unos días que no se encuentra muy bien, y estoy preocupada porque no se le pasa. Cuando vivíamos en Colombia y alguno de mis hermanos o mis padres nos poníamos malos, pues rápidamente íbamos al médico y todo solucionado. Ahora la situación es diferente claro que tendríamos que ir al hospital, pero dónde, qué papeles se necesitan, nos podrán coger sin ningún problema. La verdad es que aunque parezca una tontería estoy bastante nerviosa. Isabela 12 años.

ACTIVITAT 10	
Nom de l'activitat: Què faries?	
Bloc al que pertany: Conductual	Nº activ: 10
	Nº de sessions: 1
1. Justificació activitat. En la última sessió del programa formatiu és necessari integrar i refermar les conclusions de les sessions prèvies del curs. Té per objectiu poder modelar conductes i obrir alternatives d'actuació en el seu acompanyament.	
2. Objectius de l'activitat 1. <u>Ajudar a desenvolupar habilitats i estratègies d'actuació en l'acompanyament d'adolescents nouvinguts al centre obert.</u> 1.1. Modelar habilitats i estratègies d'actuació en el si del grup 1.2. Practicar habilitats i estratègies d'actuació en l'acompanyament dels adolescents nouvinguts al centre	
3. Descripció de l'activitat Primer es divideixen els nens en dos grups: un farà l'activitat "El món al revés" i l'altre farà l'activitat "Què faries..." (d'aquesta forma reduirem la ràtio de treball i podrem aprofundir en major grau al treball a fer. ACTIVITAT GRUP 1: El primer grup (El món al revés) ha d'imaginar que estan en un país completament diferent als que ja coneixen. Se'ls donen les següents característiques del nou país: <ul style="list-style-type: none"> • "El país de Siapan es troba entre X i Y. La llengua que s'hi parla és el siapanès i es caracteritza perquè totes les paraules acaben en "is": taulis, viuris, anaris, escolis... • És un país on la gent viu dalt dels arbres, estudia al carrer i els professors són robots que funcionen amb programes d'ordinador. • La música no existeix, sinó que la gent escolta poesia per l'MP3 o l'IPOD, la ràdio i la tv. • La moneda oficial és el Siap, que val el doble que l'Euro; és a dir, si un refresc a Barcelona costa 1 euro, a Siap costa 2 siapis. • Els nens es diverteixen fent operacions matemàtiques, redaccions i fórmules	

químiques, fins que són adults, que els agrada jugar a futbol, als parcs amb els gronxadors, tobogans, pales, rasclets i galledes per fer castells”.

Un nen que no sabrà aquestes regles del nou país (es pot agafar un dels nens de l'altre grup), arribarà a l'escola i a partir d'aquí, la resta l'ha de guiar tot seguint les característiques de Siapan (parlar siapanès, jugar a fer operacions matemàtiques, etc.) i portar-lo a aquells espais que ells creguin són importants per la integració al país (a l'escola, al bar, al metge, etc). En aquests espais es crearan diferents personatges: un farà d'acompanyant del nouvingut, un altre de professor, un altre d'adult, etc; és a dir, no podran fer tots d'acompanyants, s'hauran de repartir els papers que vagin creant.

Al segon grup (Què faries si...) se'ls introduirà en una situació més quotidiana real. Se'ls hi explica la següent situació:

“El nen que va arribar nou tot just ahir a l'escola (hauran d'inventar-se el nom i la cultura), avui, al pati, s'ha torçat el peu i li ha estat fent mal tot el dia. A la tarda encara hi té molta molèstia i el seu acompanyant l'haurà de guiar fins al metge. Allà, haurà d'entendre's amb la infermera, amb el metge, amb la recepció, on haurà de donar les targes corresponents, etc.”

Quan els dos grups hagin acabat i s'hagin organitzat les corresponents activitats, es reuniran i en faran la posta en escena (role-playing)

Després es realitzarà un feedback del grup d'observadors: es valorarà les bones pràctiques que ha portat el grup que han observat i quins elements millorarien de la intervenció feta.

4. Materials

Fitxes amb les situacions.

Per poder recrear les situacions poden utilitzar material que pugui tenir les pròpies sales on es representi (taules, cadires, cartolines on posar alguna indicació...)

Gravadora (opcional) per enregistrar les situacions simulades.

5. Metodologia

La metodologia es basa en la tècnica del role-playing amb retorn del grup d'observadors. Per tant el protagonisme de l'activitat és clarament dels nois que s'estan formant per tal d'anar modelant les possibles intervencions amb el noi acompanyat. L'educador/a es mostra com a facilitador de l'activitat i donant pautes per a la reflexió i el consens.

6. Orientacions pels educadors.

Cal assegurar-se de que tots els nens hagin entès bé les instruccions que se'ls planteja; per una banda, les descripcions de les situacions que han de representar i, per altra banda, les normes de l'activitat (ressaltar el fet de que cadascun haurà d'interpretar un personatge diferent, han d'integrar les idees dels diferents integrants del grup, respectant-les i no menysprear-les, etc.)

En el moment de la posta en comú, es pot guiar en tres passos:

- **Aspectes positius** (millor començar pels aspectes positius, ja que anima al grup que acaba de representar el role-playing).
- **Aspectes negatius** (intentar que no siguin crítiques directes que provoquin tensions al grup; recordar que són opinions, no crítiques).
- **Com s'ha de realitzar una bona guia del company?** (Conclusió final).

7. Productes de l'activitat (per l'avaluació):

Podrem gravar la simulació per poder-la recordar si calgués més endavant en el procés d'anàlisi de les situacions.

Taula 9.18. Desenvolupament activitat 10 "Programa de Formació Companys-guia"

6. DECISIONS SOBRE LA IMPLEMENTACIÓ DEL PROGRAMA DE FORMACIÓ DELS COMPANYS-GUIA

Una vegada dissenyat el programa de formació dels companys-guia l'equip de recerca s'atura per fer la reflexió important de com i quan es vol realitzar la implementació del programa al centre obert. L'equip entén que aquestes decisions són d'un nivell superior en quant a les repercussions a nivell organitzatiu i pedagògic en el conjunt de l'entitat. D'aquesta forma, com a equip, es decideix traslladar part de les decisions d'implementació a l'equip de coordinació i a l'equip directiu per tal que sigui possible la resolució d'aquests interrogants. De forma paral·lela l'equip de recerca treballarà en els aspectes d'implementació d'altres dimensions més subjecte al que és pròpiament el programa.

6.1. EQUIP DIRECTIU I IMPLEMENTACIÓ DEL PROGRAMA

Comentàvem que hi havia un nivell de decisions a portar a l'equip directiu, en tant que afectava tant als recursos personals com organitzatius de la pròpia entitat. El cronograma de treball, ja que afecta la dinàmica habitual de centre obert, així com les jornades laborals i implicació dins de les diferents seccions de l'entitat, hi ha un nivell de deliberació per sobre de l'equip educatiu de base.

Així durant el mes de desembre de 2007 l'equip directiu es reuneix en dues ocasions en les que, entre d'altres punts en l'ordre del dia, es treballa la implementació del programa de companys-guia en el centre obert. Cal emmarcar aquesta decisió en una etapa complicada per l'entitat. L'inici d'any ve acompanyat de l'aprovació de subvenció d'un nou projecte per la institució: "Projecte Tropical Bar". Aquest fet, valorat molt positivament pel centre, implica una redistribució tant de l'equip com dels recursos dels que es disposa. D'aquesta forma esdevé una nova organització i organigrama del centre, canviant educadors de secció educativa, responsabilitats en la coordinació i noves exigències d'equip.

A més a més, la coincidència del desè aniversari de la creació de l'entitat i els actes múltiples al respecte previstos, implicarà en els següents mesos tasques afegides a aquest equip educatiu. Jornades de portes obertes, actes amb les famílies, amb els equips educatius anteriors, edició d'una revista commemorativa, concursos diversos... Incorporaran una vida molt rica durant aquell curs que porta associada una major implicació i feina per l'equip responsable.

Fruit d'aquests dos fets importants en la vida de l'entitat, l'equip directiu valora que és necessari mesurar les forces de treball i prioritzar una bona vivència de les diferents propostes per part de tot l'equip educatiu.

A més a més d'aquests dos canvis de pes dins de l'organització de centre, també hi ha dues activitats extraordinàries, tot i que ja previstes amb anterioritat, que es fan presents a final de curs: taller provinent del Pla de Desenvolupament Comunitari del barri de Marianao, Teatre amb la gent gran i taller de prevenció del consum de tabac. Totes dues activitats van dirigides al mateix grup d'edat amb el que es treballa el programa de formació de "Companys-guia" i per tant, a nivell d'horaris i dedicació de personal, serà necessari tenir-ho molt present.

Des de la direcció del centre es demana a la investigadora la posada per escrit de les alternatives d'implementació amb els fonaments i possibles dificultats de les diferents opcions. És una taula molt esquemàtica, sense grans fonamentacions teòriques, que ve a resumir i esquematitzar les diferents opcions que té l'equip per davant. A continuació incloem l'escrit realitzat per respondre a la demanda del centre, aquest es va incloure a l'orde del dia de la reunió de l'equip directiu del centre obert don Bosco a 18 de desembre de 2008:

"Pel que fa al programa "Company-guia" en el centre obert Don Bosco:

- *El programa està gairebé finalitzat. Únicament resta les últimes correccions de format.*
- *El total de sessions són 13 d'una hora (es poden fer en blocs de 2 hores sense problemes, són dinàmiques prou actives i variades en aquest sentit).*

Possibles formes d'implantació:

OPCIO	Avantatges	Inconvenients	Opcions alternatives
<p>1. Durant el 2n trimestre durant una hora a la setmana, com un programa educatiu més.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • És el ritme més adient, que s'ajusta a la dinàmica habitual al centre. • Es podria comptar amb els destinataris previstos en un inici (part de juvenil, part d'adolescents, part de l'aula d'estudi) • Es podria fer l'aparellament entre els destinataris correctament (coneixem els nois de l'Atles correctament, quins acompanyaments són necessaris, estan previstes les derivacions per aquest curs a entitats i recursos del poble. • Es podria fer un acompanyament de 4 mesos i es podria fer la valoració dins del propi grup. Es respectarien els temps d'entrega de la feina de Tesi a la Universitat. 	<ul style="list-style-type: none"> • Les activitats previstes per la secció de juvenil interfereixen en part amb la implantació: (Tropical Bar, campanya contra el tabac i teatre amb la Llar de Sant Josep) 	<ul style="list-style-type: none"> • Fer el programa d'acompanyament només amb els adolescents del centre i els seleccionats de l'aula d'estudi • <u>Prioritzar les activitats dels juvenils:</u> traslladar alguna de les activitats al tercer trimestre i aprofitar aquell espai, compartir els divendres entre les diferents activitats. • Fer el tropical bar de, per exemple, dimarts a divendres i deixar un dia a la setmana lliure per aquest programa. <u>(combinar amb programació Tropical)</u>
<p>2. De forma intensiva les primeres setmanes del gener. Abans de començar el tropical bar: DI-dj/1h diària/3 setmanes (combinant amb les entrevistes personals als nanos, a les famílies i l'organització del programa: Dates: 8 gener-25 de gener (fins festes de Don Bosco, aniversari del centre, etc.). També es podria aprofitar els divendres entremig: (acabariem el dia 22 de gener)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Intensitat del programa, li donaria més força. • Es podria iniciar l'acompanyament més d'hora en el curs i per tant es veurien més resultats per major nombre d'acompanyaments que més endavant. • Donaríem espai d'organització al Tropical Bar. 	<ul style="list-style-type: none"> • Variació del calendari del Tropical • Demanda de treball intensiu als educadors responsables del programa d'Acompanyaments a l'inici del procés 	<ul style="list-style-type: none"> • Començar les activitats del Tropical Bar el 23/24 de gener (havent fet les activitats de caràcter individual (entrevistes, signatures dels contractes) i l'organització del programa.

<p>3. Aprofitar el Casal de Nadal per fer algunes sessions intensives del programa, el dia que no marxem de sortida i que els nanos queden en el centre (2 sessions de 2 hores) i completar amb setmana intensiva: Gener 8-17 /18/19 de gener (en funció si es fa servir els divendres o no)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Intensitat del programa, li donaria més força. • Es podria iniciar l'acompanyament més d'hora en el curs i per tant es veurien més resultats per major nombre d'acompanyaments que més endavant. • Donaríem espai d'organització al Tropical Bar. 	<ul style="list-style-type: none"> • Variació del calendari del Tropical • Variació de les activitats del Casal de Nadal • Demanda de treball intensiu als educadors responsables del programa d'Acompanyaments a l'inici del procés (es podria fer una combinació de persones que no impliqués més temps a aquestes persones) 	<ul style="list-style-type: none"> • Començar les activitats del Tropical Bar el 18/19 o 21 de gener (havent fet les activitats de caràcter individual (entrevistes, signatures dels contractes) i l'organització del programa.)
<p>4. Traslladar el programa al Tercer Trimestre, una vegada acabat el Tropical Bar, abans de l'estiu.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • No es variaria cap activitat prevista • Es podria comptar amb els destinataris previstos en un inici (part de juvenil, part d'adolescents, part de l'aula d'estudi) 	<ul style="list-style-type: none"> • Molta distància entre el programa i la posada en pràctica durant el primer trimestre del curs pròxim • No inici dels acompanyaments aquest curs 	
<p>5. Durant divendres del 2n trimestre (eliminant piscines i traslladant el teatre al tercer trimestre de curs)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Es podria comptar amb els destinataris previstos en un inici (part de juvenil, part d'adolescents, part de l'aula d'estudi) • Es podria fer l'aparellament entre els destinataris correctament (coneixem els nois de l'Atles correctament, quins acompanyaments són necessaris, estan previstes les derivacions per aquest curs a entitats i recursos del poble. • Es podria fer un acompanyament de 4 mesos i es podria fer la valoració dins del propi grup. 	<ul style="list-style-type: none"> • Dificultats per venir els divendres els nens per fer aquesta activitat • Interferència amb activitats previstes. 	

<p>6. Durant el 1er trimestre del curs 2008/2009</p>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Es podria comptar amb els destinataris previstos en un inici (part de juvenil, part d'adolescents, part de l'aula d'estudi).</i> • <i>Es respectaria l'acompanyament dels adolescents nousvinguts a l'octubre (nombre més gran que en cap moment de l'any) per fer els acompanyaments.</i> • <i>Dedicar de gener a maig a dissenyar el procés d'acompanyament des de l'equip del centre obert.</i> • <i>Es milloraria en el ritme de treball de l'equip (molt exigent en el present curs amb la incorporació de persones noves)</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Dificultats per fer l'aparellament amb els criteris previstos (desconeixement dels nous nois de l'Atles que s'incorporen)</i> • <i>No inici dels acompanyaments aquest curs</i> • <i>Potser no comptaríem amb persones que han participat en la confecció del programa amb el canvi de curs (pràctiques...)</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Tenir present el programa en la programació anual del curs pròxim</i>
---	---	--	--

Taula 9.19. Anàlisi de les diferents alternatives d'implementació del Programa de "Companys-guia"

S'afegeix una línia de treball interessant també pel que fa a la formació dels companys-guia. En aquella acta de reunió de l'equip directiu del dia 18 de desembre de 2007 es recull:

“A nivell pedagògic entenem que la formació de companys-guia recollida en un inici de curs, permetrà un acompanyament dels nois nouvinguts de l'ATLES que habitualment inicien la seva participació a l'entitat durant el primer trimestre de curs més adequada. Aquesta formació estarà més propera en el temps amb l'acompanyament posterior. La lògica pedagògica ens inclina a pensar que la formació serà molt més adient durant el mes de setembre i de forma intensiva amb els adolescents de l'entitat. (extracte acta de reunió de l'equip directiu 18 de desembre de 2007)

“El fet de fer la formació de forma intensiva facilitarà l'organització de l'equip i tindrà molta més força de cara als nostres destinataris.” (extracte acta de reunió de l'equip directiu 18 de desembre de 2007)

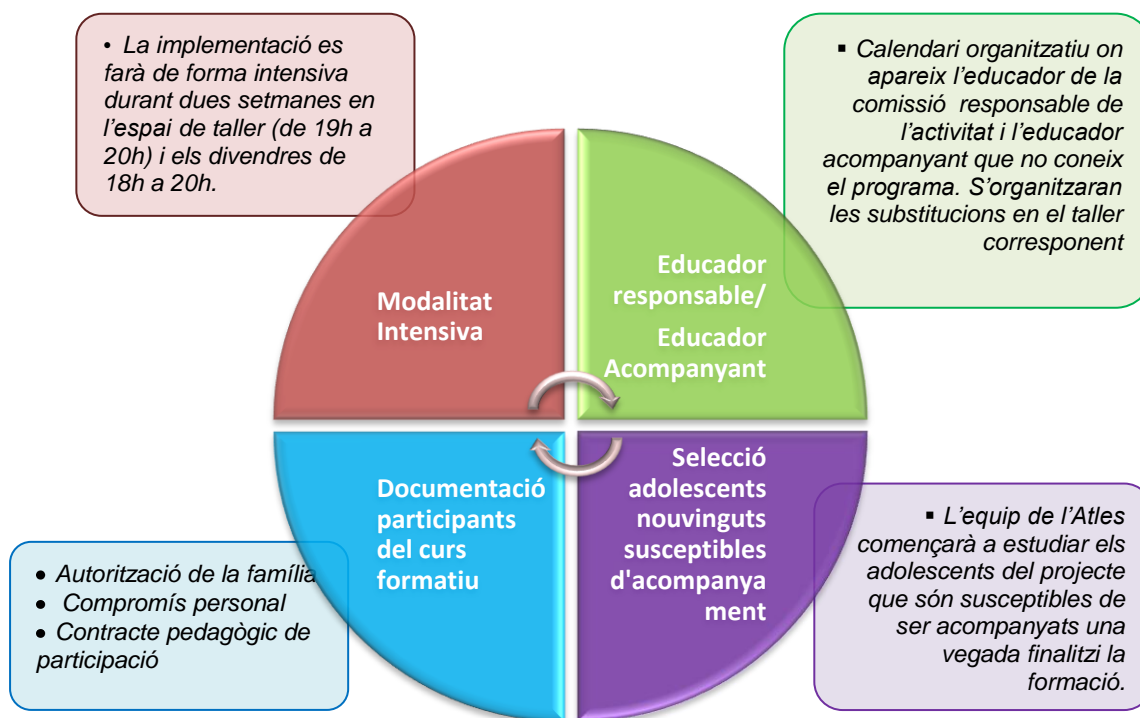
En aquesta decisió de l'equip directiu podem valorar el grau important que té de decisió sobre la investigació i el nivell d'empoderament respecte la recerca de l'equip pràctic. L'equip es fa seva la decisió, les motivacions per portar-la endavant i és sobirà en la decisió respecte el seu propi centre. Creiem que en aquest fet hi ha realment un tret definitori entorn la metodologia que s'utilitza en la nostra investigació. Treballarem aquests elements en capítols posteriors on es treballa els aspectes de transformació de l'equip, a nivell formatiu i competencial, en aquest apartat únicament ens fem ressò d'un fet que creiem molt significatiu en els objectius generals de la investigació.

6.2. EQUIP EDUCATIU I CONCRECIÓ DE LA IMPLEMENTACIÓ DEL PROGRAMA

Aquest apartat de disseny de la implementació finalitzarà la seva concreció el mes de setembre de 2008, on a partir de tres reunions de l'equip educatiu de base es concreten les fórmules per la seva posada en pràctica.

En una primera reunió de l'equip de setembre, el dia 15 de setembre de 2008, l'equip que porta endavant la comissió de la recerca, ara ja sense la presència de la Xènia que va acabar el seu període de pràctiques en el centre el mes de juny, reprèn el procés de treball. Utilitza aquesta primera reunió per recordar el programa

formatiu, les sessions a portar endavant i rellegeix les actes de reunió entorn els acords presos amb anterioritat a l'estiu. Es tornen a revalidar les opcions preses i es planteja la seva presentació a la resta de l'equip per a la concreció de la implementació. El dia 16 de setembre, ara amb tot l'equip de coordinació i a partir del que la comissió de recerca proposa, es prenen les següents decisions (extracte acta reunió 17/2008):

Figura 9.17. Decisions implementació Programa "Companys-guia"

Per últim, abans de la posada en pràctica del curs de formació, es fa una tercera reunió de caràcter organitzatiu, on la investigadora pot explicar les demandes que es realitzen a l'equip i dota d'instruments que puguin donar rigor metodològic al treball que es portarà endavant. Els punts treballats en aquesta darrera reunió són els següents:

1. Enregistrament en vídeo de les sessions
2. Presentació de les graelles de valoració per a l'educador responsable i el seu ús.
3. Presentació de les graelles per l'educador acompanyant i el seu ús
4. Presentació de l'equip de nois i noies que faran la formació. Qüestions dels adolescents a tenir presents

5. El control d'assistència i participació
6. Els espais de treball.
7. Exigència amb la posada en pràctica del material treballat i fidelitat a la proposta.

Aquests punts creiem que corresponen pròpiament a l'apartat de la implementació del programa, per aquest motiu el seu desenvolupament l'hem traslladat al proper capítol on pròpiament s'explica la memòria d'aquesta posada en pràctica. Tot i així, semblava interessant poder fer constar que va haver un espai previ preparatori on tot l'equip rebés les mateixes consignes i tingués la mateixa informació per a poder treballar de forma comuna.

7. A TALL DE RESUM

En aquest capítol hem pogut resseguir el procés de gestació del programa formatiu dels companys-guia. Hem pogut anar observant com es va generant la concreció de la proposta fins arribar a un programa des del propi equip responsable des d'una metodologia tan oberta com la pluja d'idees, el procés de formació de l'equip i materials complementaris. Hem pogut valorar un intens ritme de reunions i de treball entre aquestes, on la implicació de les persones responsables ha estat vital per la seva consecució. On el protagonisme i les decisions en primera persona per part del centre obert, doten aquesta recerca d'un nivell d'empoderament i de participació molt important en la recerca.

D'aquesta forma, hem pogut fer referència a una etapa de caràcter més organitzatiu i de gestió del propi equip, on la negociació, el consens i el generar una forma de treballar, ha pogut donar peu a establir una base sòlida que permetria posteriorment posar a treballar de forma intensa a l'equip.

La formació d'aquest equip, dotar-lo d'eines, referències bibliogràfiques i vivencials han permès també apostar perquè els pràctics de base tinguin prou elements per poder funcionar des de la pràctica amb referències teòriques sòlides, i per tant, augmentar la qualitat de l'acció educativa.

La creació del programa formatiu dels Companys-guia ha estat el centre on ha pivotat el capítol: la generació dels objectius que es volien assolir, la vertebració de les activitats, la repartició de tasques... Un procés costós i enriquidor per al propi equip que ha donat com a fruit un producte que hem pogut incloure com a part de la nostra recerca.

Per últim, el disseny de la implementació, que ens obre la porta al capítol onzè on es farà una descripció detallada. Com l'equip educatiu i l'equip directiu prenen un paper d'empoderament important en la presa de decisions i guien el procés de posada en marxa del projecte a partir de l'anàlisi de la pròpia realitat i el balanç de recursos tant personals com a materials. La tesi doctoral passa d'ésser una recerca acadèmica a una recerca de transformació social, on els vertaders protagonistes són aquells que fan factible l'incorporació al medi d'elements de millora. Treballarem en capítols posteriors aquesta cessió i compartició del control del procés aquí descrit entre investigadora i equip, com un dels objectius principals de la tesi doctoral que presentem.

Cal fer present en aquestes conclusions que ha estat un capítol de referències importants a la metodologia feta servir: el paper de la investigadora, de l'equip directiu, de la dinàmica de les reunions, els instruments de treball, de recollida d'informació... En els propers capítols aprofundirem en aquests aspectes, tot completant el treball iniciat.

CAPÍTOL DESÈ
Aplicació i Avaluació del Programa de
Formació dels Companys-Guia

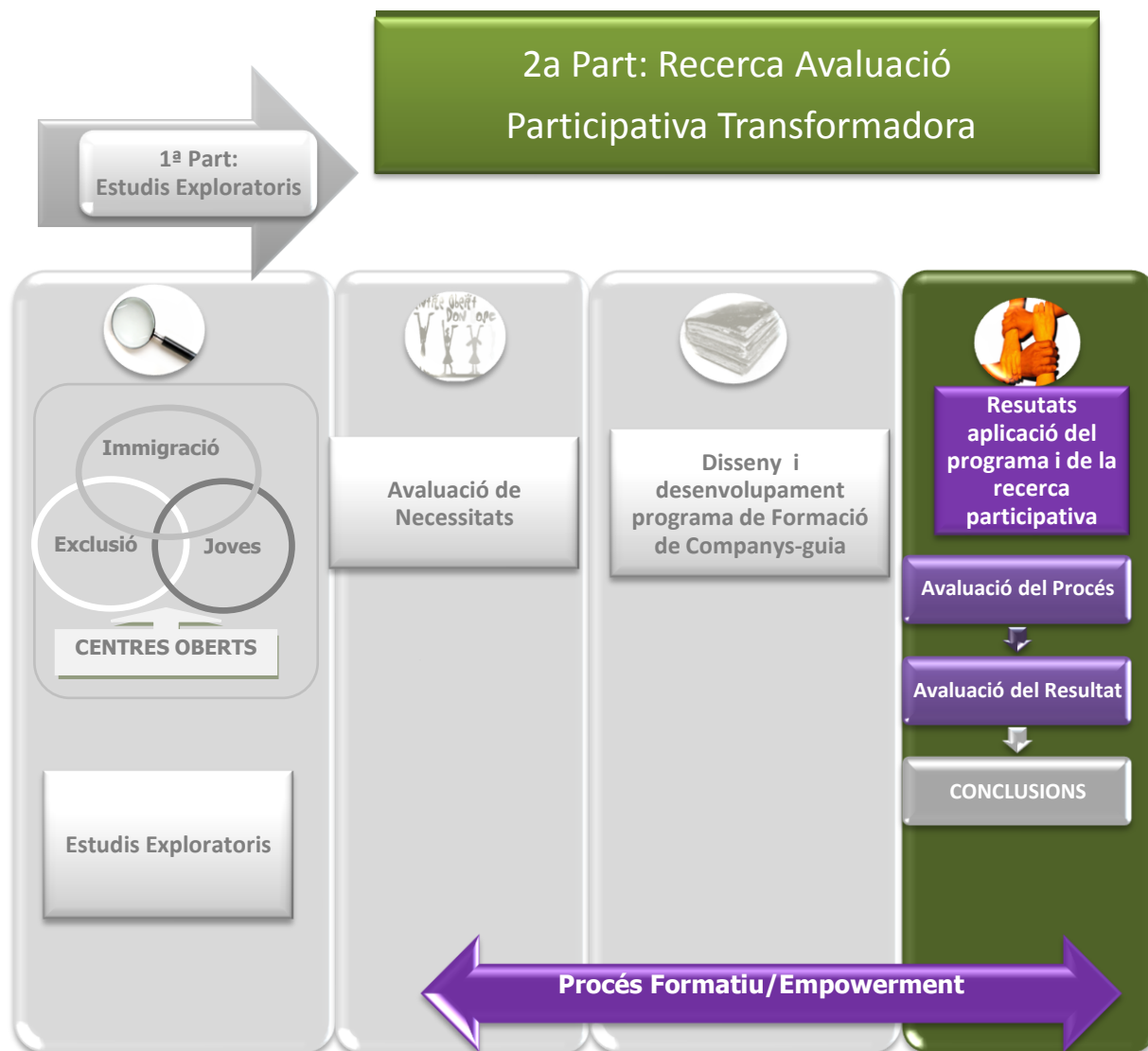

Figura 10.1. L'aplicació i avaluació del programa en el marc de la recerca

1. INTRODUCCIÓ

Una vegada dissenyat tant el contingut del curs de formació dels companys-guia de forma conjunta amb l'equip educatiu com el disseny de la seva implementació en l'entitat, presentem en aquest desè capítol la seva aplicació pràctica amb un grup de nois i noies adolescents de les seccions juvenil, adolescent i aula d'estudi del Centre Obert Don Bosco de Sant Boi de Llobregat.

En aquesta memòria d'aplicació serà molt important poder fer una revisió dels instruments utilitzats per la recollida de la informació per l'avaluació del propi programa. Les fonts d'anàlisi pel desenvolupament de l'avaluació consten de diferents angles de visió, superant d'aquesta forma alguns esbiaixos potencials que comporta tot aquest procés avaluador. En aquest sentit, es creuen tant les anàlisis dels educadors que aplicaran el programa, com les dels educadors que acompanyaran el procés, així com les pròpies opinions dels adolescents i de la pròpia investigadora.

L'aplicació del programa ha estat una experiència compartida per tot l'equip educatiu del centre obert, amb diverses responsabilitats, pel que caldrà fer una anàlisi del repartiment de tasques i dels punts de vista diferenciats en aquest sentit. En els propers apartats també aprofundirem en les dinàmiques de grup establertes, tant pel que fa a l'equip d'educadors com pel que fa al grup de destinataris, així com el procés general que s'ha donat en l'aplicació del programa de formació dels companys-guia.

L'avaluació del programa constarà de dues parts, aquella referent al procés i aquella que fa referència als resultats pel que fa als destinataris. Reservem, per la importància cabdal que té en el context d'aquesta recerca, l'avaluació del procés de l'equip educatiu per al proper capítol on es treballarà de forma exclusiva.

2. ORGANITZACIÓ DE L'EQUIP EDUCATIU EN L'APLICACIÓ DEL PROGRAMA FORMATIU "COMPANYS-GUIA"

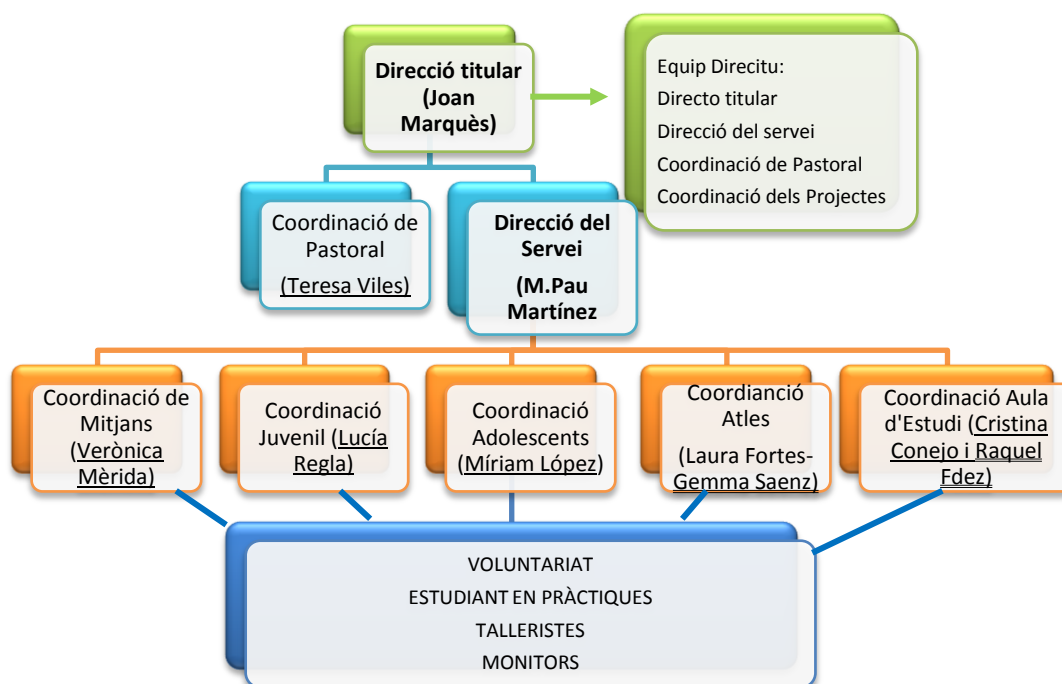
L'equip de treball que va elaborar el material per a la formació dels companys-guia s'amplia en aquesta nova etapa. Es sumen al procés la totalitat d'educadors contractats de l'entitat i una voluntària del centre obert. Serà necessari poder incorporar-los a la dinàmica establerta prèviament, i aportar a aquestes persones el bagatge tant conceptual com metodològic treballat en fases anteriors.

2.1. L'EQUIP EDUCATIU IMPLICAT EN L'APLICACIÓ DEL PROGRAMA FORMATIU DE COMPANYS-GUIA

En el darrer apartat del capítol novè s'exposaven els motius que portaven a l'equip directiu a prendre la decisió de traslladar la posada en pràctica del programa de formació dels Companys-Guia fins el mes de setembre de 2008. Entre d'altres raons ja analitzades de forma molt detallada, s'incorporava la qüestió dels canvis en el sí de l'equip. Recordem que a finals del curs 2007/2008 en el Centre Obert Don Bosco van haver importants canvis a nivell d'organització a partir de la incorporació d'un nou projecte en l'entitat, el "Tropical Bar" que treballava en temes de prevenció d'alcoholisme i altres dependències amb part del grup de nois de la secció juvenil. També van coincidir dues activitats més sobrevingudes des del Pla de Desenvolupament Comunitari, el taller de teatre amb els avis de la Llar de Sant Josep i una campanya contra el consum de tabac. Totes dues activitats van modificar en certa forma la dinàmica de la secció d'adolescents del centre obert. Aquests canvis van comportar també una distribució diferent de responsabilitats dins del centre obert i també dels rols dins del propi equip.

Una vegada passat l'estiu i ja en el començament del nou curs 2008/2009, els canvis en l'equip encara eren vius. Aquesta dinàmica tan variable ja la contemplaven quan definíem la realitat dels centres oberts a Catalunya, i de nou, podem observar que es tracta d'un fet quotidià en el dia a dia d'aquestes plataformes educatives. En el mes de setembre en Rubén, educador responsable de la secció juvenil del centre

obert, és baixa de l'equip educatiu per motius laborals. Aquest fet, sumat a canvis en el conveni laboral dels educadors socials de les plataformes d'educació social que modifiquen el nombre d'hores de dedicació tant dels educadors com dels directors de centre, aporten unes variables tan importants que des de la institució es decideix realitzar un nou model de funcionament i de gestió dels diferents recursos. S'incorporen a la dinàmica de centre noves persones contractades i la distribució de les responsabilitats varia. A continuació presentem el nou organigrama que determinarà la posada en marxa del programa formatiu dels companys-guia:

Figura 10.2. Organigrama recursos personals centre obert Don Bosco 2008/2009

Hem subratllat els noms d'aquells membres de l'equip que varien la seva responsabilitat dins de l'equip en relació al curs anterior i en doble subratllat les persones que s'incorporen noves a l'equip. D'aquesta forma, ens podem adonar de la gran reestructuració que s'ha donat a nivell de l'entitat i que suposa un gran repte per aquest inici de curs 2008/2009. Observem que la única persona que es manté en la mateixa secció, respecte el curs passat, és la Laura en el Projecte Atlas. Aquest element és molt important per la nostra recerca, ja que recordem que seran els nois i noies nouvinguts d'aquesta secció de l'entitat els destinataris de l'acompanyament dels adolescents formats. El fet que la Laura pugui donar continuïtat als objectius i treball realitzat prèviament facilitarà la feina d'implementació.

Tot i així, els canvis suposaran de la cara a la recerca un temps d'habitució dels membres de l'equip a la nova situació i als nous destinataris, programacions i famílies. Aquest fet veurem com fa variar el calendari d'implementació de la formació des del mes de setembre fins el mes d'octubre-novembre del 2008. Encara caldrà parlar d'altres interferències d'activitats extraordinàries, com és el Barrejant, la festa de la solidaritat a Sant Boi de Llobregat, en la que el Centre Obert Don Bosco té un paper important de treball.

Comentàvem que l'equip de treball en aquesta fase d'implementació del programa de formació s'amplia fins l'equip complet d'educadors contractats del Centre Obert Don Bosco. És, per aquest motiu, que caldrà realitzar la presentació dels nous membres de l'equip que no han estat implicats amb anterioritat. Recordem que l'equip de treball estava format per la Míriam, la Laura, la Lucía i la Xènia, com estudiant de pràctiques. Aquesta última en el nou curs és baixa de l'entitat per motius acadèmics. A aquest grup s'hi afegeix la Gemma, la Verònica, la Raquel i la Cristina, encara no descrites anteriorment. Recordem que la M.Pau, essent la directora pedagògica de l'entitat, ha estat presentada en un inici en l'anàlisi del propi centre, incorporant la seva entrevista personal en bona part de l'avaluació inicial de l'entitat.

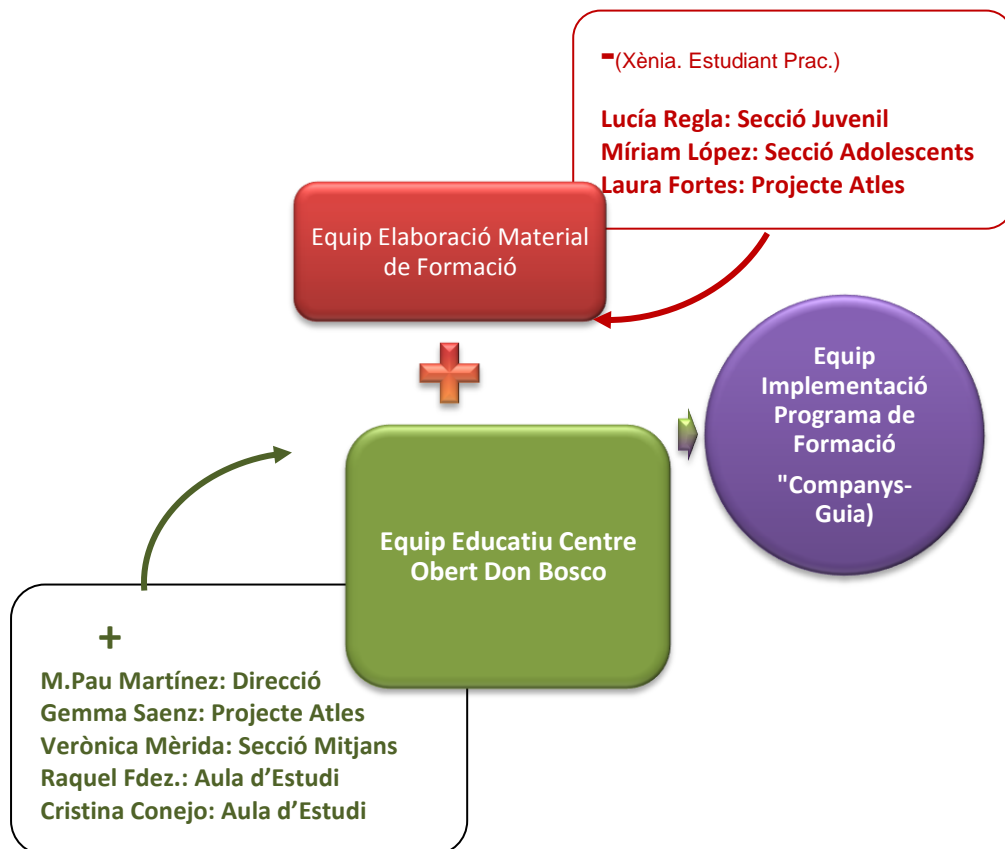

Figura 10.3. Configuració de l'equip d'implementació del programa de formació "Companys-Guia"

La **Gemma Saenz** s'incorporava nova aquest curs com a educadora contractada de l'entitat, substituint en Rubén que marxava per motius laborals. Tot i així, és una persona que coneix en profunditat el centre ja que porta sis anys com a voluntària. És estudiant d'últim curs de Psicologia i ha passat per pràcticament totes les seccions del centre com a voluntària: projecte de lectura amb els més petits, programa de berenars, aula d'estudi, secció de mitjans, d'adolescents, etc. En alguna ocasió s'havia realitzat alguna contractació curta en el temps, principalment en les activitats d'estiu (casal municipal d'estiu, casal propi de l'entitat, etc.). A més a més, com a voluntària ha tingut un paper molt important coordinant la campanya del centre al Nadal "cap infant sense joguina". En aquesta campanya la Gemma havia portat la responsabilitat tant d'atenció a les famílies com de gestió i organització de l'equip encarregat que els nois i noies sense recursos materials gaudissin de joguines la nit de reis. D'aquesta forma volem descriure un perfil d'educadora amb una gran implicació, tant amb l'entitat com a la zona. Tot i que s'incorpora de nou a nivell de relació laboral amb el centre, la seva trajectòria està força unida a aquest procés. En aquest curs 2008/2009 feia parella pedagògica al **Projecte Atlas** amb la Laura Fortes i per tant, té una importància capdal la seva implicació en el procés d'acompanyament. Serà persona referent per molts dels adolescents fills i filles de famílies immigrades que arriben de nou a Catalunya i que participen del Centre Obert Don Bosco.

La **Verònica Mérida** havia portat endavant unes hores de treball l'any anterior en l'aula d'estudi. Es va incorporar aquest curs amb una jornada al centre obert portant, en aquesta ocasió, la responsabilitat dels més petits del centre, **la secció de mitjans**. Diplomada en educació social, la seva participació en el centre parteix també des del voluntariat que va iniciar en el curs 2002. Per tant, és una persona que coneix a fons l'entitat i la seva implicació en el barri és important. Aquest curs 2008/2009 també era membre de la comissió de famílies que treballa per l'augment de la participació dels pares i mares dels infants del centre obert en el procés educatiu dels seus fills. Aquest lligam amb les famílies a través del canal de la Verònica pot ser un pont interessant també en el coneixement i valoració del programa de formació dels companys-guia per part dels pares i mares dels destinataris de la proposta. Veurem que tindrà un paper interessant pel que fa al reconeixement públic del programa.

La **Raquel** s'incorpora laboralment de nou al centre obert el mes de setembre de 2008. La relació amb el centre es remunta al mes de gener on la Raquel inicia les seves pràctiques de la Llicenciatura de Psicologia a l'entitat. Fruit d'aquest període, la direcció del centre opta per comptar amb ella per portar, de forma coordinada amb la Cristina, **l'aula d'estudi del centre obert**. El fet de ser persona de referència a l'aula d'estudi serà un element important, ja que serà la tutora encarregada de fer proposta de nois i noies que puguin participar del programa de formació de companys-guia des de l'Aula d'Estudi.

Per últim, presentem la **Cristina Conejo**. Persona contractada des de fa quatre cursos, ha portat la responsabilitat de diferents seccions del centre: secció d'Atles, secció de mitjans i actualment **l'Aula d'Estudi**. Llicenciada en psicologia, és una persona estable en l'equip amb una visió global sobre les diferents seccions interessant. Ha participat de forma activa de múltiples de les comissions del centre, i en especial, de la coordinació amb el Pla Comunitari de Barri, des de diferents responsabilitats. La seva maduresa dins de l'equip i la seva base formativa important, portaran un nivell de qualitat en l'avaluació del programa.

Es configura així, un nou equip de treball, format per vuit persones més la investigadora, que haurà d'organitzar-se de nou per a poder portar endavant els objectius previstos amb el programa de formació dels companys-guia en el Centre Obert Don Bosco.

2.2. REUNIONS DE L'EQUIP PER LA IMPLEMENTACIÓ DEL PROGRAMA DE FORMACIÓ DELS COMPANYS-GUIA

Les reunions de l'equip educatiu encarregat de la posada en pràctica del programa de formació han estat pràcticament constants en el procés. Tot i així caldrà diferenciar les reunions en quant als seus objectius i continguts per poder fer una bona descripció del procés. Podríem distingir tres tipus de reunions:

- a. preparatòries i d'organització:** Corresponen a les reunions prèvies a les sessions de formació. Es realitzen els grups de treball, el calendari de les sessions, els llistats dels participants, etc. Tenen un caràcter marcadament de gestió i planificació de les sessions amb els adolescents.

- b. **de seguiment i autorreguladores:** tenen com objectiu valorar el procés de formació per tal d'introduir els canvis que s'estimin oportuns durant les pròpies sessions de treball amb els "companys-guia"
- c. **d'avaluació i de projecció futura:** tenen un caràcter de valoració final del programa formatiu i de planificació de l'etapa posterior.

En la següent taula veiem reflectida la seva distribució, així com els membres que hi van formar part i els motius de la trobada.

Temp.	Tipus de reunió	Membres convocats	Objectius
18/9/2008 23/10/2008 30/10/2008	Preparatòries d'organització	Participació de tot l'equip	<ul style="list-style-type: none"> - Organització temporal i repartiment de responsabilitats - Presentació global i detallada de les activitats - Tancament del llistat de destinataris proposats per a la formació
5/11/2008 6/11/2008 7/11/2008 10/11/2008 11/11/2008 12/11/2008 13/11/ 2008 14/11/2008 17/11/2008 18/11/ 2008 19/11/2008	Seguiment i Regulació del procés	Persones responsables de la formació	<ul style="list-style-type: none"> - Valoració de la sessió: participació del grup i la pròpia activitat (contingut, metodologia, etc.) - Possibles propostes de regulació en la posada en pràctica del programa en els següents dies - Detecció d'irregularitats, problemes, incidents. - Recaptar informació dirigida als tutors referents dels nois participants.
11/12/2008 18/12/2008	Avaluació i projecció futura	Participació de tot l'equip	<ul style="list-style-type: none"> - Organització del reconeixement públic de la formació als participants - Avaluació del programa formatiu de forma global - Valoració del seguiment dels participants - Organització de l'acompanyament a partir del mes de gener

Taula 10.1. Trobades de l'equip educatiu responsable del programa de companys-guia

2.3. PLANIFICACIÓ DE L'APLICACIÓ DEL PROGRAMA FORMATIU

L'organització de l'equip en l'aplicació del programa es basa en dos objectius principals:

- a) Garantir una avaluació prou contrastada entre educadores que han elaborat el programa i educadores que no han estat en aquest procés.
- b) Formar a tot l'equip en el propi programa, anticipant possibles noves edicions.

D'aquesta forma, calia alliberar cada tarda dues educadores de l'equip contractat (una que formava part de l'equip que va elaborar el material formatiu i una que no havia participat del procés) per portar endavant el programa, i mantenir la resta de les seccions funcionant amb el programa educatiu corresponent.

Quan descriurem el llistat d'adolescents participants en el programa, descobrirem que el fet d'haver fet una proposta d'accés voluntari, fa que el llistat de nois destinataris correspongui a part de la secció juvenil i part de l'Aula d'Estudi. La resta de nois, que no participaren de la formació, van mantenir les seves activitats habituals. Això suposava, que aquestes activitats eren portades per altres educadors que substituïen les persones responsables de la formació aquell dia.

Les fórmules per part de l'equip van ser força imaginatives i van comptar amb la implicació positiva de tots els membres de l'equip, tant voluntaris com contractats i persones de pràctiques. Definitivament el calendari i distribució dels educadors en la posada en pràctica del programa va ser la següent:

Dilluns	Dimarts	Dimecres	Dijous	Divendres
		5 de novembre M.ÀNGELS M.PAU	6 de novembre LUCIA CRISTINA	7 de novembre M.ÀNGELS M.PAU
10 de novembre LAURA CRISTINA	11 de novembre LUCÍA GEMMA	12 de novembre MÍRIAM VERONICA	13 de novembre LUCÍA RAQUEL	14 de novembre M.ÀNGELS M.PAU
17 de novembre LAURA RAQUEL	18 de novembre MÍRIAM GEMMA	19 de novembre MÍRIAM VERONICA		

Taula 10.2. Distribució de les sessions de formació per part de l'equip d'educadors

Podem observar com la pròpia investigadora és responsable de dues sessions de formació i fa suport en la primera reunió de presentació del programa de formació. D'aquesta forma, entenem que la participació d'igual a igual amb el pràctic es veu novament reflectida en un repartiment de tasques similar i amb una indiferenciació en aquest sentit respecte a l'equip. Aquest element constituirà fet d'anàlisi en el capítol posterior quan es desenvolupi en profunditat els rols creats a l'equip.

Per tal de pal·liar l'absència de l'educador que li corresponia estar aquell dia amb una secció determinada del centre es van prendre diferents solucions:

- Suprimir durant aquestes dues setmanes intensives els espais alliberats de l'equip per l'elaboració dels PEI's (Projectes Educatius Individualitzats) dels seus nois de referència
- Suprimir una de les setmanes la sortida del projecte Atlas a l'exterior i canviar-la per participar de les activitats que portaven endavant des de la secció d'adolescents o juvenil en funció de l'edat del noi o noi a del projecte Atlas.
- La direcció del centre va substituir a l'educadora que correspongués en dia en hores en principi alliberades per gestió de l'entitat.
- Es va reforçar amb voluntaris i practicants les seccions que quedaven més desfavorides amb la nova distribució.

En tant que es tracta d'un curs intensiu de treball, aquestes solucions són possibles per la seva curta durada en el temps. També la intensitat del curs serà un dels aspectes a valorar, en principi en positiu, per part de l'equip com ja es constatarà posteriorment.

3. ELS DESTINATARIS DE LA FORMACIÓ DE COMPANYS-GUIA

En el següent apartat volem caracteritzar el grup d'adolescents que va participar de l'experiència formativa. Creiem d'especial interès una bona descripció que ens permeti conèixer tant les potencialitats com les possibles dificultats dels participants davant d'aquesta proposta.

La caracterització d'aquests destinataris té tres fonts documentals principals:

- Base de dades de l'entitat
- Entrevista individual previ a l'inici de la formació a l'adolescent
- Reunió amb l'equip educatiu entorn la descripció dels destinataris

A continuació farem una doble descripció, en un primer moment de caràcter més general de tot el grup i clarament quantitativa, i en un segon terme, una descripció més detallada i qualitativa, tant del grup com dels nois per separat. Amb anterioritat, però, caldrà fer la descripció del procés de selecció dels nois acompanyants.

3.1. LA SELECCIÓ DELS PARTICIPANTS EN EL PROGRAMA DE FORMACIÓ

A la reunió que va tenir lloc el 13 de març per part de la comissió de recerca s'estableixen les característiques que hauria de tenir un bon acompanyant i que hauria de complir per a participar del programa de formació. Recollim a continuació les condicions acordades en aquella trobada:

Edat	<ul style="list-style-type: none"> •Entre 12 i 17 anys
Temps a Catalunya	<ul style="list-style-type: none"> •Mínim 3 anys
Llengües	<ul style="list-style-type: none"> •Conèixer i parlar el Castellà i el Català
Coneixements Previs	<ul style="list-style-type: none"> •Coneixement dels recursos de la Població
Competències	<ul style="list-style-type: none"> •Tenir habilitats socials i de relació
Compromisos	<ul style="list-style-type: none"> •Voluntari •Interès i Participació •Disponibilitat de Temps per la formació •Informar la Família

Figura 10.4. Condicions per participar al curs de formació “Companys-Guia”

Les últimes condicions, referents als compromisos establerts, estaven garantides a partir d'un **contracte pedagògic** entre el company-guia i el centre. A més a més, la darrera condició a més comptava amb una carta informativa/trucada a la família.

A la mateixa reunió també es va establir el fet de tenir present la **proporcionalitat entre nois i noies**.

La proposta per ser company-guia la fa el tutor del centre a partir de les condicions presentades de forma personal i en l'espai individual. En aquest moment se li presenten els objectius del curs, l'organització i els motius que porten a l'equip a fer-li la proposta.

En total, el nombre global de companys-guia que la comissió de recerca estableix com a màxim és de 15 participants, amb un mínim de 8 persones per poder portar endavant la iniciativa.

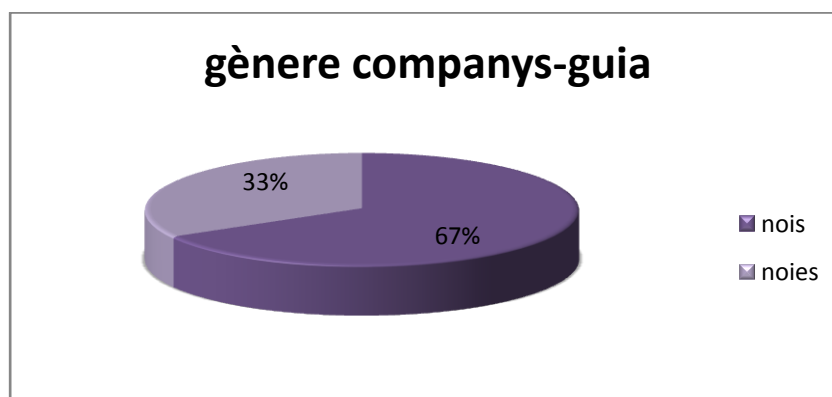
La proposta de nois a participar es va realitzar sense la presència de la investigadora, en una reunió ordinària de l'equip de coordinació on habitualment es

parla de seguiment de casos. El total, finalment, va ser un llistat inicial de 18 destinataris, 3 dels quals van renunciar per diferents motius: no consentiment de la família, baixa disponibilitat per participar degut a altres compromisos d'activitats extraescolars i una noia per baixa motivació personal. Va quedar configurat d'aquesta forma un grup de 15 membres.

3.2. ELS PARTICIPANTS DEL PROGRAMA

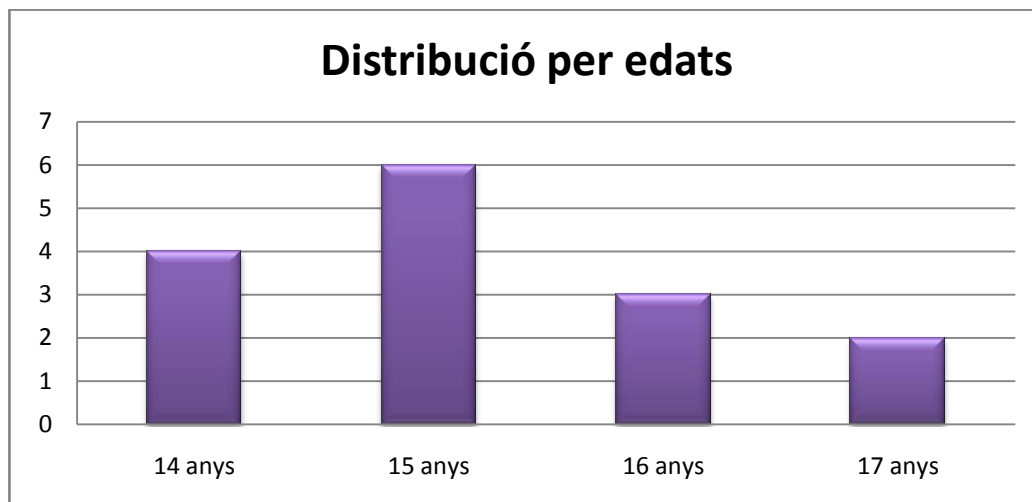
3.2.1. Variables descriptives del grup

Pel que fa al **gènere**, el nombre de nois doblen el nombre de noies. Segons l'equip això es deu a una major participació de nois d'aquesta edat en l'entitat que de noies, i per tant es manté la ràtio habitual d'aquestes seccions del centre obert.

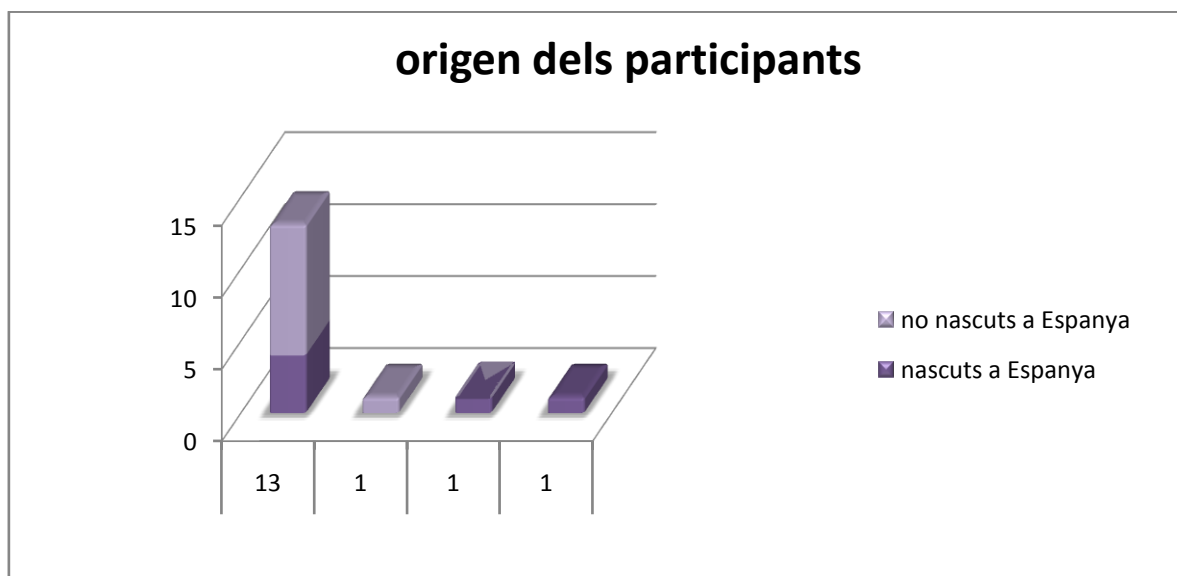
Gràfic 10.1. Gènere grup companys-guia

Pel que fa a l'**edat**, la distribució correspon també a la realitat de les seccions juvenil i aula d'estudi del centre, on la presència d'adolescents de 17 anys és baixa i es concentren entre els 14 i 15 anys la major part dels participants.

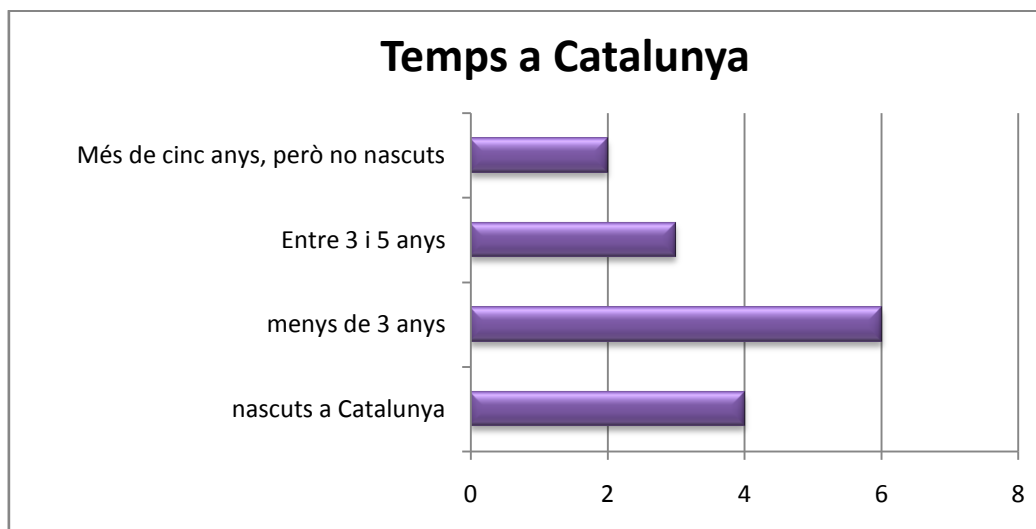
Gràfic 10.2. Distribució per edats del grup companys-guia

Pel que fa a l'**origen cultural**, entenem que és una variable especialment interessant en aquest context d'acollida de població immigrada. Clarament destaca la presència de persones d'origen familiar marroquí, hagin nascut o no al Marroc, amb una presència pràcticament testimonial de persones amb famílies on el referent cultural sigui l'espanyol o el català. No obstant, caldrà diferenciar aquesta variable dels participants nascuts a Espanya, que tot i tenir un origen estranger, ja han nascut al país. Aquesta també és la realitat que es podria observar quan fèiem la descripció general del centre la distribució global dels destinataris del centre obert en les diferents seccions. Per tant la mostra que constitueix aquest grup que farà la formació dels companys-guia respon a la població a la qual representa.

Gràfic 10.3. Origen cultural dels companys-guia

Pel que fa al **temps que porten a Catalunya**, creiem que és una variable de molt d'interès, ja que el fet que seran les persones responsables en l'acollida d'altres companys, la seva experiència personal serà molt interessant, així com la proximitat en el temps d'aquesta. Així tenim,

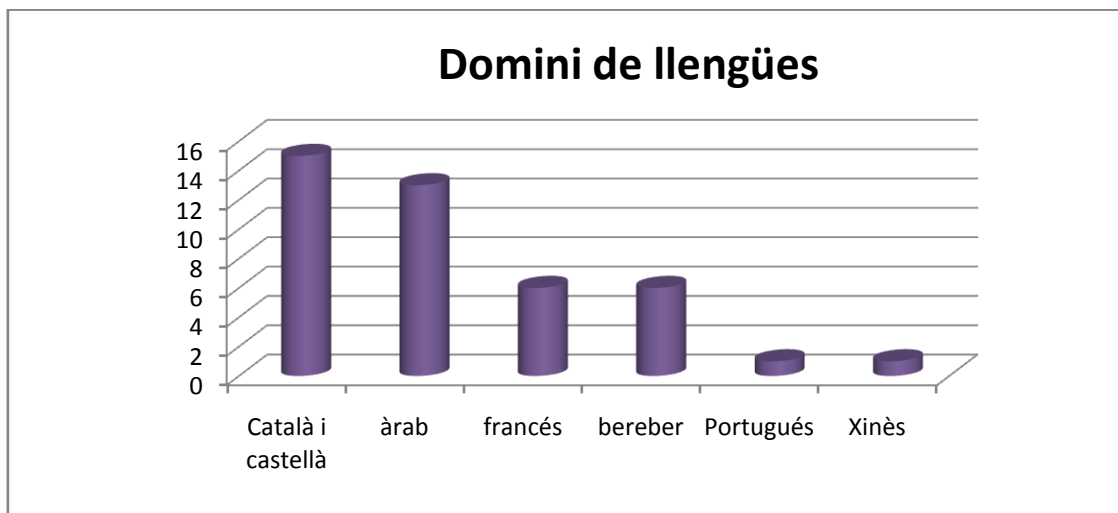

Gràfic 10.4. Temps d'estada a Catalunya

Podem observar que hi ha una bona part de companys-guia que tenen el procés migratori molt recent en el temps; aquest indicador pot ser per una banda una característica que faciliti l'empatia amb la persona nouvinguda, i per una altra un factor de risc en tant que el company-guia encara no estigui incorporat totalment al nou medi i per tant no el pugui acompanyar en tot el necessari. Aquesta variable ha estat controlada per part de l'equip educatiu a l'hora de fer la selecció i proposta dels casos.

Pel que fa a domini de llengües ens trobem que tots parlen castellà i català (condició per poder entrar en el programa), però a més a més dominen altres llengües ja sigui perquè són la seva llengua materna o bé perquè són d'ús comú en el país d'origen. Cap d'ells controlen una llengua estrangera que no facin servir habitualment i sigui fruit d'un procés acadèmic, per exemple l'anglès de l'escola. Així obtenim aquesta composició lingüística:

Gràfic 10.5. Domini de llengües dels participants del programa “companys-guia”

Pel que fa al nivell d'estudis, tots ells a excepció d'una noia, es troben cursant diferents cursos de l'Educació Secundària Obligatòria (ESO). Aquesta noia havent arribat sense convalidació d'estudis i sense tenir regularitzada la seva situació no ha pogut accedir a fer una formació professional que implica unes pràctiques laborals que la seva condició administrativo-jurídica no li donen dret. D'aquesta forma, la única activitat regular en la que participa actualment és la que ofereix el centre obert cada tarda. Tot i així, es tracta d'una noia amb un gran interès i motivació i manté les ganes de continuar amb el seu procés formatiu quan les circumstàncies alienes a la seva voluntat es solucionin.

3.2.2. Una aproximació més personal als participants del curs de formació

La descripció dels participants té una doble vessant, per una banda la que correspon a la síntesi més general i global del grup realitzada a l'apartat anterior i per l'altre, aterrem ara en la realitat més propera dels nois i noies participants.

Les fonts d'informació treballades es basaran en el triangle format per:

- a) la informació rebuda de les tutores de referència dels adolescents
- b) les entrevistes individuals realitzades prèviament a l'inici de curs
- c) les observacions de la pròpia investigadora

Per tal d'estructurar la nostra presentació, dividirem aquesta en indicadors que creiem interessants de destacar en la descripció i que responen en bona part a les condicions plantejades amb l'equip educatiu per participar al curs de formació:

1. Relació amb el centre obert
2. Vivència del propi procés migratori (en els casos que tenen aquesta experiència)
3. Vivència de la multiculturalitat i la interculturalitat
4. Motivació cap a la proposta del curs
5. Coneixement dels recursos i serveis de la població
6. Habilitats socials i relacionals
7. Informació i valoració del curs per part de la pròpia família de l'adolescent.

3.2.2.1. La relació amb el centre obert dels participants del curs

Quan es descriuen les característiques en general d'un centre obert s'insisteix força en generar un espai de referència positiva per nois i adolescents amb factors de risc important. Generar un ambient educatiu on puguin desenvolupar-se com a persones i generar experiències positives de relació i creixement, sol ser la finalitat habitual que en els documents de definició d'aquestes plataformes d'educació social s'estableixen. Tenir l'oportunitat de traslladar una definició de manual a una realitat viscuda i expressada és una experiència gratificant pel propi investigador. La definició des de la visió del propi adolescent del que ha suposat la seva relació amb l'entitat en el seu procés personal, des de la senzillesa i les possibilitats d'expressió d'un noi adolescent de les característiques dels destinataris del centre obert, arriba a poder confirmar la necessitat d'aquests espais. Recollim alguns dels elements més destacats i comuns en les diferents entrevistes.

3.2.2.2. El centre obert, espai de referència

Destaca quan se li demana als nois i noies que participaran en el curs de formació sobre "Què és el centre obert per a tu?" una doble definició. Per una banda tots els entrevistats introdueixen la variable del que es fa:

“És un espai on fer els deures” (EP5. Y.L.)⁸⁴

“ Venim a aprendre coses, a que ensenyin coses interessants” (EP 11. O.H.)

“ A casa no em poden ajudar, i aquí sempre hi ha algú que et pot explicar els deures i com fer les coses” (EP4. H.H.)

“Puedes venir a jugar, a hacer talleres, a estudiar, a hacer excursiones... se pueden hacer un montón de cosas” (EP8. S.E.)

Però, per una altra banda, destaquen les respostes en deu de les quinze entrevistes, que fan referència a **aspectes relacionals i de referència** dels nois cap als educadors i cap als companys. Aquesta referència destaca com una referència positiva en el seu procés de creixement com a persones i de relació amb l'entorn:

<i>“És un lloc que si tens algun problema t'escolten i t'ajuden a solucionar-ho” EP4 H.B”</i>
<i>“Aquí pots fer amics de veritat, no dels que et miren la roba o les marques, o jutgen pel teu aspecte. Aquí pots confiar en la gent i no et traeixen” (EP4. J.D.)</i>
<i>“A mi ya no me aguantaban en ningún lado. Me han expulsado, me han mandado al Hospital de Dia. Aquí estoy como seguro porque saben como soy y me entienden. No he tenido nunca problemas, y no me pasa ni en mi casa con mi madre” (EP7. A.S.)</i>
<i>“Me han enseñado siempre sin meterse conmigo, sin bromas ni nada... Si te dicen algo es por tu bien, y vale la pena hacer caso, aunque a veces me despiste” (EP10. K.C.)</i>
<i>“He hecho un montón de amigos con los que puedo hacer cosas fuera del centro. Mi padre está contento porque son buena gente si son del casal y me deja. Aquí la gente está a gusto” (EP 14. N.M)</i>
<i>“Tienes un tutor... o algo así. Cada semana te llama, o a veces cada más tiempo. Puedes explicarle si tienes algún problema(...) si no tienes, pues se mira lo que se tiene que mejorar...” (EP3. M.A.)</i>
<i>“Me gusta el centro. Aprendo cosas. Tengo amigos. Vengo contenta” (EP1. F. E.)</i>

Taula 10.3. Extractes de les entrevistes amb els participants, el centre com espai de referència

En cap de les entrevistes s'ha fet cap valoració en negatiu cap als educadors del centre ni cap a les activitats. Sembla que tots estan contents de participar i quan se'ls hi demana si canviarien alguna cosa o si els hi falta alguna cosa únicament trobem la resposta del A.S, que diu *“me gustaría que fuera todos los días de la semana. El Sábado y el Domingo, me aburro...”*. De nou una resposta de valoració positiva cap al centre.

Cal recordar, davant d'aquestes valoracions tan positives, l'entrevista amb la directora de l'entitat, quan comentava que els *“destinatarios del proyecto venen de forma voluntaria. A ciertos edats si ellos no volen, es difícil que les familias els hi obliguin”* (entrevista inicial directora pedagògica). Per tant, probablement, nois i noies que no

⁸⁴ La descripció de les entrevistes als participants responen a la nomenclatura EPX. Y.Z. on EP=Entrevista Personal/X=numero d'entrevista/Y.Z=Iniciais del Participants)

fessin aquesta valoració en positiu de la seva participació al centre, probablement ja no hi participarien. Es tracta, possiblement, d'una "selecció natural" d'aquells nois i noies que atorguen un valor a l'espai ja que es mantenen en la seva participació. Contrastant aquesta idea en reunió amb la comissió de recerca, es reafirma des de la visió de la pràctica aquesta visió de "venen perquè volen. Perquè els hi agrada, se'ls ajuda, se senten escoltats..."

Aquesta realitat té unes repercussions molt interessants de cara a la nostra recerca, ja que una vivència positiva de l'entorn i de la proposta educativa que es fa des de l'entitat, és a dir, des del context que porta endavant la proposta, segurament facilitarà una millor entrada i una participació més elevada. Aquesta visió subjectiva positiva del centre, probablement "contamini" positivament la proposta de formació dels "companys-guia", ja que es tracta d'una oportunitat nova sumada amb una intervenció pedagògica molt més àmplia que el propi adolescent valora de forma positiva intensament.

3.2.2.3. Vivència del fenomen de la multiculturalitat

Sota el títol d'aquest apartat, la característica que volem observar gira entorn del criteri fixat des de l'equip de recerca de garantir en els participants "una vivència positiva de la diversitat cultural". L'equip de treball volia garantir el fet que cap dels "companys-guia" poguessin tenir actituds xenòfobes vers els nois nouvinguts que havien d'acompanyar. El coneixement en profunditat dels processos personals i actituds són molt conegudes per part de les educadores referents del centre i es va tenir present en la selecció dels nois. Tot i així, vam voler conèixer també la vivència de la diversitat per part dels nois a través d'una pregunta en l'entrevista inicial individual abans de l'inici del curs: "T'agrada tenir amics d'altres cultures?" És una pregunta força indirecta, però que ens pot donar informació important sobre aquesta vivència de la diversitat. Som conscient que són moltes les possibles preguntes i l'aprofundiment d'aquest element d'anàlisi en els nois pot donar molt de contingut, però calia assegurar una entrevista curta en el temps. Posteriorment en l'anàlisi de les activitats proposades es podrà aprofundir sobre aquesta vivència per part dels adolescents amb activitats de caràcter vivencial i davant de situacions pràctiques de la seva vida quotidiana.

Cap dels 15 companys-guia va respondre negativament a la pregunta. Molts d'ells van complertant-la dient: *Ja en tinc molts d'altres cultures* (EP13. H.B.), *a la meva classe hi ha gent de sis cultures diferents* (EP3. M.A.), *m'agrada la gent de fora, són immigrants com jo* (EP2. N.D.).

Per tant, tots els possibles participants tenen una actitud positiva pel que fa amb gent d'altres cultures i es mostren oberts a mantenir relacions personals amb nois d'altres orígens culturals. Veurem en les primeres activitats de formació aprofundir aquesta característica una vegada el curs treballi aspectes entorn els estereotips i els prejudicis.

3.2.2.4. Vivència del propi procés migratori

A l'entrevista individual, hi ha un espai reservat per tal que la investigadora expliqui a cada participant el motiu que porta al centre a fer aquesta proposta d'acollida i poder respondre així a les dificultats que es poden trobar els nois adolescents nouvinguts a l'arribada a Sant Boi. Aquesta explicació desemboca en la pregunta de *“a tu també et va passar quan vas arribar a Sant Boi?”* en els casos que les tutores han informat que es tracta d'un procés migratori del propi noi o noia o *“a la teva família li va passar alguna cosa similar quan va arribar a Sant Boi?”*. Cap dels nois que va fer el curs de formació estava fora d'alguna de les dues condicions. Es podria haver donat el cas amb una de les noies a les que se li va fer la proposta que pertanyia a l'aula d'estudi, però la família no va acceptar la proposta que se li feia. Per tant, ens trobem davant d'un grup que ha viscut de forma directa en ell mateix o a través de la vivència familiar un procés migratori. Alguns de països més llunyans (com Brasil o la Xina) i altres des d'altres comunitats de l'Estat Espanyol (com és el cas del noi provinent d'Elx)

La vivència del propi procés migratori l'hem dividit en tres categories en funció de les respostes aportades en l'entrevista: “vivència positiva del procés migratori”, “vivència traumàtica” i “dificultats per explicar la pròpia experiència”. Aquestes categories han estat contrastades amb l'equip educatiu que arriben a conclusions similars a partir de la pròpia experiència de seguiment amb els nois. Recordem que en aquest apartat el nostre objectiu és descriure els adolescents que participaran de l'experiència de formació com a “companys-guia” i no arribar a fer una classificació exhaustiva del tipus de vivències que es poden donar en un procés migratori. Volem

simplement apropar-nos a la realitat viscuda i expressada d'aquests adolescents del centre obert i aquesta classificació ens facilita l'apropament.

9 dels 15 participants, expressaven ja fos per vivència personal (5 casos) o per vivència de la pròpia família (6 casos) un procés positiu en l'arribada a Catalunya, a Sant Boi de Llobregat. Recollim a continuació algunes de les expressions que els nois van fer servir:

“Al Marroc no hi havia treball. Ara el meu pare pot treballar i nosaltres estudiem... bueno els petits de la casa estudiem, els altres no volen” (EP4. H.H.)

“Això està molt bé... pots sortir, ningú no es fica amb tu. Cadascú a casa seva pot fer el que vulgui. No et miren. A mi m'agrada més que no el meu poble... Tothom et critica” (EP 3. M.A.)

“Els meus pares ho passaven malament al Marroc. Aquí tenim una casa... de “alquiler” eh? I vivim amb els meus tiets i els cosins... però estem millor que allà. Per a l'estiu està bé, però no per treballar i estudiar” (EP 11. O.H)

“Aquí nos han tratado muy bien. La gente española es muy agradable, te ayudan en todo... te escuchan... Estoy muy contenta de estar en España. Antes de venir a Barcelona, estuve en Portugal y fue horrible (...) Al cole no me dejaron ir por como iba vestida, le dijeron a mi madre que sería problemática... Aquí nadie ha dicho nada de mi ropa negra y los pendientes... Estoy muy contenta de estar aquí, aunque hecho de menos a mi hermano” (EP 6 J.D)

Respecte aquells adolescents que fan una lectura en negatiu del seu procés, detectem experiències negatives inicials en la seva acollida al país d'arribada que han marcat el seu procés posterior.

“ El primer día que estaba aquí me acuerdo que mi madre me dijo, ves a la plaza y habla con algún paisano. Fuí al parque este que estaba aquí y me encontré con un marroquí gordo. Le pregunté si estaba por aquí, y me dijo que sí... No sabía de qué hablar y le pregunté la hora. Me dijo que no tenía reloj que le preguntara a un viejo que pasaba. Yo no sabía hablar, y le dije que li dijera él. Él me dijo como se decía y yo se lo dije... se ve que era una palabrota y el viejo se enfadó y me quiso pegar con el bastón... empecé a correr hasta mi casa y ya no quería salir” (EP10 K.C)

Posteriorment, aquest noi en una de les formacions explicarà de nou aquesta vivència (activ. Num 7) i explicarà a la resta que a ell li agradaria que qui vingúés no li

diguessin això; pensa que amb el curs pot ajudar a d'altres que arribin. Per tant, tot i l'experiència dura d'arribada que ell exemplifica amb aquesta anècdota, reformula la pròpia realitat i la positivitza, donant un sentit a la seva pròpia aportació al procés migratori d'altres a partir de la pròpia. Entenem que és un pas molt positiu de valoració i de lectura de la pròpia realitat que dota d'eines a l'adolescent per la seva adaptació i incorporació al nou medi.

Un altre dels nois entrevistats realitza una valoració no gaire positiva del seu propi procés migratori a l'entrevista inicial prèvia al curs:

“A mi me gusta Marruecos. Aquí te miran mal. No los del centro. Los de fuera. No eres nada. Un moro. Yo tengo amigos, pero me gustaba más mi pueblo. A mi padre también. Cuando pueda, me voy para allá” (EP12. M.M.)

S'apropa força a un tercer noi amb una visió negativa del procés realitzat, aquest potser des d'una dinàmica diferent de canvi cap a positiu i una vivència actual positiva d'estar a Catalunya:

“Al principio no me enteraba de nada. Me decían las cosas, y yo como un tonto “sí”, “sí” y no sabía lo que decía. Me costó un montón. No tenía amigos. Se reían de mí (...) pero en tres meses aprendí catalán... No sabía nada de castellano, porque en el cole catalán, en la parroquia catalán, aquí catalán... y con los amigos moro. Hasta que no fuí al instituto y no al aula de acogida, nadie me hablaba en castellano. Y cuando llegué allí, otra vez las risas habla catalán-moro... hasta que aprendí y ahora estoy muy bien” (EP5.J.L.)

Per últim, en dos casos en aquesta pregunta de l'entrevista va ser molt difícil fer entendre el que pretenia com entrevistadora. Tant el S.E. com la F.E. Es van mantenir amb un “No sé”, “no me acuerdo” difícil de trencar. Trobem greus dificultats de donar raó del propi procés i un cert nivell de manca de reflexió entorn el propi procés. Aquest fet serà confirmat per part de les tutores de tots dos nois i comprovarem en la posada en pràctica del curs de formació com davant de les dinàmiques que fan referència a aquest procés, ells mateixos es queden en aquesta ocasió també tallats en les intervencions a diferència dels seus companys.

L'entrevista prossegueix amb la pregunta de si estan disposats a ajudar d'altres a fer aquest procés migratori en positiu des del nostre centre, intenció final del

curs de formació de companys-guia. La resposta en tots ells va ser afirmativa i en general entusiasta davant la proposta.

3.2.2.5. *El coneixement dels recursos de la zona i del context*

El coneixement en profunditat de les tutores que porten el seguiment dels diferents participants al centre, garantia que havent fet la proposta de determinat noi o noia com a company-guia, s'assegurés que complia el criteri de conèixer la població de Sant Boi i els recursos que hi havia a la zona. Tot i així, dins d'aquesta entrevista individual inicial, es va realitzar en les últimes preguntes una aproximació als possibles recursos que coneixen de Sant Boi els nois. També serviria per veure quin possible acompanyament fora de centre posteriorment es podria realitzar. La pregunta es va formular de forma indirecta sobre el grau de coneixement dels recursos de l'entorn: Si haguéssis d'ensenyar o acompanyar al teu company nouvingut a serveis o recursos que són importants de saber per viure a Sant Boi on el portaries? Es tractava d'una pregunta oberta, no es van voler donar opcions de resposta per adonar-nos de l'univers de recursos que els nois tenien i també quina havia estat la idea que havien fet d'acompanyament. Ens vam trobar amb les següents respostes:

Recurs/Servei	Percentatge	Recurs	Percentatge
Institut	100%	Centre cívic	33,30%
Parc, carrer, amics..	66,70%	Centres Esportius (futbol,rugby...)	33,30%
Centre Obert	66,70%	Mesquita, església...	20%
Serveis Socials	66,70%	Ajuntament	13,30%
Botigues, centre comercial...	66,70%	Advocat	6,70%
Metge/salut/hospital	53,30%	Psicòleg	6,70%
Transport públic	53,30%	Cementiri	6,70%

Taula 10.4. Recursos d'acompanyament segons la visió dels futurs participants al curs "companys-guia"

Podem valorar en aquesta taula de freqüències un perfil d'adolescent determinat, ja que tot i que la gran part dels primers recursos citats pels nois i noies són fàcils d'imaginar en qualsevol persona de la seva edat (institut, botigues, transport públic...). Crida l'atenció un percentatge tan elevat de nois que saben o sabrien acompanyar a la persona nouvinguda a serveis socials i creuen que aquest

acompanyament seria positiu o necessari. Entenem per tant que han estat usuaris del servei o en coneixen persones que els hi ha estat útil el recurs. Saben com arribar-hi i que podrien acompanyar la persona si es donés el cas.

Tots els entrevistats van dir com a mínim quatre recursos i per tant entenem que hi ha un coneixement del medi prou adequat com per a poder respondre al criteri marcat per l'equip de recerca de coneixement del medi. Aquesta pregunta també ens ha ofert una visió sobre les expectatives d'acompanyament generades pels propis participants i l'amplitud de recursos, fora del centre obert i l'institut, que pensen com a susceptibles de ser acompanyats.

3.2.2.6. Motivació cap al curs de formació

Dins del procés de les entrevistes, aquest va ser l'apartat que com investigadora més sorpresa em va comportar. Les respostes dirigides dels adolescents cap a un interès molt important cap al curs, preguntes sobre el funcionament, sobre la seva participació, sobre els motius que ens havien portat a seleccionar-los a ells per fer aquesta experiència... Va comportar un grau de satisfacció inicial important. Darrera d'aquestes expectatives, motivació i interès pel que anava a constituir el grup reflectia el treball realitzat per les tutores d'aquests destinataris, on s'havien preocupat no només de fer una bona presentació del curs de formació, sinó de dotar-lo d'una legitimitat de qualitat.

Les educadores en converses de caràcter informal en el centre, comentaven que entre els propis nois i noies hi havia hagut intervencions sobre la proposta. En espais de reforç o en els diferents programes educatius del centre s'havien generat diàlegs sobre el que esperaven, què se'ls hi havia dit sobre aquesta innovació al centre, etc. S'havia generat una expectativa molt positiva arribant a un primer dia de formació amb ganes de descobrir la proposta que se'ls hi havia fet.

A l'entrevista individualitzada prèvia amb cadascú dels nois que participaran de la formació davant de la pregunta "Estàs motivat per fer la formació?", totes les respostes van ser afirmatives:

"Tinc moltes ganes de començar per saber què és això". (EP 6. J.D)

"No sé si lo voy a hacer bien, pero tengo muchas ganas" (EP 7. A.S.)

*“A ver qué es... porque le estoy poniendo muchas ganas, a ver si al final va a ser un rollo.”
(EP10. K.C.)*

“Claro, y quién no. Todo el mundo me pregunta porque me han cogido a mi, eso da igual... yo quiero hacerlo. (EP11 O.Z.)

En el diari d'observació com a investigadora apuntava sobre la presentació del primer dia del curs de formació:

“Avui ha estat la presentació per part de la directora, M.Pau Martínez, del curs de formació amb els possibles candidats. Ha fet una exposició seriosa sobre el compromís que suposava participar i de la seriositat en cas de l'acceptació de la proposta. Tots els nois estaven a l'expectativa, amb els ulls ben oberts, callats com si cada paraula que anés a fer la M.Pau fos important. Una vegada ha acabat la seva exposició hi hagut un bon gruix de preguntes (...) s'anaven tallant els uns als altres, tenien ganes d'obtenir respostes i de començar el més aviat possible. L'Omar s'ha apropiat i m'ha dit: “Tinc ganes de que sigui demà. Li he explicat a la meva mare i ella diu que està molt contenta que faci això i jo també hoestic. Vindràs demà?”

Relacionant aquestes respostes amb el perfil habitual dels destinataris de centre obert: desmotivats, poc constants, amb dificultat per generar expectatives... sorprèn que la proposta hagi provocat aquesta reacció en positiu. Cal aclarir, no obstant això, que es tracta d'un grup d'adolescents seleccionats del propi centre, i per tant, probablement els que tenen més dificultats en aquest sentit no estiguin inclosos en el llistat de candidats, i per una altra banda, la novetat de la proposta i el desconeixement poden ser determinants pel que fa a la motivació del participant. Seria una variable a observar en una segona edició del curs, una vegada en el centre ja s'ha realitzat i per tant els candidats ja saben com s'havia desenvolupat en anteriors edicions.

3.2.3. L'Acceptació de la proposta a la participació del programa de formació dels companys-guia

Comentàvem amb anterioritat que la proposta a participar del programa de formació com a company-guia es realitzava des de la tutoria de referència de cada noi o noia a l'espai reservat per a la tutoria. A partir que la tutora li feia la proposta i les condicions a acceptar abans exposades, se li deia al noi que s'ho pensés fins el dia de la presentació oficial del programa. Calia que ho comentés a casa i pensés possibles dubtes abans d'acceptar el compromís de participació. Les tutores van fer anar un discurs en el que atorgaven molta importància a la formalitat del curs, a les qualitats de les que disposava el noi per a portar el curs endavant i les responsabilitats posteriors

que es derivaven. A continuació se li presentava el formulari a omplir per tal que el portés emplenat el dia corresponent.

Presentem una mostra del formulari realitzat des del centre obert per part de la comissió de recerca. Aquest veurem que s'assembla molt a la proposta realitzada des del programa de "padrins a l'escola" del IES Jaume I de Salou, experiència significativa pel centre com a referència en el món escolar.

Jo _____ vull participar en la formació " Els companys-guia al centre obert" durant el mes de novembre de 2008 i em comprometo a:

- Ser puntual i no faltar a la formació
- Participar activament del curs
- Ser receptiu a la possibilitat de ser company-guia de nois i noies nous que vinguin al centre obert.
- Mantenir el respecte cap als meus companys i els educadors del curs de formació.

També sé que:

- puc renunciar a la proposta de ser company guia en qualsevol moment.
- En cas de dubtes, puc recórrer al meu tutor o tutora d'acompanyament.
- En qualsevol moment puc demanar ajut, reforç o suport als meus educadors, i en especial al/la meu/a tutor/a.

I, perquè així consti, firmo aquest full de compromís a Sant Boi de Llobregat, a _____ d'octubre de 2008.

L'interessat Vist-i-plau del tutor/a

Figura 10.5. Full de compromís company-guia

El dia 5 de novembre es va fer la trobada per tots aquells als que se'ls hi havia fet la proposta per a formar part del grup de formació. En aquella reunió es va exposar la temporalitat del projecte, es van recordar els compromisos a prendre i la motivació per a la participació. Hi van participar 14 dels 18 candidats, ja que quatre per motius personals no hi van assistir, tot i que el dia següent se'ls hi va poder posar al corrent. De les 14 persones que van participar en la presentació dues d'elles van refusar la proposta (una perquè la família no ho va valorar positivament i una segona per manca de disponibilitat de temps). Dels quatre restants que no van assistir a la presentació, tres van signar el compromís de participació i la quarta, sense donar una valoració gaire exhaustiva, va rebutjar la proposta de forma correcta.

4. APLICACIÓ DEL PROGRAMA DE FORMACIÓ

4.1. ORGANITZACIÓ I TEMPORITZACIÓ DE L'APLICACIÓ DEL PROGRAMA DE FORMACIÓ

El programa de formació de companys-guia en medi obert va ser aplicat en el Centre Obert Don Bosco durant el mes de novembre de 2008 de forma intensiva durant 10 sessions i 13 hores d'aplicació més una hora de presentació del programa i una hora de valoració d'aquest, a l'espai habitual de programes educatius del centre obert. Per últim, també es va fer un reconeixement públic sobre la feina feta en la festa d'hivern habitual de l'entitat. Han estat un total de 15 participants entre 14 i 17 anys d'edat.

A la taula següent es recullen la relació entre les activitats i els dies d'aplicació, així com les persones responsables de les mateixes i les observadores participants de l'aplicació:

Nom de l'activitat	Tipus de dinàmica	Nº d'hores	Temporització	Responsable	Observador Participant
Presentació del curs	Expositiva	1 hora	5/11/2008	M.Pau	M.Àngels.
1.Amb qui aniries a la fi del món?	Joc. Activitat activa.	1 hora	6/11/2008	Lucía	Cristina
2.Coneixem les cultures	Recerca a través d'internet	2 hores	7/11/2008	M.Àngels	M.Pau
3.Processos migratoris I	Expositiva i reflexió	1 hora	10/11/2008	Laura	Cristina
4.Quins recursos del barri conec?	Dinàmica de grup. Reflexió	1 hora	11/11/2008	Lucía	Gemma
5.La teva xarxa personal	Ús TIC. Programari específic	1 hora	12/11/2008	Míriam	Verònica
6.Els processos migratoris II	Taula rodona	1 hora	13/11/2008	Lucía	Raquel
7.Et comprenc (I i II)	Vídeo –fòrum Tècniques HHSS	2 hores	14/11/2008	M.Àngels	M.Pau
8.Tot val	Dinàmica de grup/joc	1 hora	17/11/2008	Laura	Raquel
9.Ara jo seré l'acompanyat	Dinàmica de grup	1 hora	18/11/2008	Míriam	Gemma
10.El món a l'inrevés	Role-playing	1 hora	19/11/2008	Míriam	Verònica
Valoració del curs	Assemblea participativa	1 hora	11/12/2008	M.Àngels	M.Pau
Reconeixement públic i celebració	Celebració	3 hores	17/12/2008	Equip educatiu	-

Taula 10.5. Relació entre les activitats del curs formatiu, la temporització i les persones responsables

Algunes activitats han tingut una temporització més llarga, com la numero 5 “xarxes personals”, que degut a dificultats tècniques es va haver de finalitzar en un dia posterior, adaptant d’aquesta forma l’horari. No va suposar cap trasbals a la dinàmica de l’activitat gràcies a la flexibilitat del propi equip i l’actitud positiva dels propis participants. En general, la valoració de l’organització ha estat adient i ajustada a la proposta realitzada des de l’equip responsable de la composició del programa formatiu.

4.2. DESCRIPCIÓ DE LES SESSIONS D’APLICACIÓ DEL PROGRAMA

4.2.1. *Sessió Inicial: Presentació del curs*

El dimecres 5 de novembre, es convoca una reunió amb els disset possibles candidats del curs de formació com a Companys-guia. Les tutores de referència havien parlat amb ells una setmana abans fent la presentació del curs i de les condicions per poder participar. Se’ls hi havien explicat els objectius i els motius que havien portat a l’equip a triar-los a ells en concret. Se’ls hi va donar tota una setmana, prèvia a la reunió del cinc de novembre, per tal que ho poguessin meditar i consultar amb la pròpia família abans d’acceptar o rebutjar la proposta.

Per tal de donar una seriositat a la presentació i a la signatura dels contractes pedagògics, es va valorar que la directora pedagògica de l’entitat, la M.Pau Martínez, portés aquesta sessió inicial. Es va tornar a fer la descripció del curs i els compromisos que adquirien si acceptaven la proposta.

Dels disset candidats, en aquesta primera sessió van poder assistir 14, tres per diferents motius es van excusar i se’ls hi va poder parlar amb ells des de direcció de forma individualitzada. Del total de propostes, finalment quinze nois van acceptar el compromís de participar en el curs de formació i van signar de forma voluntària el contracte pedagògic que ja hem presentat en el capítol anterior.

4.2.2. *Sessions formatives del curs*

Les deu sessions formatives es van desenvolupar en el temps previst per la planificació del curs.

L’entrada del centre era el punt de trobada del grup en l’horari establert. Les sessions utilitzaven espais de l’entitat diferents, i des d’aquest punt inicial es conduïa

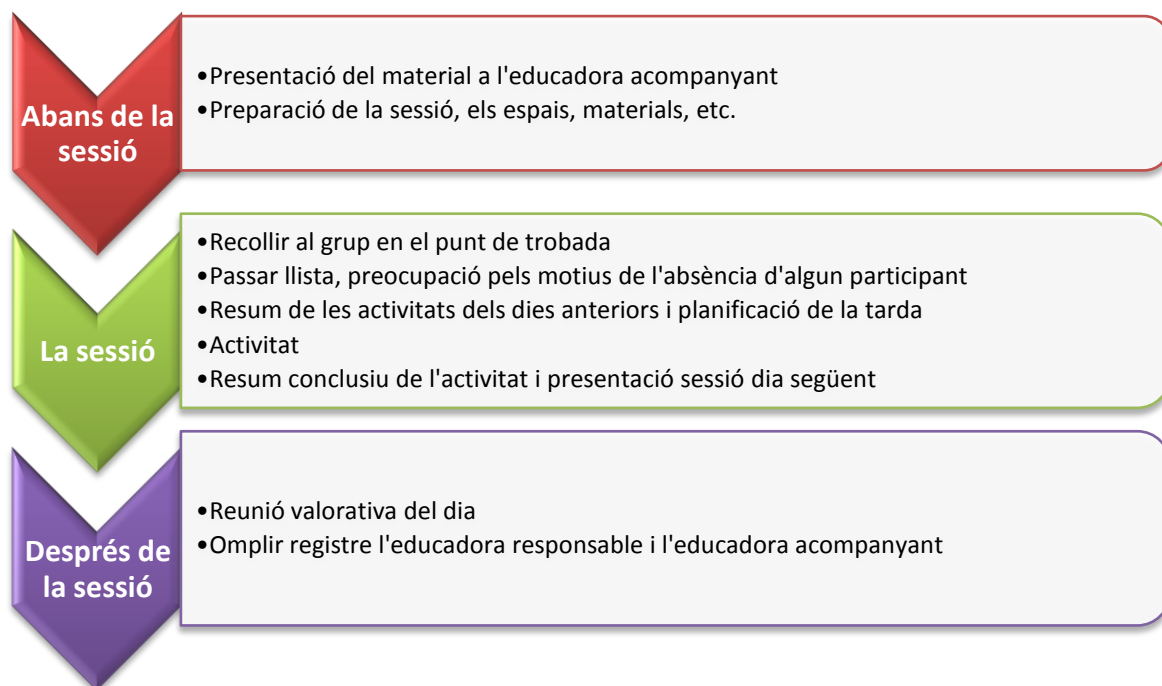
al grup a la sala corresponent. En haver de coordinar la posada en pràctica del curs amb la resta d'activitats del centre, els espais fets servir són els següents:

1. Sala secció juvenil
2. Sala secció adolescents
3. Menjador petit del centre
4. Sala d'informàtica
5. Sala d'audiovisuals

El grup de nois coneix bé els espais i la mobilitat és habitual en el context del centre obert, per tant no ha suposat cap dificultat per poder-se situar en aquesta dispersió d'espais. Els programes educatius habituals del centre fan un ús compartit i canviant en les diferents sales en funció de les necessitats de les activitats.

La dinàmica habitual en arribar a la sala consistia en passar llista, demanar els motius pels quals faltava aquella persona sinó estaven previstos. A continuació es feia un recull del treball realitzat en els dies anteriors per part del propi grup, ja que probablement l'educadora responsable de la sessió era una altra i fer la previsió de la sessió del dia. Al final de la formació del dia, es feia un resum conclusiu dels elements treballats i s'anunciava la dinàmica del següent dia. Aquesta metodologia de treball compartida per totes les educadores va facilitar la possibilitat de donar unitat a la proposta i disminuir les possibles interferències que es podien donar pel fet del moviment de persones responsables en portar endavant l'activitat i situava a les educadores observadores de la sessió.

Val a dir, que les educadores responsables, de forma prèvia a la sessió, presentaven a les educadores observadores el treball a fer, i que aquestes disposaven del material de treball de la sessió: objectius, metodologia, activitats i formes d'avaluació. Posteriorment a la sessió es realitzava una reunió valorativa de com havia funcionat la tarda i s'omplien els registres valoratius per part de les educadores participants en aquella formació.

Figura 10.6. Desenvolupament sessió formativa

4.2.3. Celebració final i reconeixement públic

El curs finalitza les seves activitats formals el dia 19 de novembre. Posteriorment realitzaran una sessió avaluativa del grup el dia 11 de desembre i finalment el dia 17 de desembre es realitza un acte celebratiu de reconeixement de la feina realitzada.

Anualment, el centre celebra una festa d'hivern que conclou el primer trimestre de treball amb els nois. És una festa on se solapen actuacions dels nois, amb aportacions de les famílies i del propi equip educatiu. És un dia obert a la participació de les persones properes a l'entitat.

El propi equip educatiu decideix que el millor moment per poder realitzar un acte simbòlic de reconeixement de la importància del curs de "companys-guia" és aquesta festa de l'entitat. L'equip valora la necessitat que el repartiment de diplomes que certifiquen la participació del grup ho faci una persona que pugui sobredimensionar el moment de celebració. Així es fa una petició formal al Regidor de nova Ciutadania de la ciutat de Sant Boi per tal que aquell dimecres sigui present a l'acte. Accepta positivament la seva presència.

De forma paral·lela, des de la comissió de famílies del centre obert coordinada per la Verònica Mèrida, es realitzen una sèrie d'activitats que preparen aquest dia i la seva implicació a la festa celebrativa. Les famílies preparen un pica-pica amb plats típics dels seus països d'origen i una targeta per als seus fills. En ella inclouen una foto de quan ells eren petits i un missatge de felicitació en aquest pas de formació que han portat endavant.

El propi centre, per tal de potenciar que persones properes als nois del curs participin de l'acte, genera invitacions per als familiars, amics i professors. A continuació reproduïm un model:

Figura 10.7. Invitació a l'acte de celebratiu

Finalment, el dia 17 de desembre, al teatre dels Salesians de Sant Boi, té lloc l'acte de celebració i entrega de diplomes del curs de formació. La tècnica municipal de Nova Ciutadania, Maite Selva, és l'encarregada de substituir el regidor, que per motius de salut, li ha estat impossible assistir. En el conjunt d'activitats del centre obert es realitza aquest acte de lliurament de diplomes. Els nois i noies del grup realment viuen intensament la proposta en positiu i es genera una amplificació dels efectes en la resta de destinataris del centre obert que podrem descriure posteriorment.

A continuació presentem un model d'aquest diploma entregat on està certificada aquesta formació i una foto representativa del moment.

Figura 10.8. Diploma curs companys-guia en medi obert

Figura 10.9. Fotografia grup participants curs "companys-guia" en medi obert

Figura 10.10. Fotografia acte lliurament de diplomes Curs “Companys-Guia”

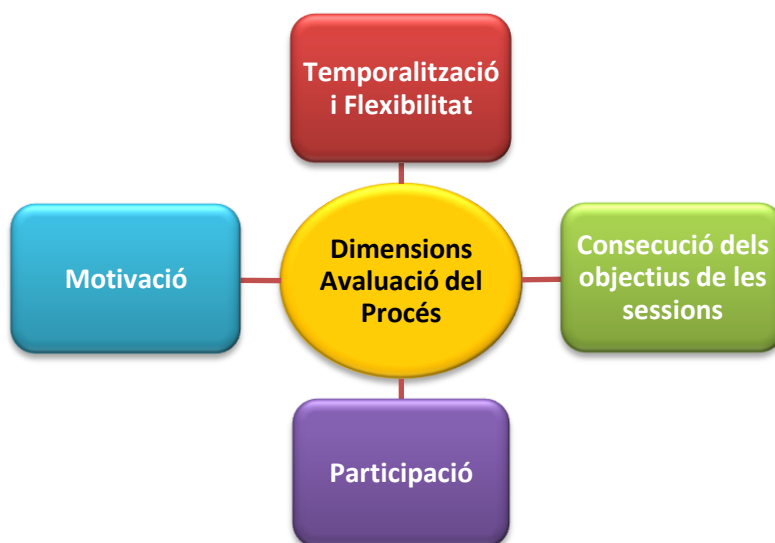
5. L'AVALUACIÓ DEL PROCÉS DEL DESENVOLUPAMENT DEL PROGRAMA “FORMACIÓ DELS COMPANYS-GUIA”

5.1. L'ESTRUCTURA DE L'AVALUACIÓ DEL PROCÉS

L'avaluació del procés de l'aplicació del programa de formació dels “companys-guia” seguirà les dimensions marcades des de Pérez-Juste (1997), basades en el desenvolupament de les activitats:

1. Temporització i flexibilitat de les activitats
2. Consecució d'objectius de les diferents activitats
3. Participació dels destinataris
4. Implicació i motivació dels destinataris

Figura 10.11. Dimensions avaluació del procés del curs de formació “Companys-Guia”

L'avaluació té quatre fonts principals d'informació que han atorgat una gran riquesa de perspectives al procés:

- Les valoracions i l'experiència de l'aplicació de les educadores responsables de l'activitat d'aquell dia.

- Les valoracions i l'experiència de les educadores observadores participants de l'activitat d'aquell dia.
- Les valoracions i l'experiència dels propis destinataris del programa de formació
- Les observacions i l'experiència de la pròpia investigadora.

Figura 10.12. Fonts/estratègies per a la recollida d'informació per a l'avaluació del procés

Les **educadores responsables** de l'aplicació del programa en els dies concrets, van aportar la seva visió de forma compartida en la reunió de valoració diària i final de procés de forma oral i gravada en àudio, i a través d'una fitxa d'avaluació individual realitzada per escrit de forma diària i prèvia a la reunió valorativa.⁸⁵

Les **educadores observadores participants** de l'aplicació del programa van participar d'aquestes mateixes reunions de valoració i van omplir, de forma diferenciada, la seva valoració de l'activitat per escrit. Van participar també en l'avaluació final del programa aportant la seva observació sense haver estat present en l'elaboració i planificació del programa.

⁸⁵ Fitxes recollides a l'ANNEX B-XI

Els **nois i noies participants** del curs de formació han constituït una font importantíssima d'informació: les valoracions de caràcter més informal, els productes de les diferents activitats i una entrevista individualitzada final, han suposat aconseguir moltes dades que poden ajudar a conèixer els efectes del programa formatiu així com els possibles ajustaments en el programa formatiu.

Totes les sessions del programa de formació van ser enregistrades en vídeo per tal de fer constar la feina realitzada i poder tenir noves dades per l'avaluació posterior de l'aplicació de la proposta de la present recerca.

Per últim, des de les **observacions de la pròpia investigadora**, s'ofereix una nova perspectiva d'anàlisi dels processos d'aplicació del programa. L'observació va ser participant, i en algunes sessions com "Coneixem altres cultures" i "Et comprenc" la investigadora va formar part de l'equip d'aplicació portant les dues sessions endavant com a responsable de l'activitat amb la M.Pau Martínez com a educadora observadora participant de l'activitat. Es configura així un equip indiferenciat entre investigadora i equip de recerca, formant una única unitat d'aplicació i d'anàlisi que podem descriure i detallar en el proper capítol que aterra en el procés realitzat amb el propi equip.

5.2. VALORACIÓ DE LES ACTIVITATS DEL PROGRAMA

La valoració dels processos d'aprenentatge dels participants en el curs de formació s'han plantejat de forma detallada per cadascuna de les activitats, tenint present les perspectives tant de l'educadora responsable, com de l'educadora observadora, també les observacions de la pròpia investigadora, les entrevistes individuals finals a cadascun dels participants i l'anàlisi dels productes de les activitats. A través de l'anàlisi comparatiu entre les diferents fonts d'informació s'han extret una sèrie de valoracions que fan referència al procés d'ensenyament-aprenentatge present en l'aplicació del programa.

A l'annex B-XXV trobem, de forma resumida, les valoracions extretes de cadascuna de les activitats. En la graella es mostren el creuament entre les diferents fonts d'informació pel que fa a la consecució d'objectius, la motivació i la participació dels propis destinataris de la formació. Ens basarem en aquesta taula per poder extreure les corresponents conclusions del procés seguit pels participants.

5.2.1. Activitat 1: Amb qui aniries a la fi del món?

a. Temporització i flexibilitat de les activitats

Recollida en el registre d'observació de la investigadora consta una entrada que fa referència a l'aspecte temporal de la sessió: *"la durada de la sessió ha estat d'una hora i quart. S'ha allargat degut a les instruccions inicials sobre el curs en ser la primera activitat"*. En ser el primer dia, es va haver de dedicar més temps del previst per tal d'introduir elements de caràcter organització: horaris, lloc de trobada, resoldre dubtes dels participants, etc.

La flexibilitat de la sessió es va garantir des de les educadores responsables i des dels propis participants.

b. Consecució dels objectius

Objectiu activitat 1: Desenvolupar i millorar els coneixements entorn la diversitat cultural i els processos migratoris que facilitin l'acompanyament del noi nouvingut.

1.1. Ajudar a descobrir als companys guia la influència que exerceixen les percepcions en les relacions interpersonals, i per tant, en l'acompanyament de company nouvingut.

1.2. Treballar el concepte d'estereotip i prejudici i conscienciar sobre com aquests conceptes poden influir en el procés d'incorporació al nou medi del company nouvingut.

Indicadors d'assoliment:

- *Comprendre el concepte d'estereotip i prejudici per part dels participants.*
- *Donar mostres de poder aplicar aquest concepte en la seva quotidianitat*

- *Ser capaços de traslladar el concepte a possibles situacions que es troben els adolescents nouvinguts al nou entorn.*

Tot i que, tal i com consta en el diari autorreflexiu de la investigadora, alguns nois presenten dificultats amb els conceptes abstractes, es va observar clarament que tots els participants serien capaços de posar un exemple sobre **estereotip i prejudici**. Creiem que, amb aquest indicador, queda reflectit que com a mínim són capaços de comprendre la vessant pràctica del concepte, potser no tant aspectes de definició teòrica del terme.

Les evidències d'aquest assoliment d'objectius també les trobem en la valoració de la Lucía quan ens diu *“han sigut conscients dels prejudicis que la gent pot tenir, fins i tot, ells mateixos. Tot i que, acostumats com estan a la diversitat cultural, estan lliures de molts ells.”*

Els exemples de la última dinàmica de l'activitat van anar dirigits a mostrar la realitat amb els que es poden trobar en el dia a dia, i que potser hauran de fer front els seus “acompanyats”. Els propis adolescents, tot enriquint les possibles situacions que es donen, van proporcionar un indicador clar d'assoliment de l'objectiu pensat per aquesta primera activitat.

c. Participació dels destinataris

Indicadors d'assoliment:

- *Nivell d'intervenció dels destinataris en funció de les diferents metodologies de la sessió*

Durant la sessió, tots els destinataris van participar com a mínim tres vegades. Tot i que va haver nois que van tenir un major protagonisme que la resta, l'educadora va compensar aquest fet a través d'una dinàmica que facilitava la paraula a persones més inhibides dins del grup.

Les observacions que realitza la Cristina, com a educadora acompanyant, reafirmen aquesta idea enunciada per la Lucía com a responsable. La investigadora afegeix la diferència de participació des d'una activitat inicial més expositiva i per tant menys participativa, a una activitat final “L'Antonio i l'Alí” on la participació va ser més important i a on tots van poder intervenir d'una o altra forma.

Tot i ser la primera sessió formativa, es va observar que quan es van haver de fer parelles o petits grups en alguna de les activitats no es va donar cap actitud d'exclusió. Sembla que el grup, en tenir experiència prèvia en la dinàmica del centre obert, estava força cohesionat a nivell relacional.

Aquesta participació en petit grup va quedar garantida des de la primera sessió, facilitant la intervenció de tots els membres del curs formatiu en les diferents metodologies proposades.

d. Motivació dels destinataris

Indicadors d'assoliment:

- *Nivell d'interès dels participants en les diferents dinàmiques de la sessió*

Íntimament lligada amb la participació dels destinataris, s'observà, tant per part de les educadores de la sessió com per part de la pròpia investigadora, que l'element de **novetat del curs formatiu** va exercir una influència important en la motivació dels nois i noies per implicar-se en la sessió i estar molt oberts a la proposta. Tal i com consta en el registre d'observació de la investigadora: "*Gran expectativa en la primera sessió de treball, actitud activa i motivadora. Tothom ha presentat ganes*"

Respecte les diferents activitats que es van proposar, aquella que mostrà un major interès per part dels destinataris va ser la darrera. En la construcció de la vida de l'Antonio i l'Alí, tots ells van mantenir una alta atenció en la participació dels altres membres del grup. Tots van poder continuar la història iniciada pels seus companys i aportar el propi tros d'història a la vida dels personatges inventats. La motivació per poder contribuir a la dinàmica del grup va ser important i potser major que en la resta de metodologies de la primera sessió.

5.2.2. Activitat 2: Coneixem les cultures

a. Temporització i flexibilitat de les activitats

En tractar-se de una sessió de durada llarga (2 hores) va permetre tenir espais flexibles i oberts a l'aportació dels propis destinataris sense que hi hagués una dificultat per les limitacions de temps. El fet de fer servir dos espais diferenciats en una primera part (sala d'adolescents del centre) i en una segona part (sala d'informàtica) va trencar un moment inicial d'explicació i d'introducció a la sessió amb

el moment pròpiament de treball dels participants. La diferenciació de temps i espais es van valorar de forma molt positiva i adequada.

b. Consecució dels objectius

Objectiu activitat 2: Desenvolupar i millorar els coneixements entorn la diversitat cultural i els processos migratoris que facilitin l'acompanyament del noi nouvingut.

- 1.1. Aproximar-se a la realitat del noi acompanyat a partir de l'aprofundiment en trets culturals que li puguin ser propis.

Indicadors d'assoliment:

- *Assolir nous coneixements sobre trets culturals de les persones que conviuen al nostre entorn de diferent origen cultural*

El producte final elaborat pels propis adolescents va donar mostra d'un conjunt de nous coneixements sobre diferents cultures que es donen cita a l'entorn del centre obert. En els cartells fets sobre diferents cultures hi havia recollides dades entorn aspectes gastronòmics, idiomàtics, de relació, religiosos, respecte costums i tradicions, etc. Els propis participants són els que van formular les preguntes i, per tant, aquestes dades extretes venen a respondre precisament aquells interrogants sobre la diversitat cultural de molts dels seus companys i dels que seran els seus "acompanyats". Els cartells van ser molt complerts i fets amb molta dedicació, i donen mostra d'aquestes dades treballades pel grup.

La M.Pau, com a educadora acompanyant de la sessió, exposava : *"Valoro molt positivament l'intercanvi de coneixement entre els nois i el nivell de respecte assolit en la sessió vers la diversitat d'opinions"*. Mostra un indicador més d'assoliment de l'objectiu de la pròpia sessió.

La investigadora aportava en el seu diari un element a considerar en aquesta avaluació dels objectius: *"Clarament hem vist una aproximació a les cultures amb les que conviuen en el centre, tot i que ja tenen molts coneixements pel contacte del dia a dia, avui hem descobert dades noves"*. El fet que es tracta d'un grup multicultural, que ha conviscut amb una important diversitat de nois i noies és un element important a tenir en compte. Per tant, és probable que part dels coneixements també els disposessin prèviament, tot i que recollissin elements innovadors.

c. Participació dels destinataris

Indicadors d'assoliment:

- *Nivell d'intervenció dels destinataris en funció de les diferents metodologies de la sessió*

En general, la participació dels destinataris va ser molt activa, tot i que va ser necessari incentivar-la amb preguntes per part de les educadores. Les dificultats d'abstracció d'alguns membres del grup per sortir d'aspectes més concrets i anar a la globalitat de la sessió, dificultava una participació més equilibrada per part de tots els nois i noies.

La dinàmica de la segona part de la sessió, en parelles, va permetre arribar a aquells adolescents amb més dificultat de participació en el gran grup. Van augmentar les seves intervencions en la posada en comú en sentir-se més segurs sobre l'aportació a fer una vegada s'havia treballat amb el company.

Cal fer esment d'una excepció en aquesta bona valoració de participació. Una de les parelles no es va entendre en el seu funcionament. Un dels membres va entendre la tasca des de la competitivitat amb la resta dels grups, l'altre seguia les instruccions de caràcter cooperatiu donades per l'educadora responsable. Aquesta diferent interpretació de la feina a realitzar va donar peu a una discussió entre ells i que un dels nois s'inhibís del treball a fer. A partir d'aquest moment va estar absent de la sessió. Posteriorment la seva tutora va parlar sobre el fet i va preparar la sessió del dia següent. Tornem a trobar-nos que l'èxit o fracàs del propi programa i de la participació dels nois i noies també passa pels seus propis processos personals i interaccions.

d. Motivació dels destinataris

Indicadors d'assoliment:

- *Nivell d'interès dels participants en les diferents dinàmiques de la sessió*

Part de l'èxit de l'interès dels participants en aquesta sessió respon a la motivació per ús de les noves tecnologies en la seva consecució. El fet que de forma autònoma responguessin els interrogants de les diferents cultures a través d'Internet ha estat un al·licient molt important.

També es recull en les diferents fonts d'informació una motivació dels adolescents per conèixer elements diferents a la pròpia cultura: curiositats, tradicions...

Per últim, ens trobem de nou l'excepció d'aquell membre del grup, que no havent-se entès amb la seva parella ha mostrat un baix interès per resoldre la tasca i una baixa motivació en la posada en comú de les dades extretes.

5.2.3. Activitat 3: Processos migratoris I

a. Temporització i flexibilitat de les activitats

El temps de la sessió va estar determinat per una urgència que va haver de resoldre l'educadora responsable de la sessió amb altres nois del centre dels que és responsable. El fet d'haver començat uns minuts tard la sessió va provocar la necessitat d'ajustar la proposta de treball. Tot i així, i gràcies a la flexibilitat també dels propis participants, es va poder solucionar de forma correcta, arribant a desenvolupar totes les dinàmiques previstes. Així el temps previst per l'activitat és adequat per la proposta realitzada, tot i els imprevistos patits.

b. Consecució dels objectius

Objectiu activitat

1. Desenvolupar i millorar els coneixements entorn la diversitat cultural i els processos migratoris que facilitin l'acompanyament del noi nouvingut.
  - 1.1. Conscienciar sobre els processos que intervenen en el **projecte migratori** dels nois acompanyats i de les seves famílies per a facilitar el procés d'acompanyament.

Indicadors d'assoliment:

- Adquirir els coneixements sobre els diferents processos que intervenen en el projecte migratori

En tractar-se d'un col·lectiu amb alguns nois amb dificultats atencionals importants en explicacions llargues, l'entrada a la primera part teòrica va ser costosa. La Laura, com educadora responsable de l'activitat, va millorar aquest fet a partir de traslladar la explicació de caràcter més teòric a exemples de la seva pròpia vida

quotidiana. Va haver un salt en l'assoliment dels continguts quan l'explicació va ser dirigida a la part més pràctica.

El producte final de la gravació dels diàlegs i l'explicació de com s'havien sentit parlant en un idioma que no coneixien, va ser molt positiu i complet. Van constituir una mostra de l'assoliment de l'objectiu de la conscienciació de les dificultats inicials de la persona nouvinguda. Treball de termes com "vergonya", "estar perdut", "ridícul", "por" van ser elements presents en el producte que van presentar.

c. Participació dels destinataris

Indicadors d'assoliment:

- *Nivell d'intervenció dels destinataris en funció de les diferents metodologies de la sessió*

Va haver dues parts ben diferenciades en aquest sentit. La primera part de caràcter expositiu, recordava a una classe magistral on alguns, fins i tot amb postures físiques d'apatia, no participaven del procés. En una segona part aquesta apatia la van superar totalment. Es van ficar en la sessió, les parelles de treball van funcionar excel·lentment i tothom va voler tenir un moment de protagonisme i exposició.

d. Motivació dels destinataris

Indicadors d'assoliment:

- *Nivell d'interès dels participants en les diferents dinàmiques de la sessió*

En paraules de la pròpia educadora responsable: "*He tingut dificultats per captar l'atenció durant la part expositivo-teòrica, però tot i així he pogut fomentar la seva motivació a partir de la seva participació i escoltaven*". Clarament identifiquem un major grau d'interès en funció del grau d'activitat que demana la sessió. Els elements expositius que recorden a espais de caràcter acadèmic resten interès a la dinàmica. En canvi, traslladar aquests elements a la pròpia experiència resulta un element de gran motivació. Per tant, la motivació d'aquesta tercera activitat del curs formatiu té dues parts en aquest nivell motivacional dels destinataris que responen a les dues metodologies emprades.

5.2.4. Activitat 4: Quins recursos del barri conec?

a. Temporització i flexibilitat de les activitats

Es tracta d'una sessió basada en la participació dels propis nois i noies. La temporalitat també pot respondre a la possibilitat de provocar un major o menor grau d'interès en els destinataris i establir un clima de diàleg on tothom pugui intervenir. Va ser responsabilitat de l'educadora poder establir aquesta dinàmica i ajustar-la al temps previst. Es valora molt positivament el temps de dedicació i la flexibilitat amb la que es va treballar.

b. Consecució dels objectius

Objectiu activitat

1. Aprofundir en els coneixements sobre la xarxa personal i els recursos de la zona que es posen a disponibilitat en el procés d'acompanyament de l'adolescent nouvingut

1.1. Conèixer i compartir les dificultats d'incorporació al nou medi i les necessitats per a què es donin una bona incorporació i participació en aquest nou entorn (coneixement de xarxa de recursos)

Indicadors d'assoliment:

- *Assolir els coneixements referents als recursos necessaris per incorporar-se al nou medi i les possibles dificultats d'accés*

L'exposició dels recursos de la zona que coneixien és un llistat molt complet, i la suma de totes les aportacions van produir un ventall amplíssim dels recursos que entre tots podien cobrir. Es va observar amb molta claredat la consciència sobre les dificultats que es troben els nouvinguts. Els participants es van adonar que tenien recursos per demanar ajudar o comptar amb el del costat per completar el seu llistat de recursos i, per tant, ampliar la xarxa personal.

c. Participació dels destinataris

Indicadors d'assoliment:

- *Nivell d'intervenció dels destinataris en funció de les diferents metodologies de la sessió*

En aquesta sessió va haver diferències de participació, tot i que la totalitat del grup va tenir una actitud activa. A la sessió un parell de nois van polaritzar el protagonisme. El fet de no regular un nivell molt elevat d'intervenció per part d'aquests dos nois va provocar la inhibició d'altres persones. Tot i així, en les valoracions de les educadores s'afirma que *"Tothom ha pogut participar des del seu treball i se l'ha escoltat"*. La dinàmica de la sessió, clarament participativa, convida a la intervenció dels membres del grup i al seu compromís amb la consecució de l'activitat.

d. Motivació dels destinataris

Indicadors d'assoliment:

- *Nivell d'interès dels participants en les diferents dinàmiques de la sessió*

La sessió basa el foment de la motivació dels nois i noies en traslladar el diàleg a la seva realitat més quotidiana. Efectivament, en la posada en marxa del treball es va veure un alt interès en parlar sobre les pròpies experiències i aterrar en el seu propi dia a dia. Aquesta sessió permet a aquells nois i noies amb més dificultat d'abstracció baixar aquestes línies més generals a exemples concrets. En augmentar la seva comprensió, millora la motivació per la sessió.

5.2.5. Activitat 5: La Teva Xarxa Personal

a. Temporització i flexibilitat de les activitats

La temporització de la sessió no és correcta. El conjunt d'elements tècnics a tenir presents implica una major dedicació temporal no prevista des de la programació de la sessió. Gràcies a la flexibilitat en l'aplicació del curs formatiu, es va poder pal·liar aquesta mancança, però representa un element d'avaluació a tenir present en la millora de la proposta. Pràcticament podem valorar atorgar un 50% més del temps previst.

b. Consecució dels objectius

Objectiu activitat

1. Aprofundir en els coneixements sobre la xarxa personal i els recursos de la zona que es posen a disponibilitat en el procés d'acompanyament de l'adolescent nouvingut

1.1. Millorar l'autoconeixement dels companys-guia de la xarxa personal pròpia que ofereixen en el procés d'acompanyament del noi nouvingut.

Indicadors d'assoliment:

- Assolir nous coneixements sobre la pròpia xarxa personal del participant del curs

A través de la creació de la xarxa personal van aconseguir reconèixer nous elements i recursos que podien posar a disponibilitat del noi o noia que acompanyaven. Els gràfics resultants d'aquestes xarxes van ser molt complets i, en la devolució i interpretació que es va fer, es van sentir reconeguts i reconegudes.

Fins i tot, alguns van poder fer el pas de relacionar la xarxa amb el procés d'acompanyament: *"Si viene a mi instituto mira la cantidad de gente que le puedo presentar"- K.C/ mira el montón de gente marroquí que conozco, si viene alguien yo me entero seguro y le puedo poner al día.* (Diari Observacional)

c. Participació dels destinataris

Indicadors d'assoliment:

- *Nivell d'intervenció dels destinataris en funció de les diferents metodologies de la sessió*

Tots els nois del grup van accedir al programa i el van fer servir. Alguns els va suposar una ajuda extra el fet d'haver de conèixer el programa i l'accés de caràcter més informàtic. Altres pràcticament de forma intuïtiva van ensortir-se'n amb el seu funcionament. Es va generar una xarxa d'ajuda entre ells mateixos quan l'educadora no donava a l'abast.

Aquest indicador creiem que pot ser molt interessant en tant que l'ajuda entre iguals suposa un element de participació i d'augment de l'actitud activa dels diferents membres del grup. Una part dels nois oferint-se per resoldre dubtes i una altra part sent capaços de demanar ajuda.

d. Motivació dels destinataris

Indicadors d'assoliment:

- *Nivell d'interès dels participants en les diferents dinàmiques de la sessió*

A l'apartat anterior es parlava d'una alta participació en la generació d'elements **d'ajuda mútua**. Aquest element està relacionat directament amb un augment de la motivació dels membres del grup per assolir els objectius i tasques plantejats.

Cal també tenir present, com element motivador, el **producte final** de la sessió: la xarxa personal impresa. Molts dels participants, en disposar d'aquell element destaquen aquesta activitat per sobre d'altres. El fet de **personalitzar** la proposta i de parlar d'ells mateixos genera un interès especial per la pròpia sessió.

5.2.6. Activitat 6: Processos Migratoris II

a. Temporització i flexibilitat de les activitats

La dedicació d'una hora a la sessió va ser correcta i ajustada a les necessitats. No va ser necessari cap ajustament ni flexibilització en aquest sentit.

b. Consecució dels objectius

Objectiu activitat

1. Desenvolupar i millorar els coneixements entorn la diversitat cultural i els processos migratoris que facilitin l'acompanyament del noi nouvingut.
  - 1.1. Conscienciar sobre els processos que intervenen en el **projecte migratori** dels nois acompanyats i de les seves famílies per a facilitar el procés d'acompanyament.
2. Desenvolupar les pròpies habilitats i capacitats d'empatia, comunicació i relació
  - 2.1. Aprofundir en la capacitat empàtica del company guia per afavorir processos relacionals positius en l'acompanyament.

Indicadors d'assoliment:

- Intervencions per part dels destinataris relacionades amb l'expressió emocions properes als processos migratoris

La realitat d'un grup format per nois i noies que havien viscut en la pròpia experiència o en la de la seva família un procés migratori va facilitar la consecució dels objectius de la sessió. En aquesta es van poder exposar experiències, sentiments i emocions relacionats amb l'arribada a un nou medi des d'un origen cultural ben divers. Tots els participants van intervenir i van expressar experiències i vivències on l'empatia amb el que ve provinent d'un procés migratori estava present.

c. Participació dels destinataris

Indicadors d'assoliment:

- *Nivell d'intervenció dels destinataris en funció de les diferents metodologies de la sessió*

En aquesta sessió, a més de destacar la intervenció de tots els membres del grup en un o altre moment, cal esmentar especialment **la profunditat** dels participants que van portar la intervenció al plànol personal, compartint experiències importants de la seva pròpia vida. Aquesta participació va ser possible gràcies a la creació d'un clima especial de **confiança** entre els diferents membres del grup que permetia la **confidencialitat** entorn les experiències explicades. Ens trobem més enllà de l'equador de l'aplicació del curs i les **complicitats** entre els diferents nois i noies arriba a un punt que permet una participació des d'un plànol molt profund.

d. Motivació dels destinataris

Indicadors d'assoliment:

- *Nivell d'interès dels participants en les diferents dinàmiques de la sessió*

El grup va millorar la seva motivació quan els continguts van anar dirigits a **personalitzar** els processos migratoris. La implicació augmenta quan es personalitza la proposta. En aquesta sessió van expressar de forma explícita les ganes de començar a ser companys-guia el més aviat possible i els dubtes sobre la seva competència. És una sessió on comença a sorgir l'interès, no només pel curs formatiu, sinó pel **procés d'acompanyament posterior**.

5.2.7. Activitat 7: *Et comprenc, sé com et sents, no et preocupis, t'ajudaré!*

a. Temporització i flexibilitat de les activitats

Degut a problemes tècnics amb el so de la pel·lícula, el temps de la primera part de la sessió va ser curt. Aquest fet es va poder pal·liar escurçant, en part, el temps per al debat. La flexibilitat va permetre ajustar la proposta a les dues hores disponibles per fer l'activitat. Entenem que la proposta inicial de temps és adient a la metodologia de la sessió de treball, ja que el fet de tenir més temps hagués permès un major nivell de participació per part de tots els membres del grup.

b. Consecució dels objectius

Objectiu activitat

1. Desenvolupar les pròpies habilitats i capacitats d'empatia, comunicació i relació
  - 1.1. Treballar entorn la sensibilitat afectiva i en el control d'emocions negatives en el procés d'acompanyament.
  - 1.2. Aprofundir en la capacitat empàtica del company guia per afavorir processos relacionals positius en l'acompanyament.

Indicadors d'assoliment:

- *Es ser capaços d'expressar, en el debat, punts de vista diferents i emocions variades respecte els diferents personatges del curt.*
- *Traslladar les emocions expressades al procés d'acompanyament entre iguals.*

Els nois i les noies del grup van connectar el contingut del curt amb la seva experiència personal o de persones que els hi eren properes. Van ser capaços de situar-se en emocions alienes a les pròpies. Les intervencions constants en el debat que connectaven amb aquestes vivències van ser continues: "Doncs el meu pare...", "Doncs a un amic meu...". El punt clau de la sessió va correspondre al relat de la seva pròpia experiència que va fer una de les noies que s'identificava directament amb la protagonista del curt "El Hijab". Davant d'aquesta mostra d'obertura, tots van mantenir una actitud molt respectuosa i d'interès de com s'havia sentit.

Per últim, es va poder establir el lligam d'aquest contingut emocional amb el futur procés d'acompanyament amb les persones nouvinguts a partir de reconèixer diferents punts de vista i d'emocions presents en la dinàmica.

c. Participació dels destinataris

Indicadors d'assoliment:

- *Nivell d'intervenció dels destinataris en funció de les diferents metodologies de la sessió*

Davant d'una metodologia altament activa, com és el debat, la participació dels nois i noies del grup va ser molt elevada. Si bé és cert que l'educadora va haver d'administrar el torn de paraula davant d'un excés de protagonisme per part d'uns i una inhibició important per part d'altres, la participació de tots va estar garantida en diferents ocasions al llarg de la tarda. Fem especial menció a la participació de l'esmentada noia que va propiciar un clima d'apropament i intimitat important, tot exposant la seva pròpia història reflectida en el curt.

d. Motivació dels destinataris

Indicadors d'assoliment:

- *Nivell d'interès dels participants en les diferents dinàmiques de la sessió*

Es tracta d'una de les sessions més valorades en les entrevistes individuals finals per part dels adolescents.

La història que explica el curt sobre Fàtima, una noia que convida a treure's el hiyab abans d'entrar a l'aula de la seva nova escola, va tocar directament elements propers als propis nois i noies. El debat no es va traslladar a una situació hipotètica, sinó que era una vivència directa per alguns membres del grup, bé de forma personal, o bé per part d'alguna noia molt propera.

El debat, per tant, va prendre una especial rellevància i motivació pels participants en trobar-se amb un fet molt proper a la seva quotidianitat.

5.2.8. Activitat 8: Tot Val

a. Temporització i flexibilitat de les activitats

La distribució del temps de la sessió no va correspondre a la planificació prevista. Les dificultats per la conducció del grup i la manca de concentració per part dels destinataris, va provocar un gran nombre d'interrupcions que van allargar el

temps previsible per alguna de les activitats. Entenem que es va tractar d'un factor intern del propi grup i la dinàmica del dia, més enllà d'una previsió temporal no vàlida.

b. Consecució dels objectius

Objectiu activitat

1. Assolir les competències necessàries per portar endavant l'acompanyament del company nouvingut a l'entitat.
  - a. Promoure actituds, conductes i canvis socials positius que evitin la discriminació i afavoreixin les relacions positives
  - b. Ajudar a desenvolupar habilitats i estratègies d'actuació en l'acompanyament d'adolescents nouvinguts al centre obert.

Indicadors d'assoliment:

- Haver defensat postures i actituds davant el grup de forma assertiva.
- Posicionar-se en actituds contràries a la discriminació i favorables a les relacions positives.

La dinàmica de la sessió no va permetre tenir evidències de l'assoliment dels objectius previstos. Les dificultats per emetre judicis diferents als de la resta del grup o en concret, respecte els nois i les noies amb un cert lideratge, no van deixar observar la defensa assertiva de les pròpies conviccions. Les opinions de la majoria dels adolescents es mantenien fidels a les emeses per les persones que destaquen dins del grup. Tan sols quatre dels quinze participants va emetre judicis independents i assertius respecte la resta dels membres. Es va observar greus dificultats pel que fa a les habilitats socials necessàries per fer front a situacions de pressió de grup.

c. Participació dels destinataris

Indicadors d'assoliment:

- *Nivell d'intervenció dels destinataris en funció de les diferents metodologies de la sessió*

Va constituir la sessió menys participada del conjunt del curs. Únicament quatre dels adolescents van aportar punts de vista defensats de forma personal. La resta va amagar-se en part en aquestes opinions, sense posicionar-se o participar davant del gran grup. Possiblement la manca d'habilitats assertives puguin ser l'origen

d'aquestes dificultats. La pròpia educadora responsable comentava en la fitxa de valoració: *“Crec que no s’han assolir per complert els objectius plantejats. Molts dels nois s’han quedat amb la primera part de l’activitat i no han reflexionat”*. En el registre d’observació trobem: *“Dificultats per assolir els objectius, s’han quedat en l’anècdota i no en el fons”*. Contraresta amb l’opinió de l’educadora que acompanyava la sessió: *“A nivel general se observa que son capaces de actuar evitando la discriminación y favoreciendo las relaciones positivas, considero por tanto que los objetivos de la actividad estan conseguidos”*. Tot i així, probablement aquesta afirmació calgui relacionar-la amb aquest petit grup d’adolescents que sí va marcar aquesta pauta d’actuació, i no sigui generalitzable a tot el grup. En la reunió de valoració de la sessió feta aquell mateix dia, la Raquel aclaria d’aquesta forma la seva opinió de la sessió.

El lideratge del grup, a aquestes alçades de curs, ja molt marcat, és probable que estigui a la base de la forma de participació en la dinàmica, tot seguint determinats models o opinions en una dinàmica on l’aspecte interessant residia en la dissonància de criteris.

d. Motivació dels destinataris

Indicadors d’assoliment:

- *Nivell d’interès dels participants en les diferents dinàmiques de la sessió*

En les valoracions individuals dels participants aquesta va ser la sessió menys valorada i que menys interès els hi va suggerir. En les entrevistes individuals molts d’ells no van saber donar raó d’aquesta opinió, simplement no els hi havia agradat. En alguns dels casos es van atrevir a fer un pas més enllà: *“costa molt donar l’opinió davant del grup d’alguns temes, no m’hi vaig sentir a gust”* o *“siempre hay que hacer lo que quiera (...) no me ha gustado, me he sentido juzgada”*.

El fet de sentir-se incòmode en la sessió pot justificar un baix interès per l’activitat i inclús una inhibició davant de la proposta. És una dinàmica negativa que es pot encomanar a la resta de participants i provocar una sessió amb dificultat per motivar als propis destinataris.

5.2.9. Activitat 9: Ara jo seré l’acompanyat

a. Temporització i flexibilitat de les activitats

Els temps de la sessió s’ha desenvolupat amb normalitat i ajustat a la proposta inicial (1h).

b. Consecució dels objectius

Objectiu activitat

1. Desenvolupar les pròpies habilitats i capacitats d'empatia, comunicació i relació
  - 1.1. Treballar entorn la sensibilitat afectiva i en el control d'emocions negatives en el procés d'acompanyament.
  - 1.2. Aprofundir en la capacitat empàtica del company guia per afavorir processos relacionals positius en l'acompanyament.
2. Assolir les competències necessàries per portar endavant l'acompanyament del company nouvingut a l'entitat.
  - 2.1. Afavorir la pràctica de les habilitats i estratègies treballades per a la consolidació dels aprenentatges del programa de formació.

Indicadors d'assoliment:

- Realitzar aportacions al grup que mostrin elements d'empatia i habilitats relacionades amb l'acompanyament.
- Participar de la pràctica de forma activa en les situacions d'acompanyament proposades.

Tal i com reflecteix el full de valoració de l'educadora responsable del dia: *“Crec que es van treballar i assolir els objectius, perquè els nens van parlar dels inconvenients que podien sorgir, es van posar al lloc de l'altre i van treballar estratègies i habilitats a l'hora d'acompanyar” (Míriam. Educadora Responsable)*

Ens adonem en aquesta sessió que el producte del grup millora quan les aportacions es centren més en **la pràctica de l'acompanyament** que en dissertacions de caràcter teòric, com era el cas de la sessió prèvia. Tots van participar en alguna ocasió al llarg de la sessió, i tot que hi ha rols assumits de lideratge, altres persones més inhibides, en aquesta sessió, van participar positivament quan se'ls hi va demanar. Van destacar les intervencions de gran profunditat i adequació de dos dels nois que van aportar un referent important a dins del grup respecte estratègies possibles en l'acompanyament.

c. Participació dels destinataris

Indicadors d'assoliment:

- *Nivell d'intervenció dels destinataris en funció de les diferents metodologies de la sessió*

Tots els membres del grup van participar al llarg de la sessió. Alguns van necessitar de l'educadora que els convidava a fer-ho davant de l'excessiu protagonisme d'altres, i ho van fer de forma correcta i ordenada, aportant elements de reflexió a la resta. En aquesta ocasió **la participació és reflexionada** i no impulsiva. Entenem que aquest fet aporta qualitat a la intervenció dels diferents membres del grup.

d. Motivació dels destinataris

Indicadors d'assoliment:

- *Nivell d'interès dels participants en les diferents dinàmiques de la sessió*

La motivació a aquestes alçades del curs clarament està marcada per la utilitat de la formació en el procés d'acompanyament. L'interès s'accentua quan l'educadora posa exemples que es trobaran amb el seu company nouvingut i les intervencions moltes vegades responen a dubtes o situacions que pensen que es trobaran.

En el registre d'observació trobem:

“Són constants les demandes per quan començarem l'acompanyament amb els nois, qui els hi tocarà, què poden fer en determinades situacions... Denota una gran motivació per la proposta”

Per una altra banda cal fer especial menció a **l'aportació positiva que van realitzar les educadores** a la consecució de l'objectiu d'involucrar als destinataris a la sessió. Les educadores van transmetre amb una actitud molt positiva i motivadora les ganes per la proposta. Aquesta visió la van transferir a la visió del grup d'adolescents. En la nostra avaluació de la motivació dels destinataris trobem fonamental la transmissió d'aquest interès per part de les responsables del grup que es trasllada directament al discurs dels adolescents de la sessió.

5.2.10. Activitat 10: El món a l'inrevés

a. Temporització i flexibilitat de les activitats

La sessió va ser molt escassa en temps. Es valora la necessitat d'allargar el temps de preparació de les situacions de "role-playing" per facilitar la pràctica reflexiva d'aquestes. Es valora l'augment d'un 50% més de temps per la resolució de la tasca, evitant situacions precipitades per la representació de les diferents posades en escena.

b. Consecució dels objectius

Objectiu activitat

1. Assolir les competències necessàries per portar endavant l'acompanyament del company nouvingut a l'entitat.
  - 1.1. Ajudar a desenvolupar habilitats i estratègies d'actuació en l'acompanyament d'adolescents nouvinguts al centre obert.
  - 1.2. Afavorir la pràctica de les habilitats i estratègies treballades per a la consolidació dels aprenentatges del programa de formació.

Indicadors d'assoliment:

- Realitzar una de les pràctiques de la sessió de forma correcta per part de cada membre del grup, tot mostrant habilitats d'actuació en l'acompanyament a adolescents nouvinguts.

Tots els nois i noies van participar de la representació de les situacions de role-playing i es van detectar habilitats positives i estratègies de resolució. Evidentment hi ha una graduació en la valoració de les diferents respostes, des d'aquelles més simples o bàsiques fins d'altres de compromís i implicació amb el nouvingut molt profunda.

En el registre d'observació de la investigadora es posa en relació les diferents dramatitzacions amb continguts previs del curs:

"Quan han generat el role-playing han fet servir els espais d'acompanyaments que havien estat treballats a la sessió 1 i a la sessió 9: l'escola, el metge, els amics, el parc... Són espais treballats com d'acollida i acompanyament al nouvingut"

Les educadores van donar per vàlida la posada en pràctica de les habilitats treballades en l'acompanyament: *"Crec que han assolit els objectius, perquè els nois*

*han pogut valorar la seva intervenció i desenvolupar habilitats i estratègies d'actuació”
(Míriam. Educadora Responsable)*

c. Participació dels destinataris

Indicadors d'assoliment:

- *Nivell d'intervenció dels destinataris en funció de les diferents metodologies de la sessió*

Tots els nois i les noies van participar al llarg de les diferents representacions com acompanyants. Van ser intervencions compensades en el temps i en el protagonisme dels diferents membres del grup de forma regulada per l'educadora responsable de la sessió.

d. Motivació dels destinataris

Indicadors d'assoliment:

- *Nivell d'interès dels participants en les diferents dinàmiques de la sessió*

En les valoracions de les últimes sessions veiem clarament la relació entre motivació i l'associació directa amb la tasca d'acompanyament posterior al curs. Els nois i les noies participants prenen el **criteri de practicitat** del curs com a base per al seu interès davant de la proposta. Aquesta sessió, eminentment pràctica i completament abocada a l'acompanyament dels adolescents nouvinguts, suposa una de les activitats més valorades en les entrevistes individuals finals dels nois i les noies del curs.

5.3. AVALUACIÓ DEL PROCÉS DEL PROGRAMA EN LA SEVA GLOBALITAT

Recollim els objectius previstos per al programa de formació per tal de poder-los posar en relació amb els indicadors que poden donar mostra de la seva consecució, i per tant de la valoració positiva del procés. Aquests fan referència als destinataris del programa, tot reservant el proper capítol a l'estudi de la consecució dels objectius referents a l'equip educatiu.

**OBJECTIUS GENERALS I INDICADORS D'AVALUACIÓ DE L'EFICÀCIA
DEL CURS DE FORMACIÓ "COMPANYS-GUIA"**

1. Millorar el coneixement del propi entorn i dels recursos dels quals es disposa de forma sistemàtica i ajustada, així com d'elements conceptuals relacionats amb el procés migratori. **(consecució dels objectius del bloc cognitiu)**

- Aplicació dels coneixements en les sessions formatives
- Assoliment dels coneixements proposats pel curs respecte l'entorn i els recursos d'aquests

2. Desenvolupament de les pròpies habilitats i capacitats d'empatia, comunicació i relació **(consecució dels objectius del bloc emocional)**

- Aplicació de la capacitat d'empatia i relació les sessions formatives

3. Assolir les competències necessàries per portar endavant l'acompanyament del company nouvingut a l'entitat. **(consecució dels objectius del bloc conductual)**

- Disponibilitat per ser company-guia una vegada finalitzat el curs
- Elecció com a "company-guia" per part dels educadors

Figura 10.13. Objectius generals i indicadors d'avaluació de l'eficàcia del curs de formació dels "companys-guia"

5.3.1. Bloc cognitiu

1. Millorar el coneixement del propi entorn i dels recursos dels quals es disposa de forma sistemàtica i ajustada. **(consecució dels objectius del bloc cognitiu)**

OBJECTIUS ESPECÍFICS

- 1.1. Desenvolupar i millorar els coneixements entorn la **diversitat cultural** i els **processos migratoris** que facilitin l'acompanyament del noi nouvingut.
  - a. Ajudar a descobrir als companys guia la influència que exerceixen les **percepcions** en les relacions interpersonals, i per tant, en l'acompanyament de company nouvingut.
  - b. Treballar el concepte d'**estereotip i prejudici** i conscienciar sobre com aquests conceptes poden influir en el procés d'incorporació al nou medi del company nouvingut.
  - c. Aproximar-se a la realitat del noi acompanyat a partir de l'aprofundiment en **trets culturals** que li puguin ser propis.
  - d. Conscienciar sobre els processos que intervenen en el **projecte migratori** dels nois acompanyats i de les seves famílies per a facilitar el procés d'acompanyament.
- 1.2. Aprofundir en els coneixements sobre **la xarxa personal i els recursos de la zona** que es posen a disponibilitat en el procés d'acompanyament de l'adolescent nouvingut
- 1.3. Conèixer i compartir les **dificultats d'incorporació al nou medi** i les necessitats per a què es donin una bona incorporació i participació en aquest nou entorn.

INDICADORS D'AVALUACIÓ:

- Aplicació dels coneixements en les sessions formatives
- Assoliment dels coneixements proposats pel curs respecte l'entorn i els recursos d'aquests

Hem pogut trobar aquests objectius de forma repartida i combinada en diferents sessions del procés formatiu, en especial en les **quatre primeres sessions formatives**, tot i que sabem que hi haurà elements que s'aniran reprenent i utilitzant fins a la última sessió de treball.

En contextos diferents als del centre obert de caràcter més acadèmic, com seria el cas de l'educació escolar, la comprovació podria venir donada per una prova escrita, un control o examen, on els nois haguessin de reproduir l'après durant les sessions. La metodologia de l'educació social obliga a transformar tots els coneixements al seu sentit més pràctic, des de l'ús dels conceptes en la vida quotidiana fins a el seu ús en la resolució de plantejaments i problemes que sorgeixen en la quotidianitat. És per això, que a banda de directament reproduir les valoracions que realitza l'equip al respecte i fins i tot els propis destinataris, haurem de buscar en posteriors sessions de treball l'ús que dels conceptes fan servir.

A continuació realitzem l'anàlisi seguint l'esquema plantejats des dels objectius del propi bloc en el que treballem, així com possibles usos conceptuals en sessions posteriors a les previstes.

Tòpic	Conceptes derivats	Exemples d'evidències a la sessió	Ús en sessions posteriors
Diversitat cultural	Trets culturals	<p><i>Tenien força coneixement de les cultures amb les que han conviscut en el centre</i>" (M.Pau. Educadora observadora. valoració sessió 2)</p> <p><i>"El producte final, amb el collage de les diferents cultures ha estat una bona mostra de la quantitat de dades aconseguides i compartides. Material molt complert, treballat amb molta dedicació"</i> (diari observació-anàlisi del producte")</p> <p><i>"Clarament hem vist una aproximació a les cultures amb les que conviuen en el centre, tot i que ja tenen molts coneixements pel contacte del dia a dia, avui hem descobert dades noves"</i> (M Àngels. Educadora responsable. Valoració sessió 2)"</p>	<p><i>(Valoració sessió 10. han acompanyat en un role-playing a un adolescent nouvingut. Li han preguntat d'on era i si en el seu país era costum (...) no han donat per fet tòpics assignats habitualment als xinesos, li han preguntat, personalitzat, la característica cultural (diari observacional)</i></p>

	Estereotip Prejudici	<p>-Han sigut conscients dels prejudicis que la gent pot tenir, fins i tot, ells mateixos. Tot i que, acostumats com estan a la diversitat cultural, estan lliures de molts ells.” (Lucia. Responsable valoració 1a sessió)</p> <p>-“Ara saben diferenciar entre estereotip i prejudici” (Cristina. Educadora observadora. Valoració sessió 1)</p>	<p>-“Els mateixos han explicat vivències, on han estat “víctimes” de prejudicis per part d’unes altres persones” (Lucia. Responsable l’activitat. Valoració sessió 1”</p> <p>-“Facilitat en alguns nois a nivell conceptual (J.D, K.C., Z.E....) Hi ha alguns nois amb més dificultats amb els conceptes abstractes. Tot i això tots serien capaços de poder posar un exemple d’estereotip i prejudici. Assolit l’objectiu de la vessant pràctica del concepte i les seves derivacions a la posada en pràctica de l’acompanyament. (diari d’observació)</p>
Procés Migratori	Etaques del procés migratori Dificultats d’incorporació Projecte Migratori Causes de la immigració	<p>Hi ha hagut un salt en l’assoliment dels continguts quan l’explicació ha estat dirigida a la part més pràctica “(Diari observacional. Valoració 2ona sessió)</p> <p>“El producte final de la gravació dels diàlegs i l’explicació de com s’han sentit parlant en un idioma que no coneixien han estat molt positius i complerts i han constituït una mostra de l’assoliment de l’objectiu de la conscienciació de les dificultats inicials de la persona nouvinguda. Treball de termes com “vergonya”, “estar perdut”, “ridícul”, “por ” eren elements presents en el producte presentat (anàlisi de contingut, gravació diàlegs. Valoració 2ona sessió”</p>	<p>L’objectiu era conscienciar els nois i noies dels processos (...) crec que s’ha assolit en part. Tot el bloc teòric preparat no ha estat exposat per manca de temps i densitat de l’explicació, però fent-los intervenir a través de les seves pròpies experiències personals, s’han pogut treballar els conceptes i la seva conscienció” (Laura. Educadora Responsable. Valoració 2ona sessió)</p> <p>-“La consciència que la dificultat lingüística impedeix molt quan arriba nou a un municipi i també la presa de consciència dels recursos propis són els aspectes que valoro més. Millora l’autoestima dels nois.” (Lucia. Educadora Responsable. Valoració 4a sessió)</p> <p>“Comencen a conèixer què vol dir l’acompanyament i en quins moments es podrà donar aquest acompanyament” (Diari Observacional. Valoració 4a sessió)</p>
Xarxa personal	Àmbits de relació Persones de referència	<p>-“Hem detectat els llocs on van i han detectat com ajudar els seus companys. Hem apuntat els recursos que ens connecten amb cadascun d’ells, ja que ens ajudarà a fer les parelles després (Lucia. Educadora Responsable. Valoració 4a sessió)</p>	<p>Es veu amb molta claredat la consciència sobre les dificultats que es troben els nouvinguts. Tenen recursos de demanar ajudar o comptar amb el del costat per completar el seu llistat de recursos i per tant ampliar la xarxa personal. (Diari Observacional. Valoració 4a sessió)</p>
Xarxa de recursos	Teixit associatiu Recursos de la zona Necessitat nouvinguts	<p>-Van prendre consciència d’allò important quan arribes al municipi” (Lucia. Educadora Responsable. Valoració 4a sessió)</p> <p>-“L’exposició dels recursos de la zona que coneixen el llistat és molt complert, i la suma de totes les aportacions han produït un ventall amplíssim dels recursos que entre tots poden cobrir.(Diari observacional sessió 4a)</p>	<p>-“Quan han generat el role-playing han fet servir els espais d’acompanyaments que havien estat treballats a la sessió 1 i a la sessió 9: l’escola, el metge, els amics, el parc...) Són espais treballats com d’acollida i acompanyament al nouvingut (Diari observacional. Sessió 10)</p>

Taula 10.6. Indicadors assoliment objectius cognitius-Evidències a les sessions formatives

Entenem a través de les diferents dades obtingudes que s'han assolit els objectius generals de la formació del primer bloc de caràcter cognitiu per part de la gran part del grup. No tenim recollides dades a nivell individualitzat que puguin donar llum d'aquest assoliment en tots els membres del grup. Tot i així, tenim una mesura indirecta, que són les **entrevistes individuals posteriors al curs** dels nois i noies participants. La pregunta va dirigida a saber si el noi o la noia té consciència d'haver après conceptes nous. En **tots els casos la resposta fa ser afirmativa**, però no es demana directament una contestació directa sobre la definició d'un o altre terme.

Pel que fa a la **valoració que realitzen els educadors** sobre el grau d'assoliment dels coneixements necessaris per portar endavant l'acompanyament, l'equip valora que tots els participants al curs disposen de les eines cognitives necessàries. Els conceptes clau, altament repetits al curs, estan presents per tots els membres del grup ja que s'han anat treballant en les diferents sessions i s'han hagut de posar a la pràctica en diferents ocasions.

5.3.2. Bloc emocional

Iniciem el segon bloc d'objectius formulats pel curs de formació per a companys guia. Des de l'equip de recerca, ja es considerava que aquests objectius tenien tot el procés formatiu, i era difícil deixar-los fora de qualsevol de les activitats que es portes endavant, en tant que es tracta d'un bloc d'educació emocional que tenyeix la formació al complet. En qualsevol cas, l'equip decideix dedicar-li de forma directa algunes sessions formatives on s'explicitin les emocions i sentiments que es donen en un procés migratori, així com treballar l'empatia en el procés d'acompanyament pel qual s'estan preparant. Així podríem resumir els objectius previstos per aquest bloc, tal i com anunciàvem en la presentació del programa en:

2. Desenvolupar les pròpies habilitats i capacitats d'empatia, comunicació i relació (consecució dels objectius del bloc emocional)

OBJECTIUS ESPECÍFICS

- 2.1. Treballar entorn la sensibilitat afectiva i en el control d'emocions negatives en el procés d'acompanyament.
- 2.2. Aprofundir en la capacitat empàtica del company guia per afavorir processos relacionals positius en l'acompanyament.

INDICADORS D'AVALUACIÓ:

- Aplicació de la capacitat d'empatia i relació les sessions formatives

En general, les valoracions de les activitats, evidencien la superació d'aquests objectius de forma positiva. Creiem que el fet de tractar-se en la major part dels casos de nois i noies que han protagonitzat, ells o les seves famílies un procés migratori, el fet d'empatitzar amb les persones que s'incorporen de nou al nostre entorn resulta menys difícil.

Així trobem algunes valoracions de l'equip educatiu responsable del programa de formació en aquest sentit. Aquestes responen a les **valoracions de l'equip educatiu** en la consecució dels objectius en el bloc emocional. Fem el recull d'una selecció d'aquestes apreciacions:

<i>Millora de la capacitat empàtica</i>
<ul style="list-style-type: none">
• <i>Han sortit coses molt interessants. Moltes vivències i històries que ells mateixos han viscut. Han connectat amb moltes emocions” (Lucía. Educadora Responsable. Valoració sessió 6”</i>
<ul style="list-style-type: none">
• <i>“Crec que han assolit els objectius plantejats. Hem pres consciència dels processos que intervenen en les migracions. I hem compartit molts processos conjuntament” (Lucía. Educadora Responsable Valoració sessió 6)</i>
<ul style="list-style-type: none">
• <i>“Tenen la capacitat com ningú de posar-se en el lloc de l’altre, perquè directament ho han viscut” (Lucía. Educadora Responsable. Valoració sessió 6”</i>
<ul style="list-style-type: none">
• <i>“Parece que los chicos han sabido empatizar con las historias que se han leído y han podido expresar las emociones que ellos vivieron cuando recién llegaron a Sant Boi.(Raquel. Educadora Observadora. Valoració sessió 6)</i>
<ul style="list-style-type: none">
• <i>“Pienso que los dos objetivos planteados para esta sesión se han conseguido, ya que los chicos han conseguido empatizar y expresar las emociones expuestas. Y han recordado y profundizado en los procesos migratorios de anteriores sesiones” (Raquel. Educadora Observadora Valoració sessió 6)</i>
<ul style="list-style-type: none">
• <i>Han connectat molt bé el contingut del curt amb la seva experiència personal o de persones que els són properes. Són capaços de situar-se en sentiments i emocions aliens. Tenen molt proper el fet migratori i les seves emocions.” (M.Àngels. Educadora Responsable. Valoració sessió 7”</i>
<ul style="list-style-type: none">
• <i>“En general i donades les aportacions dels adolescents en la tercera fase (debat) considero que s’ha fet un aprofundiment en la capacitat empàtica, sobretot arrel d’una experiència d’una noia semblant a la del curt, viscuda per una integrant” (M.Pau. Educadora Observadora. Valoració sessió 7)</i>

Taula 10.7. Millora de la capacitat empàtica

En tractar-se d’un context multicultural, amb experiències pròpies en el procés migratori, entenem que són uns destinataris privilegiats d’aquesta formació i uns candidats amb unes condicions personals que faciliten l’empatia amb l’altre. Entenem que és un element a tenir present en la casuística del centre que ocupa el treball de la nostra tesi doctoral i seria un element interessant d’anàlisi comparatiu d’aquesta mateixa proposta en un col·lectiu més monocultural o sense experiències en l’àmbit de la immigració.

5.3.3. *Bloc conductual*

Aquest bloc destaca respecte els dos primers perquè és en aquest que es dona realment la innovació formativa. Si bé és cert, que per a que es doni correctament, els altres dos han d'estar ben assolits, el fet de fer una proposta en ferm sobre com atendre els adolescents que arriben des de les possibilitats que el propi adolescent que ja hi viu a la ciutat pot oferir. L'acompanyament, procés treballat, explicat i practicat en aquest bloc, serà el tòpic novedós, la innovació que vol incorporar l'equip de recerca al context del centre obert.

3. Assolir les competències necessàries per portar endavant l'acompanyament del company nouvingut a l'entitat.

3.1. **Promoure actituds, conductes i canvis socials** positius que evitin la discriminació i afavoreixin les relacions positives, possibilitant el desenvolupament específic de cadascú

- a. Reflexionar sobre les **nostre pròpies actuacions**, analitzant les relacions que es donen
- b. Donar **pautes alternatives** d'actuació davant situacions amb risc d'exclusió o discriminació

3.2. Ajudar a **desenvolupar habilitats i estratègies d'actuació** en l'acompanyament d'adolescents nouvinguts al centre obert.

- a. **Modelar** habilitats i estratègies d'actuació en el si del grup
- b. **Practicar** habilitats i estratègies d'actuació en l'acompanyament dels adolescents nouvinguts al centre

INDICADORS D'AVALUACIÓ:

- Disponibilitat per ser company-guia una vegada finalitzat el curs
- Elecció com a "company-guia" per part dels educadors

El programa formatiu deixa un bon nombre de sessions així com de metodologia atraient pel participant, per treballar l'element fonamental de la formació que ens ocupa. Recordem que les quatre últimes sessions treballen sobre les habilitats, capacitats i estratègies per poder portar endavant l'acompanyament dels adolescents

nouvinguts, un 40% del procés formatiu. Algunes de les valoracions que es realitzen per part de l'equip educatiu són:

- *“Crec que han assolit els objectius, perquè els nois han pogut valorar la seva intervenció i desenvolupar habilitats i estratègies d'actuació” (Míriam. Educadora Responsable. Valoració sessió 10)*
- *“El fet de ser una activitat molt pràctica ha fet que sortissin moltes aportacions” (Míriam. Educadora Responsable. Valoració sessió 10)”*
- *“És una activitat interessant que els nois podran aprofitar en la seva aplicació com a companys-guia (Verònica. Educadora Observadora. Valoració sessió 10)*

5.4. ALGUNS ELEMENTS A DESTACAR ENTORN L'AVALUACIÓ DEL PROCÉS

5.4.1. Pel que fa a la temporització

Respecte la temporització de les sessions, element important d'anàlisi del procés que resulta de l'aplicació del programa, centrarem la valoració a partir de les dades obtingudes per les educadores responsables de l'activitat, les educadores observadores i la pròpia investigadora.

Recordem, que la qüestió temporal ajustada de les sessions va ser tema d'anàlisi previ a la seva posada en marxa. Tant pel que feia al format intensiu de l'aplicació com el temps dedicat a cadascuna de les sessions.

Va ser un tema polèmic, que ha ocupat part de l'explicació de la nostra tesi doctoral en apartats anteriors, on finalment l'equip directiu va prendre una decisió al respecte. En la valoració realitzada el 18 de desembre de 2008 per part de l'equip educatiu responsable del programa de formació, resulta una de les aportacions principals, la idoneïtat de fer-ho de forma intensiva i en un inici de curs. Es reafirmen els arguments donats amb anterioritat que s'han vist recolzats en la seva posada en pràctica: dona una major rellevància al programa, el dota de continuïtat i unitat, facilita la gestió d'educadors i equip i facilita la motivació dels participants.

Pel que fa a la durada de les sessions, es veuen clarament afectades per manca de temps en algunes de les sessions i que enunciem a continuació com a proposta de millora en cas de reedició del programa les possibles causes:

a. Interferències amb la vida quotidiana del centre

Les educadores responsables del programa tenen assignades funcions de pes dins de l'equip. Aquest fet i la vida quotidiana del centre plena d'imprevistos degut a la tipologia de perfils de destinataris que atén provoca situacions d'interferència entre l'activitat i urgències o elements no previstos per part de l'equip.

Un dels exemples en aquest sentit el trobem a la sessió 3, els processos migratoris I. Aquesta sessió va començar més tard del previst per motius aliens a la pròpia formació. L'educadora responsable va haver d'atendre una urgència de la seva secció, el projecte Atlas, i es va iniciar quinze minuts tard la posada en pràctica de la sessió. Es va poder adaptar a les possibilitats del temps destinats, però en la seva valoració en fa menció de forma negativa, tot i que resolta en la pròpia sessió:

“A nivell de temps de la sessió ha anat bé, però hagués anat bé uns minuts més per treballar més les emocions i reflexionar-hi” (Laura. Educadora Responsable)

“L'objectiu era conscienciar els nois i noies dels processos (...) crec que s'ha assolit en part. Tot el bloc teòric preparat no ha estat exposat per manca de temps i densitat de l'explicació, però fent-los intervenir a través de les seves pròpies experiències personals, s'han pogut treballar els conceptes i la seva consciència” (Laura. Educadora Responsable)

Podríem concloure amb la necessitat, com passa en la resta de programes educatius de l'entitat, d'una flexibilitat per part de l'organització per poder donar resposta a les possibles emergències que puguin sorgir. El propi equip educatiu del centre n'és molt conscient i ho té present en la dinàmica quotidiana de l'entitat.

b. Modificacions per dificultats amb elements tècnics

En dues sessions de les quatre sessions amb elements tècnics va haver-se de fer una modificació en la temporització degut a complicacions amb els aparells.

És el cas de la sessió 5, “La teva xarxa personal”. Per una banda va tenir dificultats tècniques, associades a que l'ús de la sala d'informàtica va ser restringida fins que el grup anterior acabava la seva activitat allà. Per aquest motiu no es va poder tenir les màquines amb el programa a punt, prèviament a la sessió, i es van configurar una vegada els nois ja hi eren a la sala. El segon element, és la complexitat, ja comentada a l'apartat anterior de la sessió, que obligava a la resolució de la multiplicitat de dubtes que va haver. I per últim, la durada del propi exercici i d'execució del programa que suposava un temps mínim de 45 minuts. Aquest fet es va haver de

compensar de dues formes: allargant el temps aquell mateix dia (els participants van sortir quinze minuts més tard, previ consentiment de la directora pedagògica) i la interpretació de la xarxa es va traslladar al següent dia de curs, començant la sessió de treball uns minuts abans.

En el cas de la sessió 2, "Coneixem altres cultures", el visionat del curt va tenir moltes dificultats degudes al projector de la sala d'audiovisuals. Tot i haver fet la comprovació prèvia, en aquell moment va haver problemes tècnics. Al llarg de la sessió es va poder pal·liar les dificultats tècnics i es va flexibilitzar l'organització de les diferents dinàmiques del dia.

En tots dos casos descrits veiem que la flexibilitat del propi equip educatiu i la possibilitat de reaccionar davant la dificultat faciliten una consecució positiva dels objectius de la sessió.

c. Necessitat d'ajustar la temporització prevista

En no tenir referències prèvies de l'aplicació del curs, l'aproximació de la proposta temporal del grup va patir alguns desajustaments. Entenem que un dels elements avaluatius més interessants per a l'equip és precisament millorar la previsió temporal per a properes edicions del curs. Així en la reunió avaluativa final, l'equip apostava per fer sessions d'una hora i mitja, que donés més marge als acompanyaments entre espais i a les pròpies dinàmiques. Inclús es va plantejar que la sessió final havia de ser de dues hores, donada la seva importància en la mostra de les competències com a companys-guia dels participants.

5.4.2. Pel que fa a la participació en el curs de formació:

a. Aprofitant el treball realitzat des del Centre Obert

Dels elements que més sorprenen com investigadora i observadora privilegiada del procés, és la facilitat des d'una primera sessió de formació dels adolescents del curs, de participar de forma activa. Si bé es cert que els nois ja es coneixen entre ells, no són un grup estable habitual (pertanyen a seccions de l'entitat diferenciades). Això sí, tenen una forma comú d'exposar les idees, respectar el torn de paraula i fer aportacions generals al grup.

En capítols anteriors quan dedicàvem un apartat a parlar de la metodologia de treball proposada des de les plataformes de medi obert des de l'acció i la participació, enteníem que era un objectiu a assolir, una línia de treball... Probablement no sempre sigui fàcil d'arribar i deu ser un procés en continu creixement. En el grup que ens ocupa, aquest objectiu no és merament teòric o finalista, és una realitat que hem pogut gaudir i aprofitar en el curs formatiu.

Generar dinàmiques de participació, d'aportació personal amb nois i noies amb situacions personals moltes vegades complexes i amb moltes dificultats, no és tasca fàcil. Revisant el material audiovisual, vèiem una actitud activa per part del grup des de la primera sessió, amb facilitat per estar obert al que l'altre ha de dir i sentint-se capaç d'aportar noves dades. Els nivells de participació en algunes activitats han tingut una càrrega emocional important, i el respecte ha estat present per part de tots els membres en tot el procés.

De fet, si revisem les intervencions de l'educadora del primer dia, no hi ha cap dirigida a trencar el gel. Des d'un inici en la posada en comú es configura com una facilitadora, dinamitzadora del procés: resumeix, parafraseja intervencions, reparteix protagonismes... Però no cal que forci la intervenció, ja que es dona per feta.

Els nois i noies que participen del curs de formació porten força temps en el centre, mínim tres cursos, el que provoca també una forma compartida de fer, un assoliment de la metodologia de treball. Aquesta constatació també es veu reflectida quan les metodologies de treball no són les habituals del centre i per tant, tot i que potser les facin servir en altres espais, com l'escolar, no les viuen positivament en el context del centre obert. Aquesta és la situació que es dona en la tercera sessió, "Processos Migratoris I", portada endavant com a educadora responsable la Laura, que tenia un caràcter expositiu inicial. La metodologia basada en una explicació teòrica a través d'un power-point les fases de la migració i els motius per a portar-la endavant d'uns quinze minuts aproximadament, no va ser valorada pel grup i en la seva actitud denotava apatia en relació a altres moments de la sessió.:

"La que menos me gustó fué la de la explicación de la Laura. Eso ya lo sabemos y otra vez escucharlo fue un rollo. Después estuvo bien, porque eso pasaba en la realidad con lo del coreano. Me reí mucho" (entrevista individual de valoració final Z.E.)

*“Vienes del cole y otra vez te explican... Y es un poco rollo. Esa me gustó menos”
(entrevista individual final K.C)*

“LAURA: Jo ja veia que amb l'explicació teòrica no anàvem enlloc. Per això m'he passat a explicar-ho des de les seves experiències) (Reunió valoració de la sessió.)

b. L'impuls des de la implicació personal

Si revisem els apartats de metodologia de les diferents sessions i les relacionem amb el nivell de valoració dels propis adolescents, ens adonem que aquelles que tenen una major **implicació personal** són les més valorades. Aquest és el cas del role-playing de la última sessió. De fet és la sessió més valorada de tot el curs conjuntament amb la dinàmica de “parla en coreà” de la tercera sessió de treball, que proposava una interpretació davant de la resta.

És també el cas de la dinàmica que es va generar en la sessió 7, on l'ambient de **complicitat i confiança mútua** va permetre que una de les noies del grup pogués explicar la seva pròpia experiència personal, similar a la de la protagonista del curt visionat.

c. Les noves tecnologies, afavoridores de l'actitud activa dels participants

Les metodologies de les sessions que impliquen les noves tecnologies com la informàtica i el vídeo, van potenciar en gran mesura la participació del grup. Aquest és el cas de la segona sessió formativa (Conèixer cultures), la sessió “La xarxa personal” (essent la segona sessió més valorada pel grup) i la darrera sessió, on el role-playing s'enregistrava en vídeo. Totes elles tenen una valoració de la participació molt elevada, tant per part de les educadores responsables i observadores, com per part de la investigadora.

Directament relacionat amb elements motivacionals, els destinataris de la formació augmenten la seva actitud activa amb elements tècnics que facilitin l'accés a la metodologia de treball. Es donen actituds **d'ajuda mútua entre iguals** entre els nois amb millors competències tècniques respecte la resta. Aquestes **dinàmiques**

cooperatives són altament valorades per l'equip educatiu, ja que responen a objectius finals en paral·lel als de la pròpia sessió.

d. La participació en petit grup, influència de l'origen cultural i el gènere

Les diferents sessions consten en molts moments d'un treball en petit grup, parelles, trios,... "comentem això en petit grup i després ho posem en grup", "aquesta activitat en parelles"... Davant de la facilitat d'agrupació que es dona, només en contades ocasions l'educadora intervé per fer altres tipus d'associacions. Principalment, aquesta acció reguladora per part de l'educadora s'ha fet en dues ocasions, la primera en la segona sessió de "coneixem altres cultures" i en la darrera sessió en la preparació dels "role-playing", per tal de neutralitzar l'actitud dispersa d'un dels components del grup.

En la resta d'ocasions no hi ha hagut una consigna directa al respecte i s'ha deixat de forma lliure la configuració d'aquests grups. El resultat ha tingut diferents efectes que volem comentar el següent apartat:

La configuració de grups **no ha considerat l'origen cultural**. Les parelles, grups... han estat fets sense considerar les diferents cultures presents en el grup. En aquest sentit es veuen neutralitzades aquestes diferències més per qüestions d'afinitat personal o amistat (sigui quin sigui l'origen).

El criteri que més ha primat en aquestes divisions ha estat el **gènere**. Clarament una divisió entre nois i noies, difícil de trencar i amb resistències importants, principalment per part de les noies. Aquest fet es veu directament reflectit en activitats com la de la vuitena sessió "Tot Val", on la intenció de la dinàmica del Sí/No és polaritzar actituds i poder parlar d'opinions majoritàries i minoritàries. Clarament veiem com les noies en bloc es posicionen en el SÍ o en el NO. Una de les noies exerceix en aquest moment un lideratge femení important, i la resta de companyes segueixen el seu parer. En altres sessions, la influència d'aquesta noia havia quedat neutralitzada amb una visió molt més independent d'una altra, que en aquesta ocasió no hi era. Aquesta influència sobre les noies és més gran en algunes noies amb caràcter més inhibit i amb més dificultats per individualitzar el procés.

El trencament entre nois i noies en aquest grup ha estat el gran repte a superar. Possiblement, en la última sessió, es veu reflectida una barreja de nois i noies més clara sense un sentiment d'imposició per part de l'educador.

Tot i així, es creu que aquesta realitat pot ser un factor important a tenir present en els acompanyaments:

LUCIA: "Yo creo que a las chicas les será más fácil acompañar a otras chicas...los chicos quizá es más fácil, pero depende también de la persona acompañada" (Reunión valoración diciembre 2008)

MIRIAM: "Yo creo que deberíamos potenciar la mezcla. Chicos-chicas, que tengan que relacionarse, es una buena formula para potenciarlo"

LAURA: "Caldrà tenir present els nois que arribin... Si per exemple veiem una noia molt tímida, segur que li facilitem si li posem una altra noia... o a l'inrevés"

e. La posada en comú, moment de síntesi del grup

Per tal d'analitzar a fons les formes de participació en el curs de formació, és interessant fer un repàs dels espais de posada en comú en les diferents activitats per adonar-nos de la seva aportació al procés

De fet, de forma sistemàtica, cada dia es realitzaven dos moments de posada en comú, independentment de la sessió que fos. Un primer moment estava constituït pel repàs del treballat realitzat els dies anteriors. En tant que les educadores responsables de la dinàmica eren diferents cada dia, el propi grup configurava la continuïtat de les sessions, ja que ells si que hi eren en totes. Davant la pregunta "Què heu fet en les últimes..... sessions que jo no he estat? Es va anar configurant un discurs comú del grup, fent resum dels progressos de les últimes activitats. Aquesta metodologia ha dotat de gran continuïtat el procés, ja que aconsegueix connectar les diferents sessions, i el que és més important, una síntesi feta pels propis adolescents com a protagonistes del procés.

També de forma diària es realitzava una síntesi sobre el contingut treballat, a tall de resum. Les conclusions i els objectius previstos per la sessió es compartien de

forma conjunta entre educadores i participants, obrint la porta al recordatori del dia següent.

Aquestes posades en comú i les pròpies de moltes de les activitats proposades configuraren un moment privilegiat de compartir conclusions i han estat moments **d'alta participació** per part de tot el grup.

En aquests moments de posades en comú trobàvem **lideratges** dins del grup que facilitaven la seva consecució. Altres persones tenien actituds més inhibides en les seves aportacions, però gràcies a la intervenció de l'educadora responsable quedaven força compensades. En general, a excepció d'algun moment molt concret, l'actitud era d'escolta recíproca i de respecte cap a les aportacions. Exposem algunes reflexions que creiem significatives:

“MÍRIAM: A mí me pasó que llegué a las dos últimas sesiones y hacía muchos días que no los veía... Tuve el privilegio de ver todo lo que habían aprendido y que ellos me lo explicaran... Me parece que esa visión solo la he podido tener yo al llevar las dos últimas sesiones. Todos peleándose por explicarme lo que habían hecho... me ayudó un montón para la parte práctica. (Reunió de valoració desembre 2008)

“LUCÍA: Y que ganas de hablar todos... que si la red personal, que si el coreano... al final parece que me enteré... y ellos lo tenían claro (Reunió de valoració desembre 2008)

“Han quedat moments marcats al llarg de les sessions que en fer la posada en comú a l'educador que li correspon la sessió es mantenen: els motius per fer un procés migratori, gairebé ho saben com una lliçó a ser preguntada a l'examen, o el que és la pròpia xarxa personal. Repeteixen pràcticament les mateixes paraules, però potser la persona que aquell dia ho explica és una altra. Hi ha un discurs compartit de les persones que participen del curs (Diari observacional)

La participació en les posades en comú es viu com un enriquiment per al grup i un creixement tant personal com a col·lectiu dels adolescents. Es creen idees clau comunes i discursos de treball molt propers.

5.4.3. Pel que fa a la motivació

a. Diferents nivells d'aprofundiment en la motivació del curs

El fet que la participació hagi estat molt positiva i es realitzi, com revisàvem a l'apartat anterior un balanç per part de les diferents fonts molt positiu, és un indicador important d'aquest aspecte. Aquest és un element essencial pel procés d'aprenentatge que estan realitzant els propis adolescents en el curs formatiu. Des de l'avaluació del procés, l'alta motivació dels nois i noies de forma conjunta a un ambient positiu de treball, permet un desenvolupament i millora dels coneixements i capacitats per poder portar endavant una acollida adequada i positiva als adolescents nous que s'incorporaran al centre obert.

En qualsevol cas, sí que podem fer una distinció en diferents **nivells motivacionals** dels propis participants, segons les diferents perspectives que es mostren en la recollida de dades del desenvolupament del programa formatiu.

“MÍRIAM: En general veig el grup molt motivat. Potser hi ha alguns nois que són més immadurs per entendre la repercussió del programa, però altres arriben molt més enllà, hi ha un tema de valors” (Reunió de valoració desembre 2008)

“LUCÍA: La “J.”, em sorprèn a cada pas. Va tant a fons... Avui ha estat capaç d'explicar la seva pròpia experiència davant dels demés, com si fos una adulta. (Sessió valoració formació del dia 13/11/2008)

b. Algunes actituds disruptives, trencadores del clima motivacional positiu

En la valoració global del grup, es fa una avaluació de la motivació en positiu de tots els participants, però destaquen algunes intervencions fetes al llarg del curs que indiquen una preocupació per alguns dies en que alguns nois, per qüestions alienes al curs, han tingut actituds que no corresponien a les demandades, i on el centre de la motivació no era el contingut del curs. Fem un anàlisi de totes aquestes actuacions recollides en el diari observacional de la investigadora:

Font	Exemple	Tipus d'actitud disruptiva
Registre Observació Investigadora	<ul style="list-style-type: none"> 7/11/2008. <i>el M.M. i el J.L són la única parella que no han treballat en grup en l'activitat. Cadascú ha treballat la búsqueda de les dades del país que els ha correspost, per separat.(...) La M.Pau comenta que un dels dos nois sol tenir actituds molt competitives, i com l'activitat està prevista en forma de grups que es posen a prova entorn quines preguntes contestaran correctament, aquest fet ha augmentat aquesta intenció de treure una màxima puntuació per sobre dels altres.</i> 	<i>Conflictes en el treball en petit grup</i>
	<ul style="list-style-type: none"> 13/11/2008: <i>Avui ha hagut un conflicte fora de la sessió de formació amb dos integrants del curs. En sortir de la sala i a partir d'un tema pendent amb el germà d'un dels nois, s'han barallat físicament. Ha intervingut la educadora responsable del dia, la Lucía, i la directora de l'entitat. S'han pres mesures disciplinàries importants.</i> 	<i>Conflictes en paral·lel al curs que repercuteixen en la dinàmica</i>
	<ul style="list-style-type: none"> 14/11/2008. <i>La M.Pau, educadora observadora de la sessió, fa quedar al final de la sessió al Z.E. i al K.C. Els fa un recull de com ha vist la sessió de treball. Ha valorat intervencions que s'han fet fora de lloc respecte la dinàmica establerta.</i> 	<i>Actitud disruptives en la dinàmica global de la sessió</i>

Taula 10.8. Incidències durant el curs. Actituds disruptives dels participants

Cal recordar el perfil de nois i noies que participen en la proposta educativa del centre obert, en algunes ocasions, adolescents en situació d'un risc social greu que porta a actituds disruptives, poc adequades, i inclús agressives. Tot i així aquestes situacions van ser molt puntuals al llarg de les diferents sessions, i es van poder resoldre de forma positiva totes elles, sense tenir cap repercussió important en la marxa del curs.

Aquestes excepcions, clarament queden finalment com anècdotes en una dinàmica habitual dels nois i noies del curs, d'un nivell de motivació molt elevada.

c. La motivació, clau de l'èxit del programa

Recollim en la següent taula les valoracions finals realitzades en les entrevistes individuals posteriorment al curs de formació amb cadascun d'ells sobre la qüestió motivacional.

Nom de l'activitat	Tipus de dinàmica	nota mitja	selecció valoracions positives	selecció valoracions negatives
1. Amb qui aniries a la fi del món?	Joc. Activitat activa.	8,5	"Em va agradar molt el joc de les fotos. T'adonaves del tema de les diferents cultures" J.D. "Em van agradar les històries aquelles de l'Antonio i els altres... sortien coses interessants perquè són coses que passen cada dia, quan algú saps que és marroquí" O.Z.	"Crec que no estava massa centrat aquella dia. Era el primer i encara no sabia de què anava. Crec que em vaig enterar de poc" Z.E.
2. Coneixem les cultures	Recerca a través d'internet	9	"A mi el tema dels ordinadors m'agrada" A.S "em va agradar conèixer coses de la Xina que no sabia" S.E. "No sabia que hi havia tantes cultures al centre obert, de 18 països!" H.Z.	"Em vaig barallar amb el M. Però crec que l'activitat estava bé, però no vaig estar a gust. No vaig guanyar" Y.L.
3. Processos migratoris I	Expositiva i reflexió	7	"M'enrecordo encara: les causes de la immigració són (...) ens va quedar molt clar!" KC. "La Laura ho va explicar molt bé. És el que nosaltres hem viscut però dit bé..." N.M. "Yo fui el que mejor hablé en coreano, me gustó un montón" (H.B)	"A mi se'm va fer una mica pal perquè va parlar molta estona. Però l'estona millor de tot el curs va ser el joc del coreano, era molt difícil parlar així" Z.E.
4. Quins recursos del barri coneix?	Dinàmica de grup. Reflexió	7	"Lo de anar al metge, a l'escola... Va anar ve per saber que era lo del guia" K.Ch.	"No vaig entendre-ho molt bé aquell dia. Després el últim vam utilitzar coses que havíem dit, però aquell dia no vaig entendre gaire! M.A.
5. La teva xarxa personal	Ús TIC. Progra mari esnect	9	"Genial. La tinc penjada a la meva habitació" H.B. "Va ser pesat omplir-ho, però em va encantar el que sortia! M.A.	"No ho vaig fer bé, vaig cansar-me de posar noms" J.L.
6. Els processos migratoris II	Taula rodona	8,5	"Van sortir coses molt personals. Jo vaig explicar lo del mocador i tothom em va preguntar coses" H.H "És important que la gent parlés del que li preocupava, jo vaig parlar de Portugal" J.D	-
7. Et comprenc (I i II)	Vídeo – fòrum Tècniques HHSS	7	"El video va ser guay. Eso pasa en mi instituto" Z.E "Lo de la directora estuvo bien, era muy injusto" K.C.	"No se escuchaba bien. Pero... estuvo bien.... No estaba bien el sonido" O.Z.
8. Tot val	Dinàmica de grup/joc	6,5	"Me divertí mucho, todo el mundo me seguía" K.C. "Me gustó el juego. Son cosas que pasan siempre" M.A.	"Se portaron mal los chicos, yo estaba un poco mal..." N.M "Hubo gente que no se lo tomó en serio" H.B
9. Ar a jo seré l'actor	Dinàmica de grup	9	"Me gustó un montón. Salían historias de verdad y aprendimos que teníamos que hacer" H.B.	-
10. El món a l'inrevés	Role-playing	9,5	"La mejor sesión. Me gusta hacer teatro. H.B "Me gustó saber como hacer para ser guía" F.E.	"Hubo gente que se reía cuando hacía de actor" H.H.

Taula 10.9. Recollida de les valoracions dels participants en funció de les metodologies

Podem observar com totes les notes estan aprovades i que la valoració és força elevada, ja que es troben per sobre del 7, a excepció de la valoració de l'activitat 8, amb un 6,5. En general podem concloure que els participants fan una valoració molt positiva de la posada en marxa del curs i de les activitats que es porten endavant en el marc de la formació com a companys-guia. Tot i així, ens interessa poder aprofundir en el constructe de la motivació com un element complex on intervenen diferents dimensions en aquesta valoració realitzada pels participants activitat per activitat.

Realitzarem una comparació entre les valoracions d'aquesta motivació per part de les educadores en la valoració de cada activitat que han portat endavant amb les del diari observacional i les valoracions realitzades pels propis nois i noies.⁸⁶

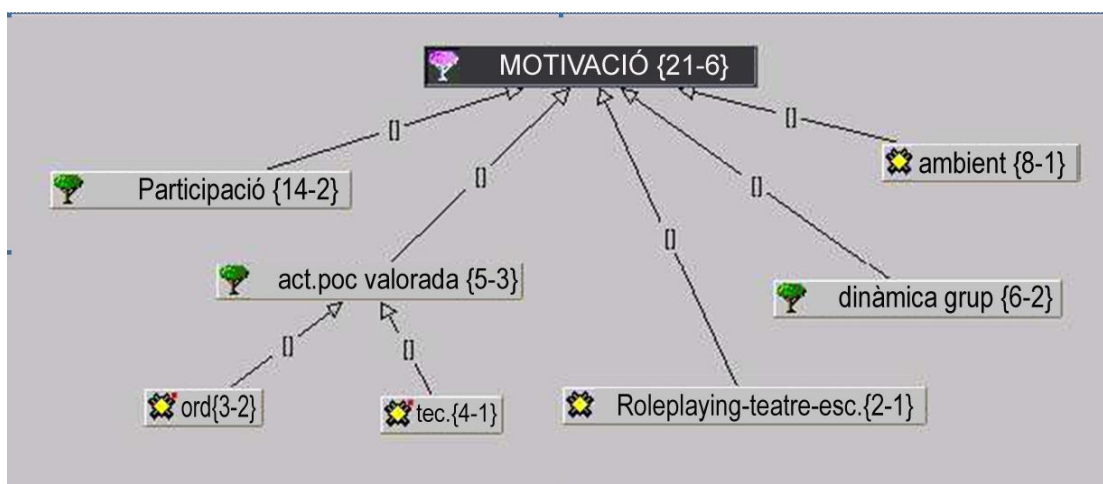
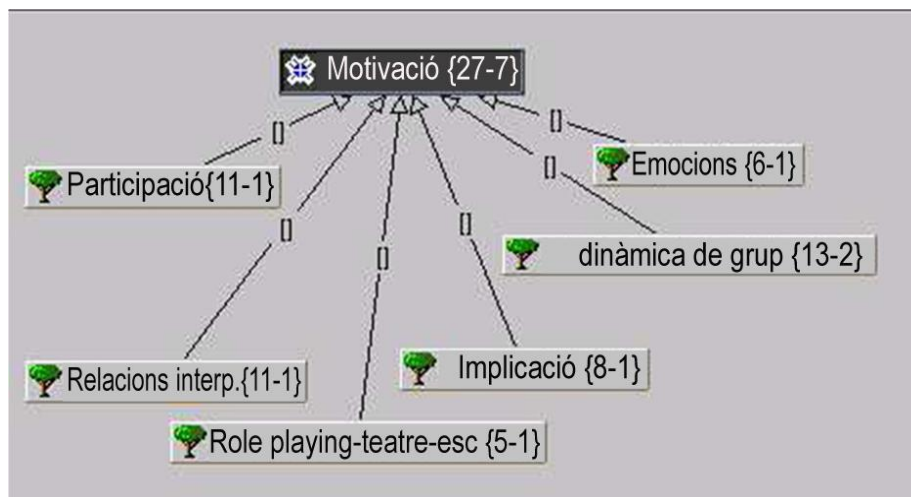

Figura 10.14. Estructura constructe participació per part de les educadores responsables i observadores del curs de formació

⁸⁶ Aquest esquema és una aportació del programa Atlas-ti, on es troben les categories d'anàlisi. Els símbols que acompanyen a categoria tenen una significació especial, relacionada amb la jerarquia de cada categoria així com el nombre de fragments assignats a aquella categoria

Figura 10.15. Estructura constructe participació per part dels participants del curs de formació

Si analitzem les dues estructures resultants del constructe de motivació trobem que resulten en analitzar les **valoracions que realitzen educadors i participants**, veiem que la motivació està relacionada amb conceptes molt propers: participació, dinàmica de grup, les activitats que proposaven una dramatització com factors que motiven positivament... Coincideixen tots dos grups en valorar que els pilars principals es troben en aquests elements. Enriqueixen aquesta estructura en el cas de les educadores que valoren el procés l'ambient de treball. En el cas del grup dels adolescents, prima la implicació en la proposta i les emocions que es posen en lloc durant les activitats proposades.

Cal, per això, concretar amb una mica més detall, alguns elements que han evidenciat com altament motivadors pels participants. Aquest és el cas de les dinàmiques de role-playing que es porten endavant en algunes de les sessions, que corresponen també a les activitats més valorades. Les educadores donen com arguments que recolzen aquesta afirmació en aquestes activitats i la metodologia de la dramatització alguns com aquests:

*“MÍRIAM: Era el moment on ells s’hi posaven en el paper, ja es va veure en la última sessió. Els hi agrada molt, i a més, es veu a la pràctica el que després hauran de fer. Vau veure al S. fent de company-guia... Ho vivia. A més tots s’hi van posar, fins i tot els més tímids. Clar que el Z. i el K, com sempre havien de donar una mica la nota i tenir el protagonisme.”
(extracte reunió de valoració final desembre 2008)*

Respecte les **respostes donades pels participants**, no es troben diferències entre els nois i les noies, ni en funció dels orígens culturals. Algunes de les valoracions que realitzen s'identifiquen amb els següents exemples de les entrevistes individualitzades fetes al final del procés:

- *“A mi m’agradava quan tothom opinava i deia la seva. Que no callessin...” H.Z.*
- *“Me ha encantado... sobretudo porque ya nos conocíamos y había confianza y eso hacía que me gustara más” O.Z.*
- *“La gente se lo ha tomado en serio. Un título es una cosa seria.” J.D.*
- *“Había buen rollo con la gente” K.Ch*

En el diari observacional de la **investigadora** són múltiples les referències a l'aspecte motivacional en les diferents sessions, i corresponen clarament amb elements anunciats que han afavorit aquesta motivació. En la taula adjuntada a l'annex B-XXV es fa un recull exhaustiu de les principals aportacions de l'observació de la pròpia investigadora en l'aspecte motivacional del curs de formació.

Podem observar que en la proposta de la investigadora s'uneixen alguns conceptes nous que ajudarien a entendre la valoració en positiu de la proposta pel que fa a la motivació dels adolescents en el curs de formació dels companys-guia. Aquests nous elements de reflexió són la **innovació** de la proposta i la **practicitat**. Així, segons les observacions, en el propi centre es va generar una aportació de motivació extraordinària en rodejar el que estava relacionat amb el curs amb una important dosi de qualitat i amb una seriositat del curs. La novetat que suposava per als nois la proposta desemboca en una primera sessió amb unes expectatives positives que al llarg del curs s'aniran complint. Pel que fa a la practicitat, ens adonem en la reflexió de les sessions que l'aterratge dels exemples i les dinàmiques en el dia a dia dels nois, resulta clarament significatiu per a ells a nivell d'aprenentatge i repercuteix en el seu nivell d'atenció i motivació en la sessió.

5.4.4. Consideracions últimes respecte l'aplicació del programa

a. Nivell de dificultat d'algunes activitats

Comentàvem com un element de valoració del procés d'implementació del procés, la necessitat de poder analitzar el nivell de dificultat que podria resultar de la

proposta de sessions realitzades. Com a indicadors per valorar aquest nivell, s'havia proposat analitzar:

- els dubtes,
- els materials utilitzats,
- el nivell de profunditat
- i el seguiment dels passos segons la previsió de la pròpia investigació.

Les evidències d'un nivell de dificultat excessiu de la proposta del programa són molt escasses. Els dubtes enunciats pels propis participants, tenen molt més a veure amb qüestions de forma: quant de temps tenim per fer-ho, el full es col·loca d'aquesta forma o de l'altre,... més que no pas de contingut.

De fet caldrà arribar a la sessió numero cinc, "la xarxa personal" per trobar elements d'una dificultat més elevada que la resta de les nou sessions, i on si que existeixen dubtes importants del nivell demandat. Concentraríem les demandes en consulta de dificultat en aquesta sessió, alliberant la resta de possibles sospites de desajustaments en aquest sentit.

Així, podríem analitzar les dificultats d'aquesta sessió en tres categories diferents: les preguntes relacionades amb els conceptes que es treballen, les preguntes dirigides a l'instrument i les preguntes dirigides al producte de l'activitat.

Pel que fa als **conceptes**, en el plantejament de la sessió es va fer una reducció important dels aspectes possibles a treballar en una xarxa personal i finalment amb l'educadora es va concloure en fer servir els següents conceptes:

- Què és una xarxa personal?
- Tipus de relacions.
- Interpretació simple de les xarxes resultants (persones més properes a un, persones que es coneixen entre elles gràcies a tu, i grups de persones que es coneixen).

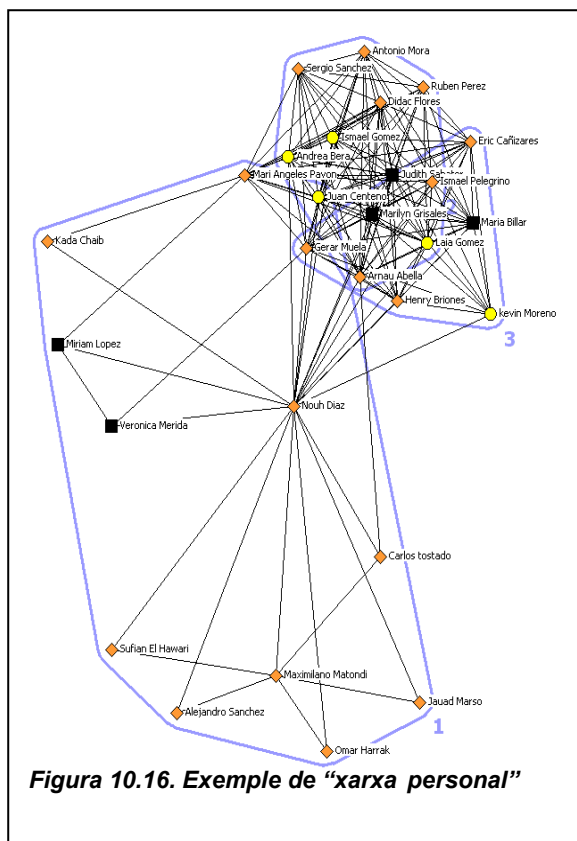
Entenem que la **interpretació d'aquestes xarxes** va molt més enllà del procés fet pels propis adolescents, però l'objectiu de l'activitat partia de la intenció de prendre consciència de la gran quantitat de persones que tenim al nostre voltant, en la nostra xarxa, que podem posar a disponibilitat del noi o noia acompanyat, en funció de necessitats afectives, relacionals o de recursos. La càrrega d'elements nous d'aquesta sessió suposa una dificultat extra al procés de seguiment que va implicar una gran intervenció per part de les educadores en la resolució dels possibles dubtes que els propis adolescents podien tenir.

Finalment les explicacions es van simplificar força, garantint l'objectiu proposat des de l'activitat.

Cal considerar que també va resultar una sessió amb un cert nivell de **dificultat per les educadores responsables**. Fins i tot, va ser necessària una formació específica per elles per tal de poder portar endavant el programa informàtic amb el qual es realitza la xarxa i una formació en la interpretació bàsica de les xarxes obtingudes.

La valoració d'aquestes per part de la Míriam, responsable de la sessió, i de la Verònica, observadora d'aquesta, va ser molt positiva i d'implicació molt elevada. De fet recordem que quan hem realitzat l'anàlisi motivacional per part dels nois, el fet que aquesta sessió constituís una novetat respecte el que ja s'havia vist, conjuntament amb l'ús de les noves tecnologies, va suposar una dosi important de motivació per als participants i per a les educadores.

Caldrà considerar doncs, la possibilitat que aquesta sessió precisi d'una **formació específica de l'instrument** en cas de voler-la traslladar a un altre context d'aplicació o d'una reelaboració de la proposta, sinó es disposa dels mitjans per portar-la endavant.

b. Els materials emprats

La proposta dels materials fets servir ha estat valorada positivament per pràcticament tots els implicats. De fet, els quinze participants manifesta que recomanaria aquest programa a altres nois i noies de la seva edat en l'entrevista final realitzada. Hem pogut disposar de valoracions molt positives dels materials utilitzats per part tant de les educadores : *“Lucía: aquest material seria molt útil per molts centres oberts⁸⁷”*, com per part dels participants: *“es muy guay las cosas que hemos podido ver”⁸⁸*.

- Power-point amb les fotografies de noies i noies de molts orígens culturals (sessió 1: Amb qui aniries a la fi del món?)⁸⁹
- Power-point explicatiu dels processos migratoris I (sessió 3)⁹⁰
- Programa informàtic per generar la xarxa personal (sessió 5)
- Curt audiovisual “El Hiyab” (sessió 7)⁹¹

El programa de formació en el context de centre obert, ha fugit de la proposta de fitxes o material per escrit. Calia en un context de medi obert fugir de la proposta més acadèmica o d'esforç en expressió escrita amb la que molts adolescents destinataris de la plataforma educativa tenen més dificultats. S'ha optat per una dinàmica activa, participativa i molt lúdica. Amb els materials esmentats, els adolescents han manifestat una actitud molt positiva i engrescadora tal i com es podia apreciar en la valoració detallada de les activitats.

---

⁸⁷ *Extracte reunió valoració 18 de desembre de 2008*

⁸⁸ *Entrevista individual final M.A.*

⁸⁹ ANNEX C-V

⁹⁰ ANNEX C-VI

⁹¹ ANNEX C-IV

6. AVALUACIÓ DE RESULTATS DEL PROGRAMA DE FORMACIÓ “COMPANYS-GUIA”

Aquest apartat de la recerca, presentem l'avaluació dels resultats del programa formatiu, en relació a la seva eficàcia, els seus efectes i del seu impacte. Aquest procediment d'anàlisi ens permetrà oferir unes valoracions detallades i fiables respecte els aspectes assenyalats. Així aquest apartat compendrà l'avaluació:

- **Segons l'eficàcia del programa:** es valorarà la formació en tant que capacita o no als adolescents per arribar a ser “companys-guia”.
- **Segons els efectes del programa:** es valorarà la satisfacció de les expectatives dels adolescents. A més a més, s'avaluarà la sostenibilitat del propi programa i la possible continuïtat en el futur.
- **Segons l'impacte del programa:** on s'estimarà la permanència dels efectes i la seva projecció de futur.

6.1. AVALUACIÓ DE L'EFICÀCIA DEL PROGRAMA

La valoració de l'assoliment dels resultats previstos pel programa formatiu es troba en la **proposta que realitza l'equip educatiu** d'aquells participants que estan capacitats per fer l'acompanyament a un company nouvingut al centre obert.

Durant el mes de desembre, l'equip responsable es reuneix en diferents ocasions per fer la proposta d'aquells adolescents que han participat de la formació, que tenen les capacitats i habilitats per portar endavant l'acompanyament i que podran fer-ho a partir del Nadal als nois i noies de l'Atles que s'incorporen. Serà el moment de realitzar una avaluació de les competències adquirides per aquests destinataris. La investigadora ja no participa de la resolució d'aquestes decisions, que ja són pròpies

de l'equip educatiu del centre, però a través de la consulta en les actes de reunió que l'equip li facilita troba les següents evidències d'assoliment dels objectius plantejats:

Si l'equip educatiu considera que 13 de les 15 persones que han format el grup de participants en el curs de formació dels companys-guia estan preparats per portar un acompanyament, entenem que l'objectiu de dotar-los d'eines, habilitats i estratègies per l'acompanyament estan altament assolides, tenint aquest indicador com evidència positiva de l'eficàcia del programa.

Serà també important conèixer l'**autoavaluació** que realitzen aquests mateixos adolescents sobre si estan capacitats, habilitats i eines per poder assumir un acompanyament d'aquest tipus. Recordem que en l'entrevista individualitzada que es realitza amb posterioritat al curs hi ha una pregunta en aquesta línia:

“Estàs disposat a ser company-guia? Vols que tinguem present alguna condició alhora d'assignar-te un company?”

Els resultats aporten una evidència molt positiva de la visió del procés realitzat en el curs de formació per molt bona part del grup. 14 dels 15 participants va afirmar estar disposat a fer de company guia. Únicament el M.M al·ludeix a motius de temps la impossibilitat de portar endavant el procés. Alhora d'enunciar possibles condicions per fer l'acompanyament en general els nois diuen que els hi és igual el gènere i l'origen de l'acompanyat. Només cal esmentar el cas de dues noies d'origen marroquí que comenten la necessitat de poder saber la persona que els hi correspon abans de dir sí a l'acompanyament, amb la possibilitat de demanar permís a la família, sobretot si es tracta d'un noi. Sobre el tema de cultures, cap d'ells diu preferir una o una altra. En comentar aquestes dues respostes amb l'equip educatiu, ens mostren una realitat familiar molt concreta, amb un control estricte sobre els espais informals de la filla que corresponen perfectament a la demanda que fan les noies. En tot cas, elles es veuen així mateixes capaces de fer l'acompanyament i per tant, l'eficàcia del programa queda assolida, salvant un parell d'excepcions a criteri de l'equip educatiu, una excepció a ulls dels propis participants.

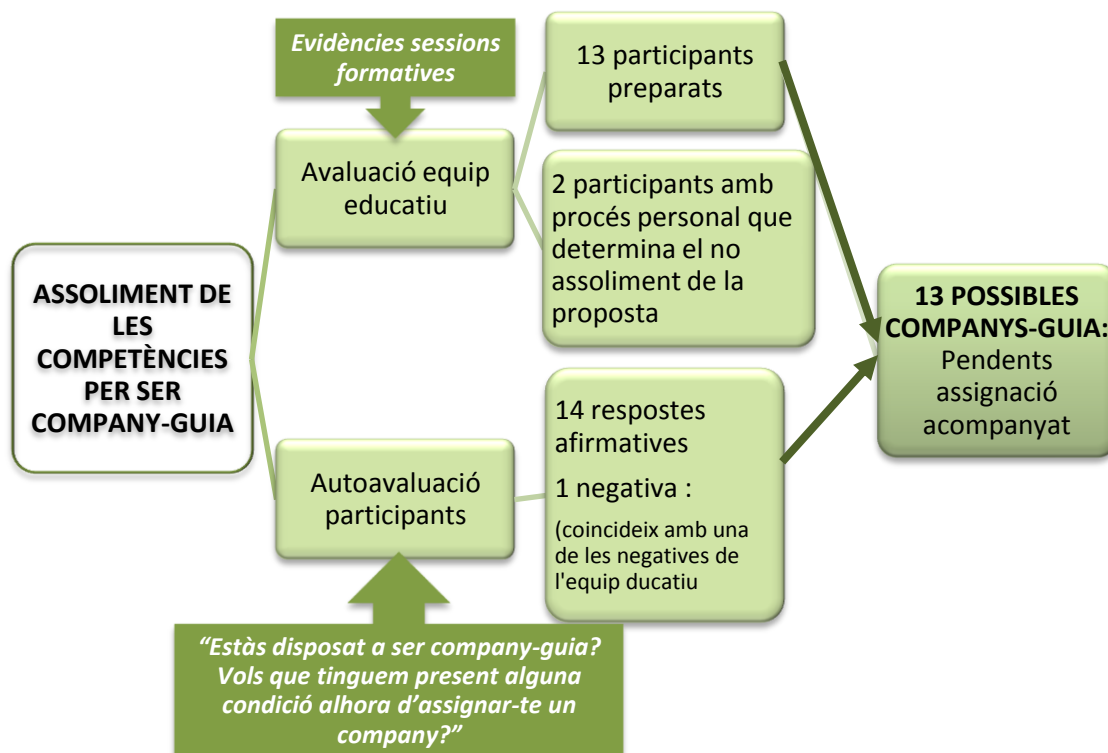

Figura 10.17. Valoració de l'assoliment de les competències per ser "company-guia"

6.2. AVALUACIÓ DELS EFECTES DEL PROGRAMA

L'avaluació dels efectes del programa fa referència a la valoració del manteniment dels canvis aconseguits per part dels adolescents participants del programa una vegada es va finalitzar. Aquesta avaluació també fa referència a la satisfacció de les expectatives dels propis destinataris. Per últim, també analitzarem vinculada a aquest apartat, la possible sostenibilitat de la proposta en el futur de la pròpia entitat.

Aquesta avaluació s'ha realitzat conjuntament amb l'equip educatiu responsable del programa de formació del centre. A partir de la proposta de l'anàlisi de les dades de la investigadora, el propi equip ha pogut aportar el seu punt de vista i s'ha encarregat de fixar objectius de revisió futura.

6.2.1. Pel que fa a la satisfacció de les expectatives dels destinataris

Recordem alguna de les preguntes de l'entrevista final realitzada als destinataris del programa de formació per tal de valorar el seu grau de satisfacció. El guió complet el podem trobar a l'annex B-XXI

- Quina és la valoració que fas general del curs?
- Quins aspectes t'han agradat més?
- Quins aspectes t'han agradat menys?
- Què has après amb el curs?

Es fa l'entrevista de forma oral i l'investigadora és la que registra la resposta amb la intenció que assegurí que el participant entén la pregunta i poder fer preguntes d'aclariment sobre les respostes. També es tracta de fer recordatori de les sessions en cas que el participant tingui dubtes al respecte. Les entrevistes són breus en el temps, la major part es van desenvolupar entre 10 i 15 minuts. Es van realitzar una vegada finalitzat el curs i la consigna per la seva resolució va ser dient que es tractava de demanar-los ajuda per poder millorar el curs en cas que es tornés a portar a la pràctica i la importància que tenia el seu punt de vista sobre la feina feta. Tots es van mostrar molt col·laboradors i amb ganes de poder aportar dades al respecte. En tant que no hi havia cap mena de compensació o de repercussió sobre les respostes fetes, es mantenia el fet de no sentir-se pressionats en les respostes, i lliures en poder donar el punt de vista personal. Es va garantir el punt de vista individualitzat, evitant una resolució en gran grup la influència de la resta de companys.

Els indicadors de valoració de la satisfacció dels participants són:

- Acompliment de les expectatives dels participants
- Acceptació de la proposta per ser company-guia

Es valora per part dels participants una **alta satisfacció** de les activitats realitzades en el curs de formació com a "companys-guia". Tots valoren que han après molts nous continguts i que les activitats els hi ha ajudat a adquirir-los.

Les expectatives expressades per part dels nois i noies s'han acomplert en les diferents activitats, valorant totes elles per sobre del 5 sobre 10. Podem observar com totes les notes estan aprovades i que la valoració és força elevada, ja que es troben per sobre del 7, a excepció de la valoració de l'activitat 8, amb un 6,5.

Es constata que les activitats que han agradat més, són aquelles dirigides a la pràctica de ser company-guia i aquelles amb recursos i estratègies directament vinculades a la finalitat del curs. Aquelles que tenen a veure amb els fonaments de caràcter més teòric reben unes valoracions més baixes.

Per últim cal recordar que **14 dels 15 participants al curs demanen poder ser company-guia** dels adolescents que s'incorporin a l'entitat en els propers mesos. Aquest fet denota una valoració de la pròpia competència per ser company guia adequada i per tant se senten preparats fer aquesta tasca després de fer el curs formatiu.

Dels 15 participants, 13 van ser seleccionats per part dels educadors com a destinataris amb les competències necessàries per poder fer l'acompanyament. Tot i així, l'arribada d'adolescents nous al centre obert posteriorment a la realització del curs, únicament ha estat de 3 noves incorporacions, ja que la resta de places del projecte ja estaven cobertes. Queda pendent una valoració en cursos posteriors del manteniment de la proposta de ser company-guia amb aquests 13 adolescents i la continuïtat per tant dels efectes del curs formatiu.

6.2.2. Pel que fa a la sostenibilitat i continuïtat del programa

A la reunió d'avaluació final de l'equip educatiu sobre el procés formatiu s'afirmava respecte la sostenibilitat i continuïtat del programa que:

- Hi ha una **vigència dels objectius** pels quals ha estat creat el programa a partir de l'avaluació inicial de les necessitats del centre que es mantenen.
- No suposa una **despesa econòmica** per l'entitat (els recursos materials són mínims) i per tant no suposa cap càrrega material per al centre.
- La **qüestió organitzativa** està resolta i és compatible de forma intensiva amb la resta de programes educatius de l'entitat.
- La **formació de l'equip educatiu** actual està garantida a partir de la presència a les diferents sessions formatives i d'avaluació. El material creat té vigència.

Només serà necessari la incorporació al procés d'aquells possibles nous educadors a partir de canvis en l'organigrama del centre.

Per tant l'equip conclou amb l'opció de donar continuïtat del programa en properes edicions i amb el foment d'acompanyament amb adolescents nouvinguts a l'entitat. Remetem al lector a l'apartat de "**prospectica**" del capítol dotzè per completar aquesta aposta per donar continuïtat al programa formatiu.

6.3. AVALUACIÓ DE L'IMPACTE DEL PROGRAMA

6.3.1. *Permanència dels efectes*

En tant que el programa es va desenvolupar només fa uns mesos quan s'escriu aquesta avaluació, no es disposen d'indicadors de permanència. Seria interessant poder fer aquesta valoració una vegada hagi transcorregut un temps o previ a un possible acompanyament de nois que s'incorporin el següent curs. Queda pendent aquesta tasca per a l'equip educatiu que es fa responsable de la continuïtat del curs.

6.3.2. *Projecció de futur*

A la reunió final valorativa de l'equip educatiu responsable del programa es va incorporar un punt entorn el futur de l'experiència realitzada. L'equip va concloure la reunió amb les següents afirmacions:

- Serà necessari fer una **valoració dels acompanyaments** que es portin endavant amb els adolescents que s'incorporin al centre.
- Es valora la necessitat de posar en relació aquest programa formatiu amb la resta de línies d'actuació en el **pla d'acollida** previst per a l'entitat.
- Cal revisar el programa formatiu per a poder incorporar els canvis suggerits des de l'avaluació. Principalment aquests canvis responen a la **temporització** i algunes modificacions en algunes **metodologies**
- Cal incorporar el programa de formació en la **planificació** de curs amb la comissió responsable corresponent.

Observem una clara voluntat per part de l'equip de donar continuïtat a la proposta, i en aquest cas ampliar-la a potser altres línies d'actuació proposades des del Pla d'Acollida recollit a la present tesi. Entenem que el procés d'empoderament del propi equip respecte el procés pot determinar la proposta continua de millora en aquest camp. Aquest element quedarà pendent d'anàlisi en el proper capítol ja que fa referència al procés de l'equip de treball i la transformació en aquest sentit.

7. A TALL DE RESUM

El programa de formació de “companys-guia” ha estat implementat de forma intensiva durant 10 sessions de treball en el centre Obert Don Bosco de Sant Boi de Llobregat amb una selecció de 15 nois i noies de la secció Juvenil i l'aula d'estudi d'aquesta entitat. Aquesta implementació l'ha portat endavant un grup de vuit educadores, entre les que es troba el grup que va dissenyar en el seu moment el programa formatiu i la resta ha funcionat com a educadores observadores participants de l'aplicació. D'aquesta forma, elles s'han pogut implicar i formar en el procés dels “companys-guia” en el centre obert. L'equip educatiu ha treballat de forma regular durant tot el procés, revisant i fent aportacions de millora a la proposta del curs de formació que han dissenyat des de la pròpia entitat.

En el present capítol hem pogut realitzar l'avaluació de la seva implantació, pel que fa al procés formatiu i als resultats del mateix programa.

En concret, l'avaluació parteix de cinc fonts principals d'informació: la valoració i experiència de les educadores responsables del programa de formació, la de les educadores observadores participants, la valoració que realitzen els propis participants del curs, els productes generats en les diferents sessions de formació i les observacions i participació de la pròpia investigadora. Veiem que són tres els agents de valoració: l'equip educatiu, els participants i la investigadora. Fruit de la triangulació d'aquestes dades, s'ha pogut fer una avaluació del procés de formació.

Els estructura d'aquest anàlisi ha constatat de quatre apartats per cadascuna de les sessions formatives: la temporització de la sessió, la consecució dels objectius, la participació i la motivació dels destinataris. Hem volgut introduir un apartat a

continuació que recollia una anàlisi més global de les dades, i algunes conclusions extretes a partir de l'avaluació del procés considerant les activitats en conjunt.

La última part del capítol ha correspost a l'avaluació dels resultats del programa formatiu com a companys-guia. Específicament s'ha fet la valoració de l'eficàcia del programa de la confirmació de la capacitació dels nois i de les noies participants en el curs de formació per fer els acompanyaments als nois nouvinguts a l'entitat. Per una altra banda, s'han analitzat els efectes del programa, pel que feia a la satisfacció de les expectatives dels destinataris i pel que feia a la sostenibilitat i continuïtat de la proposta formativa. Per últim, l'avaluació de l'impacte del programa s'ha canalitzat a través de la possible valoració de la permanència dels efectes de la formació i la projecció futura d'aquesta.

Hem pogut concloure que els participants al curs han millorat les seves capacitats cognitives, emocionals i les habilitats per poder portar endavant un procés d'acompanyament adient amb els adolescents nouvinguts. Destaquen els àmbits de motivació i participació en l'anàlisi realitzat com la clau per la consecució dels objectius plantejats en la investigació. Destaquen l'ambient del grup, les relacions interpersonals i l'expressió d'emocions com a elements que asseguren la consecució d'aquest alt índex de motivació i de participació per part dels destinataris del curs.

La metodologia proposada des del curs, torna a ser un element d'anàlisi i de valoració positiva per part de totes les fonts en tractar-se d'una aposta per una metodologia activa, pròpia del medi obert, on els nois poden expressar i implicar-se en primera persona. Destaca la metodologia de la dramatització com una de les vies de treball més valorades pels participants, conjuntament amb l'ús de les noves tecnologies.

Per últim s'ha pogut fer una valoració dels resultats, valorant la consecució dels objectius finals del programa (eficàcia del curs), els efectes previstos, així com l'impacte en la permanència dels efectes i la projecció del curs en el futur. Així, es pot afirmar que tretze dels quinze participants estan preparats per fer l'acompanyament dels nois nouvinguts al Centre Obert Don Bosco en funció de les fonts d'informació recollides. Per una altra banda, el propi equip educatiu proposa la continuïtat del programa en futures edicions amb una estructura similar i amb la incorporació de

petites modificacions pel que fa a l'aspecte temporal de les sessions i l'ajustament d'alguna activitat.

Per tant, podríem afirmar que l'aplicació del programa ha estat satisfactòria en general, segons els objectius previstos i segons les persones participants. Tot i així, encara queda pendent un anàlisi del procés seguit per l'equip educatiu del centre, valorant el nivell de participació, així com el seu procés d'aprenentatge i formació. Serà necessari completar aquesta avaluació del programa en els seus efectes sobre l'equip educatiu, sobre la pròpia entitat i l'entorn d'aquesta.

CAPÍTOL ONZÈ
L'experiència de l'avaluació participativa per part
de l'equip del centre obert

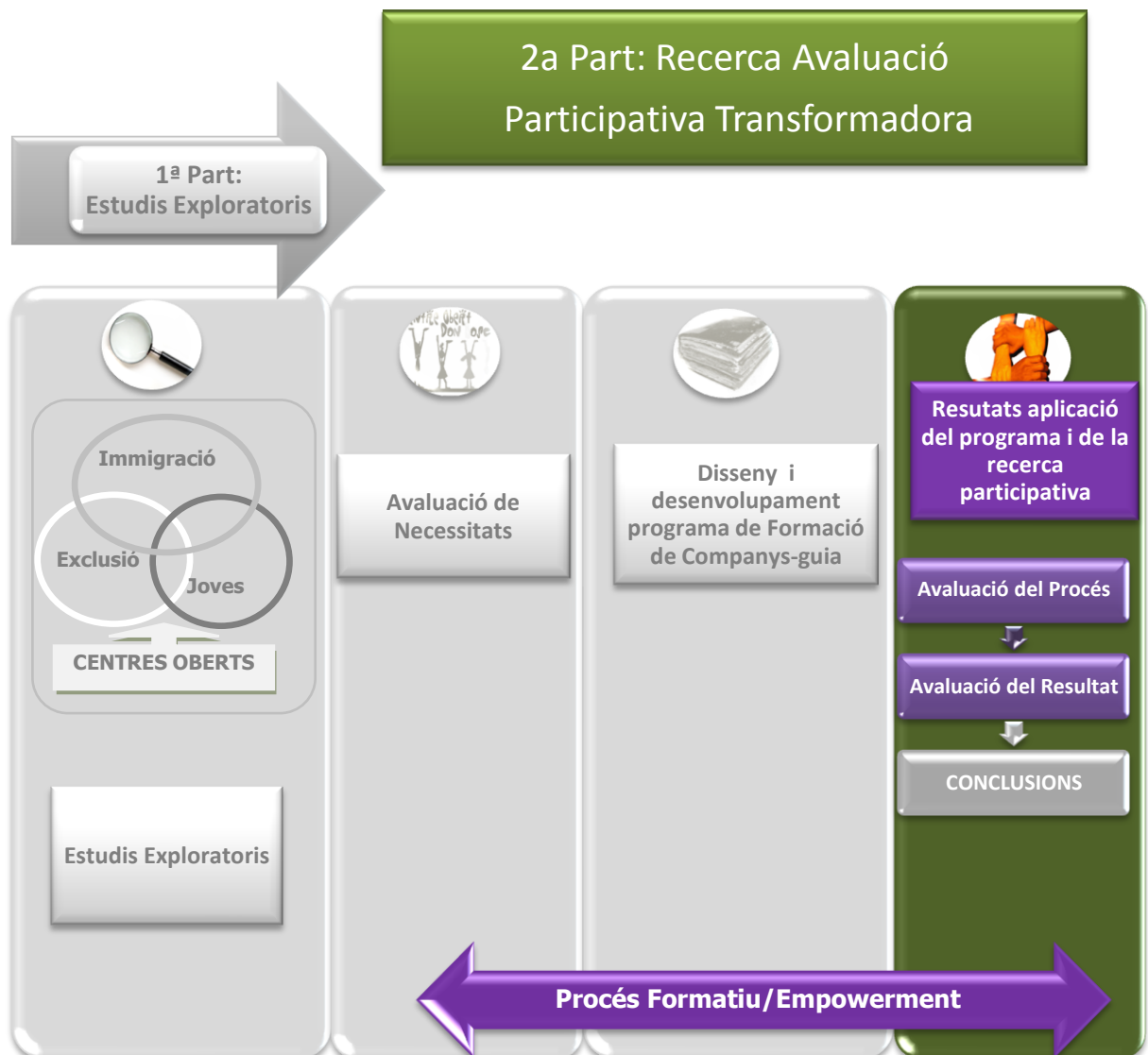

Figura 11.1. L'experiència de l'avaluació participativa en el context de la recerca

1. INTRODUCCIÓ

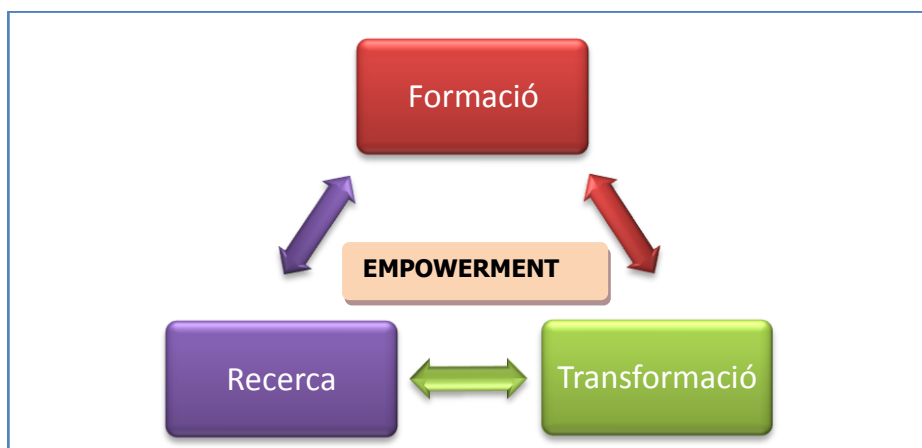
Amb posterioritat a l'explicació de l'aplicació del programa formatiu dels companys-guia en el Centre Obert Don Bosco de Sant Boi en el capítol anterior, volem endinsar-nos en els objectius específics finals de la proposta de tesi que fan referència pròpiament a l'equip educatiu. Si recordem la seva presentació en el capítol metodològic, preteníem:

- Promoure processos formatius en l'equip educatiu des d'un aprenentatge actiu pel que fa a l'acció socioeducativa amb els adolescents nous que porten endavant al centre obert.

- Generar dinàmiques d'"empowerment" de les persones implicades en el projecte. A partir de l'autocrítica i la renovació professional.

Anteriorment havíem definit l'equip des de la perspectiva de cadascun dels seus membres, en el present capítol volem arribar a conèixer les interaccions generades, els rols assumits, el procés durant tota la recerca i les implicacions futures generades.

D'aquesta forma, en aquest capítol volem fer una anàlisi en profunditat tant de la definició del propi equip, com de la seva composició i procés seguit al llarg de la recerca. A continuació, analitzarem els pilars del marc metodològic que ofereix l'avaluació participativa transformadora: la formació/aprenentatge de l'equip, els espais de reflexió/recerca/innovació pedagògica i la transformació del propi equip a través dels processos "empowerment". La proximitat amb la metodologia de la investigació-acció, volem representar des del triangle de Lewin, les claus per la nostra anàlisi.

Figura 11.2. Triangle Investigació Participativa.
Basat en el model de Lewin (1946)

Per últim creiem interessant poder analitzar les implicacions per al futur de l'equip en el si de la pròpia entitat. Es podrà determinar les conseqüències de la recerca pel que fa als possibles nous mecanismes de comunicació dins de l'equip, respecte a elements relacionats amb el rigor metodològic, el treball amb la població novinguda a l'entitat i de la projecció del propi treball realitzat per l'equip.

2. LA CREACIÓ D'UN EQUIP

2.1. CARACTERÍSTIQUES D'UN EQUIP

El centre s'identifica amb les organitzacions que en els últims anys han donat una gran empena en desenvolupar i promoure la cooperació i fomentar la participació dels seus educadors. Han dedicat temps per tractar de redefinir la funció dels seus líders, els quals han inclòs en el seu ideari, els avantatges que suposa un treball en equip, la força del grup i altres arguments resultats de la unió d'esforços (Gibb,1976)

En els últims temps, en el camp del tercer sector on es movem, és recurrent el parlar del treball en equip, fins i tot es considera com una competència imprescindible per accedir al lloc de treball. Tot i així la principal dificultat en la implementació del treball en equip sorgeix quan ens adonem que la "construcció" d'equips no és un procés espontani, i es constata que un grup, i més especialment un equip, suposa quelcom més que la suma dels individus i no sempre s'està preparat per liderar les dinàmiques necessàries per tenir èxit en els objectius proposats. És clar que l'actuació del grup en el seu conjunt és el que podrà fer aconseguir l'excel·lència. Degut a les circumstàncies dels equips habituals en les plataformes d'educació social descrites en la nostra diagnosi en aquest camp concret, moltes entitats no disposen dels líders per construir un equip que porti els objectius endavant. La inestabilitat de les plataformes, la manca de formació i inexperiència, en moltes ocasions suposen dificultats greus per aconseguir aquestes dinàmiques de participació en l'equip.

Caldria diferenciar entre grup de persones i equip. A l'inici del nostre procés de recerca, si bé es cert que totes les persones que pertanyien a la comissió de treball formaven part d'un equip més ampli, en si mateixes i com unitat, en un inici, tan sols són un grup de persones escollides per l'entitat i amb la condició d'acceptar la proposta per elles mateixes de participar en el procés. Al llarg de la recerca, aquest grup s'ha anat convertint en un vertader equip com probablement podrem acabant conclouent.

Podríem dir que el grup seria una col·lecció de persones que interactuen entre elles regularment durant un període de temps i que es perceben a elles mateixes com mútuament dependents respecte el compliment d'unes metes comuns (Wexley i Yukl, 1990)

Per un altre costat, tenim l'evidència que si bé, un grup no és un equip, sempre un equip és un grup. Per aquest motiu, tots els atributs que hem dit que tindran per ser un grup, també el tindran per ser un equip. De la mateixa forma parlarem de dinàmica de grup, també parlarem de la dinàmica del propi equip.

Per definir el nostre grup de treball com a equip (equip operatiu o de treball) és recurrent en la literatura que aquests siguin reconeguts com a grups petits, composts per persones que estan en contacte directe i que col·laboren entre si i que estan compromesos en una acció coordinada, que forma part del treball de l'organització, de la que en són responsables.

En el nostre cas, l'equip format suposa realment un equip en tant que hi ha un objectiu i unes activitats per aconseguir-lo, i que per la seva consecució, forçosament ha estat necessària la concurrència del treball de diferents persones. És aquest el motiu de la necessitat de comptar en aquest equip amb persones amb habilitats complementàries, de les que després en parlarem, i que han estat compromeses en un propòsit comú.

En Borrell (1996) proposa, a més, una sèrie de condicions que hem vist reflectides entre les educadores que han format part de l'equip

- Hi ha hagut una necessitat mútua de compartir habilitats i coneixements.
- Els perfil de les diferents educadores s'han complementat.
- S'ha establert una relació de confiança
- Hem trobat una confiança entre les diferents membres de l'equip que ens ha permès delegar en la competència del company i dividir el treball sabent que l'altre complia la seva part.

Coincidiria en aquest sentit amb la definició de diferents autors, recollim a continuació alguna de significativa:

- Un equip és una sèrie de persones amb diferents antecedents, habilitats i coneixements, reclutades en diferents àrees, que col·laboren en una tasca específica i definida (Drucker, 1973)

- Un equip és un grup formal que té com a funció la de portar a terme un treball específic i ben definit, en un lloc concret, on els rapports inter-membres i inter-equips estan establerts per l'organització (Tena, 1989)

- Un conjunt característic de dos o més persones que interactuen dinàmica i adaptativament amb una meta i cadascun té alguns rols i funcions específiques a executar (Toffler, 1985)

Fins aquí, les definicions dels experts encara estan molt pròximes a unitats de caràcter més tradicional, incorporen a continuació alguna que incorpora elements interessants en la nostra anàlisi:

- Un equip, és un grup que addicionalment obté un efecte de sinèrgia positiva. Aquesta sinèrgia implica que si les persones treballen juntes i coordinadament, utilitzant els seus recursos de manera racional i humana, de la que es produiran resultats molt superiors als esperats de la simple suma de les aportacions individuals (Fainstein, 2003)

És a dir, al llarg de la recerca, l'equip ha assumit un conjunt de valors i un esperit que ha generat un nou model de relacions entre les persones, i també s'ha desenvolupat un model nou de participació plena en la feina a fer. Aquest treball s'ha basat en la confiança, la comunicació, la sinceritat i el recolzament mutu. S'ha privilegiat la interdependència activa, conscient i responsable dels seus membres, el qual els integra en assumir la missió de generar un curs de formació per a companys-guia innovador en el context dels centres oberts.

Així veiem en l'equip format respon a les característiques demandes des de la definició de Muntaner (1988) i Maddux (1991):

- En un l'equip de recerca, els membres reconeixen la seva interdependència i entenen que ambdós, els objectius personals i els de l'equip, són complets millor amb el suport mutu. Assumeixen una responsabilitat com individus i com part del col·lectiu que integren. El producte o servei s'obté

exclusivament com a fruit del treball col·lectiu que integren. El producte o servei s'obté exclusivament com a fruit del treball col·lectiu i interdependents. En el cas de la nostra investigació aquesta condició només amb la realitat donada en la confecció de les diferents activitats on els objectius inicials es van establir en reunió conjunta de l'equip, així com el disseny dels diferents blocs. A partir d'aquest punt de partida construït conjuntament entre tots, es repartiren les propostes per les diferents sessions del programa formatiu. Per posteriorment presentar-les a l'equip, que aportaria canvis i millores per acabar de confeccionar la proposta de treball. La tria de les diferents sessions es va donar de forma compartida i no imposada i en funció de les capacitats i recursos de cadascun dels seus membres, que podrem analitzar en apartats posteriors del present capítol.

- Els membres tenen un sentit de la propietat dels seus treballs pel que fa a la unitat, perquè ells han de complir els objectius que han ajudat a establir. Els membres contribueixen a complir l'èxit de l'organització per aplicar els seu coneixement i talent en els objectius de l'equip. En el procés de la nostra recerca ha estat palesa la realitat d'haver proposat un programa que pertanyia a tots els membres, i que ha contribuït a la millora de l'atenció socioeducativa que l'organització proposava.
- L'equip de la recerca, tal i com les pròpies educadores han valorat en la última reunió del procés, han treballat en un clima de veritat i diuen haver pogut expressar obertament les seves idees, opinions. S'ha practicat una comunicació oberta i honesta. Valoren especialment que ha hagut un esforç per entendre el punt de vista de l'altre.
- Els membres reconeixen el conflicte com aspecte normal de la interacció humana, i veuen aquestes situacions com una oportunitat per noves idees i creativitat. Treballen per resoldre el conflicte ràpid i constructivament. Podem trobar aquesta realitat en el moment clau del canvi de temporalitat, on davant del conflicte d'interessos el grup el va viure com a part del procés i que la solució última seria en benefici dels propis adolescents i de l'entitat. L'equip va assumir que el conflicte formava part natural del procés.

- L'equip va participar plenament de les decisions que els afectaven, el lideratge va ser compartit (l'analitzarem amb posterioritat), però en ocasions va ser necessària la pressa de decisions per alguns dels membres per la urgència o per la naturalesa de la decisió (dies de reunió, proposta de feines, interlocució amb la direcció)

A tall de resum, direm que serà finalment la “sinèrgia positiva” l'element diferencial entre un treball de grup i un treball en equip, doncs mentre que del primer només haguéssim buscat un producte global com a suma de les aportacions individuals, en el cas de l'equip ha estat possible obtenir un total superior a aquesta suma de les parts.

2.2. LA COMPOSICIÓ DE L'EQUIP

En configurar-se l'equip es van tenir presents alguns criteris en la seva composició que han permès un procés de recerca molt positiu. A continuació presentem alguns d'aquests i els avals dels diferents autors que els avalen:

- L'equip ha estat compost per **membres heterogenis** dins del propi centre. El fet que la Laura, la Míriam, la Lucía, la Xènia i la pròpia investigadora estiguessin associades a diferents seccions i responsabilitats i càrrecs dins de l'entitat, permet ser més eficaces, en tant que es disposa d'una major diversitat d'habilitats i d'informació (Goodman, Ravlin i Argote, 1986). Pertanyien a l'equip des de membres de l'equip directiu, com és el cas de la Lucía, fins una persona estudiant de pràctiques de psicologia, la Xènia amb només uns mesos d'estada al centre. Al mig, una coordinadora de secció, la Laura, i una educadora de l'aula d'estudi, com és la Míriam. I finalment la investigadora, amb una història compartida amb l'entitat, però actualment externa al seu funcionament. La formació dels seus membres també és diferenciada, així com l'especialització de cadascuna d'elles.
- Hi hagut **interdependència** entre els seus membres. Així, Gil i García (1993), suggereixen que l'equip ha d'estar compost per persones de diferents nivells dels departament implicats i que tinguin autoritat i responsabilitat per aplicar les decisions. Podria ser que la diferències d'estatus, donés lloc a conflictes.

Aquest no va ser el cas de l'equip, que tot i comptar amb membres amb diferents estatus dins de l'entitat, la plataforma té una organització poc jerarquizada i les relacions són força horitzontals.

- Els membres de l'equip **tenen aptituds diferents**. La seva formació de base universitària és diferent, així com els cursos de formació continuada que han anat fent. En estar en seccions diferenciades, també l'experiència laboral té diferències així com el temps diferenciat de l'experiència que disposen cadascuna d'elles. A més a més, hem pogut comprovar en diferents moments del procés com cadascuna d'elles tenia capacitats suficients per poder discutir i intercanviar assumptes, així com per poder avaluar diferents opinions diferenciades i portar-les a un objectiu comú (Hackman & Morris, 1975; Varney, 1989; Boyett&Boyett, 1998)

"LUCÍA: "Si ya veo lo que dices Laura, pero Miriam puede desarrollar la actividad para complementar eso que tú ves que falta. ¿Qué te parece?"

LAURA: No sé si finalment estarà tot recollit.

M.ÀNGELS: Si voleu una vegada tinguem compilades totes les activitats, fem una lectura conjunta i ens adonem si hi ha algun punt d'aquests sense treballar

LAURA: Em sembla una bona idea" (Extracte reunió dia 18/10/2007)

Tot i així és evident, que cada vegada més les relacions personals i emocionals marquen el treball d'un equip. Els membres a més d'habilitats individuals per la tasca han de tenir habilitats de treball en equip (Varney, 1989). És possible que la clau de l'èxit que ens ocupa sigui la d'haver equilibrat un equip des del punt de vista del rols i de les relacions que s'han establert entre elles mateixes que va més enllà de la pròpia recerca.

2.3. LA GRANDÀRIA DEL GRUP

El nombre de persones que va resultar de l'equip, no va ser una decisió des de la recerca, sinó del propi equip directiu. Des de la intuïció del treball diari i l'experiència en altres tasques va determinar una dotació des del propi centre de quatre persones, investigadora a part.

Els teòrics parlen que la grandària òptima està en funció del context, però que afecta significativament a la marxa de l'equip (Cumming, 1974; Nieva 1978; Latane, 1981). Pràcticament tots els autors coincideixen que un petit tamany, pot optimitzar tot el potencial, el nombre òptim fluctua entre 5 i 12 membres, segons Robins (1996). Aquest seria el cas del nostre equip de recerca. La valoració d'aquest nombre ha estat positiva en l'avaluació final, degut al nombre total d'educadors del centre, que la meitat estigués compromès en aquesta missió suposa una gran implicació per part de l'entitat i la possibilitat d'una bona organització. Les educadores s'han sentit còmodes al llarg del procés amb el número establert. Ha facilitat tant la convocatòria com el flux d'informació i l'entesa entre tots els components. Els teòrics a més, recolzen aquesta idea a través de diferents arguments:

- Un petit equip involucra més, potser perquè les accions de cada membre són visibles i tenen impacte tot el temps. Una persona pot ocultar-se durant un temps en un grup gran, mentre que en un equip petit, això es nota immediatament (Dyer, 1988)
- Els grups més grans estan associats amb una menor satisfacció. A mida que augmenta la grandària, es redueixen les oportunitats de participació i interacció social, així com les habilitats dels membres per identificar-se amb els èxits (Mullen i Symons, 1989)
- La coordinació és molt més difícil en equips grans. Els equips grans per tant, són els que continuïn necessitant gent que pugui portar endavant les funcions del lideratge.
- La grandària del grup està relacionat de forma inversa amb el desenvolupament individual.

Així, tot i que el nombre ideal de membres del grup està en funció de la tasca a desenvolupar, l'equip que ha portat endavant la recerca, un equip relativament petit, ha estat eficaç, obtenint una gran qualitat del producte proposta amb pocs recursos.

També cal afirmar que comprovem en l'equip de recerca les tasques s'han assolit molt ràpidament gràcies a un repartiment positiu entre els membres adequats, tot i la seva grandària.

En conclusió, podríem dir que per la valoració que realitzen les pròpies educadores com la investigadora, la grandària de l'equip ha facilitat la consecució dels objectius tant perquè la feina era assumible per l'equip i la comunicació i l'entesa ha estat molt senzilla en aquest grup reduït d'educadores.

2.4. LA COHESIÓ DE L'EQUIP

La cohesió de l'equip ha estat una condició bàsica per aconseguir les sinèrgies pròpies de l'equip de treball. Tot i que un grup pot estar cohesionat i no per això ser un equip de treball, en la recerca que ens ocupa s'ha donat un bon ajustament emocional que ha permès un millor treball conjunt de totes les educadores.

En el context d'aquesta recerca entenem que l'èxit en aquesta cohesió de l'equip s'ha donat per dos factors principals:

- a. **Els èxits anteriors de l'equip.** Aquestes mateixes educadores, tot i que formant part d'un equip més ampli, han assolit anteriorment forces metes en el centre obert: d'altres projectes, organització d'esdeveniments a l'entitat, etc... Per tant les expectatives formulades des de l'inici eren positives i els ajustaments emocionals ja s'havien posat a prova amb anterioritat. Per tant l'equip, tot i ser nou en composició, estava prou treballat amb anterioritat.
- b. **Hi ha un bon coneixement mutu.** Aquest fet ha reforçat molt la cohesió. D'igual forma s'han dedicat espais del treball a conversar, celebrar, compartir...Fins arribar a una relació personal. El fet d'anar més a fons, ha permès un coneixement mutu més positiu que ha facilitat la cohesió grupal.

3. EL DESENVOLUPAMENT DE L'EQUIP

Basant-nos en la tipologia clàssica del model de les cinc etapes, molt utilitzat als anys 60, seguint el seu representant Tuckman (1965), podem adonar-nos i diferenciar les etapes que ens ha ocupat la nostra recerca. Així diríem que el procés del grup va respondre als següents moments: formació, conflicte, establiment de normes, producció i dissolució.

3.1. PRIMERA ETAPA: LA FORMACIÓ DE L'EQUIP. QUÈ ÉS AIXÒ DELS COMPANYS-GUIA?

El primer moment quan ja sabem quines persones en formen part de l'equip de treball, les primeres sessions de treball són de construcció de l'equip. Podríem dir que es tractava de moments d'incertesa, perquè cap de les persones que hi érem sabíem de la resolució del que ens proposàvem. Va ser un primer moment també de generar una certa estructura en l'equip i on van començar a emergir certs lideratges en el treball a portar endavant.

Aquestes primeres reunions buscàvem referències que ens ajudessin a situar-nos en la tasca que portem endavant. Et succeïen les preguntes a fer: quan, com, qui... Davant d'aquests primer moments es comencen a establir rols d'equip, en llenguatge de Belvin (1981)

Cap dels membres de l'equip, ni la pròpia investigadora, sabia el que havia de passar. Calia construir entre totes el que es volia que fos el programa de formació, sense tenir referències en el camp. Va ser el moment de buscar referents externs: l'experiència a l'IES Jaume I i la bibliografia sobre l'aprenentatge "entre iguals", que permetés anar tenint objectius sobre com havia de ser aquella formació.

Com que la seguretat en el treball no era ferma, el rendiment en aquestes primeres etapes va ser més baix que posteriorment. Coincidint amb la teoria de Gersick (1988, 1989) on diu que "la primera fase de la activitat del grup és la inèrcia"

Una vegada, i després de tres reunions amb els mateixos ordres del dia, es van aconseguir els objectius de treball, des de l'equip es van poder anar establint rols entre les educadores de caràcter encara força implícit.

Analitzant les gravacions de les diferents reunions veiem moltes intervencions en referència a les possibilitats i resultats que podrien esperar-se.

“MÍRIAM: Si el programa surt finalment, podríem ensenyar-li a altres centres per a que ho apliquessin.

LAURA: Així s'amortitzaria la feina

LUCIA: Pero hay que ver que salga... además, según como solo servirá para nuestro centro si es muy a medida, no?

LAURA: Tampoc no pot haver-hi moltes diferències

MÍRIAM: Según si hay mucha inmigración o no... Ya veremos si nos sirve a nosotros... Tenemos todavía que hacerlo” (gravació audio. Extracte reunió 9/19/2007)

Va ser un moment d'aclarir també les tasques i els petits objectius que havíem d'aconseguir (identificar submetes en llenguatge de Kanter R.M, 1983). Es van establir algunes pautes de l'equip, alguns exemples d'aquests eren:

1. S'enviava una convocatòria recordant la reunió uns dies abans amb la feina a tenir llesta.
2. Hi havia un dia de reunió fix a la setmana, els dijous al vespre per facilitar la coordinació amb la resta de seccions.
3. Es llegia l'acta del dia anterior i, sobretot els acords.
4. S'establien petites tasques entre les reunions per cada membre, per tal d'operativitzar posteriorment les reunions.
5. Les decisions es prenen per consens, a partir de les discussions i el diàleg a les reunions. Eren decisions enterament compartides per l'equip.

El que era clar en aquesta primera etapa era el compromís de tot l'equip per tirar endavant el programa. Tal i assenyala González, Silva i Cornejo (1996), *“una falta de clarificació inicial, pot produir importants desequilibris, així com la implicació dels membres en la missió grupal i en la qualitat del treball en equip”*

3.2. CONFLICTE PER LA TASCA, DIFICULTATS AMB LA TEMPORALITZACIÓ DEL PROGRAMA

En aquesta segona fase es succeeixen diferents situacions de conflicte, entenem que més teòriques o filosòfiques en la presa de decisions respecte el programa. Fruit del diferent enfocament que els membres del grup donen sobre la missió a portar endavant van sorgir diferents discrepàncies.

Aquestes bàsicament van ser fruit de la necessitat de dissenyar la temporalització de la posada en pràctica del programa i la incompatibilitat amb algunes de les activitats que des del centre obert s'havien de realitzar. D'aquesta forma, en les reunions de finals del mes de novembre trobem que l'equip s'estanca en aquesta decisió en haver de prendre decisions, les alternatives de les quals no responien a totes les condicions que es proposaven.

Des de la recerca, es veia la possibilitat de gestionar-ho des de diferents possibilitats dins del mateix grup, alguns membres del grup hi van estar a favor. Altres, degut també a les responsabilitats respecte a altres seccions del centre i tenint present una visió més global de l'entitat, ho veien del tot impossible.

Així, seguint la terminologia de Sinclair (1996), alguns membres de l'equip es veien altament orientats a la tasca, i es converteixen en membres impacients, i intenten fer valer la seva opinió. Recordem que finalment és un equip extern, amb més autoritat sobre la consecució dels objectius del grup, que pren part en el "conflicte" i opta per ajornar la posada en pràctica del programa pel mes de setembre del següent curs.

3.3. ETAPA DE NORMALITZACIÓ I ETAPA DE PRODUCCIÓ DEL PROGRAMA DE FORMACIÓ DE "COMPANYS-GUIA"

En aquesta etapa l'equip ja ha generat una dinàmica pròpia. És el moment en que ja es van elaborar els objectius tant del programa com del propi equip. Veiem clarament com els rols ja estaven plenament definits i formen una unitat de treball. Podríem dir que es tracta d'un equip cohesionat, on les bromes són comunes quan analitzem les gravacions i on es coopera en les tasques que es van succeint. En

aquesta etapa va ser molt fàcil l'organització del treball i del repartiment d'aquest. Analitzant les gravacions constants proposades de: *"això ja ho faig jo, que tinc un llibre a casa..."*, *" Jo puc ajudar-te amb això si vols"*, *"jo tinc temps per la setmana propera de fer..."*. És una etapa força productiva: s'estructuren les deu sessions de treball i es dissenya el procés d'acompanyament entre iguals posterior.

L'equip s'entén a vegades simplement amb mirades o pràcticament sense parlar i es veu com molt complementari entre ell: *"si no t'ensurts amb les taules, ho puc fer jo (M.Àngels)"*, *"jo tinc una amiga que té un pare que sa coreà, em podria enviar un fax amb les lletres de la sessió (Míriam)"*, *"com demà vaig a la universitat, puc mirar els llibres que dieu (Xènia), etc.*

És evident que han millorat els sistemes de treball i l'autonomia de la tasca que cal portar endavant. En aquesta etapa les relacions personals van ser molt fluïdes i pràcticament espontànies. Diríem que el lideratge estava molt més compartit, ja que el fet que tothom se sentís propi el grup i els objectius a assolir ho va facilitar.

Tot i així, hi ha un sentiment de sobreesforç i de ganes de finalitzar amb la feina. S'ha solapat amb molta feina pròpia de les diferents seccions del centre i per tant les educadores tenen un sentiment de sobrecàrrega. Tot i així l'equip es veu recompensat per una sensació d'orgull per tot el que ha aconseguit de les sessions ja dissenyades. En terminologia de Johnson i Johnson (1987) hi ha "orgull per l'èxit".

A cavall entre aquesta etapa i la pròxima, es troba la posada en marxa del curs de formació de companys-guia, la seva implementació. Degut a que intervenen en aquesta altres membres de l'equip educatiu del centre obert, l'equip base de la recerca comença a diluir-se, tot i que encara continua essent el motor del treball, però afegint nous membres per a la seva valoració. És manté i es comparteix amb l'equip, l'orgull de l'èxit que em parlem.

3.4. ASSIMILACIÓ I DISSOLUCIÓ

Aquest procés comença ja en la implementació del programa de formació dels companys-guia i ens acompanya fins l'avaluació del projecte i fi de l'equip de treball. En tant que és un equip per aconseguir aquesta tasca, té sentit que desaparegui com

a tal i que dissolgui entre el propi equip educatiu, que ara pren, en la seva totalitat, aquesta posada en marxa de l'acompanyament. Per tant, l'equip s'assimila per un equip més gran i reformulant els objectius previstos de forma inicial.

Aquest procés, en no ser radical, sinó que la implementació del programa incorpora noves persones i per tant es fa poc a poc, no suposa cap canvi important a nivell personal i es viu amb certa normalitat.

Cal tenir present que en el centre obert, el funcionament a través de comissions de treball és una pràctica habitual. Sovint es generen en el centre equips petits de treball amb l'objectiu de resoldre una tasca. N'hi ha equips estables de treball que generen programes anuals on fixar la feina, aquest seria el cas de la comissió del treball de famílies o la comissió de "valors" o "pastoral del centre". Si bé és cert que l'equip de recerca s'ha incorporat com una comissió més al treball que es porta endavant a l'entitat, la investigació dota a l'equip de treball d'un estatus de funcionament que es distingeix d'altres experiències prèvies i que constitueixen aportacions innovadores per al futur de l'entitat. Aquestes aportacions les analitzarem amb posterioritat en aquest propi capítol, però podem anunciar el tema de rigor metodològic, l'espai de reflexió sobre la pràctica i la innovació pedagògica que suposa l'experiència.

És aquest el motiu, que tot i que es dissolgui en l'equip la comissió de treball, resten les aportacions realitzades des de la investigació, que enriqueixen el funcionament i li dóna continuïtat. Recollim algunes de les expressions que justifiquen aquesta afirmació en la reunió de valoració final el dia 18 de desembre de 2008:

"LUCÍA: Ara ja tothom sap de què va això dels companys guia i qualsevol, preparant-s'ho podria fer les sessions"

"MÍRIAM: La propera vegada caldrà també algú que ho impulsi, però ja se sap el que cal fer... Serà molt més fàcil"

"M.PAU: L'equip que porti el seguiment dels acompanyaments ja pot ser qualsevol dels tutors, oi?"

4. LES APORTACIONS DE LA RECERCA A L'EQUIP

Entenem que la consecució de la recerca que presentem ha treballat per assolir els objectius amb els que iniciàvem el present capítol pel que fa a l'equip. A continuació volem analitzar el grau d'assoliment i els indicadors que ens porten a afirmar que l'equip educatiu ha realitzat un procés positiu de formació, reflexió i innovació important a partir de la investigació. Volem analitzar les dinàmiques d'"empowerment" establertes, així com noves dinàmiques que potencien el canvi en la pròpia institució a partir de la pròpia participació dels educadors.

Per tal de poder realitzar aquesta anàlisi, es va requerir a les educadores participants de la investigació la necessitat de respondre a unes preguntes d'anàlisi al respecte, que guiaran posteriorment el nostre informe. Aquesta reunió de valoració on les educadores portaven respostes individualment les preguntes formulades i en conjunt es va arribar a una conclusió col·lectiva, va tenir lloc el dia 27 de maig de 2008 i va tenir present tot el procés d'elaboració del programa de formació dels companys-guia. L'informe resultant ha estat validat per les pròpies educadores en la reunió de valoració de tot el procés, incloent la posada en pràctica del curs, el dia 18 de desembre de 2008.

Les preguntes d'aquest qüestionari obert estan recollides a l'annex B-XXII. Aquestes últimes les anirem resseguint al llarg de la resta de capítol com element avaluatiu de la metodologia treballada.

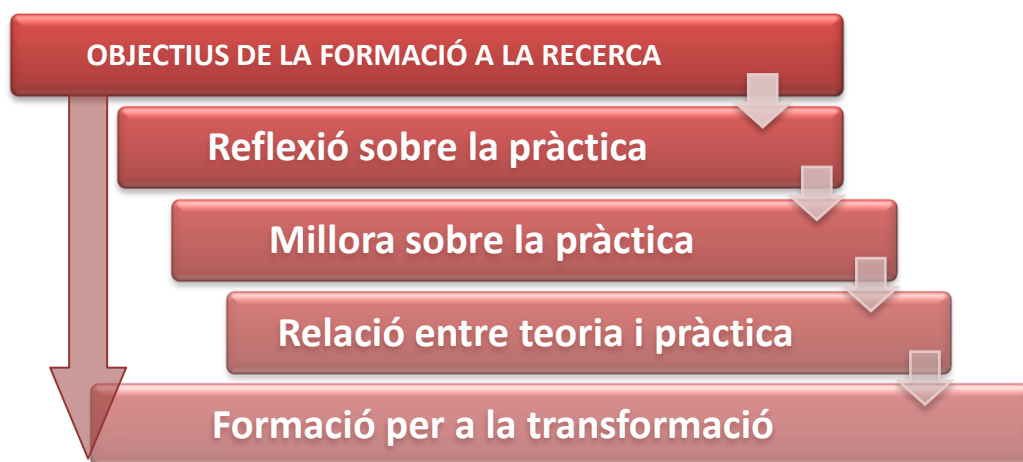

4.1. LA FORMACIÓ/APRENTATGE DE L'EQUIP, OBJECTIU DE LA RECERCA

La recerca que presentem perd tot el seu sentit profund si rebaixem les seves pretensions a fer una valoració del procés i producte de l'aplicació del programa dels companys-guia. En tant que el seu objectiu és incorporar elements de millora en l'equip educatiu del centre obert, caldrà analitzar la repercussió del treball realitzat en aquest sentit. Comencem l'anàlisi de les aportacions des d'un dels vèrtex de treball: **la formació de l'equip.**

Entenem aquesta formació de forma àmplia, ja que aquesta té un contingut a la nostra recerca molt enriquidor: aprenentatge de coneixements entorn la dinàmica de l'acollida dels adolescents nous, aprenentatge i aprofundiment en les possibles línies metodològiques de treball, formació entorn el rigor metodològic i els mecanismes reguladors en l'avaluació dels processos de treball, etc.

En concret creiem que la formació aportada actua sobre els següents elements, propis de la metodologia participativa:

Figura 11.3. Objectius de la formació en la investigació participativa

En la nostra diagnosi inicial fèiem una radiografia del perfil dels educadors dels centres oberts pel que fa a la seva formació. Podríem dir que les característiques apuntades des d'aquells apartats, les vèiem reflectides en l'equip del Centre Obert Don Bosco.

Figura 11.4. Característiques comunes respecte la formació en el diagnòstic del centre obert i l'equip de treball de la recerca participativa

La meitat dels educadors són novells (és a dir, menys de tres anys d'experiència pràctica), en la seva formació inicial universitària hi ha un dèficit important formatiu tant pel que fa al treball en el camp de la immigració i la interculturalitat, com en aspectes metodològics que facilitin la reflexió en la pràctica.

D'aquesta forma, les educadores que participen de l'equip de treball han realitzat en la seva formació continuada algun curs referent a temes referents a la immigració (veure l'apartat que recull les característiques de l'equip), però no formen part d'una proposta extensa ni exhaustiva sobre aquesta realitat en medi obert. Si bé és cert que ha estat una evidència al llarg del procés de preparació de l'equip la falta referències bibliogràfiques en el camp de l'educació en medi obert pel que fa la interculturalitat, hi ha dificultats per portar a la pràctica del centre obert les aportacions d'altres contextos, com l'educació formal.

Entenem que una de les aportacions que es realitza des de la recerca, a banda de la dedicació d'una part important del procés de treball de l'equip a aspectes formatius, ja sigui des d'experiències pràctiques o des de material bibliogràfic concret, és potenciar en el propi equip dinàmiques d'”**empowerment**” **en la pròpia formació**. Ha estat evident en el procés de construcció del programa de formació com a “companys-guia”, la necessitat de buscar referències en aquest sentit per a completar la formació de base de l'equip.

El propi equip ha buscat recursos, referències bibliogràfiques, material formatiu... Per tal de completar la proposta formativa. Recordem que ha estat necessari buscar com presentar el procés migratori als adolescents, materials audiovisuals per generar dinàmiques trencadores amb els nois, dinàmiques actives de treball intercultural, etc. La investigadora en aquest sentit ha vist que ha pogut funcionar com a guia de la recerca de recursos per la seva pròpia formació especialitzada en el camp, però ha estat de forma activa el propi equip que ha aportat material i referents a l'equip a partir de les orientacions realitzades. Els camins de recerca de material d'aquestes diferents naturaleses ja estan oberts: pàgines web especialitzades, centres de recursos especialitzats, els recursos de la xarxa... Per l'aplicació possibles futures necessitats.

En tots els camps aquesta **competència de recerca de recursos per a la pràctica i la pròpia formació** és necessària, però entenem que en un camp encara tant incipient i amb una manca tant important de referències com és el camp dels centres oberts, aquesta competència esdevé un element imprescindible per poder donar un servei de qualitat socioeducativa als destinataris.

Aquesta formació ha utilitzat la xarxa de relacions d'ajuda establerta entre els propis educadors en el si de l'equip. L'intercanvi de materials, de referències i d'ajuda mútua a nivell formatiu ha estat un element molt present al llarg de les diferents sessions de treball.

Per últim, no volem restringir el concepte de formació a un simple aprenentatge de coneixements entorn al fenomen de la immigració o de l'educació per a la ciutadania o dels camins per aconseguir aquests coneixements. Creiem que hi ha una formació important respecte la competència de portar-ho endavant, les habilitats i metodologia que pugui portar aquests referents teòrics a la pràctica quotidiana. Per

tant hi ha un aprenentatge compartit de com, a partir de la teoria i la pròpia experiència pròpia o dels educadors que m'envolten, es pot materialitzar una proposta.

El disseny i posada en pràctica del programa, suposa una **formació en el camp de la pràctica educativa** important. Aquesta connexió entre teoria i pràctica sorgeix, en els nostres temps, com una necessitat important de generar professionals competents, reflexius i estratègics. A partir d'una experiència pràctica en aquest sentit, entenem que es genera una nova dinàmica de treball i de formació personal i de l'equip que pot tenir les seves implicacions en el futur de l'entitat.

Si ens aturem a conèixer la valoració que realitzen les pròpies educadores d'aquest procés d'investigació pel que fa a la formació, ens haurem de remetre a les respostes elaborades en la primera part del qüestionari elaborat al maig del 2008 i validat en finalitzar la recerca pel propi equip de treball i que adjuntem a continuació.

Ítem	Valoració educadores equip de recerca
Reflexió sobre la pràctica	<p>La recerca i coneixement d'una altra manera de treballar i actuar amb els destinataris del Centre Obert, a partir de l'experiència duta a terme en alguns centres escolars, contribueix a parlar d'atenció i investigar altres pràctiques, metodologies i estratègies educatives possibles. Fomenta la curiositat de l'educador/a per conèixer altres pràctiques educatives i no centrar-se, única i exclusivament, en la utilitzada habitualment. (Laura)</p> <p>Sí, me está ayudando en el sentido que me ha hecho adquirir conocimientos desde una visión más amplia para entender y comprender a los destinatarios, me hace adquirir experiencias y esto me ayuda a poder llevar a cabo una práctica educativa más positiva. (Míriam)</p> <p>Sí, sobretot es el fet de poder potenciar que siguin ells mateixos els que siguin capaços de ser els companys guia, i poder així incorporar un valor educatiu que pot, a posteriori, ser una incorporació a la pràctica de cada usuari. M'ha donat peu a reflexionar sobre les necessitats dels acompanyants, donat que sóc educadora del projecte ATLES. S'estan donant eines, que poden ser posades a la pràctica i incorporar a la dinàmica del centre. (Lucía)</p>
Millora de la pràctica	<p>"Crec fermament que millora l'acció educativa amb els destinataris del centre obert, ja que a través de la seva aplicació permet atendre de forma més àmplia a les necessitats reals i quotidianes dels infants i joves que arriben al centre. Com a activitat complementària de les que ja es duen a terme en el centre habitualment, crec que té un gran valor educatiu tant per als educadors com per als seus destinataris. Contribuint a conèixer altres pràctiques educatives i altres maneres de treballar en el cas dels educadors, i permeten que els joves del centre s'impliquin de forma més activa en el seu propi procés de desenvolupament personal i social. Per tant, l'acció amb els destinataris adopta un gir molt valuós per a treballar qüestions com la responsabilitat, l'autonomia, l'acompanyament en el procés de migració, etc. (Laura)</p> <p>Considero que sí. Dóna continuïtat i contribueix a treballar un dels objectius principals al projecte ATLES i del propi centre, tot creant un bon clima d'acollida. (Lucía)</p>
Rel. Teoria i practica	<p>"Ja que la totalitat de l'equip del centre obert que ha treballat en el procés té estudis de Psicologia i intervé diàriament en la pràctica educativa i social amb infants i joves, crec que contínuament hem intentat tenir present i ressaltar la base teòrica del que fèiem; tot i que en diverses ocasions, la teoria quedava en part soterrada pel pes de la pràctica. En ocasions es feia difícil observar la unió entre ambdues, però sovint la M.A. intentava reconduir-nos i mostrar-nos la vessant més teòrica. Sí, que crec que per a entendre millor aquesta unió, i degut a que sovint en la pràctica diària sembla que oblidem la justificació teòrica que hi ha darrera de les nostres actuacions educatives, hagués estat molt útil fer un treball previ sobre la base teòrica de la tesi. Però això segurament degut a la falta de temps i la nostra preparació hagués estat difícils. (Laura)</p> <p>Pienso que se ha podido combinar teoría y práctica en las formaciones y que se ha hecho equilibradamente. Ha habido un cuerpo teórico aterrizado en la realidad de los chavales (Míriam)</p> <p>Evidentment la base teòrica serveix per a crear el context d'acció. Però considero que en tractar-se d'una investigació participativa va estretament en la mateixa línia. L'acció ha tingut un pes molt fort, tant en l'elaboració de la teoria, sent l'objectiu final, i en la preparació de les activitats de formació. (Lucía).</p>

Taula 11.1. Valoració de la formació/aprenentatge en el procés de recerca per part de les educadores de l'equip

Veiem reflectits els objectius de la formació en la investigació participativa, a continuació, a través de la figura, en fem síntesi:

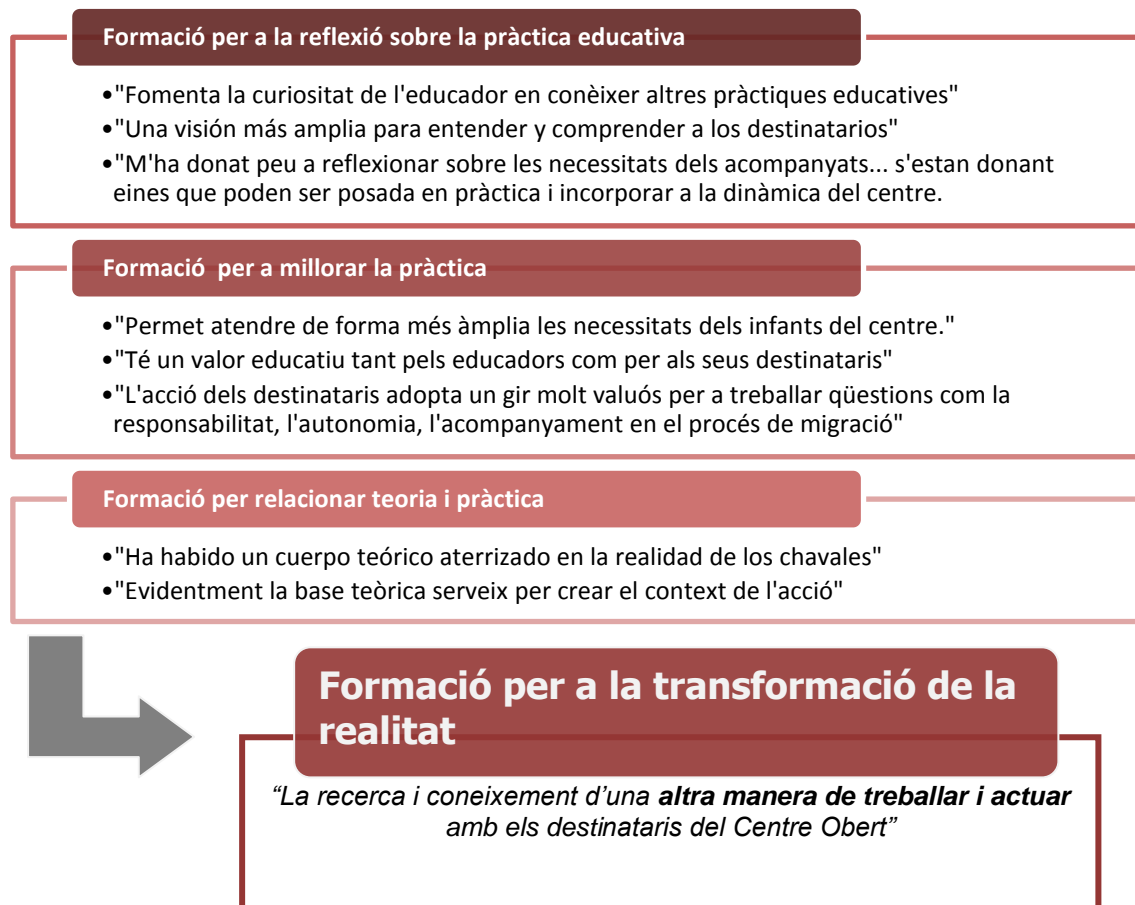

Figura 11.5. Reflexió de l'equip entorn la formació a la recerca

4.2. L'ESPAI DE REFLEXIÓ D'EQUIP: OBJECTIU DE LA RECERCA

"Lucía: esto de tener un rato para pensar lo que quieres hacer, sin la prisa que lo tienes que hacer mañana por la tarde, y que lo hagamos entre todas, es un lujo... Trabajas mucho al principio, pero después ya lo tendremos y solo serán los cambios que veamos... No está mal" (reunió 18/10/2007)

La intervenció de la Lucía en una de les reunions pràcticament inicials del procés de disseny del programa formatiu resumeix, en paraules senzilles, l'objectiu de la recerca: potenciar espais de reflexió sobre la pròpia pràctica que generi professionals reflexius i estratègics en la seva pràctica, a partir de l'autocrítica i la renovació professional.

La consecució d'aquest objectiu podem assegurar que s'ha garantit gràcies a la possibilitat que ens proporcionava la pròpia organització del centre: d'espai, de temps i de persones per poder generar quelcom nou en aquesta atenció dels nois i noies nouvinguts al context dels centres oberts.

Les jornades dels educadors socials de les plataformes d'educació social estan subjectes clarament a un dia a dia del que és difícil escapar. Les urgències de la realitat d'uns destinataris molt canviants, la necessitat de cobrir molt diverses demandes: salut, higiene, educació formal, relacions personals, atenció a la família, prevenció social,... generen un marc de reptes molt ampli per al professional del camp. La possibilitat que en aquesta quotidianitat es generi un espai exclusiu per a pensar sobre la pròpia pràctica, les necessitats dels nois i fer propostes reflexionades sobre com donar resposta, genera un nou model per al professional atrafegat en el dia a dia.

Tot i així, en el dia a dia de les reunions de l'equip de treball, hem hagut d'acollir aquesta realitat dels educadors que per la realitat d'aquest entorn estan subjectes a imprevistos, manca de previsió i realitat molt canviant. Posem alguns exemples trobats al llarg de la recerca que han modificat aquest espai reflexiu, o si més no l'han condicionat:

- Ajornament o canvi de data de reunió de tres trobades degut a necessitats generades al propi centre a les que s'havien de donar resposta immediata: reunions del nou projecte "Tropical Bar", Casal de Nadal i reunió de la secció d'adolescents en el seguiment d'algun cas complicat en aquell moment. Des de l'equip es va prioritzar el fet d'esperar que la persona implicada tingués disponibilitat per poder participar de la reunió que realitzar-la sense tenir en compte la seva absència. De nou la flexibilitat de la plataforma va facilitar la consecució dels objectius.
- Canvi de les dates d'aplicació del programa de formació de "companys-guia" com a consecució de la necessitat d'incorporar a l'activitat noves activitats no previstes a l'inici de curs i sobrevingudes al llarg del procés.
- Inici d'algunes de les reunions amb retard per tal que les educadores poguessin tancar temes pendents de la tarda de treball (trucades per absència d'algun dels nois, entrevista amb alguna família per conflictes del noi amb algun company del

centre, haver de parlar amb algun voluntari que només assisteix al centre els dijous i que per tant és necessari lligar acords amb ell per les següents sessions). Cal dir arran d'aquests retards de reunió, que la flexibilitat de les pròpies educadores, feia que per tal d'acabar la feina, en ocasions s'allargués la durada de la reunió fins més tard de l'hora convinguda per finalitzar la tasca. En dues ocasions, la investigadora intervé com a reguladora, rebaixant l'angoixa per la tasca a l'equip i ajornant algunes decisions o treballs per la següent sessió. Cal tenir present que les reunions es realitzaven a últimes hores del vespre i que algunes educadores han de traslladar-se fins a Barcelona en transport públic i per tant, millor el fet de no sobrepassar les 9:30h.

- Solapament de converses en les reunions de disseny del programa sobre coses que han passat durant la tarda. Veiem en algunes gravacions com alguna educadora interromp el fil del treball per recordar-li a una altra alguna informació força urgent, o algun esdeveniment de la tarda.

Figura 11.6. Dificultats en la dinàmica dels espais de reflexió de l'equip

- Interrupció en algunes reunions de persones de l'equip per aclarir alguna informació o per atendre algun imprevist (visita d'alguna família que no s'esperava o atendre algun infant que havia patit algun incident). Cal tenir present que l'equip està habituat a aquesta dinàmica i es viu de forma normalitzada. És capaç de situar-se ràpidament en el treball que s'estava portant endavant, tot i que s'admet que no és la millor de les opcions.

Tot i els punts a tenir presents en aquest espai, que no volem minimitzar, en un camp de treball on les decisions sobrevenen ràpidament, la possibilitat de dedicació d'un espai exclusiu de reflexió i programació es viu molt positivament per part de les

educadores i entenem que contribueix a la proposta de generar educadors reflexius i estratègics des de la pròpia pràctica.

Aquest espai de reflexiu també contribueix a la construcció d'un discurs comú per part de l'equip entorn els tòpics que es treballen. Veiem que en aquest sentit hi ha hagut una evolució al llarg del procés de disseny del programa. En un primer moment les directrius, informacions noves, discurs... era portada en gran mesura per la investigadora. Aporta autors, material bibliogràfic, connecta l'equip amb experiències pràctiques... Al final del procés aquests elements estan incorporats i l'equip genera una nova forma de fer, pròpia del centre. Només cal que ens detinguem en la construcció conjunta dels criteris que havien de garantir-se en l'aparellament entre els adolescents nouvinguts al centre i els companys-guia formats des del curs.

Tot i la seva extensió creiem d'especial rellevància fer referència a un exemple complet del desenvolupament d'una part d'una sessió de caràcter clarament reflexiu que connecta la pràctica i experiència pràctica del propi equip educatiu amb les reflexions generades pel propi procés de construcció de la formació per als companys-guia i les referències de caràcter bibliogràfic o experimental aportades en el procés. El podem trobar reproduït per complet a l'annex B-XV. El discurs es va construir amb les aportacions de unes i les altres un recull conjunt dels criteris que es pensen que s'han de tenir presents en la construcció de les parelles d'iguals en el procés d'acollida.

Com podem consultar en la taula 11.1., sobre la valoració de les educadores del procés metodològic, clarament és genera aquest espai d'aportació en espiral entre els diferents membre que acullen propostes i les realitzen, que donen noves idees sobre les dites, que generen criteris comuns i que intenten mantenir-se fidels a un model compartit. Finalment es porta a la concreció a través del consens dels membres que validen la proposta conjunta, que es generada per tot l'equip i de la que és impossible diferenciar la individualitat de cadascun dels seus membres.

4.3. VALORACIÓ DE L'OBJECTIU DE RECERCA: LA INNOVACIÓ EN EL TREBALL DE L'EQUIP

La recerca que presentem té un caràcter innovador en el camp dels centres oberts. S'introdueixen noves formes de treballar amb els adolescents nouvinguts, noves fórmules per aconseguir els objectius d'esdevenir ciutadans en la societat que

els acull. Pel fet que la proposta de treball genera nous camins de treball també genera interrogants i incertesa, de si serà una proposta positiva, duradora i que respongui a les necessitats detectades? Si bé és cert aquest grau d'incertesa, les educadores participants tenen força incorporat un treball pràctic flexible i obert als canvis degut a aquesta vessant de caràcter més informal del medi obert.

En tot cas, és un procés que es va gestant en el procés de l'equip i que no troba la seva culminació fins la reunió de valoració última on es fan càrrec de les possibles aplicacions, propostes de futur i on es revisa específica realment la repercussió que pot tenir l'aportació que realitza el propi equip. Aquests aspectes els recollirem en el proper capítol, però interessa fer èmfasi en aquest moment de trobada. En un inici les aportacions de les educadores responen a preguntes, interrogants sobre la consecució del que es vol fer, fins i tot en algun moment fins al dubte de poder assolir els objectius proposats i per tant, la necessitat de reduir les expectatives. D'aquests primers moments de "què voldrà dir l'acompanyament entre iguals en el centre obert?" fins el moment de proposta de futur, veiem un recorregut que va en la línia de reconèixer un treball d'innovació que millora l'atenció socioeducativa dels destinataris.

MÍRIAM (en to graciós): En cuanto se enteren de lo que tenemos, nos lo quitan de las manos...

LAURA: Haurem de mirar el copyright, que ens podem fer d'or...

LÚCIA: Jo sóc la representant, que això es ven sol"

(gravació audio. Reunió dia 18 de desembre de 2007)

Tot i que el to és en clau de broma, pot ser reflex d'una consciència del que s'està obtenint de la proposta de la investigació és un material innovador, vàlid i positiu per altres entitats. Es té consciència d'estar obrint una via de treball en el context de medi obert i que aquesta és una necessitat detectada des dels centres oberts importants. També podem entreveure un "**orgull d'èxit**", una valoració de la qualitat de la proposta.

Per últim, cal tenir molt present que en el camp de recerca on ens movem aquest tipus de propostes no són habituals des de la metodologia rigorosa des de la que es treballa i des del corpus teòric que ho recolza. L'equip és molt conscient d'aquest factor, el valora i el celebra. Aquesta consciència d'aportar nous elements

que millorin la pròpia pràctica va directament a treballar **l'autoestima del propi equip** així com a millorar el propi autoconcepte en procés positiu ja prèviament. **Genera un nou model de professional de centre obert**, aquell que reflexiona, dissenya, aplica i avalua, un educador estratègic-reflexiu.

Recollint la valoració que al respecte de la innovació que suposa la recerca que hem portat a terme per part de les educadores de l'equip trobem les següents respostes a les tres últimes qüestions plantejades en el qüestionari presentat en apartats anteriors i validat per les pròpies educadores:

Ítem	Valoració educadores equip de recerca
Resposta vàlida als reptes detectats	<i>Sí. Ajuda a establir i entendre els criteris i necessitats que actuen com a indicadors o defineixen l'adolescent nouvingut en el camp de l'educació social actual i el seu procés d'acollida. Treballar amb material referent al nouvingut i debatre en petit grup facilita la lectura científica d'aquesta pràctica educativa. Tot i que realment no haguem fet aquest exercici tot el que caldria, segons la meva opinió (Laura)</i>
Millora de l'atenció socioeducativa	<i>Crec que permet entendre i fomentar un altre tipus d'atenció. Pot millorar la meva atenció socio-educativa cap als infants i adolescents del centre. D'alguna manera s'atén més a la demanda real i les necessitats actuals dels usuaris nouvinguts del centre, i també a la resta. S'amplia l'atenció cap a ells i es treballen alguns elements d'una manera molt enriquidora. Crec que permet atendre més al seu procés d'acollida tenint en compte el medi on es desenvolupen, sortint també fora de les barreres físiques del centre obert, així com treballar i reorientar de manera profitosa el procés d'acollida que altres joves ja van experimentar anteriorment i que ara poden esdevenir companys-guia dels nouvinguts. Això crec que enriquirà la meva pràctica educativa i pot millorar la meva atenció cap a ells.(Lucía)</i>
Generalització a altres plataformes	<i>Jo espero i crec que sí. Segurament que si l'experiència al centre és favorable altres centres i plataformes educatives estaran interessats a aplicar-ho en els seus centres. Ho com a mínim s'interessaran per a observar per a conèixer i esbrinar més sobre aquesta pràctica. De manera que en un temps, sinó generalitzar, pot ser present en més plataformes socials. (Míriam) <i>Pesem que és possible ajustar la proposta a les necessitats i peculiaritats d'altres centres, però que aquesta adaptació no hauria de ser gaire complicada, ja que respon a necessitats molt clares i presents actualment en la gran part de centres obert. (conclusió de l'equip en el sí de la reunió on es revisava el qüestionari de treball)</i></i>

Taula 11.2. Valoració de la innovació que suposa la recerca

Podem observar com en les respostes de valoració de les educadores es confirma una recerca clarament innovadora en el camp on es desenvolupa, que contribueix a la millora del sector i que es generalitzable, salvant possibles diferències entre centres, a altres plataformes.

Figura 11.7. Procés reflexiu sobre la possible generalització de la proposta innovadora a altres contextos.

4.4. L'EMPOWERMENT EN EL PROCÉS DE LA RECERCA

Dins dels objectius específics de la recerca recordem que es plantejava la necessitat de generar una dinàmica on l'equip educatiu fos el vertader protagonista i agent de canvi, i que a través de la seva autonomia de treball es convertís en un agent de canvi posterior a la pròpia recerca.

Seguint a Kroeker (1996) quan descriu les metodologies de recerca participatives, incloem el concepte d'acompanyament, com el procés que s'ha pretès seguir en aquesta avaluació participativa transformadora. Així aquest acompanyament seria un treball realitzat a partir de la dinamització del canvi per part d'un agent extern a l'equip però que a través de la relació amb els de dins. Són elles mateixes, com educadores del centre obert que generen dinàmiques de transformació en l'acollida dels adolescents nouvinguts al centre. Aquest acompanyament ha implicat "una noció de "caminar amb" en comptes de "fer per"... (Kroeker, 1996:135). Això ha suposat que la investigadora externa esdevé interna per aconseguir la catàlisi social. La participació, ha estat llavors, en igualtat de condicions entre tots els membres de l'equip (investigadora i educadores), sempre amb la precaució de no dominar o influenciar als altres.

L'empowerment per tant l'entendrem com un assoliment del major grau de control i de poder sobre els problemes o situacions que afectaven directament al centre, com és la decisió de com realitzar l'acollida dels adolescents nouvinguts a l'entitat. S'ha intentat generar xarxa i compartir responsabilitats al llarg del procés, des d'un primer moment on la intervenció de la investigadora ha estat més intensa per impulsar el projecte d'investigació, fins a la retirada del camp de treball.

Seguint el marc teòric presentat en el capítol sisè de la present tesi, aquesta participació i repartició de poder amb l'equip educatiu del centre ha pretès la producció de coneixements realitzant una integració i col·laboració entre el coneixement científic i el coneixement des de la pràctica, en un diàleg constant entre les persones implicades directament en el centre i la investigadora de la proposta.

Recollim en aquest apartat les valoracions que feien al respecte les educadores de la comissió de recerca a través del qüestionari elaborat per a tal fi, en les preguntes 5, 6, 8,10,11 i 14 de la taula 12.1.

Ítem	Valoració educadores equip de recerca
Autoestima com a professional	<p><i>La oportunitat de participar de manera tan directa en la recerca produeix, en part, una gran satisfacció. Com ja deia, et fa reflexionar sobre la pròpia pràctica educativa, pensar en la possibilitat d'atendre millor les necessitats i demandes dels infants i joves del centre, permet conèixer altres estratègies educatives externes al centre (aplicades en altres àmbits fora del medi obert). Però no crec que de per si hagi millorat la meua autoestima. (Laura)</i></p> <p><i>El hecho de adquirir experiencias y conocimientos me hace sentir más segura como profesional, y poder llevar a cabo una investigación conjuntamente con un grupo de educadores, ayuda a mejorar mi tarea educativa y la comunicación entre nosotros. Ya que se ha valorado cada actividad de formación con todo el equipo. (Míriam)</i></p> <p><i>Valoro molt positivament que "s'aposti" pels centres oberts per poder dur a terme una investigació que generalment s'hagués centrat en contextos més formals com les escoles. I en la mesura que sóc una professional a la que li afecta, sí, m'aporta coneixements, i et sents capaç de participar, i sents que pots aportar els teus propis coneixements. (Lucía)</i></p>
Comunicació entre l'equip	<p><i>"Per a la recerca es va crear un petit equip o comissió dins el propi equip educatiu del centre. Tot i que les decisions es prenen amb l'equip de coordinació del centre obert al complet (temporalització, destinataris, etc.), la comissió s'ha encarregat d'elaborar el programa formatiu dels companys-guia, treballar sobre el perfil dels destinataris, etc. D'aquesta manera la comunicació dins la comissió ha estat força més fluïda que entre aquesta i la resta de l'equip educatiu. La dificultat horària per a trobar-se (tot i que es va sistematitzar una reunió setmanal), degut al mateix ritme del centre, crec que a vegades no ha permès garantir una bona comunicació entre els seus membres. Tot i així, les decisions s'han discutit i tractat sempre, fet que d'alguna manera millora el treball en equip. (Laura)</i></p> <p><i>La investigación ha ayudado a la comunicación entre los educadores y a mejorar la tarea educativa y el trabajo conjunto. (Míriam)</i></p> <p><i>S'ha creat un clima d'escolta en relació a la tesi. Considero que hi ha un gran equip, que crea molts moments de comunicació, previs també a la investigació. El fet de treballar en comissions, afavoreix la descàrrega de feina i la comunicació i confiança." (Lucía)</i></p>

<p>Flexibilitat al procés de l'equip</p>	<p><i>Crec que aquest ha estat un dels punts més difícils i controvertits del procés. Com se'ns ha explicat, al tractar-se d'una investigació participativa, la recerca s'ha d'adaptar a la pràctica i ritme diaris del centre, i no a l'inrevés. Per això es va modificar la temporalitat marcada a l'inici del procés i s'ha debatut força la millor manera d'aplicar-ho. És clar que inevitablement, d'alguna manera altera el dia a dia de la pràctica de l'educador/a, ja sigui per les reunions sistemàtiques, per decidir qui, com i quan aplicarà el programa, etc. De totes maneres la fase de recerca ha estat bastant flexible, adaptant-se a l'horari dels educadors/es del centre. Pel que fa a la seva futura aplicació, s'ha intenta al màxim possible que no alteri el funcionament i ritme diaris del centre. (Laura)</i></p> <p><i>Pienso que la recerca se está adaptando a la realidad del centro y al día a día de la pràctica educativa, por tanto se tiene en cuenta el entorno, la situación y las necesidades. Incluso se cambió la temporalidad de la tesis para adaptarse a estas necesidades. (Míriam)</i></p> <p><i>Sí, és prou flexible. Ens permet continuar treballant, i s'ha adaptat a les necessitats del centre, posposant en alguna ocasió la seva aplicació per un inici de curs on sigui més adient. (Lucía)</i></p>
<p>Valoració de l'aportació personal a la recerca</p>	<p><i>Crec que tots el membres de la investigació estem aportant coses. L'experiència única de cadascú en el món socio-educatiu, aporta elements molt enriquidors per a la investigació. Com en tot equip és cert que hi ha qui s'implica més o menys, qui intervé en major o menor mesura, però crec que tots intentem aportar elements enriquidors per a la recerca. Cadascú des del seu coneixement, des de la seva experiència o des de la seva recerca individual de materials, dinàmiques,... (Laura)</i></p> <p><i>Pienso que todos los miembros del equipo somos importantes y se valora la aportación de cada uno de nosotros, como equipo e individualmente, Ha habido aportaciones individuales, por ejemplo, en las actividades de formación que posteriormente se han valorado y trabajado en equipo. (Míriam)</i></p> <p><i>Crec que sí, tant en l'opinió de la implementació del programa, com l'execució, com en la programació d'activitats, i a les variables que cal tenir en compte per a l'execució. (Lucía)</i></p>
<p>La teva implicació canvia la pràctica educativa del centre</p>	<p><i>Crec que permet entendre i fomentar un altre tipus d'atenció. Pot millorar la meua atenció socio-educativa cap als infants i adolescents del centre. D'alguna manera s'atén més a la demanda real i les necessitats actuals dels usuaris nousvinguts del centre, i també a la resta. S'amplia l'atenció cap a ells i es treballen alguns elements d'una manera molt enriquidora. Crec que permet atendre més al seu procés d'acollida tenint en compte el medi on es desenvolupen, sortint també fora de les barreres físiques del centre obert, així com treballar i reorientar de manera profitosa el procés d'acollida que altres joves ja van experimentar anteriorment i que ara poden esdevenir companys-guia dels nousvinguts. Això crec que enriquirà la meua pràctica educativa i pot millorar la meua atenció cap a ells. (resposta de Laura, validada per la Míriam i la Lucía)</i></p>

Taula 11.3. Valoració del procés de participació i "empowerment" que suposa la recerca

Durant el procés de recerca s'ha evidenciat que les pròpies educadores estan construint el seu propi programa de treball, s'estan dotant de les eines que els hi són necessàries per la feina d'acollida del adolescents nousvinguts a l'entitat.

La recerca ha tingut lloc un espai i temps determinats, i ha estat molt influenciada per la realitat concreta a la que es volia donar resposta. L'equip educatiu ha hagut de fer una visió de la pròpia entitat i fer la diagnosi pròpia per tal de poder

entendre al que es volia resposta. Aquesta visió subjectiva de l'equip és la que ha donat lloc a generar la resposta que li donés sortida als problemes detectats.

Cal dir que l'equip educatiu ja tenia un recorregut important previ a la recerca i continua amb aquest procés posteriorment a la investigació. Per tant la recerca ha suposat una dinamització d'una arrel que ja existia i ha aportant elements enriquidors a la seva continuïtat.

Fent un recorregut pel procés d'investigació veiem reflectit un **model de relacions horitzontals entre la investigadora i les educadores responsables** del treball. Es trenca d'aquesta forma la relació de dependència intel·lectual i exigeix un canvi relacional de les educadores amb la institució i les seves relacions externes. Així a la taula 11.3 clarament veiem una valoració positiva per part de les educadores del centre d'aquest procés positiu de comunicació i la repercussió en la seva pròpia **autoestima** com a professionals del medi obert.

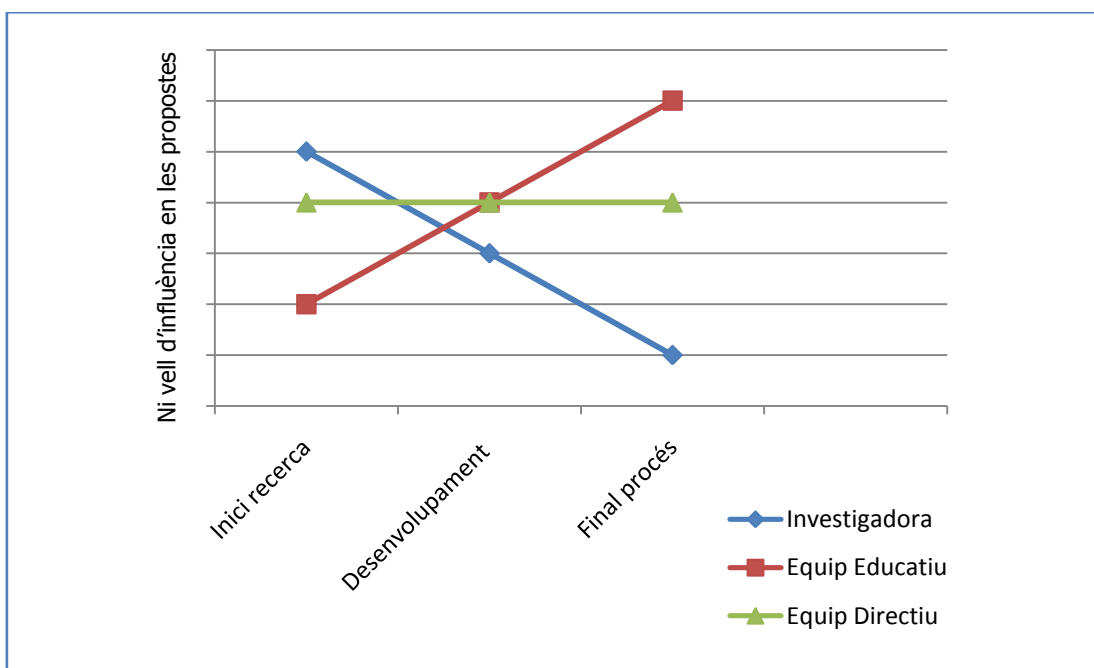
Podrem trobar nombrosos exemples on s'emfatitza el control i poder del propi equip educatiu, és a dir, **es potencia l'"empowerment" dels pràctics**. Recordem la definició en aquest sentit de Rappaport (1997) com "és el procés mitjançant el qual les persones obtenen el control de les seves vides individual i col·lectivament." Responen a les característiques de la investigació participativa, s'ha intentat motivar el lideratge i la presa de decisions per l'equip (López de Ceballos (1987) Cal recordar doncs alguna de les decisions importants al llarg del procés de treball, recollides en el diari d'observació de la investigadora, i observem quins han estat els agents que han pres les decisions:

Temp.	Decisió	Espai de proposta	Qui proposa?	Qui decideix?	Rol de la investigadora
Maig '05	Iniciar la proposta d'investigació/diagnòstic en centres oberts	Equip directiu	Investigadora	Equip directiu Investigadora	Impulsora/ Responsable
Set.' 06	Iniciar proposta diagnòstic teixit associatiu Sant Boi	Direcció Pedagògica	Investigadora	Directora Pedagògica	Impulsora/ Responsable
Juny' 07	Implementar Pla d'acollida i línies de treball	Equip directiu	Investigadora	Equip directiu Investigadora Equip educatiu	Impulsora/ Dinamitzadora
Set' 07	Creació de l'equip de treball per línia "companys-guia"	Equip directiu	Investigadora	Equip directiu Equip de recerca	Receptora de la decisió
Oct' 07	Distribució Blocs de treball de les sessions de formació dels companys guia	Equip de recerca	Educadores implicades Investigadora	Equip de recerca	Dinamitzadora/ Facilitadora
Des. ' 07	Temporalització aplicació del programa	Equip de recerca	Direcció	Equip Directiu	Receptora de la decisió
Feb' 08	Criteris per l'emparellament dels companys-guia i adolescents nous	Equip de recerca	Educadores implicades Investigadora	Equip de recerca	Dinamitzadora/ Facilitadora
Set' 08	Concreció de les sessions de treball de formació "companys-guia"	Equip de recerca	Educadores implicades	Equip educatiu del centre	Receptora de la decisió
Oct.' 08	Proposta llistat companys-guia	Equip de coordinació	Equip de coordinació	Equip de coordinació	Receptora de la decisió
Des'8	Proposta emparellaments companys-guia/nois acompanyats	Equip de coordinació	Equip de coordinació	Equip de coordinació	Receptora de la decisió

Taula 11.4. Exemples de decisions al llarg del procés de recerca

Només hem recollit algunes de les principals passes del recorregut de la recerca, potser aquelles amb una significació més important. Podrem observar clarament com la iniciativa a l'inici del procés clarament és de la pròpia investigadora que va involucrant a l'equip de treball (mai la decisió és per complert seva, sempre ha de comptar, lògicament amb els agents implicats), fins un últim moment quan la investigadora es retira del procés de presa de decisions i és el propi equip qui pren el protagonisme de com vol implantar el programa, quins són els seus criteris i els destinataris a qui va dirigida l'acció. El poder està enterament cedit a l'equip de treball, es facilita l'espai de reflexió i possibles criteris a considerar, però la investigadora resta en un segon plànol, pràcticament d'observadora quan es parla de nois a acompanyar o d'espais d'acompanyament. Per tant, al final de la investigació s'ha garantit un "empowerment" complert entorn les decisions a prendre i la línia de treball a seguir pel que fa a la innovació pedagògica de l'equip en l'atenció socioeducativa dels adolescents nouvinguts a l'entitat.

Gràfic 11.1 Evolució del nivell d'influència dels diferents agents entorn les propostes

5. IMPLICACIONS PER AL FUTUR DEL CENTRE OBERT

Potser ens enfrontem a l'apartat amb més dificultats per la seva resolució, en tant que no és un element tangible en la pròpia recerca, sinó una extrapolació del procés a una dinàmica molt més àmplia futura. Cal recollir, doncs, i classificar, aquells elements que creiem més importants pel que fa a les aportacions que es realitzen des de la investigació a l'equip educatiu a partir de l'experiència de participació viscuda i reflexionada

Ha donat lloc a la següent classificació:

1. Implicacions com equip de treball, mecanismes de comunicació
2. Implicacions metodològiques, mecanismes de control i rigor
3. Implicacions d'obertura d'expectatives en el treball amb nouvinguts
4. Implicacions entorn a la proposta de generalització del treball realitzat

5.1. IMPLICACIONS COM EQUIP DE TREBALL, MECANISMES DE COMUNICACIÓ

Entenem que aquesta primera implicació com a equip de treball no correspon de forma exclusiva al procés de participació seguit, sinó que aquest suposa un enriquiment al procés ja iniciat i treballat des de l'entitat. Tot i que la responsabilitat d'un treball en equip fluït, operatiu i establert des d'una comunicació horitzontal positiva, no s'ha donat únicament per la intervenció que ha pogut suposar la recerca. Aquesta havia estat present durant tot el procés, i per tant ve a reafirmar un procés en marxa des del centre obert.

Recordem la valoració que realitzaven les educadores del que havia suposat l'estil de comunicació establerta en motiu de la investigació (extracte de la reunió del dia 27 de maig de 2008):

LAURA: Per a la recerca es va crear un petit equip o comissió dins el propi equip educatiu del centre. Tot i que les decisions es prenen amb l'equip de coordinació del centre obert al complet (temporalització, destinataris, etc.), la comissió s'ha encarregat d'elaborar el programa formatiu dels companys-guia, treballar sobre el perfil dels destinataris, etc.

D'aquesta manera la comunicació dins la comissió ha estat força més fluïda que entre aquesta i la resta de l'equip educatiu. La dificultat horària per a trobar-se (tot i que es va sistematitzar una reunió setmanal), degut al mateix ritme del centre, crec que a vegades no ha permès garantir una bona comunicació entre els seus membres. Tot i així, les decisions s'han discutit i tractat sempre, fet que d'alguna manera millora el treball en equip.

MÍRIAM: La investigación ha ayudado a la comunicación entre los educadores y a mejorar la tarea educativa y el trabajo conjunto.

LUCÍA: S'ha creat un clima d'escolta en relació a la tesi. Considero que hi ha un gran equip, que crea molts moments de comunicació, previs també a la investigació. El fet de treballar en comissions, afavoreix la descàrrega de feina i la comunicació i confiança

Aquestes aportacions de valoració de les educadores vénen a refermar l'afirmació que una de les implicacions de la recerca és la dinamització de la comunicació entre les educadores de forma positiva sobre la xarxa comunicativa ja establerta i valorada adequadament pels seus membres.

5.2. IMPLICACIONS METODOLÒGIQUES, MECANISMES DE CONTROL I RIGOR

En el medi d'educació social on ens movem, una de les etiquetes habituals sobre el mecanisme de funcionament és la **improvisació, treball des de la manca de programació i previsió** (Essomba, 2003). Tot i que potser aquesta visió d'un marc de l'educació social que ha de fer front a un gran nombre de necessitats des d'una forta manca de recursos, es troba en una bona part de centres oberts, com observàvem en la pròpia diagnosi sobre els centres oberts.

La possibilitat que la recerca hagi contribuït a establir mecanismes metodològics que dotin de rigor a la feina quotidiana del centre obert, pot ser una implicació molt important. La programació amb mesos vista, el compartir criteris pedagògics i fer-los complir posteriorment, l'ajustament a unes necessitats del medi i ser fidels a aquesta diagnosi, i dotar-nos d'eines de valoració tant pels educadors com pels destinataris, poden generar una dinàmica positiva a mantenir de forma posterior a la recerca.

Figura 11.8. Contribució en aspectes metodològics en l'entitat

En paraules de les pròpies educadores participants (extracte de la reunió del 27 de maig de 2008):

“LAURA: Crec que potser no en sóc tan conscient d'això però sé del cert que el que fem no és a l'atzar, sinó que segueix un rigor metodològic. Quan dissenyem les activitats del programa ho fem seguint uns criteris (objectius específics, base teòrica, per a quin moment del procés està pensat,...), treballant en consens i elaborant-ho seguint un mateix disseny, amb la justificació teòrica que hi ha darrera de cada una de les activitats programades. La recerca i investigació té un disseny i una temporalització concretes, crec que hi ha un treball previ (en el que la comissió no hi ha intervingut tant) per aconseguir que tot el treball segueixi un rigor metodològic i no esdevingui, d'altra banda, una mera pràctica puntual i que no pugui ser contrastada. El fet de disposar d'eines d'avaluació del procés de recerca i dels resultats de l'aplicació del programa, crec que són indicadors d'aquest rigor metodològic.

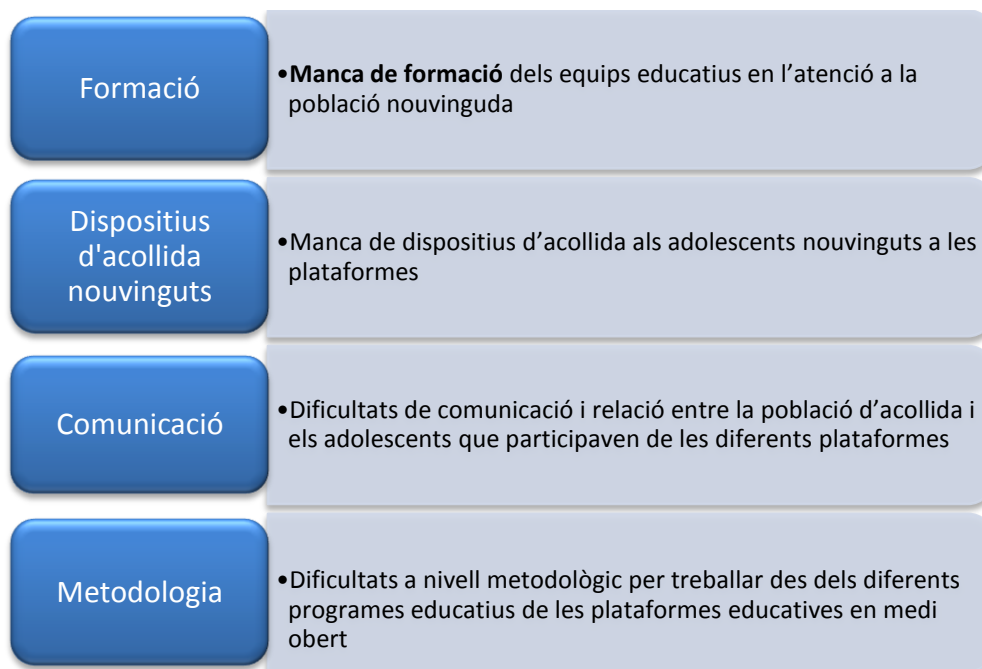
MÍRIAM: Sí que hi ha rigor, tenim variables que es poden quantificar com responen a les necessitats detectades.

LUCÍA: Crec que els indicadors que podem establir són el consens, la motivació dels nanos i la seva implicació. Està per treballar aquesta valoració, però estem en camí. Potser a vegades no ha estat un tema del tot conscient, però clarament el podem valorar en el disseny (objectius, teories als que responen), en la temporalització en les eines de valoració.”

Termes clau com planificació, respondre a necessitats, temporalització, criteris de treball, consens... són elements clau en el rigor metodològic treball. Potser tenen un caràcter encara intuïtiu per alguna educadora, però tot i així li atorga una importància cabdal. Aquest nivell de rigor s'ha portat a terme des de la pràctica quotidiana i des d'aquestes capacitats de les educadores socials de la plataforma, per tant és factible el poder-la traslladar en altres projectes de millora o fins i tot en la pràctica quotidiana en la que es treball amb molts elements de canvi.

5.3. IMPLICACIONS D'OBERTURA D'EXPECTATIVES EN EL TREBALL AMB NOUVINGUTS

Si ens traslладem a la diagnosi realitzada entorn l'atenció socioeducativa que es portava a terme amb els adolescents nouvinguts als centres oberts de la província de Barcelona podríem recordar algunes conclusions principals:

Figura 11.9. Recordatori d'algunes conclusions de l'estudi exploratori en els centres oberts de la província de Barcelona

Aquests grans reptes oberts des de la diagnosi general dels centres oberts troben en aquesta recerca una via de treball de les mancances detectades. És possible introduir canvis. És possible generar dinàmiques de millora en aquesta atenció des del propi equip educatiu i amb noves formules de treball, com és l'acompanyament entre iguals.

La gran implicació futura per a l'equip és generar l'expectativa que **és possible la millora i el canvi en aquesta atenció dels adolescents nouvinguts**, que encara hi ha molt de treball per fer; de fet només s'ha desenvolupat una de les nou línies de treball proposades des del pla d'acollida presentat per a l'entitat.

Des de la metodologia pròpia de l'educació social en medi obert és possible l'atenció de la immigració cada vegada més positiva de les plataformes. Es poden traslladar, adaptar... propostes vingudes des d'altres camps, com l'escolar, i es poden generar dinàmiques noves des del teixit associatiu.

La recerca ens diu que això és possible, factible i que la inversió entre els recursos personals i materials emprats és força equilibrada amb el resultat obtingut. Entenem que l'èxit amb els adolescents que han participat i els resultats positius en l'acollida dels adolescents nous poden ser empenta de futur a incorporar canvis en aquest sentit.

De fet les educadores afirmen respondre a les necessitats detectades, i per tant, assoliment d'èxit:

LAURA: Crec que (la investigació) sí ha tingut en compte el context. Hem pogut veure els resultats del treball en l'àmbit escolar però bé sabem que aquesta no és la mateixa realitat que la d'un centre obert. És per això que la recerca, atenent al perfil dels usuaris del centre i dels seus educadors/es, el seu funcionament, la seva pràctica educativa diària, la realitat del barri on es troba el centre, les infraestructures de què disposa el barri/ciutat, (...)ha fet que no se'ns oblidés el context on s'ha dut a terme la recerca i el tinguéssim sempre present. (Extracte de la reunió de valoració 27/5/2008)

MÍRIAM: Pienso que la recerca se está adaptando a la realidad del centro y al día a día de la práctica educativa, por tanto se tiene en cuenta el entorno, la situación y las necesidades. Incluso se cambió la temporalidad de la tesis para adaptarse a estas necesidades. (...) (Extracte de la reunió de valoració 27/5/2008)

Un assoliment positiu dels objectius ens porten a creure que pot tenir una implicació futura de continuïtat amb el treball iniciat de la millora de l'atenció socioeducativa dels adolescents nous a l'entitat

5.4. IMPLICACIONS ENTORN A LA PROPOSTA DE GENERALITZACIÓ DEL TREBALL REALITZAT

Un objectiu específic generat des de la pròpia proposta d'investigació era l'obertura a la possibilitat de generar complicitats amb altres entitats amb necessitats similars a les detectades en el Centre Obert Don Bosco i poder generalitzar la proposta en la millora d'aquestes situacions a altres entitats. Entenem que el treball en xarxa, l'intercanvi d'experiències i l'aprenentatge a partir de bones pràctiques pot resultar un camí important de formació en un medi actualment poc treballat en aquest sentit.

Quan presentàvem l'entitat, afirmàvem que es tractava d'un centre amb una gran quantitat de relacions i recursos en xarxa degut a la seva participació en diferents xarxes i foros de treball. S'entenia d'aquesta forma que si l'experiència era positiva, el Centre Obert Don Bosco tenia el potencial per traslladar aquesta possibilitat a altres centres de la seva influència. És per aquest motiu, que entenem que una de les implicacions de futur pel que fa a l'equip educatiu pot venir motivada per aquesta funció de relacions amb l'extern del centre que puguin generalitzar aquesta proposta educativa.

Directament es va fer la demanda en el qüestionari de valoració per a les educadores participants de la investigació d'aquesta possibilitat en el si de la pròpia reunió davant la pregunta: *Penses que aquesta feina que es porta endavant serà generalitzables a altres plataformes educatives diferents a la del Centre Obert Don Bosco?*, l'equip va consensuar

LUCÍA: Jo espero i crec que sí. Segurament que si l'experiència al centre és favorable altres centres i plataformes educatives estaran interessats a aplicar-ho en els seus centres. O com a mínim s'interessaran per a observar per a conèixer i esbrinar més sobre aquesta pràctica. De manera que en un temps, sinó generalitzar, pot ser present en més plataformes socials. (Extracte del qüestionari de valoració 27/5/2008)

"Pensem que és possible ajustar la proposta a les necessitats i peculiaritats d'altres centres, però que aquesta adaptació no hauria de ser gaire complicada, ja que respon a necessitats molt clares i presents actualment en la gran part de centres oberts. Extracte de la reunió de valoració 18/12/2008)

Caldrà observar quines són les vies més adients per poder donar a conèixer l'experiència, des de l'aspecte més informal amb col·legues dins del mateix camp, fins a audiències més àmplies i establertes, com podria ser la trobada de directors de centres oberts, la trobada de Centres Oberts de Catalunya, o en taules del tercer sector des d'on es treballa conjuntament com és FEDAIA o ECAS. En finalitzar aquesta tesi doctoral aquests camins no estan establerts i es tasca ara de l'equip educatiu de trobar els canals més adients per a tal fi.

6. A TALL DE RESUM

Podem concloure el present capítol a partir d'una de les valoracions que realitza la Laura en el seu qüestionari de valoració com a educadora implicada en la recerca:

“(Aquesta Recerca)Crec que permet entendre i fomentar un altre tipus d’atenció. Pot millorar la meva atenció sòcio-educativa cap als infants i adolescents del centre. D’alguna manera s’atén més a la demanda real i les necessitats actuals dels usuaris nouvinguts del centre, i també a la resta. S’amplia l’atenció cap a ells i es treballen alguns elements d’una manera molt enriquidora. Crec que permet atendre més al seu procés d’acollida tenint en compte el medi on es desenvolupen, sortint també fora de les barreres físiques del centre obert, així com treballar i reorientar de manera profitosa el procés d’acollida que altres joves ja van experimentar anteriorment i que ara poden esdevenir companys-guia dels nouvinguts. Això crec que enriquirà la meva pràctica educativa i pot millorar la meva atenció cap a ells i podrà afavorir la d’altres-LAURA (Reunió de valoració de l’equip18/12/2008)”

Podríem dir que es tracta d'un bon resum o conclusió del que ha suposat el procés de participació en la recerca per part de l'equip educatiu del centre obert. Alguns conceptes que hi podem trobar: millora de la pràctica professional, respondre a les necessitats i reptes plantejats, atendre en el procés d'acollida, trencar amb les barreres físiques del centre obert, afavorir la pràctica d'altres...Tots aquests elements i d'altres han estat la conseqüència de la participació en la proposta d'investigació

Així, en aquest capítol hem analitzat el desenvolupament de l'equip de treball, les fases per les quals ha passat i les solucions assolides. Hem pogut caracteritzar l'equip i les implicacions d'aquestes peculiaritats. Com a nucli del capítol hem pogut detenir-nos a detallar el procés d'aprenentatge de l'equip, la generació d'espais per a la reflexió, la possibilitat d'innovar en un camp encara poc treballat, i per últim, la generació d'una dinàmica clarament d'“empowerment” de les educadores com aportacions principals a l'equip de treball.

Per últim, ens hem pogut endinsar en la valoració que realitzen aquestes educadores del procés establert i les implicacions futures que s'hi deriven com són: la millora en la comunicació de l'equip, l'aportació d'un alt nivell de rigor i exigència en la metodologia de treball, obertura de camins en el treball amb els adolescents nouvinguts al nostre entorn. Finalitzant el capítol, hem valorat la possibilitat de generalitzar la proposta de millora a altres entitats similars al Centre Obert Don Bosco i que presentin necessitats similars.

CONCLUSIONS SEGONA PART
L'avaluació participativa

1. INTRODUCCIÓ

Som conscients que les aportacions de la recerca avaluativa s'estenen més enllà dels objectius inicials previstos. La riquesa de la pràctica supera, en gran mesura, els plantejaments inicials amb resultats que milloren les propostes previstes.

A continuació volem fer una lectura dels resultats de l'avaluació participativa de forma global i reflexionada, des de l'aportació que ha pogut suposar aquesta recerca en el context en el que s'ha desenvolupat i, potser, per altres entorns similars.

Recordem els objectius previstos per aquesta segona part que a continuació anirem seguint per la nostra exposició:

2.1. Elaborar una proposta de millora del pla d'acollida i d'incorporació dels adolescents nouvinguts conjuntament amb l'equip del Centre Obert Don Bosco- Sant Boi.

- 2.1.1. Recopilar, revisar i sistematitzar les accions d'acollida dutes endavant des del centre obert Don Bosco- Sant Boi en funció del teixit associatiu on s'inscriu i les necessitats detectades per l'equip.
- 2.1.2. Fer propostes per a la millora de les actuacions d'acollida que realitza en el centre obert, a través de la sistematització i la proposta d'innovació en aquest camp.

2.2. Dissenyar, implementar i avaluar part de la proposta de millora del Pla d'acollida del Centre Obert Don Bosco-Sant Boi a partir d'un model d'avaluació participativa transformadora.

- 2.2.1. Incorporar elements innovadors i transformadors de la pràctica en el disseny de l'acollida dels adolescents nouvinguts del centre obert Don Bosco
- 2.2.2. Contextualitzar, aplicar i avaluar part del pla d'acollida elaborat de forma participativa amb l'equip educatiu responsable de l'entitat.
- 2.2.3. Promoure processos formatius en l'equip educatiu des d'un aprenentatge actiu entorn l'acollida dels adolescents nouvinguts en el centre obert.
- 2.2.4. Generar dinàmiques d'"empowerment" de les persones implicades en el projecte a partir de l'autocrítica i la renovació professional.
- 2.2.5. Aportar propostes d'intervenció per a l'orientació de plataformes socials educatives en medi obert des de l'experiència feta pel propi equip educatiu.

2. LA PROPOSTA DEL PLA D'ACOLLIDA

L'aportació que realitza la tesi, tot oferint una proposta de pla d'acollida per al centre obert, suposa un referent important en un context on, com s'anunciava als estudis exploratoris, no es disposa d'aquest instrument. A continuació presentem el procés de la seva elaboració i les aportacions que aquest ha suposat en la recerca.

2.1. L' AVALUACIÓ INICIAL PER A L'ELABORACIÓ DEL PLA D'ACOLLIDA

2.1.1. Recopilar, revisar i sistematitzar les accions d'acollida dutes endavant des del centre obert Don Bosco- Sant Boi en funció del teixit associatiu on s'inscriu i les necessitats detectades per l'equip.

Responent a l'objectiu de tesi 2.1.1., la proposta parteix d'un estudi arrelat a la pràctica i des d'un coneixement de les necessitats a fons compartit amb els responsables del projecte educatiu. Entre d'altres característiques a les que intenta donar resposta, ens trobem amb aquesta realitat:

- **Manca de sistematització i previsió en l'acollida de nous destinataris i sobrecàrrega de funcions i tasques a realitzar per part de l'educador de referència del centre respecte l'infant o adolescent nouvingut i la seva família.**

En no disposar d'un pla d'acollida consensuat entre l'equip educatiu, aquest procés d'incorporació dels infants i famílies nouvingudes al centre està tenyit d'elements d'improvisació. Aquest fet obliga al centre obert a resoldre les situacions en funció de la realitat que sorgeix en el dia a dia. Això provoca situacions de desajustament entre el que s'ofereix inicialment al destinatari i les seves necessitats reals.

- **Dèficit en el material de difusió i detecció de possibles destinataris de l'entitat.**

Una forma d'exclusió social és la restricció de la informació necessària i útil a sectors de la població per motius de la seva condició cultural, econòmica o social. A

partir de l'estudi exploratori en el Centre Obert Don Bosco, observem que no existeix cap document o protocol que reculli el procés de difusió, acollida i adscripció al centre dels infants i adolescents destinataris de l'acció educativa. La difusió i campanyes que es realitzen per a la participació dels infants i adolescents al centre és gairebé testimonial. A més aquesta informació està editada únicament en català i utilitza les mateixes vies de difusió que de derivació de casos, per tant no treballa per la detecció de noves realitats.

- **Concentració de nois i noies amb situacions de problemàtica social greu**

Els nois i noies accedeixen de forma lliure i voluntària a la participació de l'oferta educativa de l'entitat. En tant que el centre és el responsable d'aquesta entrada, és necessària la regulació d'aquesta a través de diferents criteris que ordenin aquest accés. Recordem que en el document *"Criteris de Qualitat en els Centres Oberts"*, la Plataforma de Centres Oberts de Catalunya afirmava *"la necessitat de poder crear espais i ambients normalitzadors per als destinataris del recurs. D'aquesta forma seria necessari que els grups de centre obert comptés amb un 50% de destinataris en situació sociofamiliar "normalitzada" i constituir-se com a referent de socialització positiva per la resta de nois i noies amb situacions més desfavorides"*

En l'estudi exploratori de l'entitat s'observa una clara tendència de la institució a la concentració d'infants i adolescents d'origen immigrant. En els seus 10 anys d'existència s'ha vist un procés en aquest sentit important. Existeixen diferents factors que des del centre obert explicarien aquesta realitat, segons el propi equip:

- a. Situacions desfavorides importants per part de les famílies immigrades, que concentren situacions de risc, objecte de treball i protecció per part del centre obert en una proporció més elevada que la població general.
- b. Els canals informals d'entrada al centre, es generen des de la població nouvinguda a la població.
- c. Alternatives per la població autòctona al recurs del centre obert, optant per altres tipus de serveis per als seus fills per educar-los en el seu temps de lleure (entitats esportives, culturals, etc.) amb quotes més elevades que les proposa el centre obert.
- d. Imatge externa i etiquetatge del propi centre, com entitat dedicada a població estrangera, element que provoca la no participació en ocasions de població autòctona.

Aquestes explicacions que aporta el centre obert, es reafirmen a partir d'indicadors que apunten en una mateixa direcció:

- a. Participació més elevada de famílies autòctones quan no hi ha altres activitats que ofereixin en el mateix espai i temps (per exemple casals d'estiu o colònies)
- b. Menor presència de nois i noies d'origen immigrant en els altres centres oberts de la població, sense aquesta identificació amb el treball amb infants i adolescents nouvinguts a la població.
- c. Baixa presència de menors immigrants en les entitats de la zona dedicades a altres finalitats educatives (expressió, esportives, culturals, etc.), i pel contrari, alta participació per part de les famílies nascudes en el país.

A l'estudi de necessitats, des del centre es valorava que l'entrada en ocasions d'infants amb problemàtica molt greu a la pròpia entitat, partia de la mancança de recursos i serveis necessaris per a donar cobertura a les necessitats de la població. El centre obert passava del seu objectiu principal, la prevenció en situacions de risc socials i familiars, a ser entitat de contenció per a casos on la situació ja era plenament activa.

- **Flexibilitat en els límits de la seva actuació amb els destinataris i les seves famílies**

En tant que el centre obert és una entitat d'iniciativa social i que no pertany directament a l'Administració Pública, l'accés per a moltes famílies de la zona és molt més propera. A l'avaluació participativa es pot observar en el context del centre com davant de la flexibilitat per a l'actuació de l'entitat, moltes famílies no ateses des d'altres estaments de les seves necessitats, troben en el centre obert el seu punt de referència per a la recerca d'allò que li és necessari. La pròpia directora del centre comenta que és a través dels fills i filles que és possibles en ocasions treballar situacions de la vida familiar i dels seus adults. Possibles derivacions a altres serveis (sanitaris, jurídics, laborals...) poden portar-se endavant des de l'atenció en el centre obert als menors d'aquell nucli familiar.

- **Manca de recursos específics per atendre les necessitats detectades en els destinataris, dificultats per fer prevenció en algunes situacions de vulnerabilitat.**

A l'avaluació inicial, des del centre es valorava que l'entrada d'infants amb problemàtica molt greu a la pròpia entitat, partia de la mancança de recursos i serveis necessaris per a donar cobertura a les necessitats de la població. En aquest sentit, les finalitats de l'entitat es desdibuixen i els recursos previstos per l'actuació de caràcter preventiu, esdevenen insuficients per a problemàtiques de gravetat important, que han de ser objecte d'atenció per part de recursos especialitzats i no d'aquells destinats a l'atenció primerenca. El centre obert està atenent situacions d'abusos a menors, maltractaments, consum de tòxics, etc. En tant que són situacions d'extrema necessitat, es prioritzen respecte altres realitats que encara són catalogades de risc i que en el temps d'espera d'entrada, s'han cronificat o agreujat.

En el cas de les famílies nouvingudes a la població, el propi centre afirma que realitats que inicialment poden ser únicament de risc, es converteixen en veritables situacions de contenció en tant que no són ateses en aquests períodes més crítics d'acollida i benvinguda.

Experiències d'aïllament de grups en funció del seu origen cultural, grups de marroquins o de sud-americans, que funcionen aïlladament de companys de la mateixa edat, famílies amb dificultats d'accés a la informació i als serveis per manca de coneixement de l'idioma i del medi, podrien ser treballables amb anterioritat i amb caràcter molt més preventiu.

- **Manca de sistematització en les relacions en xarxa, aquestes estan basades en la voluntarietat de les parts.**

L'establiment de relacions bidireccionals en la derivació i coordinació de les actuacions dels recursos de la zona parteixen de la voluntarietat i disponibilitat dels agents implicats. No existeix per part de cap de les parts una obligatorietat per l'exercici de la seva feina. La recerca de la qualitat en l'atenció a l'usuari, el fugir d'atenció en paral·lel i el ser eficients des del projecte, porta als recursos de la zona a definir espais conjunts de col·laboració: derivació cap als serveis necessaris, atenció conjunta entre els membres de la família, etc.

Entenem que els primers dies d'incorporació al centre existeixen moltes variables encara desconegudes per la persona nouvinguda. Hi ha dificultats d'accés al

nou entorn per qüestions de llengua, de referents culturals, físics i personals. En el cas dels nois i noies que s'incorporen al centre obert de nou, es troben una situació d'asimetria respecte els seus companys d'entitat que en porten molt més temps. El desconeixement que tenen entorn la pròpia institució, les formes de funcionament, les relacions entre companys i educadors, els objectius de l'entitat, horaris, espais.... En un primer moment pot generar en la persona que s'incorpora una situació de desubicació, desorientació, malestar, aïllament, evitació, etc. Que dificulta un inici positiu en la seva nova realitat.

2.2. LA PROPOSTA DE MILLORA

2.1.2. Fer propostes per a la millora de les actuacions d'acollida que realitza en el centre obert, a través de la sistematització i la propostes d'innovació en aquest camp.

La proposta de millora, enunciada a l'objectiu 2.1.2., es basa en la necessitat detectada de generar mecanismes estables i positius en l'acollida dels destinataris del projecte i de les seves famílies. El pla d'acollida contempla les fases que des de la pròpia entitat es veia poc treballada o amb dèficits importants.

En concret la seves línies d'actuació treballen per:

- **La millora de la difusió de la pròpia entitat**
- **La clarificació dels criteris de derivació i entrada de nous destinataris**
- **La incorporació d'elements d'innovació pedagògica en l'acollida i adscripció al projecte**

En el capítol corresponent s'han pogut incloure la descripció de cadascuna d'elles fins a la concreció de mitjans i recursos necessaris per desenvolupar-les. Algunes de les propostes formulades són:

1. Sistematitzar els **mecanismes de difusió** de l'entitat i garantir l'accés a aquesta informació per part de tota la població, en especial d'aquelles famílies novingudes a la ciutat.
2. Establir un **protocol per l'ordenament de l'entrada** i adscripció al centre per garantir una diversitat entre els seus destinataris, i fugir de la creació de

“ghettos” i etiquetatges de la pròpia institució, tot establint uns criteris transparents i accessibles per a l’entrada a l’entitat.

3. Consensuar l’establiment d’un **protocol de derivació i seguiment d’infants** i adolescents entre els agents de coordinació de la zona: serveis socials municipals (UBASP), equips d’atenció a la infància i l’adolescència (EAIA), entitats socials de la zona (càrites interparroquial, ong’s, associacions culturals, etc.), centres escolars, l’Equip d’Assessorament Psicopedagògic (EAP).
4. Garantir la funció del centre obert com a **detector de situacions de risc** social i personal en el teixit social de la zona, treballant directament amb la població de la zona i configurar-se com a una de les vies d’entrada als recursos dels quals disposa la ciutat; en especial a les famílies que s’incorporen des de processos migratoris a aquest nou entorn.
5. Sistematitzar els **mecanismes de derivació i coordinació** amb els recursos de la zona en referència a les necessitats detectades en els infants i les seves famílies.
6. Gestionar el **llistat d’espera d’infants i adolescents** que han sol·licitat entrada en el centre obert i donar vies alternatives d’atenció a les seves necessitats, en especial aquelles famílies amb menys referents a la zona, nouvingudes a la població
7. **Implicar a les famílies** de referència dels nois i noies nouvinguts en el procés d’educatiu dels seus fills i filles a través de la participació a l’entitat.
8. Establir l’**estratègia del company-guia** en la incorporació de l’infant o adolescent nouvingut al centre obert per facilitar la seva acollida a l’entitat.

3. LA INNOVACIÓ PEDAGÒGICA

2.2.1. Incorporar elements innovadors i transformadors de la pràctica en el disseny de l’acollida dels adolescents nouvinguts del centre obert Don Bosco

L’**acompanyament entre iguals en processos d’acollida a adolescents nouvinguts** no disposa, en el camp dels centres oberts, de cap referència documentada, sistematitzada o compartida. La innovació proposada des de l’equip va

ser molt reflexionada abans de ser triada davant de la resta de línies de millora que plantejava el pla d'acollida. Entre d'altres motius, la selecció es va fonamentar en alguna de les seves característiques o respostes que oferia a la realitat del centre:

- Donava resposta a les necessitats detectades des del centre. Aportava elements d'enriquiment com l'obertura al barri, la millora en el treball amb les famílies, l'optimització dels recursos personals del centre, entre d'altres.
- La seva coherència amb l'ideari del propi centre.
- La necessitat d'aprofundir en una línia pedagògica, davant del perill de dispersar el treball de l'equip.
- Iniciar una línia d'actuació nova en el centre obert, engrescadora i diferent al que s'havia treballat, podia constituir un revulsiu que ajudés a empènyer la intervenció educativa amb nousvinguts.
- Col·locava al nucli als adolescents nascuts al país o vinguts fa més temps en aquesta acollida, amb intenció de donar protagonisme als propis destinataris.
- En tant que es tractava d'una línia tangible i avaluable en el temps, permetia la seva possible proposició per altres centres oberts.

L'equip de treball aconsegueix en uns mesos de feina, des de la reflexió i la formació, concretar què vol dir un programa d'acompanyament entre iguals en el Centre Obert Don Bosco. Proposa dues fases per poder desenvolupar en profunditat la proposta. Per una banda, una selecció adequada dels "companys-guia", amb una formació dissenyada per a tal finalitat, que garanteixi l'èxit de l'acompanyament. Per una altra banda, crea els criteris per fer aquest acompanyament i els espais en que es poden donar. A més a més, genera un programa formatiu propi i una documentació que compromet a totes les parts implicades en el procés: adolescent acompanyant, noi o noia nousvingut/da, equip educatiu, centre i família.

Pel fet que la línia d'innovació genera nous camins de treball també provoca preguntes i incertesa entre l'equip. Aquest es planteja durant el procés si serà una proposta llarga en el temps, si respondrà a les necessitats detectades, etc. Tot i així, l'àmbit dels centres oberts es caracteritza per la seva flexibilitat i la seva tendència a la incorporació de canvis pràctics en no estar subjectes a plans tan rígids com en altres camps. Aquesta elasticitat permet, per tant, realitzar aquestes incorporacions sense elements que puguin estrènyer en excés a l'educador o educadora.

Durant el procés, l'equip és conscient d'obrir noves línies de treball en medi obert, ja que respon a necessitats comunes a altres entitats. Es valora un "orgull d'èxit" a partir de la qualitat de la proposta.

En l'educació transformadora, "el coneixement no s'estudia per sí mateix, sinó que es contempla com una mediació entre l'individu i la realitat social més àmplia" (Giroux, 1990:112). Aquest coneixement transformador, com és el cas de la proposta realitzada pel Centre Obert Don Bosco, fa prendre el control sobre la situació i dona resposta a la realitat a través de la transformació. Com en aquest procés, li cal la reflexió i la proposta d'unes metes, no només un control sobre els mitjans. Inclou així, els altres tipus de coneixement en contenir-los en la praxi des d'una perspectiva autorreflexiva, tal i com defensa Habermas⁹².

4. IMPLICACIONS DE L'APLICACIÓ DEL PROGRAMA I DE L'AVALUACIÓ PARTICIPATIVA DEL PROCÉS

2.2.2. Contextualitzar, aplicar i avaluar part del pla d'acollida elaborat de forma participativa amb l'equip educatiu responsable de l'entitat.

El programa formatiu "Companyys-guia" en el Centre Obert Don Bosco va ser aplicat amb quinze nois i noies que participaven de l'entitat i que tenien entre 14 i 17 anys. Tenien orígens culturals diversos i tots havien viscut directament o per part d'algun membre de la família, un procés migratori.

El curs de formació dissenyat constava de tres blocs diferenciats en funció dels objectius previstos. El **bloc cognitiu**, amb objectius dirigits a poder dotar als nois i noies dels coneixements necessaris per fer adequadament l'acompanyament, va aterrar aspectes com el coneixement d'altres cultures, elements importants d'un procés migratori o el coneixement sobre la pròpia xarxa personal. El segon bloc, referent a **aspectes emocionals**, va treballar sobre conceptes nuclears a

---

⁹² Habermas, J. (1987a). *Teoría de la acción comunicativa. I. Racionalización de la acción y racionalización social*. Madrid, Taurus.

l'acompanyament entre iguals com l'empatia i les emocions relacionades amb la vivència d'una experiència migratòria. Per últim, el **bloc conductual** va treballar les competències i habilitats necessàries en aquest acompanyament. A través de dinàmiques experiencials es dotava als adolescents de possibles estratègies en la posada en pràctica de la tutoria entre iguals.

Les sessions es van distribuir entre els membres de l'equip de treball que havia dissenyat el curs més la resta de l'equip educatiu que va fer d'acompanyant a les sessions. Aquesta organització tenia un doble sentit; per una banda, poder fer la pròpia formació per possibles properes edicions del curs, i per l'altra poder incorporar alguns elements més d'anàlisi. Aquesta aplicació va tenir lloc durant deu sessions de treball amb una duració de tretze hores, més una sessió de preparació i una festa celebrativa posterior. En aquesta última es va realitzar un reconeixement públic per part de l'Administració Local de la feina realitzada pels nois i noies.

L'avaluació participativa d'aquest procés va tenir tres fonts principals d'informació: l'equip educatiu responsable de les sessions (tot diferenciant entre l'educadora responsable i l'educadora acompanyant a partir dels registres de valoració i les reunions de seguiment), els adolescents participants al curs (des de les pròpies valoracions a les entrevistes en finalitzar el curs, els productes elaborats i les seves pròpies actuacions) i la investigadora, present a totes les sessions. Dividim aquesta avaluació participativa entre l'avaluació del procés i l'avaluació dels resultats.

4.1. L'AVALUACIÓ DEL PROCÉS

L'avaluació del procés d'aplicació del programa va prendre com a referència quatre dimensions principalment: la temporització i flexibilitat de l'aplicació, la consecució dels objectius previstos, la participació i la motivació dels adolescents.

A partir d'aquesta avaluació consensuada amb el propi equip, s'arriba a les següents conclusions:

1. *Pel que fa a la temporització*

Davant de les dificultats detectades a nivell de l'estructura temporal del curs formatiu, es valora des de l'equip la importància de realitzar sessions que contemplin en el temps els desplaçaments entre sales, preparació de materials i una certa flexibilitat per donar resposta a possibles imprevistos des

del centre. D'aquesta forma l'equip proposa un ajustament a una hora a una hora i mitja les sessions formatives.

2. *Respecte la consecució d'objectius*

L'equip valora que dels 15 participants, n'hi ha tretze amb les competències adquirides per poder fer l'acompanyament i que, per tant, han pogut assolir els objectius plantejats per cada sessió en el referent a aspectes cognitius, emocionals i conductuals. Aquesta anàlisi s'ha pogut fer detallada per cadascuna de les sessions del curs formatiu.

3. *Pel que fa a la participació*

Es valora com una proposta educativa molt participativa, amb certes metodologies que han ajudat a potenciar un esperit crític dels propis nois i noies i una actitud activa durant les sessions. L'equip afirma que, probablement, el fet que el grup tingui una dinàmica establerta en la seva participació en el centre obert, facilita el coneixement de metodologies participatives i de cohesió de grup, que han facilitat aquesta actitud durant les sessions. Generar dinàmiques de participació, **d'implicació personal** amb nois i noies amb situacions personals moltes vegades complexes i amb moltes dificultats, no és fàcil. En canvi, tant les valoracions realitzades des de l'equip educatiu, les evidències comportamentals per part dels nois, com l'observació de la pròpia investigadora certifiquen aquesta realitat durant el curs. El **clima de complicitat i confiança mútua**, va permetre la participació des d'aportacions d'experiències profundes en algunes sessions per parts dels nois i noies, element molt valorat des de l'equip. Altres elements com, l'ús de **noves tecnologies o metodologies a través del petit grup**, també estan a l'arrel d'aquesta valoració en positiu per part de l'equip.

4. *Pel que fa a la motivació*

En l'avaluació participativa, tot i que s'arribava a una conclusió positiva al respecte d'aquesta dimensió, s'afirmava que existien diferents nivells de motivació entre els participants tenyides per moltes variables: maduresa emocional, història personal, etc. Tot i així, les valoracions provinents per part

dels nois i les noies va ser molt positiva, i va estimar satisfetes les seves expectatives sobre el curs en un alt grau. S'ha pogut realitzar una valoració d'aquesta dimensió per cada sessió del curs per tal de poder incorporar, si s'escau, millores en aquest sentit per una propera edició del curs. En aquesta anàlisi, la motivació està relacionada amb conceptes molt propers: participació, dinàmica de grup, les activitats que proposaven una dramatització com factors que motiven positivament... Coincideixen educadores i participants en valorar que els pilars principals es troben en aquests elements. Enriqueixen aquesta estructura d'avaluació les educadores que valoren en el procés l'ambient de treball. En el cas del grup dels adolescents, prima la implicació en la proposta i les emocions que es posen en lloc durant les activitats proposades.

4.2. L'AVALUACIÓ DELS RESULTATS

L'avaluació dels resultats es divideix a la recerca en la valoració diferenciada de l'eficàcia del programa, dels efectes d'aquest i de l'impacte produït.

a. Pel que fa a l'eficàcia del problema

Es valora l'eficàcia del programa en tant que prepara de forma adequada els adolescents participants en esdevenir bons companys-guia per altres nois i noies que s'incorporin nous a l'entitat. Aquesta conclusió es convergent entre les diferents fonts d'informació. Una vegada finalitzat el curs, les educadores responsables afirmaven que els adolescents participants tenien les competències adquirides per poder fer l'acompanyament des de les activitats proposades. Queden fora d'aquest dos persones, en concret, que per la seva situació personal, és difícil que arribessin a la proposta plantejada des de la investigació.

b. Pel que fa a la valoració dels efectes del programa

Es treballa sobre dues vessants: l'acompliment de les expectatives dels participants i la sostenibilitat i continuïtat del programa. Passem a continuació a descriure cadascun d'ells.

Els indicadors de **valoració de la satisfacció dels participants** són: l'acompliment de les expectatives dels participants i l'acceptació de la proposta per ser

company-guia. Es valorava, per part dels participants, una alta satisfacció de les activitats realitzades. Tots comentaven, a les entrevistes posteriors al curs, que havien après molts nous continguts i que les activitats els havien ajudat a adquirir-los. Per últim, cal recordar que 14 dels 15 participants al curs van demanar poder ser company-guia dels adolescents que s'incorporessin a l'entitat en els propers mesos. Tot i que, només tretze va ser seleccionats per l'equip.

Respecte la **sostenibilitat i continuïtat del programa**, a la reunió d'avaluació final de l'equip educatiu sobre el procés formatiu s'afirmava que:

- Hi ha una vigència dels objectius pels quals ha estat creat el programa a partir de l'avaluació inicial de les necessitats del centre que es mantenen.
- No suposa una despesa econòmica per l'entitat (els recursos materials són mínims) i per tant no suposa cap càrrega material per al centre.
- La qüestió organitzativa està resolta i és compatible de forma intensiva amb la resta de programes educatius de l'entitat.
- La formació de l'equip educatiu actual està garantida a partir de la presència a les diferents sessions formatives i d'avaluació. El material creat té vigència. Només serà necessari la incorporació al procés d'aquells possibles nous educadors a partir de canvis en l'organigrama del centre.

Per tant l'equip conclou amb l'opció de donar continuïtat del programa en properes edicions i amb el foment d'acompanyament amb adolescents nouvinguts a l'entitat.

Pel que fa a la **permanència dels efectes**, en tant que el marge temporal amb la redacció de l'informe de tesi és molt breu des de la consecució del programa, no es disposen d'indicadors de permanència i queda pendent aquesta tasca per a l'equip educatiu que es fa responsable de la continuïtat del curs. Aquest element se subratlla com una limitació de la pròpia investigació.

Posteriorment al procés d'avaluació participativa, va ser responsabilitat de l'equip posar en pràctica els acompanyaments entre aquest nois i noies formats com a companys-guia i els adolescents que es van incorporant al centre obert, i en concret al Projecte Atlas, al llarg del curs. Aquests aparellaments estan basats en uns criteris de selecció treballats des del propi equip.

A la reunió d'avaluació final s'observa una clara voluntat per part de l'equip de donar continuïtat a la proposta, i en aquest cas, ampliar-la a potser altres línies

d'actuació proposades des del Pla d'Acollida recollit a la present tesi. Entenem que el procés d'"empowerment" del propi equip respecte el procés, pot determinar la proposta continua de millora en aquest camp.

Haver contextualitzat, aplicat i avaluat part del pla d'acollida de forma participada amb l'equip educatiu del centre obert (objectiu 2.2.5) ha comportat unes implicacions en el procés de transformació de l'equip:

1. La millora dels mecanismes i espais de comunicació en el propi equip educatiu, en haver-los experimentat durant el procés de recerca.
2. La formació i incorporació d'estratègies metodològiques noves, amb un seguit de mecanismes de control i anàlisi que repercuteixen sobre la qualitat de la proposta.
3. La possibilitat de generalització en àmbits propers de la iniciativa generada.

5. ELS PROCESSOS FORMATIUS

2.2.3. Promoure processos formatius en l'equip educatiu des d'un aprenentatge actiu entorn l'acollida dels adolescents nouvinguts en el centre obert.

A l'estudi de necessitats amb el que finalitzàvem la caracterització dels centres oberts dels Salesians de la província de Barceona, es compartien particularitats properes en l'equip del Centre Obert Don Bosco.

Es tracta d'un equip molt jove, on més de la meitat dels educadors són novells (porten menys de tres anys treballant en aquest camp educatiu). Ells mateixos valoren un dèficit formatiu respecte la immigració i la interculturalitat en la seva formació de base universitària. A més, s'afegeix una realitat de dificultats greus per completar la seva formació des del nivell metodològic.

Així els punts claus per poder respondre a l'objectiu 2.2.3 de l'avaluació participativa, recauen en la necessitat de propiciar:

- Reflexió sobre la pràctica
- Millora sobre la pràctica

- Relació entre teoria i pràctica

Amb un objectiu últim que pretén originar una formació per a la **transformació social** des de les possibilitats que ofereix el medi obert.

Destaquem en aquest procés formatiu de l'equip l'adquisició per part de les educadores d'una **competència per a la recerca de recursos per a la pràctica i la pròpia formació**. En un àmbit amb una manca tant important de referències com és el camp dels centres oberts, aquesta competència esdevé imprescindible per poder respondre a les necessitats dels destinataris i de la comunitat.

Si bé és cert, a l'inici de l'avaluació participativa la investigadora té un paper molt actiu en proporcionar materials, articles i recursos formatius, queden descrites a l'informe de la recerca espais on el propi equip cerca materials del món de l'escola, del lleure o fins i tot, de la formació d'adults, per pal·liar els dèficits en el camp de l'educació social especialitzada.

Durant l'avaluació participativa existeixen moments de treball exclusiu sobre una **formació en el camp de la pràctica educativa**. Aquesta connexió entre teoria i pràctica emergeix des de la urgència d'ajudar a créixer professionals competents, reflexius i estratègics. Des de l'experiència pràctica realitzada, es genera una nova dinàmica de treball i de formació personal i de l'equip que pot tenir les seves implicacions en el futur de les innovacions pedagògiques a l'entitat.

Podem observar com aquest element formatiu està molt relacionat amb l'"empowerment" adquirit pels educadors i educadores i descrit a l'apartat anterior. El propi equip educatiu ha assolit un nivell d'autonomia i transformació de les pròpies estratègies formatives de forma progressiva al llarg de la recerca.

6. LES DINÀMIQUES D'EMPOWERMENT A L'EQUIP EDUCATIU

2.2.4. Generar dinàmiques d'empowerment de les persones implicades en el projecte a partir de l'autocrítica i la renovació professional.

Tot connectant amb les conclusions de la primera part de la recerca, es plantejava la necessitat de generar dinàmiques d'empowerment en els equips educatius dels centres oberts que siguin la llavor per al creixement d'un canvi a l'entitat des de la innovació pedagògica i ajustat a les necessitats viscudes.

"Podríem definir l'empowerment com el procés d'adquisició de poder o el procés de transició d'una falta de control a l'adquisició del control sobre la pròpia vida i l'entorn immediat" (Martínez Rodríguez, 1999: 110-111)

En un entorn encara incipient, com és el del centre obert, respecte d'altres institucions educatives, el protagonisme dels seus educadors i educadores en la recerca de les fórmules d'innovació pedagògica per ells mateixos és imprescindible. Es tracta d'un sector encara poc reconegut pels estaments socials, i de fet, aquesta constitueix una lluita actual per part del sector de medi social organitzat en xarxes específiques de reivindicació.

Per determinar les estratègies apropiades per la reducció de situacions de vulnerabilitat en els centres oberts, és indispensable conèixer a fons la realitat de les entitats, la seva història, valors i llenguatges. L'aprenentatge de nous rols per a l'equip li proporciona la possibilitat als educadors a nous recursos a través de la seva participació en els processos de canvi.

La reflexió crítica col·lectiva que ha suposat el procés de millora de l'atenció socioeducativa oferida als adolescents nouvinguts i a les seves famílies inclou un procés integral per a la participació i l'empowerment tot fent conscients les qüestions rellevants viscudes a la plataforma educativa. Aquest procés ha seguit les tres dimensions que planteja Martínez Rodríguez (1999):

- Ha estat un **procés col·lectiu**
- S'ha realitzat des d'una **reflexió crítica**
- S'ha garantit el **respecte mutu** entre les parts

Si analitzem el procés recorregut per l'avaluació participativa, trobarem un model de relacions entre investigadora i educadores clarament horitzontal. D'aquesta forma, hi ha un trencament amb una possible relació de dependència intel·lectual i s'exigeix un canvi de rols de les educadores amb la institució i amb les seves relacions externes, on l'"empowerment" sobre els processos és evident.

Les evidències al llarg del procés que ens parlen d'aquest procés d'"empowerment" sobre els canvis estan molt descrites a l'informe de la recerca. La investigadora pren un paper de compromís i implicació amb l'equip, però les decisions sempre són del propi centre. En aquest trajecte de recerca s'han pres decisions de calatge important, com canvis significatius en la temporització de l'aplicació del programa en funció de la realitat quotidiana del centre, model d'acompanyament entre iguals, criteris de selecció, organització i disposició de l'equip. Aquestes opcions estaven plenament identificades amb les decisions de l'equip des d'un coneixement en profunditat de la realitat i un sentit crític respecte la proposta inicial de la recerca. Aquest procés de presa del control ha tingut un creixement al llarg de la recerca, de menys a més, que determina un assoliment de nous nivells d'"empowerment" per part de l'equip en les relacions establertes amb la investigadora.

La major part dels autors de pedagogia crítica consideren essencials les relacions internes que es portin endavant des del centre educatiu com aquelles que es donen amb l'exterior. En aquest sentit, la proposta que realitza el centre obert, vinculen el seu projecte amb la comunitat i la xarxa d'acollida de l'adolescent i li dóna mecanismes per poder participar en aquesta.

La valoració que realitzen les educadores en positiu, repercuteix en la seva pròpia autoestima com equip i genera **"orgull" d'èxit sobre l'experiència.**

7. ESDEVENIR REFERÈNCIA PER ALTRES

2.2.5. Aportar propostes d'intervenció per a l'orientació de plataformes socials educatives en medi obert des de l'experiència feta pel propi equip educatiu.

L'equip educatiu reflexiona sobre l'abast que pot tenir aquesta proposta realitzada pel propi centre i arriba a la conclusió que pot ser una opció vàlida per altres plataformes d'educació social amb necessitats properes a les viscudes des del Centre Obert Don Bosco. A través de les diferents xarxes en les que participa conjuntament amb altres centres oberts, es pot fer la difusió del treball realitzat (objectiu 2.2.5.)

Seguint alguna de les indicacions que proposa Essomba (1998) aquest objectiu de l'obertura de les associacions i de difusió de la proposta de millora per a l'acollida en positiu dels adolescents nouvinguts i les seves famílies, té diferents nivells d'intervenció:

- a) Obertura a nivell de debat intern sobre la immigració i la integració, com el diàleg treballat des de l'entitat que ens ocupa.
- b) Descentrament de l'entitat en l'estructura: aprendre a treballar en equip amb altres associacions
- c) Portar la veu a la societat d'allò que es creu.

Queda oberta, una vegada finalitzat el treball d'investigació, la difusió de la proposta a través de les múltiples taules que comparteix l'equip educatiu amb altres centres oberts i entitats d'iniciativa social. D'igual forma, serà necessari fer ressò de la proposta en els mitjans formatius i informatius habituals que fan servir les plataformes educatives en aquest àmbit.

8. APUNT FINAL SOBRE EL PROCÉS DE RECERCA

"El procés de conscientització implica la pràctica de transformació de la realitat o no és conscientització" (Freire, 1979)

Aquest apunt final intenta relacionar aquesta segona part de l'avaluació participativa amb les conclusions exposades en la primera part de la tesi, per tal d'arribar a unes últimes reflexions entorn el treball realitzat:

1. La intervenció realitzada ha pres l'adolescent destinatari del centre obert **com a subjecte actiu**, li ha aportat instruments de participació. La proposta de l'equip educatiu li proporciona una estratègia de **compromís amb la seva realitat**: acompanyar als nous companys que arriben de processos migratoris, molts d'ells complexos. Els nois i noies del centre obert són valorats com capaços de modificar per si mateixos el seu entorn. L'adolescent no és un simple subjecte de drets, sinó que hi té una participació directa en el seu creixement i maduració.

2. Les estratègies d'innovació plantejades han buscat donar resposta a processos de marginació i exclusió patits pels adolescents nouvinguts: manca d'accés a recursos, xarxes socials molt febles, falta de respostes davant d'un entorn diferent al propi, dificultats per participar d'aquesta nova societat que l'acull... Són factors d'índole diversa que demanen noves respostes. Els ponts que es poden establir entre adolescents nouvinguts i nois i noies que porten més temps a l'entorn, pot tenir una força clau en la inclusió social de tots dos grups. Per tant es tracta d'una **estratègies d'innovació que genera noves respostes a problemàtiques noves**.

3. La força de la proposta que es fa des del Centre Obert Don Bosco és la resposta que fa davant de la **necessitat d'una convivència en positiu** entre aquests grups d'adolescents. Les vivències que es donen en aquesta plataforma educativa, facilitaran aquesta incorporació en positiu i més compartida des del grup d'iguals.

4. La proposta de la tutoria entre iguals que ofereix el centre, prioritza, en primer terme, **la relació personal**. En aquesta troba el recurs per participar com a

ciudadà actiu des d'aquest compromís. En la vinculació del destinatari amb el recurs i els companys, trobem un espai molt positiu per l'inclusió al nou entorn. Durant tota la recerca s'ha afirmat que el mitjà pedagògic per excel·lència als centres oberts era el grup, l'experiència d'un ambient educatiu positiu des de la **riquesa del que aporten els iguals**. Així, la formació com a "companys-guia" i l'acompanyament posterior, combina l'actuació individualitzada amb la importància del grup.

5. La **flexibilitat de la proposta** pretén respondre a la naturalesa pròpia del centre obert i al procés que cada adolescents participant fa.

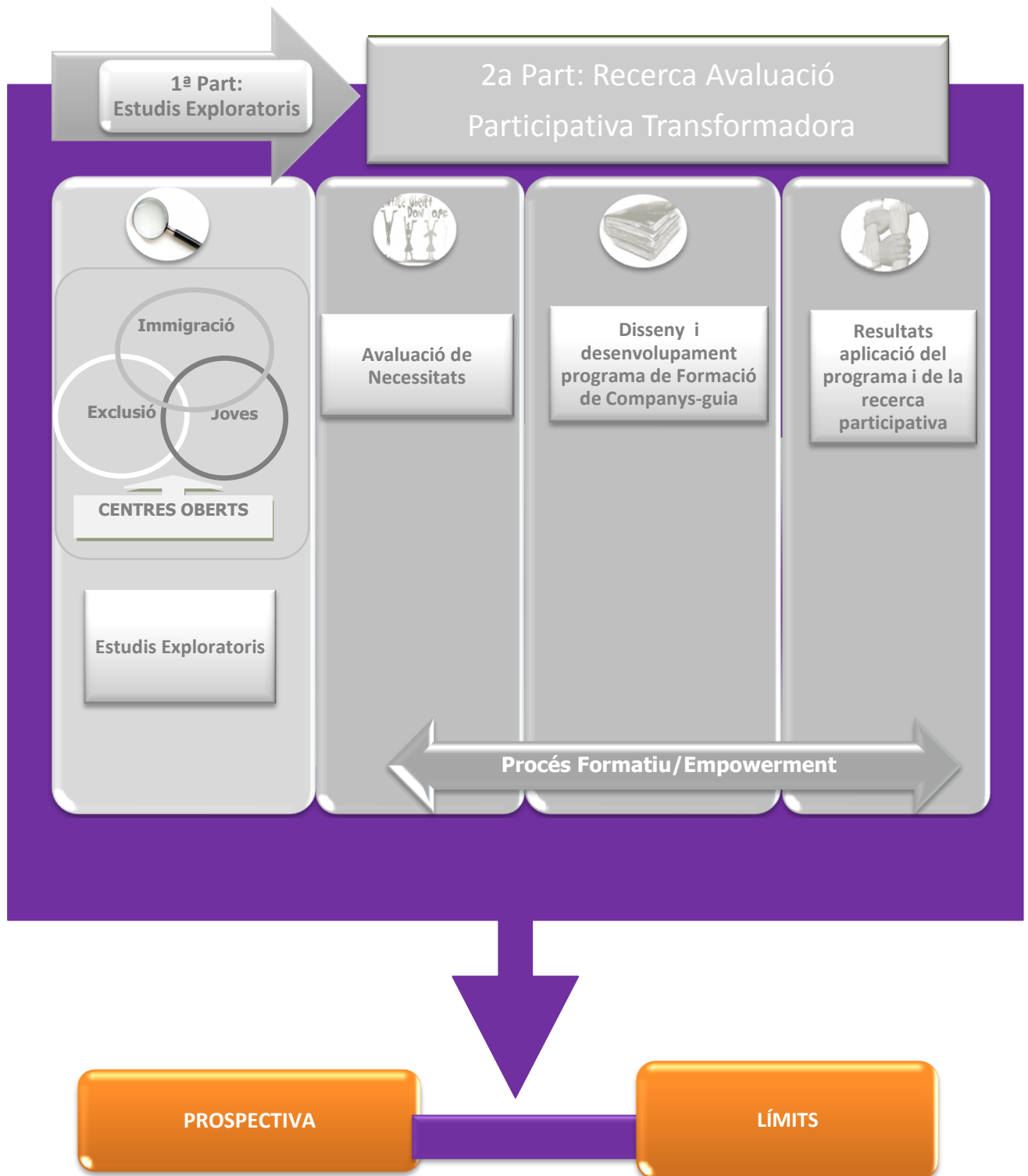
6. La **proposta de transformació al centre obert** consisteix a situar en el **centre el propi destinatari**, com a subjecte actiu de l'acció. Els educadors es mantenen al seu costat, portant el seu acompanyament de canvi.

Hem portat endavant una proposta dirigida a poder impulsar aquests objectius des del Centre Obert Don Bosco arribant a l'àmbit comunitari, amb la finalitat de connectar el noi o la noia nouvingut/da amb tots els recursos i possibilitats que el nou entorn a Sant Boi de Llobregat li facilita; des del protagonisme de l'adolescent i l'acompanyament de l'equip educatiu i el seu grup d'iguals.

**CAPÍTOL DOTZÈ:
Límits i Prospectiva**

Figura 12.1. Límits i perspectiva en el context de la recerca

1. INTRODUCCIÓ

Fer un abordatge en profunditat sobre el propi treball, i en concret, la feina de recerca que suposa una tesi doctoral, no és una missió senzilla. Cal tenir un nivell de competències d'anàlisi i autocrítica importants, així com una maduresa profunda i un cert distanciament.

En aquest capítol ens proposem assenyalar aquells elements que puguin suposar limitacions de la pròpia recerca, aspectes que podrien haver estat millorables. Es tracta d'una tesi complexa en la seva configuració i posada en marxa. És probable que d'aquestes característiques es desenvolupi la gran part de límits que podrem plantejar.

Hem fet camí en caminar, hem obert línies de treball a mida que el propi objecte d'estudi s'anava clarificant, hem descobert noves sendes... que ens han portat a potser deixar-nos elements importants pel camí que resten esperant que sigui possible el seu aprofundiment. A l'apartat de la prospectiva, hem de fer dos moviments d'anàlisi. Haurem de girar la vista enrere i poder veure quins aspectes es podrien completar, aprofundir, proposar... I mirar cap endavant, obrint possibilitats a nous fronts de transformació de la realitat del medi obert.

2. LÍMITS

Per tal de facilitar la lectura, classificarem els límits analitzats de la present tesi en els següents apartats:

Figura 12.2. Classificació dels límits de la recerca

2.1. LÍMITS REFERENTS AL MARC TEÒRIC

El marc teòric de la tesi doctoral implica un ampli conjunt de tòpics que hi estan relacionats, ja que es tracta de la intersecció de multitud d'elements que es donen la mà en la recerca:

Pel que fa al context on es desenvolupa la tesi:

1. El medi obert i els centres oberts
2. La pràctica educativa en l'educació no formal
3. La psicologia de grups i el treball en equip

Pel que fa als destinataris de la innovació educativa:

4. Processos migratoris
5. L'educació per a la ciutadania
6. La vulnerabilitat i el risc social
7. Pedagogia de l'adolescència

Pel que fa al marc metodològic:

8. La recerca participativa
9. Els models metodològics d'avaluació
10. L' "empowerment"

Pel que fa a l'elaboració del programa formatiu:

11. La tutoria entre iguals
12. La metodologia educativa de l'educació en medi obert
13. Educació intercultural

Entenem que, davant de la multiplicitat d'elements que determinen el marc teòric de la recerca, l'aprofundiment en cadascun d'ells ha estat variable i s'ha prioritzat la seva repercussió en el conjunt de la pròpia tesi. És aquest el motiu d'una revisió desigual en l'aproximació a cadascun d'aquests elements.

En aquest sentit, creiem que hi ha una gradació de calat teòric, derivant alguns elements fins i tot al propi equip de treball del centre obert en la seva implicació en primera persona en la recerca, com seria el cas de les possibles metodologies i dinàmiques educatives pròpies de l'educació en medi obert utilitzades en el programa formatiu. Per una altra banda s'ha anat molt a fons en aquells elements que es consideraven "centre" de la investigació: pel que feia al camp de recerca (immigració, ciutadania, medi obert), així com pel que fa al marc metodològic, l'avaluació participativa.

Com a conseqüència, som conscients que la literatura científica és molt més àmplia en alguns constructes del que s'ha reflectit a la tesi, però era necessari acotar aquest marc per fer possible l'avenç de la recerca. En especial fem menció d'aquells elements relacionats amb l'elaboració del programa formatiu.

2.2. LÍMITS ASSOCIATS AMB L'OBJECTE D'ESTUDI

El camí recorregut per la tesi ha estat un itinerari d'anar concretant cada vegada més aquest objecte d'estudi. Aquest trajecte té l'origen en una visió general dels centres oberts de la província de Barcelona i el destí en l'aplicació d'un programa

concret en un dels centres. Podríem dir doncs, que la concreció de l'objecte d'estudi ha anat canviant en funció de la distància en la que ens hem situat en cada moment.

Aquesta característica, que marca la consecució de la tesi, planteja una limitació important pel que fa a la concreció de l'objecte i l'esforç ampli realitzat per tal que fos significativa la seva fonamentació.

Entenem que haver iniciat la tesi des del plantejament en concret de transformació en el Centre Obert Don Bosco hagués simplificat aquest procés. Tot i així, entenem que ha estat necessari tot aquest treball previ per comprendre realment els objectius que ens plantejàvem i com, introduint una innovació en un dels centres, estem obrint el camp de donar resposta a moltes de necessitats detectades en medi obert i en el teixit associatiu de la primera part del treball.

2.3. LÍMITS RELACIONATS AMB LA METODOLOGIA

En tractar-se d'una avaluació participativa transformadora, la importància en la recollida d'elements relacionats amb el procés de canvi del propi equip són vitals per comprendre aquesta transformació del propi professional. Les interaccions del propi equip, fora del context de la recerca i de les reunions i trobades amb la investigadora, no queden recollides des de cap estratègia metodològica.

Com a limitació de la pròpia recerca detectem la necessitat d'haver incorporat elements que haguessin pogut captar aquestes interaccions fora del radi d'acció de la pròpia investigadora. Aquest fet pot ser un esbiaix important en l'avaluació de l'"empowerment" del propi equip fora de la intervenció, per baixa que sigui de la pròpia investigadora.

Per una altra banda, el model avaluatiu utilitzat en la segona part de la tesi, proposa distingir una avaluació de resultats entre l'avaluació immediata i la de llarg termini. En el nostre cas, l'avaluació de resultats s'ha realitzat de forma immediata a la finalització de l'aplicació del programa. Disposar de dades sobre l'avaluació de la incidència en el propi centre obert a llarg termini, afavoriria una major profunditat sobre les conclusions de la permanència del canvi en la institució, l'equip educatiu i els

propis nois i noies. D'aquesta forma es podria valorar, l'impacte del canvi sobre la pròpia institució.

De la mateixa forma, la pràctica de l'avaluació sempre està mediatitzada per les característiques personals de l'avaluador (Weis, 1998). Segons de Miguel (2008), quan el tema que és objecte de l'avaluació són els valors cívics, el compromís ètic també constitueix un requisit imprescindible. En l'avaluació de programes de ciutadania i convivència no té lloc la neutralitat de l'avaluador, ja que ell també està compromès èticament com a ciutadà. Aquesta podria ser una limitació pròpia del propi marc metodològic en el que està immersa la pròpia tesi en referència a manca de neutralitat de l'equip a partir del compromís per la pròpia consecució dels objectius plantejats.

2.4. PEL QUE FA A LA GENERALITZACIÓ DE LA PROPOSTA

Al llarg de la tesi s'ha realitzat un esforç important en descriure de forma molt detallada el camp on s'aplicava en nostre estudi. S'ha pogut anar especificant des del marc més global al que pertany (el conjunt de centres oberts de la província de Barcelona i el teixit associatiu de la ciutat de Sant Boi) fins a la concreció en els propis programes educatius de l'entitat. El procés descrit respon a la necessitat d'entendre el canvi de l'equip educatiu en un determinat medi, amb uns recursos concrets i en una història específica. La investigació participativa pren el propi equip com objecte de transformació del seu entorn, i per tant determina en la història i el context d'aquest equip el procés de canvi.

El trasllat del procés seguit des de l'equip del Centre Obert Don Bosco en l'acollida de la població nouvinguda passa per una caracterització del nou entorn i la determinació dels punts comuns i diferents que puguin ser la clau de l'assoliment de l'èxit de la proposta. El camí previ fet pel propi equip i la història d'implicació en els processos de transformació del context de l'entitat probablement estiguin a la base del desenvolupament satisfactori de la recerca. Per tant, les dinàmiques generalitzadores dels resultats a altres centres oberts han d'anar acompanyades d'aquestes limitacions que ens marca la metodologia participativa emprada.

3. PROSPECTIVA

“*Queda tant per fer*”- ens deia la Laura, educadora participant del projecte de recerca, en la reunió final de valoració. I així és. Les línies obertes que deixa la investigació són moltes i engrescadores. Intentarem en el següent apartat resumir algunes de les principals línies que des de la investigació valorem tan atractives com necessàries en el camp del medi obert:

Pel que fa a la continuïtat de la recerca pròpiament dita,

- ***Avaluació de l'impacte de la recerca a llarg termini***

A la descripció de les limitacions de la investigació s'acordava, com un element interessant, la possibilitat d'avaluar els efectes de l'avaluació participativa realitzada a nivell de canvis en la institució a llarg termini. Fora interessant, que el propi equip educatiu implicat pogués dotar-se d'instruments d'avaluació que permetessin l'autoregulació del procés de canvi iniciat. El següent pas en l'“empowerment” de l'equip hauria d'anar vinculat a generar l'experiència d'anàlisi, proposta, aplicació i reflexió, des del protagonisme i la iniciativa dels propis pràctics.

Per una banda, aquesta avaluació hauria de prendre com a referència els efectes del programa d'acompanyament en els propis nois i noies participants i en l'assoliment i permanència dels objectius en el temps. Per l'altra, seria interessant comprovar modificacions en la metodologia de treball del propi equip en un període més llarg, i potser, en altres innovacions que realitzi l'entitat.

- ***Posada en pràctica complerta de les línies del pla d'acollida al Centre Obert Don Bosco***

El nou pla d'acollida per al Centre Obert Don Bosco disposa de la proposta de vuit línies de treball. En l'actual tesi s'ha desenvolupat tan sols una, tot i que queden enunciades, a partir de l'anàlisi de necessitats de l'entitat, set més que intenten donar resposta a les necessitats dels adolescents nouvinguts a l'entitat. Entre d'altres, la millora en l'acollida inicial a les seves famílies, la formació específica dels propis

educadors o una línia educativa transversal entorn el tema de l'educació intercultural en els diferents programes educatius.

L'equip educatiu se sent partícip de les línies proposades, i entenem per tant, que pot ser força viable la continuïtat de la feina a través del desplegament de la resta del pla d'acollida recollit a la recerca.

Pel que fa a necessitats detectades des de la recerca,

- ***Millora en la proposta formativa als educadors socials entorn l'educació per a la ciutadania***

Destacava, tant a l'anàlisi exploratori dels centres oberts de la província de Barcelona, com al diagnòstic entorn el teixit associatiu a Sant Boi, la necessitat de la millora de la formació en els equips educatius.

La realitat d'una formació de base poc complerta entorn els processos migratoris, l'educació intercultural i l'educació per a la ciutadania, i una escassa formació permanent específica per als educadors socials dedicats a aquest camp, obre la porta a la millora dels plans formatius.

Entenem que la recerca educativa pot tenir un paper molt rellevant en els processos de canvi de la proposta formativa dels educadors en medi obert.

- ***Proposta d'investigacions orientades a la transformació en el teixit associatiu com a contextos d'acollida d'adolescents immigrants.***

Valorant l'experiència de millora de l'acollida d'adolescents nousvinguts en el recurs de centre obert, i havent analitzat la seva funcionalitat en el context del teixit associatiu que l'envolta, caldria traslladar plantejaments de l'educació social especialitzada en el medi obert a l'educació social "ordinària". La baixa presència de participació d'aquests nois i noies en les plataformes d'educació no formal, suggereix la necessitat d'implementar canvis que puguin donar cabuda des de l'oferta "ordinària" a aquests nous veïns.

La proposta d'un acompanyament entre iguals a l'esplai, a l'equip de futbol del barri o a qualsevol de les entitats culturals que es troben en el teixit associatiu, podria

ser una proposta de generalització d'una experiència positiva de l'educació social especialitzada a altres àmbits de participació ciutadana.

- ***Generalització de l'experiència a altres centres oberts***

Tots i els límits esmentats a l'apartat anterior, entenem que, tot tenint en compte els elements diferenciadors entre plataformes educatives del mateix camp, un procés de canvi similar al del Centre Obert Don Bosco seria extrapolable a altres entitats. El procés seguit a partir de l'avaluació de necessitats i el treball entre teòrics i pràctics en la transformació de la realitat pot tenir en els centres oberts un camp prou flexible a les innovacions educatives.

Aquest seria el cas de Moreno (en curs) que treballa sobre la resiliència a través de la psicomotricitat amb adolescents en situació de risc social atesos des de la plataforma del centre obert.

Bibliografia

1. BIBLIOGRAFIA

- Arnaiz, P. (2003). *Educación inclusiva: una escuela para todos*. Málaga: Ediciones Aljibe.
- Arnal, J., Del Rincón, D. i Latorre, A. (1992). *Investigación educativa. Metodologías de investigación educativa*. Barcelona: Labor.
- Arnaus, R. (2001). La apertura amorosa en la relación educativa. En *Cuadernos de Pedagogía*, núm.306, 70-73.
- Ayeber, P. (2000). *Intervención educativa en inadaptación social*. Madrid: Síntesis.
- Balsells, C. i Alsinet, C.(Edit.) (2000). *Infancia y adolescencia en riesgo social: estrategias de intervención*. Lleida: Milenio.
- Banks, J.A. (1997). *Educating citizens in a multicultural society*. New York: Teachers College Press.
- Banks, J.A. i McGee Banks, C.A.(2004). *Multicultural Education. Issues and perspectives* 5th Edition, USA: Wiley Education
- Bardon, L. (2002). *Análisis de contenido*. Madrid: Akal.
- Bareman, R. i Gottman, J.M. (1989). *Observación de la interacción*. Madrid: Morata.
- Bartolomé, M. (1986). La investigación cooperativa. *Revista Educar*, 10, 51-78.
- Bartolomé, M. (1992). Investigación cualitativa en educación; ¿comprender o transformar? *Revista de Investigación Educativa*, 20(2º), 7-36.
- Bartolomé, M. (1994). La investigación cooperativa. En Hoz, V.G. (Ed.) *Problemas y métodos de investigación en educación personalizada*. Madrid: Rialp, 376-409.
- Bartolomé, M. (1997a). *Metodología cualitativa orientada cap al canvi i la presa de decisions*. Barcelona: Eduoc.
- Bartolomé, M. (1997b). Minorías étnicas, inmigración y educación multicultural. El estado de la cuestión en Cataluña. En M. Bartolomé (Ed.), *Diagnóstico a la escuela multicultural*. Barcelona: Cedecs.
- Bartolomé, M. (2001a). *Identidad étnico-cultural y procesos de aculturación en algunos grupos de población*. Paper presented at the Diversitat cultural, identitat i llengua: el paper de l'educació. Trobada Catalunya - Québec, Barcelona.
- Bartolomé, M. (2001b). Identidad y ciudadanía en adolescentes. En Soriano, E. (Coord.) *Identidad cultural y ciudadanía intercultural. Su contexto educativo*. Madrid: La Muralla, 75-110.
- Bartolomé, M. (2002). *Identidad y ciudadanía: un reto a la educación intercultural*. Barcelona: Narcea.

Bartolomé, M. (2004) Educación intercultural y ciudadanía. En Jordán, J.; Besalú, X.; Bartolomé, M.; Aguado, T.; Moreno, C. y Sanz, M. "La formación del profesorado en Educación Intercultural". Madrid: MEC, 93-122.

Bartolomé, M., i Cabrera, F. (2000). Nuevas tendencias en la evaluación de programas de educación multicultural. *Revista de Investigación Educativa*, 18(2), 463-479.

Bartolomé, M.; Cabrera, F.; Campo, J. d., Espín, J. V.; Marín, M. A.; Rincón, D. d., Rodríguez, M., I Sandín, M. P. (1997). *Diagnóstico a la escuela multicultural*. Barcelona: Cedecs.

Bartolomé M.; Cabrera F.; Espín J.V.; Marín M.A. i Rodríguez M.(1999). Diversidad y multiculturalidad. *Revista de Investigación Educativa*, 17, 2, 277-320.

Bartolomé, M.; Folgueiras, P.; Massot, I.; Sabariego, M.; Sandín; M. P. (2003) *¿Construimos Europa? El sentimiento de pertenencia desde una pedagogía de la inclusión*. Madrid: Consejería de Educación de la Comunidad de Madrid.

Bartolomé, M. i Sandín, M.P.(2001). *Metodologia qualitativa en Educació*. Departament MIDE. Barcelona: Universitat de Barcelona.

Bauman, Z. (2001). *Globalització: les conseqüències humanes*. Barcelona: Edicions de la Universitat Oberta de Catalunya.

Besalú, X. (1999). El currículum. En Essomba, M.A (coord.). *Construir la escuela intercultural*. Barcelona: Graó.

Besalú, X. (2002). *Diversidad cultural y educación*. Madrid: Síntesis Educación.

Besalú, X. (2004). La formación inicial en interculturalidad. En J. A. Jordán Sierra et al., *La formación del profesorado en educación intercultural*. Madrid: MEC / Los Libros de la Catarata. Cuadernos de Educación Intercultural, 49-92.

Besalú, X. i Feu, J. (2003): *Pobresa, marginació i exclusió social a la Garrotxa*. Olot: Càritas Garrotxa.

Besnard, P. (1990). *L'animador sociocultural*. Alella-Barcelona: Pleniluni.

Bisquerra, R. (Coord.). (2004). *Metodología de la investigación educativa*. Madrid: La Muralla.

Bonal, X.; Essomba, M.A. i Ferrer, F.(2004). *Política educativa i igualtat d'oportunitats. Prioritats i propostes*. Barcelona: Mediterrània.

Borja, J. i Castells, M. (1997). *Local y Global. Gestión de las ciudades en la era de la información*. Madrid: Taurus.

Borrell, F. (1996). *Como trabajar en equipo*. Barcelona: Gestion 2000.

Boyett J. i Boyett J. (1998). *Lo mejor de los gurus*. Barcelona: Gestion 2000.

- Brisolara, S. (1998). The History of participatory evaluation an current debates in the field. *New Directions for Evaluation*, 80, 25-41.
- Bruner, J. (1991). *Actos de significado. Más allá de la revolución cognitiva*. Madrid: Alianza Editorial.
- Buendía, L., Colás, P. i Hernández, F. (1997). *Métodos de investigación en Psicopedagogía*. Madrid: McGraw-Hill.
- Cabrera, F. (1987). La investigación evaluativa en educación. En E. Gelpi i R. Zufijaur; F. Cabrera i A. Ferrández (Eds.) *Técnicas de evaluación y seguimiento de programas de formación profesional*. Madrid: Largo Caballero, 97 -127.
- Cabrera, F. (2000). *Evaluación de la formación*. Madrid: Síntesis.
- Cabrera, F. (2002) Qué educación, para qué ciudadanía. En SORIANO, E. (Coord.) *Interculturalismo, proyectos, programas y educación*. Madrid: La Muralla, 83-138.
- Cabrera, F., i Espín, J. V. (1986). *Medición y evaluación educativa. Fundamentos teórico-prácticos*. Barcelona: PPU.
- Cabrera, F.; Espín, J.; Marín, M. A. i Rodríguez, M. (2000) Diagnóstico a la identidad étnica y la aculturación. En VV. AA. *La construcción de la identidad en contextos multiculturales*. Madrid: Ministerio de Educación y Ciencia: CIDE, 21-120.
- Candau, V. (2007). Derechos humanos y educación intercultural. En Practs. E. (Coords.). *Multiculturalidad y educación para la equidad*. Barcelona: Octaedro/OEI.
- Caplan, G. (1985). *Principios de Psiquiatría Preventiva*. Buenos Aires: Editorial Paidós.
- Carbonell, F. (1997). *Immigrants estrangers a l'escola: Desigualtat social i diversitat cultural en l'educació*. Barcelona: Fundació Serveis de Cultura. Popular/Editorial Altafulla.
- Carbonell, F. (1999): Educar en un centre obert de justícia juvenil. *Educació Social, Revista d'intervenció socioeducativa*,18. Maig/Juny. Barcelona: Fundació Pere Tarrés. p. 37-47.
- Carbonell, F. (2000). Decálogo para una educación intercultural. *Cuadernos de Pedagogía*, 290, abril, 90-94.
- Carbonell, F. (coord.) (2000). *Educació i immigració. Els reptes educatius de la diversitat cultural i l'exclusió social*. Barcelona: Mediterrània
- Carbonell, F. (2002). Para una educación obligatoria de calidad. Obstáculos y herramientas. *Cuadernos de Pedagogía*,315, 109-113.
- Carbonell, F.(2004). *Educar en temps d'incertesa. Equitat i interculturalitat a l'escola*. Palma de Mallorca: Lleonard Muntaner.
- Cardús, S. (2000). *El desconcert de l'educació*. Barcelona: La Campana.
- Carneiro, R. (1999). *Proyecto Educativo de Ciudad. Educación para la ciudadanía*. Ponencia presentada al Congreso "Barcelona, por el Conocimiento y la Convivencia". Barcelona, abril.

- Carr, W. i Kemmis, S. (1988). *Teoría crítica de la enseñanza*. Barcelona: Martínez Roca.
- Carrillo, M. et al.(1992). *Els estrangers a Espanya*. Barcelona: Fundació Jaume Bofill.
- Cohen, L. i Manion, L. (2002). *Métodos de investigación educativa*. Madrid: La Muralla.
- Colás, P. (1992). El análisis de datos en la metodología cualitativa. *Revista de Ciencia de la educación*, 152, 521-539.
- Colectivo Amani (1994). *Educación intercultural. Análisis y resolución de conflictos*. Madrid: Popular.
- Colectivo Amani (2004). *La escuela intercultural: regulación de conflictos en contextos multiculturales*. Madrid: Los Libros de la Catarata.
- Colectivo IOÉ.(1996). *La educación intercultural a prueba*. Granada: CIDE. Laboratorio de estudios interculturales.
- Colectivo IOÉ.(1997). *La diversidad cultural y la escuela. Discursos sobre atención a la diversidad con referencia especial a las minorías étnicas de origen extranjero*, disponible en: www.imsersomigración.upco.es. [consulta 1 d'abril 2008]
- Colom, A.J. (1992). *Modelos de intervención socioeducativa*. Madrid: Editorial Narcea
- Colom, A. J. (2000). *Desarrollo sostenible y educación para el desarrollo*. Barcelona: Octaedro.
- Comas, M. i Funes, J. (2001). *Educadores i educadors de carrer: de l'opció ideològica a l'opció tecnicometodològica*. Barcelona: Fundació Jaume Bofill.
- Cortina, A. (1999). *Ciudadanos del mundo. Hacia una teoría de la ciudadanía*. Madrid: Alianza Editorial.
- Croll, P. (2000). *La observación sistemática en el aula*. Madrid: La Muralla.
- Cumming, L. L. (1974). *Recursos humanos: desempeño y evaluación*. México: Trillas.
- Cyruulik, B.(2002). *Los patitos feos: la resiliencia, una infancia infeliz no determina la vida*. Barcelona: Gedisa.
- Dankhe, G. L. (1986). Investigación y comunicación. En Fernández Collado, C. i G. L. Dankhe (comps.). *La comunicación humana: ciencia social*. México: McGraw-Hill.
- De la Cruz, M. A.(2000). Formación pedagógica inicial y permanente del profesor universitario en España, reflexiones y propuestas. *Revista Interuniversitaria de Formación del Profesorado*, 38, 19-35.
- De la Haba, J. (2000). *Migracions extracomunitàries al Baix Llobregat*. Barcelona: Consell Comarcal del Baix Llobregat.
- De la Torre Díaz (coord.) (2003). *Migraciones y desarrollo humano*. Madrid: Dykinson.
- De Miguel, M. (1992). Minorías y educación intercultural. *Bordón*, 44 (1), 23-36.

- De Miguel, M. (1999a). Evaluación de programas: entre el conocimiento y el compromiso. *Revista de Investigación Educativa*, 17 (2), 345-348.
- De Miguel, M. (1999b). Problemas teóricos y metodológicos en la evaluación de programas educativos multiculturales. En Martín, T. i Sarrate, L. (Coords.). *Evaluación y ámbitos emergentes en Animación Sociocultural*. Madrid: Sanz y Torres.
- De Miguel, M. (2000). La evaluación de programas sociales: fundamentos y enfoques teóricos. *Revista de Investigación Educativa*, 18(2), pp. 289-317.
- De Miguel, M. (2004). Nuevos retos en el cambio de la evaluación. En Buendía, González i Pozo (Coords.). *Temas fundamentales en la investigación educativa*. Madrid: La Muralla.
- De Miguel, M. (2008). Evaluación de planes y programas de ciudadanía y convivencia. *XIV Congreso Nacional y III Iberoamericano de Pedagogía*. Zaragoza: Sociedad Española de Pedagogía.
- De Robertis, C. (1992). *Metodología de la intervención en trabajo social*. Barcelona: Editorial El Ateneo.
- Del Rincón, D., Arnal, J., Latorre, A. i Sans, A. (1995). *Técnicas de investigación en ciencias sociales*. Madrid: Dykinson.
- Delgado, J.M. i Gutiérrez, J. (1995). *Métodos y técnicas cualitativas de investigación en ciencias sociales*. Madrid: Síntesis.
- Delors, J.(1996). *La educación encierra un tesoro*. Madrid: Santillana- Ediciones UNESCO.
- Denzin, Y. i Lincoln, S. (Eds.). *Handbook of qualitative research*. Thousand Oaks: Sage.
- Diaz Aguado, M.J. (1995). Educación intercultural y desarrollo de la tolerancia. *Revista de Educación*, nº 307, pp.163-183. Madrid.
- Diaz Aguado, M.J. (1999). Aprendizaje cooperativo y educación intercultural. Investigación-acción en centros de primaria, a *Psicología Educativa*, Vol 5, (2), 141-200.
- Diaz Aguado, M.J. (2003). *Educación intercultural y aprendizaje cooperativo*. Madrid: Ediciones Pirámide.
- Dicasterio de Pastoral Juvenil (1981). *Proyecto educativo-pastoral salesiano. Metodología*. Madrid: CCS.
- Dicasterio de Pastoral Juvenil (SDB) i Centro Internacional de Pastoral Juvenil (FMA) (1988) *El Animador salesiano en el grupo juvenil*. Madrid: CCS.
- Domenech, A. (2000). *La Pastoral Juvenil salesiana. Cuadro fundamental de referencia*. Caracas: Fes.

Domingo, A., Bayona, J., i Brancós, I. (2001). *Migracions internacionals i població jove de nacionalitat estrangera a Catalunya*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Secretaria general de Joventut.

Drucker, P.F. (1973). *The practice of management*. London: Heinemann.

Dyer W. (1988). *Formación de equipos. Problemas y alternativas*. Addison Wesley Iberoamericana.

Elliot, J. (1990). *La investigación acción en educación*. Madrid: Morata.

Essomba, M. A. (1998) Què es pot fer des de les entitats juvenils per a la integració dels joves immigrants? *Educar*, 22, 229-235

Essomba, M. A. (1999) *Construir la escuela intercultural. Reflexiones y propuestas para trabajar la diversidad étnica y cultural*. Barcelona: Graó.

Essomba, M. A. (2001). *Sanduk. Guia per a la formació dels educadors i les educadores en interculturalitat i immigració*. Barcelona: Generalitat de Catalunya.

Essomba, M. A. (2003). *Els discursos sobre atenció a la diversitat en la comunitat educativa a Catalunya*, Tesis doctoral, Barcelona: UAB.

Etxeberria, J. i Tejedor, F.J. (2005). *Análisis descriptivo de datos en educación*. Madrid: La Muralla.

Evertson, C. i Green, J. (1989). La observación como indagación y método. En M. C. Wittrock (ed.). *La investigación en enseñanza II* (pp. 303-422). Barcelona: Paidós.

Fainstein, H. (2003). *La Gestion de Equipos Eficaces*. Madrid: Siglo XXI.

FEDAIA (2002). *Document de treball de la comissió de centres oberts*. Barcelona: Document intern (paper).

Fernández-Ballesteros, R. (Coord.) (1992). *Evaluación de programas*. Madrid: Síntesis

Fetterman, D. (1994). Empowerment Evaluation. *Evaluation Practice*, 15, 1-15.

Flecha, R. (1998). Las comunidades de aprendizaje: igualdad informativa en la nueva sociedad de la información. En *Libre pensamiento*, núm. 28, 37-41.

Folgueiras, P. (2007) *De la tolerancia al reconocimiento: Programa de formación para una ciudadanía intercultural*. Tesis Doctoral. Universitat de Barcelona.

Fontana, A. i Frey, J. H. (1994). Interviewing: The art of science. En N. K. Denzin and Y. S. Lincoln (Ed.) *Handbook of qualitative research*. New York: Sage.

Fox, D.J. (1981). *El proceso de investigación en educación*. Pamplona: Eunse.

Freire, P. (1970). *Pedagogía del oprimido*. Madrid: Siglo XXI.

Freire, P. (1979). *Pedagogía y acción liberadora*. Madrid: Zero.

Freire, P. (1994). *La educación como práctica de libertad*. Madrid: Siglo XXI.

Freire, P. (1997). *A la sombra de este árbol*. Esplugues de Llobregat-Barcelona: El Roure.

Freire, P. (1998). *Pedagogía de la esperanza. Un reencuentro con la 'Pedagogía del oprimido'*. México / Madrid: Siglo XXI.

Funes, J. (2001). La nova llei penal juvenil: una lectura en clau educativa i que intenta ser il·lusionada. *A Educació Social, Revista d'intervenció socioeducativa*, 18. maig/juny. Barcelona: Fundació Pere Tarrés. p. 10-24.

Funes, J. (coord.) (2000). *Intervenció psicopedagògica sobre problemes de desadaptació social*. Barcelona: Universitat Oberta de Catalunya.

Funes, J. i Essomba, M.A. (2004). Eixos d'identificació dels joves d'origen immigrant. En Besalú, X. i Climent, T. (coord.), *Construint identitats. Espais i processos de socialització dels joves d'origen immigrant*. Barcelona: Mediterrània.

Gairín, J. (1999). Estadios de desarrollo organizativo: de la organización como estructura a la organización que aprende. En Delgado, M i Otros (Coords.). *Enfoques comparados en Organización y Dirección de instituciones educativas*. Granada: Grupo Editorial Universitario, 47-91.

Gairín, J. (2004). Organizar la escuela intercultural: una exigencia de futuro. En La educación en contextos multiculturales: diversidad e identidad. *XIII Congreso Nacional y II Iberoamericano de Pedagogía*. Valencia: Sociedad Española de Pedagogía, pp.282-303.

Gairín, J. (Coord) (1997). *Planificación y gestión de instituciones de formación*. Barcelona: Praxis.

Garcelán, M.; Planella, J. i Vilar, J. (coord.) (2003). L'acció pedagògica en l'educació social: invariants, fronteres i dilemes. *Educació Social, Revista d'intervenció socioeducativa*, 25. Barcelona: Fundació Pere Tarrés. setembre-desembre.

García Castaño, F. J. (1993). La educación multicultural y el concepto de cultura. En *Revista de Educación*, 302, 83-111.

García Roca, J. (2001). *Escuela solidaria*. Espacio popular. Doc. Policopiado.

Geertz, C. (1991). *La interpretación de las culturas*. Barcelona: Gedisa.

Geertz, C. (1996). *Los usos de la diversidad*. Barcelona, Paidós.

Generalitat de Catalunya (2005) *Pla de nova Ciutadania i Immigració*. Barcelona, Document policopiat.

Generalitat de Catalunya (2001). *Un nou model d'atenció a la infància en risc a Catalunya*. Línies estratègiques. Barcelona: Publicacions de Departament de Justícia.

Gentili, P. (coord.) (2000). *Códigos para la Ciudadanía. La Formación Ética como práctica de la libertad*. Buenos Aires: Santillana.

Gersick, C. (1988). Time and transition in works teams: toward a new model of group development. *Academy of management journal*, 31 (1), 9-41.

- Gibb, J.R. (1976). *Manual de dinámica de grupos*. Buenos Aires: Humanitas.
- Gil Flores, J. i Perera Rodríguez, V (2001). *Análisis informatizado de datos cualitativos*. Sevilla: Kronos
- Gil Pascual, J.A. (2000). *Estadística e informática (SPSS) en la investigación descriptiva e inferencial*. Madrid: UNED.
- Gil, F. i García, M. (1993). *Grupos en las organizaciones*. Madrid: Pirámide.
- Gil, J. (1994). *Análisis de datos cualitativos*. PPU: Barcelona.
- Giménez Romero, C. (1991). Immigrantes extranjeros: un nuevo componente del mercado de trabajo. *Economistas*,52, 222-223.
- Giménez Romero, C. (1997). *Guía sobre interculturalidad*. Guatemala: PNUD-Guatemala.
- Gollete, G. i Lessard-Hébert, M. (1988). *La investigación-acción. Sus funciones, su fundamento y su instrumentalización*. Barcelona: Laertes.
- González Sánchez, M. (1999). La animación sociocultural en educación social especializada. En: Ortega Esteban, J. (coord.): *Pedagogía social Especializada*. Barcelona: Ariel, 99-109.
- González, M.P.;Silva M. i Cornejo, J. M. (1996). *Equipos de trabajo efectivos*. Barcelona: EUB.
- Guash, O. (1997). *Observación participante*. Madrid: CIS.
- Guba, E. G. i Lincoln, I.S. (1981). *Effective evaluation: Improving the usefulness of evaluation results through responsive and naturalistic approaches*. San Francisco, CA: Jossey Bass.
- Gutiérrez, J. i Delgado, J.M. (1995). Teoría de la observación. En J.M. Delgado i J. Gutiérrez (Coords.), *Métodos y técnicas cualitativas de investigación en Ciencias Sociales* (pp. 141-173). Madrid: Síntesis.
- Habermas, J. (1988). *Teoría de la acción comunicativa*. Madrid: Taurus.
- Hackman, J.R. i Morris, C.G. (1975). Group task, group interaction process and group performance effectiveness: A review and proposed integration. En L-Berkowitz (Ed.). *Advances in experimental social psychology* (vol 8). New York: Academic Press.
- Hargreaves, A. et al. (1998). *Una educación para el cambio*. Barcelona: Octaedro.
- Hernández Pina, F. (1995). *Bases metodológicas de la investigación educativa*. Barcelona, PPU.
- Hernández Quiñones, A. (2004). *Teoría ética de Amartya Sen en la filosofía política contemporánea*. Tesis doctoral (paper)
- Ibáñez, T. (2001). La cuestión metodológica. En AA.VV. *Aproximaciones a la Psicología Social*. Guadalajara: Ed. Universidad de Guadalajara, 233-286.

- Jiménez Domínguez (2004). Psicología social en América Latina como psicología social crítica . *Revista de Psicología Universidad de Chile*, 13, 133-142
- Jiménez, M. (2001). *Los menores magrebíes no acompañados*. Tesis Doctoral. Universitat Complutense de Madrid.
- Johnson, D.W. i Johnson, F.P. (1987). *Joining together. Group theory and group skill*. New Jersey: Prentice-Hall.
- Jolonch, A. (coord.) (2002). *Educació i infància en risc. Acció i reflexió en l'àmbit social*. Barcelona: Editorial Pòrtic.
- Jordán, J. A. (1992). *L'educació multicultural*. Barcelona: CEAC.
- Jordán, J.A. (1996). *Propuestas de educación intercultural para profesores*. Barcelona: CEAC.
- Jordán, J.A. (1998). *La escuela multicultural, un reto para el profesorado*. Barcelona: Paidós.
- Jordan, J.A.(coord.) (1998). *Multiculturalisme i educació*. Barcelona: Proa.
- Kanter, R. M. (1983). *The Change Masters*. New York: Simon an Schuster.
- Kemmis, S. i McTaggart, R. (1988). *Cómo planificar la investigación-acción*. Barcelona: Laertes.
- Kerlinger, F.N. (1988). *Investigación del comportamiento*. México: Interamericana.
- Kincheloe, J. i Steinberg, S.(1999). *Repensar el multiculturalismo*, Barcelona: Octaedro.
- Krippendorff, K. (1990). *Metodología de análisis de contenido: Teoría y práctica*. Barcelona: Paidós.
- Kroeker, C. J. (1996). The cooperative movement in Nicaragua: empowerment and accomplishment of severely disadvantaged peasants. *Journal of Social Issues*, 52(1), 123-138
- Krueger, R. (1991). *El grupo de discusión. Guía práctica de la investigación aplicada*. Madrid: Pirámide.
- Kuhn, T. (1975). *La estructura de las revoluciones científicas*. México: Fondo de Cultura Económica.
- Kymlicka, W. (1996). *Ciudadanía multicultural*. Barcelona: Paidós.
- Latane, B. (1981). The social impact of majorities and minorities. *Psychological Review*, 88, 438-453.
- Latorre, A. (2003). *La investigación-acción: conocer y cambiar la práctica educativa*. Barcelona: Graó.
- Latorre, A., Del Rincón, D., i Arnal, J. (1996). *Bases metodológicas de la investigación educativa*. Barcelona: Hurtado ediciones.

- León, O.G. i Montero, I. (2002). *Métodos de Investigación en Psicología y Educación*. Madrid: McGraw-Hill.
- Levin, H.(1988). *Towards Accelerated Schools*. Stanford-Califòrnia (EUA): Stanford University-ASP.
- López-Barajas Zayas, E. (1998). *La observación participante*. Madrid: UNED.
- Lukas, J.F. i Santiago, K. (2004). *Evaluación educativa*. Madrid: Alianza.
- Maaluf, A.(1998). *Las cruzadas vistas por los árabes*. Colección: H-Humanidades.
- Maddux, R. (1991). *Formación de equipos de trabajo*. México: Trillas.
- Malgesini, G. i Giménez, C. (1997). *Guía de conceptos sobre migraciones, racismo e interculturalidad*. Madrid: Catarata.
- Marín Ibáñez, R. (1985). Análisis de documentos. En Marín Ibáñez, R. i Pérez Serrano, G. (coords.): *Pedagogía Social y Sociología de la Educación*. Madrid: Universidad Nacional de Educación a Distancia, 135 – 158.
- Marín, M.A.(coord.). (2002). *Las buenas prácticas de educación intercultural*, en línia a <http://www.aulaintercultural.org/IMG/pdf/Barcelona.pdf> [consulta 8 de març 2008]
- Marín, M.A.; Pavón, M.A.; Sandín, M.P. i Vilà, R. (2008). Pla d'acollida per a la integració d'adolescents i joves nouvinguts a la ciutat de Sant Boi de Llobregat. En AAVV. *Recerca i Immigració*. Barcelona: Catalunya. Secretaria per a la Immigració.
- Martín Romero, M. (2001).La familia. Un contexto para el desarrollo individual y social de la persona». En Llorent Bedmard R, V. (coord.): *Derechos y educación de niños y niñas. Un enfoque multicultural*. Sevilla: Ed. Universidad de Sevilla, 575-582.
- Martinell, A. (2000). *Redes y asociaciones en un nuevo contexto*. VI Fórum: la primavera de las asociaciones. Barcelona: Ajuntament de Barcelona.
- Martínez, R. i Warfield, Ch. (1990). La infancia y juventud en riesgo. Implicación de los padres en los procesos educativos. En Marín, R. i Pérez Serrano, G. (ed.).*Investigación en animación sociocultural*. Madrid: Universidad Nacional de Educación a Distancia.
- Martínez Rodríguez, J.B. (1999). *La negociación del currículum: revisar la relación enseñanza aprendizaje en el trabajo escolar*. Madrid: La Muralla.
- Martínez, V. i París,S. (2006) *Amartya k. Sen y la globalización*. Castelló de la Plana: Publicacions de la Universitat Jaume I
- Martinson, H. (1976). *El Camino de la libertad*. Esplugues de Llobregat-Barcelona: Plaza & Janés.
- Masip, M. i Rigol, A. (2000). L'aula, escenari de la diversitat. En Aldamizechevarria, M. et al. *Com ens ho fem? Propostes per educar en la diversitat*. Barcelona: Editorial Graó.
- Massot, I.(2003). *Jóvenes entre culturas. La construcción de la identidad en contextos multiculturales*. Bilbao: Desclée.

- Mateo, J. (2000). *La evaluación educativa, su práctica y otras metáforas*. Barcelona, ICE-Horsori.
- Mateo, J. (2001). *Investigació Educativa*. Document policopiat. Departament MIDE, Barcelona: UB.
- McMillan, J.H. i Schumacher, S. (2005). *Investigación educativa*. Madrid: Pearson.
- Minuchin, S. (1977). *Familias y terapia familiar*. Barcelona: Editorial Gedisa.
- Molas, I. La ciutat i la ciutadania democràtica. Una perspectiva política. En Ajuntament de Barcelona (1990). *La Ciutat Educadora*. Barcelona: Servei de Publicacions Municipal.
- Mondragón, J. i Trigueros, I. (2002). *Intervención con menores. Acción socioeducativa*. Madrid: Narcea.
- Monereo, C. i Duran, D. (2001) *Entramats. Mètodes d'aprenentatge cooperatiu i col·laboratiu*. Barcelona: Edebé.
- Morente Mejías, F. (1997). *Los menores vulnerables. Aproximación sociológica a los orígenes de la desigualdad social*. Jaén: Publicaciones de la Universidad de Jaén.
- Mullen B., Symon S. C., Hu, L. i Salas, F. (1989). Group-size, leadership-behavior and subordinate satisfaction. *Journal of General Psychology*, Abril, 155-170.
- Muñoz Justicia, J.(2001). *Análisis cualitativo de datos textuales con ATLAS/ti*, document digitalitzat. Bellaterra-Barcelona: UAB.
- Navarro, P. i Díaz, C. (1995). Análisis de contenido. En J.M. Delgado y J. Gutiérrez, (Coords), *Métodos y Técnicas cualitativas de investigación en Ciencias Sociales* (177-224). Madrid: Síntesis.
- Nieva, V.F., Fleishman, E.A. i Rock, A. (1978). *Team dimensions: their identity, their measurement, and their relationships. USA: Response Analysis*.
- Orte Socías, C. (1999). La familia en el marco de la «desviación» social infanto-juvenil». En Ortega Esteban, J. (coord.): *Pedagogía social Especializada*. Barcelona: Ariel Educación. p. 74-80.
- Palauàrias, J. M. (1998). *Educació i integració en el cas de la comunitat marroquina a Girona: Una anàlisi entre el país d'origen i el país d'assentament*. Girona: Departament de Pedagogia. Facultat de Ciències de l'Educació.
- Panikkar, R. (2004). *Paz e interculturalidad: una reflexión filosófica*. Barcelona: Proa
- Patton, M. (2002). A Vision of Evaluation that Strengthens Democracy. *Evaluation*, 8 (1), 125-139.
- Patton, M.Q. (1987). *Cómo usar los métodos cualitativos en la evaluación*.USA: Sage.
- Pavón, M. A. i Estellés, P. (2006) Els centres oberts i el lleure. En Morata, T. (Ed.) *Perspectives de l'educació en el lleure*. Barcelona: Claret.

- Payne, M. (1991). *Teorías contemporáneas del Trabajo Social*. Barcelona: Paidós. Barcelona.
- Pérez Juste, R. (1991). *Pedagogía Experimental. La medida en educación. Curso de adaptación*. Madrid: UNED.
- Pérez Juste, R. (1997). Evaluación de programas. En Salmeron;H. (Ed.), *Evaluación educativa*. Granada: Grupo Editorial Universitario.
- Perez Juste, R. (2004). *Evaluación de programas en educación*. Madrid: La Muralla.
- Pérez Serrano, G. (1990). *Investigación-acción: aplicaciones al campo social y educativo*. Madrid: Dykinson.
- Pérez Serrano, G. (1998a). *Investigación cualitativa. Retos e Interrogantes I*. Madrid: Editorial La Muralla.
- Pérez Serrano, G. (1998b). *Investigación cualitativa. Retos e Interrogantes II*. Madrid: Editorial La Muralla.
- Plataforma de ONG's de Acción Social.(2004). *Un paso más hacia la inclusión social*. Madrid: Colección estudios.
- Pujol, P. (2003). *Entorn en transformació i tercer sector*. Tesis Doctoral, Barcelona:UAB.
- Ràfols, O. (coord.). (2004). *Educar en la Justícia i la Solidaritat*.Barcelona: Edebé.
- Ravlin, E.C. i Argote, L. (1986). Current thinking about groups: setting the stage for new ideas. En Goodman, P.S. (Eds).*Designing Effective Work Groups*. San Francisco, CA: Josey-Bass, 1-33.
- Recaño, J. (2000). *La immigració al Baix Llobregat. L'onada migratòria dels anys 60*. Barcelona: Centre d'estudis demogràfics.
- Riera, J. (1998). *Concepto, formación y profesionalización del educador social*. Valencia: Nau Llibres.
- Robins, S.P. (1996). *Comportamiento organizacional. Teoría y práctica*. México: Prentice-Hall.
- Rodríguez, G., Gil, J., García, E. i Etxeberría, J. (1995). *Análisis de datos cualitativos asistido por ordenador: AQUAD y NUDIST*. Barcelona: PPU.
- Rossi, P. i Freeman, H. (1993). *Evaluation: A systematic approach*. USA: Sage.
- Ruiz Olabuénaga, J. I. (1999). *Metodología de la investigación cualitativa*. Bilbao: Universidad de Deusto.
- Sabariego, M. (2001). *L'Educació Intercultural a la Secundària Obligatòria: Investigació Avaluativa*. Tesi doctoral. Barcelona: UB.
- Sabariego, M. (2002). *La educación intercultural ante los retos del siglo XXI*, Bilbao: Desclée De Brouwer.

- Sánchez Sánchez, A. (1999). Un contenido básico en la formación y profesionalización pedagógico-social: la elaboración de proyectos de carácter social. En Caride, J.A. (coord.): *Educación social y políticas culturales*. Santiago de Compostela: Universidad de Santiago de Compostela, 459-470.
- Sandín, M. P. (1997). *Desarrollo de la identidad étnica en adolescentes desde una perspectiva intercultural: evaluación participativa de un programa de acción-tutorial*. Tesis Doctoral. Barcelona: Universidad de Barcelona. Doc. Polic.
- Sandín, M. P. (2000). Criterios de validez en la investigación cualitativa: de la objetividad a la solidaridad. *Revista de investigación educativa*, 18(1), 223-242.
- Sandín, M. P. (2003). *Investigación cualitativa en educación. Fundamentos y tradiciones*. Madrid: McGraw Hill.
- Sarramona, J. i Vázquez, I. (1998). *Educación no formal*. Barcelona: Ariel Educación.
- Sarramona, J.(1989). *Fundamentos de Educación*. Barcelona: Ediciones CEAC.
- Sartori, G.(2001). *La Tierra explota: superpoblación y desarrollo*.Madrid: Taurus.
- Sedó, C. (1999). *Treballant com a educadora o educador social*. Barcelona: Edicions Pleniluni.
- Siguan, M. (1998). *La Escuela y los inmigrantes*. Barcelona: Paidós.
- Siguan, M. (2003). *Inmigración y adolescencia*. Barcelona: Paidós.
- Sinclair, A. (1996). *La tiranía de una ideología de equipos*. Organization Studies, 1992, 14, 4, 611-626. Traducción de Angie Larrosa supervisada por el profesor Ceferí Soler, diciembre 1996.
- Soler, P. (2004). El perfil profesional del tècnic de joventut. Anàlisi de la realitat de les comarques gironines. *Revista Catalana de Pedagogia*, 1. Barcelona, 15-43.
- Soriano, E. (Coord.) (2002). *Interculturalismo, proyectos, programas y educación*. Madrid: La Muralla.
- Soriano, E. (Coord.) (2004). *La práctica educativa intercultural*. Madrid: La Muralla.
- Stecher, B. M. i Davis, W.A. (1987). *How to focus an evaluation*. USA: Sage.
- Stern, E. (ed.) (2005). *Evaluation research methods*. London: Sage.
- Stufflebeam, D. i Shinkfield, A. J. (1987). *Evaluación sistemática: guía teórica y práctica*. Madrid, Paidós/MEC.
- Subirats, J. (1999). Identitat i comunitat. Reptes per a la política i l'Educació. En AAVV, *Per una ciutat compromesa amb l'educació*. Barcelona: Edicions Ayuntamiento de Barcelona.
- Subirats, J. (2004). *Pobresa i exclusió social. Una anàlisi de la realitat espanyola i europea*. Barcelona: Fundació la Caixa.

- Subirats, J. i Goma, R. (coord.) (1993): *Políticas públicas en España. Contenidos, redes de actores y niveles de gobierno*. Barcelona: Ariel.
- Subirats, J. i Albaigés, B. (Coord..) (2006). Educació i comunitat. Reflexions a l'entorn del treball integrat dels agents educatius. *Finestra oberta*, 48.
- Tena, J. (1989). *Organización de la empresa. Teoría y aplicaciones*. Barcelona: EADA.
- Toffler, A. (1985). *La empresa flexible*. Bacelona: Plaza y Janés.
- Tuckman B. (1965). Development sequences in small group. *Psychological bulletin*, June-65.
- Valles Martínez, M. S. (1997). *Técnicas cualitativas de investigación social*. Madrid: Síntesis.
- Vareney, G.H. (1989). *Building productive teams: an action guide and resource book*. San Francisco, CA: Jersey- Bass.
- Vilà, R. (2007). *Comunicación intercultural. Materiales para secundaria*. Madrid: Narcea.
- Vilar, J.(1996). De la planificació a la programació. Instruments metodològics per al disseny de les intervencions socioeducatives. En *Educació Social, Revista d'intervenció socioeducativa*, núm.3. maig/agost. Barcelona: Fundació Pere Tarrés. p.11-49.
- Weis, C. (1998). Have we learned anything new about the use of evaluation? *American Journal of Evaluation*, 19 (1), 21-33.
- Wesley K.N.i Yukl G.A.(1990). *Conducta organizacional y psicología del Personal*. México: Continental.
- Wittrock, M.C. (1989). *La investigación de la enseñanza*. Barcelona/Madrid: Paidós/MEC. 3 vols.
- Zapata-Barrero, R. (2004). *Inmigración, innovación política y cultura de acomodación en España*. Barcelona: Fundación CIDOB.